

54
ΠΑΠΑ-ΣΠΥΡΟΥ Ν. ΖΕΓΚΟΥ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΠΟΥΚΑΡΠΟΥ ΤΟΥ ΔΑΡΔΑΙΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ
ΚΑΡΑΤΟΜΗΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΧΜΟΥΤ-ΠΑΣΑ
ΤΩ 1821

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΑΡΔΑΣ
ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΒΑΡΤΣΟΥ, ΟΔΟΣ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ 21.
1927

122755

Τὸ κ. Γ. Κεῖρα. Συγὴν ἑνὸς βιβλίου.

ΠΑΠΑ - ΣΠΥΡΟΥ Ν. ΖΕΓΚΟΥ

*Ὁ Κεῖρα,
"Ὁ Κεῖρα"*

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΠΟΥΚΑΡΠΟΥ ΤΟΥ ΔΑΡΔΑΙΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ
ΚΑΡΑΤΟΜΗΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΧΜΟΥΤ - ΠΑΣΑ
ΤΩ, 1821

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΑΡΔΑΣ
ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΒΑΡΤΣΟΥ, ΟΔΟΣ / ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ 21.
1927

ΕΒΔΟΜΙΚΗ
Α. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΤΩ: ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ
ΛΑΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ
ΚΥΡΙΩ: ΑΡΣΕΝΙΩ: ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ: ΚΩΝ ΠΟΛΙΤΗ:

ΤΩ: ΕΠΤΑΞΙΩΣ ΚΑΤΕΧΟΝΤΙ ΗΔΗ ΑΠΟ 12ΕΤΙΑΣ
ΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ
ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ
ΚΥΡΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ

Η Α. Σ. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΛΑΡΙΣΣΗΣ
ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗΣ (1927)

121755

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἐκατονταετηρὶς καὶ πλέον παρήλθεν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἕνας τῶν ἀφανῶν Ἡρώων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Λαρίσης Πολύκαρπος ὁ Δραδαῖος, ἡρωικῶς ἀνθιστάμενος κατὰ τῶν παρανόμων ἀπαιτήσεων τῶν τυράννων, ἐκαρτομήθη ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ - πασᾶ - Δράμαλη, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πηγειοῦ ἐν Λαρίσῃ τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1821.

Ἡ ἱστορία ὀλίγα περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει, καὶ ταῦτα συγκεχυμένα καὶ ἐσφαλμένως καθωρισμένα. Ἡ ἱστορία τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν πολλῶν Ἀρχιερέων, ἱερέων καὶ ἐτέρων ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, τῶν μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' διαφοροτρόπως θανατωθέντων, ποιεῖται μείλιαν καὶ περὶ τούτου, ὅτι «καὶ ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης ἐθανατώθη ἐν Λαρίσῃ.»

Ἐν τῷ μεταγενεστέρως καταρτισθέντι καταλόγῳ τῶν ἀπὸ τοῦ 1821 - 1921 ἀρχιερατευσάντων ἐν Λαρίσῃ Μητροπολιτῶν σημειοῦται «Πολύκαρπος ὁ ἀπὸ Βιθικούκης, ἀρχιερατεύσας ἀπὸ τοῦ 1821 - 1827 καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Δράμαλη - πασᾶ. Ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστοὶν τυγχάνει, ὁ φονεὺς τούτου Δράμαλης πασᾶς, ἀπέθανε τὴν 27ην Ὀκτωβρίου 1822. Ὅμοιαι τοιαῦται συγχύσεις καὶ ἀνακρίβειαι εἴθρηται καὶ εἰς ἄλλους τοιοῦτους καταλόγους, ὡς ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ.

Ἡ Λάρισα, ἣτις ἔπρεπε καὶ ὄφειλε νὰ γνωρίζῃ περισσότερα περὶ τοῦ θυσιασθέντος ἐν αὐτῇ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς Μητροπολίτου Πολυκάργου, εὐρισκομένη πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐπὶ δυσμενεστάτας συνθήκας, δὲν ἠδυνήθη οὐχὶ κειμήλια, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ παραδόσεως ἀπομνημονεύματα περὶ αὐτοῦ νὰ περισώσῃ, ἢ ἐλάχιστά τινα καὶ ταῦτα ἀκινδύριστα. Προέκυψε δὲ τὸ τοιοῦτον,

διότι δέν ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῇ ἡ ἐπανάστασις. Οὐσα δὲ αὕτη ἔδρα τῶν τουρκικῶν ἐν Θεσσαλίᾳ στρατευμάτων, ἐνθα ἔμεινον ἐν αὐτῇ πολλὰ τοιαῦτα, ἅτινα ἐξηγριωμένα ἀπὸ τὰς μετὰ τῶν ἐπαναστατικῶν μάχας, ὄλην αὐτῶν τὴν μανίαν καὶ ἐκδίκησιν ἐξεδήλωνον ἐπὶ τῶν δυστυχῶν τούτων ἀόπλων ἁγιάδων. Τὸ αὐτὸ ἐπραττον καὶ οἱ μουσουλμανικοὶ πληθυσμοὶ φανατισθέντες ἐκ τῶν πέριξ αὐτῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων καὶ δράσεων, καὶ οὕτω μετὰ μανίας τρομοκρατοῦντες, πιέζοντες, λεηλατοῦντες καὶ φονεύοντες τοὺς δυστυχεῖς τούτους χριστιανικοὺς πληθισμούς. Οὔτε αὐτὰ τὰ ἱερώτερα καὶ ὁσιώτερα τῆς θρησκείας τῶν χριστιανῶν ἐσεβάσθησαν. Μετὰ τὴν κατὰ Σεπτέμβριον 1821 καρατόμησιν τοῦ Μητροπολίτου, ἐληλάτησαν τὴν Μητρόπρλιν αὐτῆς, παντελῶς ἀπογυμνώσαντες ταύτην. Τὰ πολυάριθμα καὶ ἐξηγριωμένα, συγκεντρωθέντα ἐν αὐτῇ, στρατεύματα κατέλαβον τὴν μόνην τότε Ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, τὸν ἅγιον Ἀχίλλειον, καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς ἀποθήκην ὕλικου πολέμου· οὕτω οἱ Χριστιανοὶ ἠναγκάζοντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ ἐκκλησιαίζωνται εἰς τὰς τῶν πέριξ χωρίων Ἐκκλησίας. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον, πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἡ Λάρισα εὗρισκετο διαρκῶς ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν τῶν τυράννων πίεσιν καὶ τὸν ἀπηνῆ καταδιωγμόν. Ἀπόλεσαν οὕτω τὸ ἠθικόν· ὅσοι ἐκ τούτων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγωσιν εἰς ἐλεύθερον ἔξωτερικὸν ἔδαφος ἔμειναν ἄνευ θάρρους, ὑποκύπτοντες εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἀπληστον τυραννικὴν τῆς Τουρκίας δουλείαν, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς της τῷ 1881.

Ἐπὶ τοιαύτας δυσμενεστάτας συνθήκας εὗρισκομένη ἡ Λάρισα κατὰ τὴν εἰκοσαετῆ καὶ πλέον ταύτην περίοδον, δικαίως δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῆ πῶς νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς νεκροὺς ἐφ' ὅσον ἐκινδύνευον οἱ ζῶντες. Οὔτε διὰ τὸν Μητροπολίτην αὐτῆς Πολύκαρπον ἠδυνήθη νὰ πληροφορηθῆ τι, ὅστις καθ' ἣν στιγμὴν ἐθυσιάζετο, ὑψώσας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεόν, ἠλόγησε τετραμερῶς τὸ Ποίμνιόν του καὶ γονυπετήσας ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, εἰπὼν τῷ δημίῳ: «Βούρουνους» (=κτυπάτε). Ὡς καλὸς Ποιμὴν ἔθυσσε τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τὸν προβάτων Αὐτοῦ.

Θὰ ὑπερηφανεύετο δὲ Ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ἐὰν ἐγνώριζεν, ὅτι προσέφερον αὕτη εἰς τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος μέγαν

Ἱερὸν Ἀγῶνα ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιερέων καὶ τῶν ἡρωικῶν μαρτύρων τοῦ Ἑθνοῦ, τὸν Μητροπολίτην αὐτῆς Πολύκαρπον.

Ἡ ἰδιαιτέρα τοῦ ἀειμνήστου τούτου Ἱεράρχου πατὴρ Λάρισα, ἠτύχησε νὰ περισώσῃ τινὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἑτήριον τῶν ἁγίων Γραφῶν «Μνήμη δικαίου οὐκ ἀπόλυται», διὰ τοῦτο καὶ οὗτος κατόπιν ἐκατονταετηρίδος ἐν σιωπῇ, μνημονεύεται καὶ θὰ ἐξακολουθῆ νὰ μνημονεύεται εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα.

Περὶ τοῦ ἡρωικῶς πεσόντος μάρτυρος τούτου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑθνοῦ, τὸ παρὸν πονημάτιον διὰ τῶν ἐπισήμων καὶ ἀναμφισβητήστου ἀληθείας ἐν αὐτῷ καταχωρηθέντων δύο ἀρχαίων βιογραφικῶν καὶ ἐπισήμων ἐτέρων ὁμοίων ἐγγράφων, τῶν ἐν ὑποσημειώσει διαφόρων περικοπῶν ἐξ ἄλλων νεωτέρων ἱστορικῶν περιουσιελεγμένων, διαλέξεων, σημειώσεων καὶ τῶν ἐκ παραδόσεως ἀτομνημονευμάτων, θέλει δώσει τοῖς ἀναγνώσταις πιστὴν εἰκόνα καὶ θὰ ἀποδείξῃ σαφῶς καὶ περιτράνως, ὅτι ὄντως ὁ ἀοίδιμος Ἀρχιεραρχὴς Πολύκαρπος κατεῖχε σημαίνουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος δραστήνων καὶ ὑπὲρ τῆς εὐδοξώσεως Αὐτοῦ ἑλουσίως θυσιασθέντων.

Τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἐγγράφα εἶναι τὰ ἐξῆς κατὰ σειρὰν ἐν τῷ παρόντι καταχωρηθέντα:

1) Βιογραφία τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Πολύκαρπου, γραφείσα τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ Ἱεροδιακόνου τοῦ Ἱγνατίου, τοῦ μετέπειτα Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Βοβοσίτση τῆς Κορυθαῖας. Τὸ πρωτότυπον ταύτης ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἰδίας Μονῆς.

2) Ἐμμετρος βιογραφία τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου καταχωρημένη ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱ. Μονῆς τῶν Μετεώρων τοῦ Βαλαάμ τῷ 1890 ὑπὸ Σ. Α. Νάτση.

3) Ἐπιστολὴ (ἢ Σιγίλλιον) τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς Μητροπολίτην Λαρίσης Πολύκαρπον, χρονολογουμένη ἀπὸ τρίτης Ἰουνίου 1820, τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον ἀπόκειται ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ἀλμυροῦ «Ὁρθρος» ἐξ ἀντιγράφου τῆς ὁποίας καὶ δημοσιεύεται.

4) Τρία πρακτικά ὑπὸ τοῦ Πολυκάρπου συντεταγμένα καὶ ἰδιοχείρως ὑπογεγραμμένα, χρονολογούμενα τὸ μὲν ἐν ἀπὸ 1811 Ἰουλίου 12 ἐν Τυρνάβῳ, τὰ δὲ ἕτερα δύο ἰδίας ἡμερομηνίας, 21 Ἰουλίου 1812 ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Δουσίκου. Ἐπίσης καὶ ἑτέρας τινὰς σημειώσεις τοῦ κωδικογράφου σχετιζομένας πρὸς τὴν βιογραφίαν. Ἄπαντα τ' ἀνωτέρω εὑρηνται ἐν τῷ κώδικι καταχωρημένα ὡς καὶ τὰ πρωτότυπα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ὡς ἄνω Μονῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντεγράφη καὶ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ Πολυκάρπου ἣν βλέπει ὁ ἀναγνώστης καταχωρημένην ἐν τῷ παρόντι.

5) Διαθήκη τῆς μητρὸς τοῦ Πολυκάρπου Κυράτισσας δι' ἧς διαθέτει τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς τοὺς κληρονόμους αὐτῆς, χρονολογούμενη ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1823, ἐκ τοῦ παρ' ἐμοὶ ὑπάρχοντος πρωτοτύπου.

6) Ἐπιστολὴ Σωφρονίου πρώην Ἡγουμένου τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ Ἱακρίωνος πρὸς τὸν διδάσκαλον Τυρνάβου Ἰσιδώρου (τὸν συμμαθητὴν τοῦ Πολυκάρπου), χρονολογούμενη ἀπὸ 2 Νοεμβρίου 1812, ἐπίσης ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἰλημμένη.

7) Σημείωμα, περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης καὶ τῶν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν ταύτην ὑποκειμένων τότε δεκαεσσάρων Ἐπισκοπῶν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρχιερατευσάντων Μητροπολιτῶν ἀπὸ τοῦ 1550 - 1914, ἐκ τῆς χρονογραφίας Ἡλείου Π. Ἀραβαντινοῦ καὶ ΣΤ' τόμου «Πανελλ. Λευκώματος».

8) Κατάλογος Μητροπολιτῶν Λαρίσης ἀρχιερατευσάντων ἀπὸ 1806 - 1822, ἀντιγραφεὶς ἐκ τῶν Ἐπισκοπικῶν καταλόγων Θεσσαλίας τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσῶ» τόμ. Γ' 1914.

9) Κατάλογος Μητροπολιτῶν Λαρίσης ἀρχιερατευσάντων ἀπὸ τοῦ 1808 - 1821 κατὰ τὴν ὑπὸ Ἰγνατίου βιογραφίαν τοῦ Πολυκάρπου, ὡς καὶ ἕτερος τοιοῦτος ἀντιγραφεὶς ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Μονῆς Δουσίκου.

10) Αἱ ἐκ διαφόρων ἱστοριῶν περικοπαὶ καὶ ἐν ὑποσημείωσει καταχωρημέναι εἰς ἀμφοτέρας τὰς βιογραφίας.

11) Τὰ ἐν τῷ προλόγῳ καταχωρημένα ἐκ παραδόσεως περι-
συνειλεγμένα ἀπομνημονεύματα, πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἀνεκαλήφθη ἢ ἔμμετρος βιογραφία ἐν τῇ Μονῇ τῶν Μετεώρων καὶ ἐντυπώσεις

ἐκ τῶν Ἱ. ἐκεῖ Μονῶν. Τέλος δὲ προστίθεται μία σύντομος ἐξιστόρησις τῆς Δάρδας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον καὶ

12) Δέκα εἰκόνες αἱ ἐπόμεναι :

α') Τοῦ νέου Μητροπολίτου Λαρίσης Ἀρσενίου. β') Οἰκίας τοῦ Πολυκάρπου. γ') Ἐκκλησίας ἁγίου Γεωργίου. δ') Κηδείας Παπανασὺμ Ζέγκου. ε') Σχολείου. στ') Ἐγχορίου γυναικείας ἀμφιέσεως. ζ') Ὀμίλου ἐν ἐξοχῇ διασκεδάζοντων. η') Ἐκδότου μετὰ τῶν τέκνων. θ') Οἰκίας τοῦ ἐκδότου, καὶ ι') Δάρδας εἰς μέγα σχῆμα.

Ἡ γενέτειρα τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιερέως Δάρδα οὐδέποτε ἔπαυσε θεωροῦσα τὸ προσφιλέστατον αὐτῆς τοῦτο τέκνον ὡς ἓνα σύμβολον καὶ ὑπόδειγμα αὐταπαρνήσεως, διότι ἐκουσίως ἐδυσιάσθη ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἰδανικοῦ του. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τουρκικῆς δουλείας εὑρίσκετο ὡς μία ἄσβεστος λαμπὰς φωτίζουσα καὶ καθοδηγοῦσα τοὺς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένους συμπατριώτας του πρὸς τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας. Ἠγαπήθη καὶ ἐσεβάσθη παρὰ τῶν συμπατριωτῶν του ὡς μάρτυς τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ἡρώος τῆς Ἐλευθερίας. Εἰς τὰς κρίσιμωτάτας φυλετικὰς καὶ πολιτικὰς τρικυμίας ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἐφέρετο ὑπόδειγμα θάρρους καὶ καρτερίας.

Ἡ ἔτι σωζομένη ἐν Δάρδα οἰκία τοῦ Δεσπότη ἦτο καὶ μένει ὡς μυστηριώδης καὶ ἱστορικὴ. «Αὐτῇ, εἶναι ἡ οἰκία τοῦ Δεσπότη, ὅπου τόσα καὶ τοσαῦτα συμβούλια ἐγένοντο μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀλή πασᾶ». Δακτυλοδεικνύεται μέχρι σήμερον ἡ θέσις εἰς ἣν ἐκάθητο, ὅταν συνεδρίαζον.

Ἀντιλαλεῖ εἰσέτι εἰς τὰ ὄρα ἡμῶν ἡ ὑπὸ τῶν προγόνων (συγχρόνων αὐτοῦ) καὶ τῶν γονέων παράδοσις. Ὁ πάππος μου Π' Ἀντώνιος Ζέγκου, ὁ Π'' Ἀθανάσιος (υἱὸς τοῦ Ἰσιδώρου, συμμαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου) καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πλεῖστα περὶ τοῦ σεπτοῦ τούτου Δεσπότη ὁμίλων καὶ διεκήρυττον ὅτι :

Ὁ Δεσπότης Πολύκαρπος ἦτο στενώτατος συνεργάτης τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Ἐν ἐκ τῶν ἐπιλέκτων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Συμμαθητής ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἄκρος φίλος τοῦ Ἰ. Κωλέττη.

Ὁ Γραμματικὸς τοῦ Ἀληπασᾶ Μάνθος, δσάκις ὁ Δεσπότης μετέβαινε εἰς Δάρδα ἐστελλεν ἀνθρώπους ν' ἀνταμῶσουν τὸν Δεσπότην.

Ὁ Τέρπος Πάνος (ἐκ Δάρδας) πρῶην γραμματεὺς τοῦ Ἀληπασᾶ (καὶ ἔπειτα ὑποδιοικητὴς αὐτοῦ ἐν Δάρδα διὰ τὸ τμήμα Δεβολίου) ἐλάμβανε εἰδήσεις ἀπὸ τὸν Μάνθον καὶ διεβίβαζε ταύτας πρὸς τὸν Δεσπότην εἰς Λάρισαν καὶ τὰνάπαλιν.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν ἀγαποῦσε πρῶτα καὶ τὸν ἐκτιμοῦσε πολὺ, καὶ τοῦ ἔλεγε: «ty te duva si vella». (=ἐσένα ἀγαπῶ σὺν ἀδελφόν).

Ἀφοῦ τὰ χάλασε μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν, πῆγε εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐκεῖ ὁ Δεσπότης μὲ ἓνα Πασᾶν ἔκαμαν ἀναφορὰν εἰς τὸν Σουλτᾶνον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὁ Σουλτᾶνος τὸν ἀπεκήρυξεν.

Εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Θεσσαλίας ὁ Δεσπότης διηύθυνε τὰ καπετανᾶτα.

Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου [μετὰ τὸν Γρηγόριον] ἦτο ὑποψήφιος καὶ ὁ Πολύκαρπος ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς καὶ ἡ Υ. Πύλη δὲν τὸν ἀπέρριψεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν περιστάσεων ἐξελέγη ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος Ἀρχιερεὺς Εὐγένιος.

«Ἐ, Γιάννη, ἂν ὁ Πέτρος μπορέσῃ νὰ γεμίσῃ τὴν μεγάλην του κεφαλὴν μὲ γράμματα, ποῖος ἠξεύρει τί θὰ γίνῃ». Ἐλεγε ὁ διδάσκαλος τοῦ Πολυκάρπου πρὸς τὸν πατέρα του.

«Ἐσὺ Ἰσίδωρε πῆγαινε νὰ ὑπηρετήσῃς τὴν πατρίδα καὶ ἐγὼ τὴν Ἐκκλησίαν» εἶπεν ὁ Πολύκαρπος εἰς τὸν συμμαθητὴν του μετὰ τὴν ἐκ τῶν Σχολῶν ἀποφοίτησιν αὐτῶν.

Διὰ τὴν τοιαύτην παράδοσιν δὲν ἔχω μὲν ἐπισημότερα καὶ συγκεκριμένα ἵνα τὰ ἀποδείξω εἰς τὸ Κοινόν· μήπως ὅμως τὰ ἐν τῷ παρόντι καταχωρημένα ἐπίσημα χειρόγραφα ἦσαν μέχρι τοῦδε γνωστὰ ὑπ' αὐτοῦ; Ὁ χρόνος ἐπιφυλάσσει ἴσως διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὡς καὶ τὴν παράδοσιν νὰ ἐπισημοποιήσῃ.

Ἡ ἰδιαιτέρα του πατρὶς Δάρδα τὴν παράδοσιν ταύτην καλῶς ἐγνώριζεν. Εὐρισκομένη ὅμως ὑπὸ τὴν διαρκῆ τυραννίαν καὶ τὴν

τρομοκρατίαν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, δὲν ἐτόλμοῦσε καὶ ἐκτὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῆς πατρίδος νὰ διακηρύξῃ καὶ ἐγκωμιάσῃ τὸν μάρτυρα τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν δεινοί. Τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ληστρικὸς βίος τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ἁγιάδες, οὔτε καὶ τὰ ὄνόματα τῶν θυμάτων τῆς θηριωδίας τῶν νὰ ἀναφέρωσιν. Οἱ ὑποστάντες δὲ τὴν τοιαύτην τῆς δουλείας κατάστασιν ἁγιάδες γνωρίζουσι ποίου εἶδους καὶ πόσον ἀπεχθὴς ἦτο ἡ τοιαύτη τυραννία. Ἐπὶ τῆς τουρκικῆς δουλείας τῶν ἁγιάδων, οὐχὶ μόνον ἡ ψυχὴ ἐταράσσετο δσάκις ἠθέλε νὰ ἐγκωμιάσῃ θῦμα τι τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡ χεὶρ τῶν ἔτρεμεν ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπογράψῃ ἐγγράφον τι τὸ ὁποῖον ὀλιγώτερον ἢ περισσότερο ἔμελλε νὰ θίξῃ τὴν ἀλαζονείαν τῶν τυράννων. Γνωρίζοντες δὲ ἐκ τῶν προτέρων τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς τοιαύτης πράξεώς των, ἐπιμελῶς ἀπέφευγον τὰ τοιαῦτα. Ταπεινοί, ἄφωνοι, ὑποκλινόμενοι μὲ τὸ μείδιμα εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἐνώπιον τῶν Πασᾶδων, τῶν Βέηδων, τῶν Ἀγάδων, τῶν Ἐφέντηδων καὶ ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ αὐτῶν, ἀθορύβως καὶ συνετῶς, μετὰ καρτερίας καὶ ἐλπίδος εἰργάζοντο ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ των.

Ἐχων ὑπ' ὄψιν του τ' ἀνωτέρω καὶ ὁ συγγραφεὺς τὴν ἔμμετρον βιογραφίαν τοῦ Πολυκάρπου, Σωτήριος Ἀναστ. Νάτσης, δικαίως δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπογράψῃ τὸ ἔργον του οὔτε αὐτὴν τὴν χρονολογίαν ἀκόμη νὰ σημειώσῃ. Σκεπτόμενος οὗτος, ὅτι τὸ διδασκαλικὸν του ἐπάγγελμα ἔμελλε νὰ ἐξασκήσῃ ἐν Τουρκίᾳ καὶ φοβούμενος μήπως τὸ ἔργον του τοῦτο ἔλθῃ εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ τὴν ἄγρυπνον καὶ ἀδυσώπητον Τουρκικὴν λογοκρισίαν, ἀπέφυγε τὴν ὑπογραφήν, προτιμήσας τὴν σιωπὴν.

Διδασκαλιστὴς ὢν οὗτος, ἀπόφοιτος τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν, ποιητὴς καὶ μουσικοδιδάσκαλος ἐν τε τῇ Ἐκκλησιαστικῇ καὶ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, ἐξήσκησε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν Δάρδα, Κορυτσᾶ καὶ ἄλλαχοῦ, ἀποκτήσας τὴν συμπάθειαν οὐχὶ μόνον τῶν συμπολιτῶν του, τῶν χριστιανῶν ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ ξένων τοιούτων καὶ αὐτῶν τῶν μουσουλμάνων ἀκόμη. Ἀπέθανε τῷ 1893 εἰς ὑπηρεσίαν διατελῶν, ὡς Διευθυντὴς τοῦ Παρθεναγωγείου Κορυτσᾶς.

Ἦτο συγγενὴς τοῦ Πολυκάρπου (ἡ μήτηρ μου τὸν καλοῦσε ἐξάδελφον) καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ἐν τῇ βιογραφίᾳ του ἀναφέρει: «Ἦν ἐξάδελφός του πρῶτος, πρὸς μητρὸς δικός μου πάππος». Ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ σεπτοῦ συγγενοῦς του Πολυκάρπου κινούμενος, προσέφερον Αὐτῷ τὸ ἐκ τῶν χειρῶν του πνευματικὸν μνημεῖον, τὴν ἔμμετρον βιογραφίαν. Ἐγραψέ δὲ ταύτην καθ' ἣν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ζωῇ ὑπέργηρος ὁ πρῶτος Ἱεροδιάκονος τοῦ Πολυκάρπου Ἰγνάτιος καὶ μετέπειτα Ἡγούμενος τῆς ἐν Βοβοσίτῃ ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου παρὰ τὴν Κορυτσάν, περὶ τὸ 1880-1885. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔζη ὁ Ἰγνάτιος. Οἱ γονεῖς μου, μοὶ ἔλεγον ὅτι ἐξωμολογοῦντο εἰς αὐτόν. Ἀπέθανεν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἱ. Μονῇ, ἀφήσας εἰς τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς τὴν σωζομένην βιογραφίαν τοῦ Πολυκάρπου.

Περὶ τούτων ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἐν τῷ ἔμμετρῳ βίῳ, δηλοῖ:

«Ἀποδίδω δὲ τὴν χάριν Ἰγνατίῳ ἱσιώτατῳ
Ἡγουμενῷ Βοβοσίτῃς Πολυκάρπῳ παμφιλτάτῳ.
Ἄπ' ἀρχῆς οὗτος ἐμμένων ὡς διάκονος πλησίον
ἐσημείωσεν ἐγγράφως καὶ ἱστορεῖ αὐτοῦ τὸν βίον.
Οὗτος ὡς συμπατριώτης ὡς φιλόμουσος δὲ λίαν
θέλει ἵνα καταστήσῃ τὰ τοῦ βίου του εἰς μνησίαν.
Ὅθεν καὶ μοῦ διηγήθη μετ' ἐξόχου ἀληθείας
καὶ προβαίνω ἱστορῆσαι τὰς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας».

Ὁ ἀναγνώστης ἴσως ἀπορήσῃ, καὶ δικαίως, πῶς ἡ βιογραφία αὕτη, ἐνῶ ἔγραφε εἰς Κορυτσάν εὐρέθῃ καταχωρημένη εἰς τὸν κώδικα τῆς Μονῆς τῶν Μετεώρων, τεσσάρων ἡμερῶν μακρὰν ἀπέχουσαν ταύτης. Ὁ βιογράφος οὗτος Σ. Α. Ν., ἀφοῦ παρὰ τοῦ Ἡγουμενοῦ Ἰγνατίου ἐπληροφορήθη, ὡς ἀνωτέρω δηλοῖ, ἔγραψεν αὐτήν. Ἐπιθυμῶν ὁμως καὶ ὑποθέτων, ὅτι μεταβαίνων εἰς Λάρισσαν καὶ εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων θὰ εὑρισκε καὶ ἄλλας σχετικὰς πληροφορίας, μετέβη εἰς αὐτάς, (κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Δεσπότης μετέβαινε συχνάκις κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων), ἀλλὰ μὴ εὐρὼν ἐτέρας τοιαύτας κατεχώρησεν αὐτήν εἰς τὸν κώδικα. Ὅταν κατὰ Ἰανουάριον ἐ. ἔ. μετέβη εἰς Μετέωρα, ἐπιστρέψας εἰς Καλαμπάκαν ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ ἐκεῖσε διαμένοντος πρὸ πολλοῦ κ. Περικλ. Βελούρη—Δαρδαίου—, ὅτι ὁ μακαρίτης Σωτ. Νάτσης κατεχώρησε τὸν ἔμμετρον βίον τοῦ

Πολυκάρπου εἰς τὸν κώδικα τῆς Μονῆς τοῦ Βασιλαῦ «Μετεώρων» κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1890. Ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, μ' ἔλεγεν ὁ Π. Βελούρης, μαζὺ περιήλθομεν τὰς Μονὰς. Εἰς ἐπήκοον ἡμῶν ὁ τότε Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ταύτης διηγεῖτο, ὅτι ὁ Λαρίσης Πολυκάρπος τὸ θέρος συχνάκις ἐπισκέπτετο τὰς Μονὰς, ἀλλὰ περισσότερον χρόνον ἔμεινεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Βασιλαῦ.

Τυχάνων ὁ τελευταῖος μέχρι σήμερον Κληρικὸς ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ Πολυκάρπου (ὁ ἐκ μητρὸς πάππος μου, υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πολυκάρπου Χριστίνας), ἀπὸ τριακονταετίας καὶ πλέον ἐρευνῶν ἀνακαλύπτω καὶ περισυλλέγω τὰ ἐν τῷ παρόντι καταχωρημένα χειρόγραφα, καθὼς καὶ τὰ ἐκ παραδόσεως ἀπομνημονεύματα.

Τῷ 1899 ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου Βασίλειος διδάσκαλος ὢν ἐν Βοβοσίτῃ (κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο) καὶ ἔχων ἐκ τῶν γονέων γνώσιν, ὅτι εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁ Ἡγούμενος Ἰγνάτιος εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Βιβλιοθήκην γραπτὰ περὶ τοῦ Πολυκάρπου, εἶχεν ἀφήσει εἰς αὐτήν, εὑρε τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ, ἣν καὶ ἀντέγραψε. Τὸ ἀντίγραφον ὁμως τοῦτο μετὰ τινα ἔτη ἀπολέσθη ὑπὸ φίλου τινὸς ὁ ὁποῖος τὸ εἶχε ζητήσῃ πρὸς μελέτην.

Τῷ 1905 ὁ Πρωθιερεὺς Ἡλίας Κέρες ἀντέγραψε καὶ οὗτος ἐκ τοῦ κειμένου τὴν βιογραφίαν αὐτήν, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀντιγράφου δημοσιεύεται ἀνελλιπῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλαγῆς.

Παρὰ τοῦ ἰδίου ὡς ἀνωτέρω ἀδελφοῦ μου εἶχον πληροφορηθῆ, ὅτι καὶ εἰς τὴν Μονὴν τῶν «Μετεώρων» ὑπάρχουν ἔγγραφα σχετικῶς περὶ τοῦ Πολυκάρπου, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς μακροῦς ἀποστάσεως καὶ τῶν ποικίλων ἐτέρων δυσκολιῶν δὲν ἐγένοντο αἱ δέουσαι ἐνέργειαι διὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ περισυλλογὴν αὐτῶν.

Τῷ 1905 ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, μεταβαίνων μέσῳ Ἀθηνῶν εἰς Ἀλμυρόν, διελθὼν δὲ τῶν γραφείων τῆς τότε ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ Χατζηγιαννάκογλου Ἡπειρωτικῆς ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος «Πύρρος», πρὸς ἐγγραφήν, εὑρον ἐν τῷ γραφείῳ τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς Γ. Χατζηγιαννάκογλου καὶ τὸν συντάκτην αὐτῆς Ἡλίαν Μπουζιώταν ἐκ Καστορίας καταγόμενον. Ὁ τελευταῖος οὗτος χρηματίας ἄλλοτε Γραμματεὺς τῆς Μητροπόλεως Καστορίας, ἔχων δὲ γνώσιν περὶ Λάρδας, (διότι ἐκκλησιαστικῶς εἰς ταύτην τὴν

Μητρόπολιν υπήγετο), εξήτει παρ' ἐμοῦ διαφορὸν εἰδήσεις καὶ πληροφορίας, περὶ τῶν λίαν ἀνωμάτων τότε ἐθνικῶν, ὡς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βουλγάρων, περιπλοκῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Πολυκάρπου. Ἀμφότεροι οὗτοι μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησαν τὴν συζήτησιν, ὡς λίαν ἐπικαιρὸν οὖσαν πρὸς τὴν ἐποχὴν τῶν ἐθνικῶν ἀντιζηλιῶν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐφημερίδος. Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς συζητήσεως ταύτης μετ' ἐπαλάσαν ὅπως πᾶν ὅ,τι ἐγγραφόν, εἴδῃσιν ἢ πληροφορίαν ἤθελον ἀνακαλύψῃ νὰ διαβιβάσω ταῦτα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος «Πύρρος» πρὸς δημοσίευσιν. Ἐν τῇ συζητήσει δὲ εἶχε λεχθῆ, ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὁ γραμματεὺς Μπουζιώτας θὰ μετέβαιεν εἰς Λάρισαν ὡς περιοδεύων ἀνταποκριτῆς. Τότε εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τοῦ ὑπομνήσω, ὅτι μεταβαίνοντες εἰς Λάρισαν ἐρωτήσατε εἰς τὴν Μητρόπολιν, μεταβῆτε καὶ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Μετεώρων καὶ ἔχω πεποιθήσιν, ὅτι κάτι τι θὰ εὕρητε, ἐπειδὴ ἔχω ἀκούσει, ὅτι εἰς τὴν Μονὴν ὑπάρχουσιν ἐγγράφα περὶ τοῦ Πολυκάρπου ἀναφέροντα. Τέλος δὲ παρεκάλεσα αὐτοὺς ἵνα μὴ γείνη οὐδεμία μνεῖα περὶ τοῦ ὀνόματός μου, διότι ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν οἱ καιροὶ ἦσαν ἀνώμαλοι καὶ ἐπικίνδυνοι καὶ ἦτο ἀνάγκη ἀθορύβου πάντοτε ἐθνικῆς ἐργασίας.

Μετὰ δύο ἐβδομάδας ἔλαβον εἰς Ἄλμυρον βραχεῖαν ἐπιστολὴν ἐκ Λαρίσης ἀπὸ τὸν Μπουζιώταν ἔχουσαν ὡς ἑξῆς περίπου «... Πλήρης χαρᾶς σοῦ ἀναγγέλλω, ὅτι ἐν τῇ Μονῇ τῶν Μετεώρων ἀνεκάλυψα ὁ μοὶ συνέστησας ἐγγράφον περὶ τοῦ Πολυκάρπου. Εἶναι ἕνας θησαυρὸς. Ἐντὸς ὀλίγου μεταβαίνων εἰς Ἀθήνας θὰ ἀρχίσω τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ...» Εἰς τὸ φύλλον τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1905 ἤρχισεν ἡ τοιαύτη, τοῦ ἐμμέτρου βίου, δημοσίευσιν.

Πρὸς διαπίστωσιν τῶν ἀνωτέρω, ἀναγκάζομαι νὰ καταχωρίσω καὶ τὴν ἐπομένην δημοσίευσιν τοῦ «Πύρρου» ἐν τῷ τῆς πρώτης Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους φύλλῳ ἔχουσαν οὕτω:

«Ὁ πατριωτισμὸς

τῶν Δαρδαίων καὶ ὁ ἐν Βοστώνῃ Σύλλογός των».

Ἐκ τῆς περιγραφῆς, τὴν ὁποῖαν δημοσιεύει ὁ «Πύρρος», τῆς Δάρδας ἐμφαίνεται ἡ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ὁπῆ τῶν Δαρδαίων

καὶ ὁ πατριωτισμὸς των. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ἕνα Δαρδαῖον, ποῦ διήλθε τῶν γραφείων, ἄκρα φιλομάθεια, ἀγαθότης χαρακτήρος, σεμνὸς πατριωτισμὸς, λατρεία τοῦ χωρίου του, εὐγένεια ψυχῆς, ἀμειπτος συμπεριφορᾶ. Ἐγενήκαμεν φίλοι καὶ ἀλληλοσυνεπαθήσαμεν, ὥσάν νὰ ἦτο παλαιὸς μου φίλος.

Τὴν λατρείαν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ἐν ὄλῳ τῷ μεγαλείῳ, ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς διασαλπίζει ὁ «Κανονισμὸς τῆς Ἐυεργετικῆς Ἀδελφότητος Δάρδας, τῆς Βοστώνης...» (Καὶ συνέχισε τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀρθρῶν τοῦ Κανονισμοῦ). (1)

Κατ' Αὐγουστον ἰδίου ἔτους (1905) εἶχε κατατεθῆ εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄλμυροῦ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς Μητροπολίτην Λαρίσης καὶ Τυρνάβου Πολύκαρπον παρὰ τοῦ τότε Δημάρχου Ἄλμυροῦ καὶ Προέδρου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου «Ὁρθρος» Ἀριστείδου Ἀργυροπούλου. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μέχρι τοῦ 1905 ἐφυλάσσετο εἰς τὰ ἐπίσημα ἐγγράφα τοῦ μακαρίτου Παπαθανασίου (υἱοῦ τοῦ Ἰσιδώρου

(1) Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ ἕτεροι «Σύλλογοι» Δαρδαίων ιδρύθησαν πρὸς ὁμοίους ὡς καὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀποβλέποντες σκοπούς, οἱ ἑξῆς:

- «Σύλλογος Δαρδαίων ὁ «Πολύκαρπος» ἐν Millinocket Main.
 «Ἐυεργετικὴ Ἀδελφότης Δάρδας» ἐν Βουκουρεστίῳ.
 «Ἡ Ἑλπίς» ἐν Δάρδα, ἀφορῶσα τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Σχολείων.
 Σήμερον ἐν ἐνεργείᾳ ὑπάρχουν αἱ ἑξῆς Ἀδελφότητες:

- 1) «Bleta»—ἡ Μέλισσα, μετ' ἔδραν ἐν Βοστώνῃ.
 - 2) «Sogeria Fillanthropice»—Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης, μετ' ἔδραν ἐν Millinocket Main.
 - 3) «Shogeria Mirebërëse Bashcimi»—Ἐυεργετικὴ Ἀδελφότης ἢ «Ἐνωσις», ἐν Βουκουρεστίῳ.
 - 4) «Shpresa»—ἡ Ἑλπίς μετ' ἔδραν ἐν Δάρδα.
- Ἄπασαι αἱ ὡς ἀνωτέρω «Ἀδελφότητες τῆς Δάρδας» ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς των προσέφερον καὶ ἐξακολουθοῦν προσφέρουσαι πολλὰς καὶ σημαντικὰς ὠφελείας καὶ ἀγαθοεργίας εἰς τὴν Κοινότητα. Ἐβοήθησαν καὶ βοηθοῦσι πτωχοῦς, ἐπροίκισαν καὶ συνέδραμον πτωχὰ κοράσια, ἐλιθόστρωσαν καὶ ἐπεσκεύασαν δρόμους, περιετείχισαν τὸ Νεκροταφεῖον, ἐξωράρισαν τὴν Ἐκκλησίαν, συντρέχουσι τὰ Σχολεῖα, ἀνήγειραν νέον σχολικὸν κτίριον, ἐπεσκεύασαν τὸ ὑδραγωγεῖον, ἐκτίσαν νέον κτίριον διὰ τὸν Ἀστυνομικὸν Σταθμὸν, ἐνήγησαν καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὸν ὑπὸ κατασκευὴν δημόσιον δρόμον Δάρδας—Κορυτσᾶς, προσφέροντες καὶ γενναίαν χρηματικὴν συνδρομήν.

συμμαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου). Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο ὁ ἐπὶ τῆ μονογενεῖ θυγατρὶ γαμβρὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Θωμᾶς Ἄντ. Γάκη μετῴκησας ἐκ Δάρδας εἰς Ἄλμυρόν, ἔφερε καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Πατριάρχου, τῆς ὁποίας δὲν ἐγνώριζε μὲν τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν, τὴν ἐφύλαξεν ὅμως, διότι εὐρέθη καὶ αὕτη μεταξὺ τῶν ἐπισήμων τῆς οἰκογενείας ἐγγράφων. Καὶ διὰ τὰ πληροφορηθῆ τί τὸ ἐγγράφον ἐκεῖνο ἦτο, μὲ τὰ μεγάλα γράμματα, ὡς ἔλεγεν, ἔδειξε τοῦτο εἰς τὸν συμπατριώτην του Γρηγ. Παπαδόπουλον (Ζέγκον), οὗτος δὲ τὸ παρέδωκεν εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Μουσείου Ἀργυρόπουλον, ὅστις καὶ τὸ κατέθεκεν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Ἐξ ἀντιγράφου, κατὰ Νοέμβριον ἐστάλη ἀντίγραφον εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν «Πύρρον» καὶ ἐδημοσιεύθη κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1906, ἀλλὰ μὲ ἐν τυπογραφικὸν λάθος εἰς τὴν χρονολογίαν, τὸ ἔξης:

Ἄντι: ,α ω κ'ῶ Ἰουνίου γ' [1820 Ἰουνίου 3]
γράφει: ,α ω κ ω' Ἰουνίου γ' [1828 Ἰουνίου 13]

Ἐκτοτε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ ἀνεφέραμεν, ἤρχισεν ἀναφανδὸν πλέον ἐν Μακεδονίᾳ, Ἡπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἔξοντωτικὸς ὁ φυλετικὸς ἀγὼν. Ἐξ ὅλων τῶν ἐν αὐταῖς κατοικούντων φυλῶν ἐπαναστάται κατεδιώκοντο καὶ ἐμάχοντο μεταξὺ τῶν, τίς τούτων νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἐπιφέροντες οὕτω μεγάλας καταστροφὰς εἰς φόνους, πυρπολήσεις, λεηλασίας, προδοσίας, ἐκδικήσεις οὐχὶ μόνον ἐπὶ μεμωμένων ἀτόμων καὶ οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὀλοκλήρων πληθυσμῶν καὶ χωριῶν. Εἰς ἐπίμετρον δὲ τούτων ταυτοχρόνως ἐπῆρχοντο καὶ τὰ καταδιώκοντα αὐτοὺς τουρκικὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἅτινα διὰ τῶν βαρυτάτων πιέσεων, τῶν ἀπανθρώπων βασανιστηρίων καὶ τῆς τρομοκρατίας ἔφερον τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς πληθυσμοὺς εἰς τὴν σκληροτάτην καὶ δυσκολωτάτην θέσιν, ὥστε πλεῖστοι τούτων ἐγκαταλείποντες οἰκίας, περιουσίας καὶ τὰ χωρία τῶν προσέφυγον πρὸς τὰ γειτονικά ἐλεύθερα κράτη ζητοῦντες ἄσυλον καὶ προστασίαν. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς τοιαύτης τραγωδίας, ἐπῆρχοντο οἱ λησταί, οἱ ποικιλώνυμοι, τόσον οἱ εἰς τὰς βουνὰ διαμένοντες ὅσον καὶ οἱ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καιροφυλακτοῦντες· καὶ οὕτω συνεπληροῦτο ἡ ἐρήμωσις.

Τὴν τοιαύτην ἀθλίαν κατάστασιν διεδέχθησαν οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἔφερον μὲν τὰ ἀγαθὰ τῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ κακὰ παρουσίασαν. Τούτους δὲ διεδέχθη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Στρατοὺς ἀπὸ ὅλων τὰς φυλὰς τῆς γῆς, πλὴν τῶν Ἑσκιμῶν, εἶδαν τὰ μάτια μας. Περιορισμούς, ἀποκλεισμούς, ἀνεργίας, πείναν, συκοφαντίας, ραδιουργίας, προδοσίας, ἀδίκους κρίσεις, φυλακήσεις, βασανιστήρια, ἔξορίας, ἀδίκους εἰς θάνατον καταδίκας, βαρῦτατα χρηματικὰ πρόστιμα, ἔξαφανίσεις ἀτόμων καὶ οἰκογενειῶν, ἀτιμώσεις τοιούτων, πικρίας, ζημίας, κινδύνους, θυσίας, στερήσεις, αὐστηροτάτας κατ' οἶκον ἐρεύνας, λεηλασίας τοιούτων ἐδοκιμάσαμεν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Κατὰ τὸ συνεχὲς σχεδὸν χρονικὸν τοῦτο διάστημα τῆς δεκαπενταετίας, ἐπικινδυνωδεστάτης καὶ τρομακτικωτάτης, οἱ ζῶντες πολλάκις εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀπεχθῆ ἀνάγκην νὰ ζηλευσῶσι τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ τοὺς ἰκευῶσιν ὅπως παραχωρήσωσι πρὸς αὐτοὺς τὴν θέσιν τῶν, νὰ μακαρίσωσι δὲ αὐτοὺς διότι δὲν ἦσαν ζωντανοὶ ἵνα ἔβλεπον τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως καὶ νὰ ὑποστῶσι τὴν φρίκην τῆς ἀπογνώσεως τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο οἱ ζῶντες.

Ἡ Δάρδα κατὰ τὴν λίαν ἐπικίνδυνον ταύτην περίοδον, τῆς ὡς ἀνωτέρω δεκαπενταετίας, οὐχὶ μόνον ὑπέφερε πολλὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐκινδύνευσε ὀλοτελῶς νὰ κατασταθῆ, διότι ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς καὶ τοπογραφικῆς θέσεώς της, ὀρεινῆς καὶ στρατηγικῆς, ὑπῆρξεν ὁ στόχος τῶν τε ἀλληλομαχομένων ἐπαναστατῶν, ὡς καὶ τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων. Ἡ μεγαλειτέρα δέ, ἐντονωτέρα καὶ δραστηριωτέρα δράσις καὶ ἀντιζηλία τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπικρατήσεως ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ἐπαναστατῶν. Διὰ τὴν ὡς ἐκ θαύματος διάσωσιν της συνέτρεξαν πολλοὶ λόγοι, ἀλλὰ τούτους οὔτε ὁ κάλαμός μου δύναται νὰ περιγράψῃ καὶ ἐπιτρέψῃ ὅπως προβῶ εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ κατάλληλον περιγραφὴν αὐτῶν, οὔτε ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος πονηματίου εἰς ἐκείνους ἀποβλέπει. Ἐν τούτοις ὅμως ἐπιφυλάσσομαι ἵνα εἰς εὐθετώτερον χρόνον πραγματευθῶ περὶ Δάρδας καὶ Δαρδαίων καθόσον πρὸ πολλοῦ ἀρκετὴ ὕλη ὑπάρχει περιουσιελεγμένη.

Ἐπὶ τοιαύτας, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν συνθήκας, εὐρισκό-

μενος δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ σκεφθῶ πῶς νὰ ἐξυπηρετήσω τοὺς νεκροὺς, τῶν ὁποίων ἐζήλευον καὶ ἐμακάριζον τὴν θείαν ἔφ' ὅσον ἐβλεπον ὅτι ἐκινδύνευον οἱ ζῶντες. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1906 μέχρι τοῦ 1923 δὲν ἐνήργησα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ διακαοῦς πόθου μου, ἤτοι ὅπως ἐρευνήσω καὶ ἀνακαλύψω τὰ περὶ τὸν βίον τοῦ Πολυκάρπου ἀφορῶντα, ἂν καὶ ἀρκετὰ ἐγγράφα τοιαῦτα ἐχάθησαν καὶ κατεστράφησαν κατὰ τὰς συχνὰς καὶ αὐστηροτάτας κατ' οἶκον ἐρεῦνας. Εὗρεθεὶς δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐγκαταλείψω τὴν ἰδιαιτέραν μου πατρίδα Δάρδαν, περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ 1921 ἦλθον εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγκατεστάθην οἰκογενειακῶς εἰς αὐτάς. Μετὰ παρέλευσιν διετίας ἤρχισε πάλιν νὰ διεγείρηται ὁ ὑπὸ τὸν πέπλον τῶν διαφόρων σκληρῶν συνθηκῶν σκεπασμένος πόθος, πρὸς ἐρευναν καὶ περισυλλογὴν τῶν ὄσων ἐν τῷ παρόντι θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ὅλην ἐργασίαν πολλαὶ δυσκολίαι παρουσιάσθησαν. Πρῶτον ἔλειπον χειρόγραφα τινὰ τῶν ὁποίων μακρὰν τῆς πατρίδος εὐρισκόμενος ἦτο δυσχερὴς ἢ ἀπόκτησις, καὶ ἡ εὐχερὴς περισυλλογὴ καὶ δεύτερον ἡ δαπάνη τοῦ χρήματος διὰ τὴν τυπογραφικὴν ἐργασίαν καὶ τοῦ χρόνου τοιαύτη, καθόσον ὄφειλον νὰ ἐξασκῶ τὸ λειτούργημά μου πρὸς ἀνακούφισιν τῶν οἰκογενειακῶν βαρῶν.

Διὰ τὴν πρώτην, τὴν τῶν χειρογράφων, προθυμότητος ἐφάνη ὁ Αἰδεσιμώτατος Παπᾶ Σωτήριος Κέρες, ἀποστείλας μοι ἐκ Κορυτσᾶς τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου πατρὸς αὐτοῦ Πρωθιερέως Ἡλιοῦ ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τῷ 1905 ἀντίγραφον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου Ἰγνατίου γραφείσης βιογραφίας τῷ 1821.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς Μητροπολίτην Λαρίσης Πολύκαρπον ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ ἀποστείλῃ ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ ἐν Ἀλμυρῷ Μουσείου κ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος.

Ἐπίσης ὅμοιον ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μὲ κεφαλαῖα βυζαντινὰ γράμματα, τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς του, μοὶ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Λαρίσῃ κατοικοῦντος κ. Ἡλιοῦ Κωλέσκα ἐμπόρου, ἐκ Δάρδας καταγομένου. Ἐπίσης παρὰ τοῦ ἰδίου καὶ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ

Ἡγουμένου Σωφρονίου πρὸς διδάσκαλον Ἰσίδωρον εἰς Τύρναβον.

Πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἀξιολίμους κυρίους ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν πολῦτιμον ἐξυπηρετήσιν ἣν μοὶ προσέφερον.

Ἄπασα δὲ ἡ ἑτέρα ὕλη τοῦ περιεχομένου πλὴν τῶν ἐκ τῆς παραδόσεως ἀπομνημονευμάτων, ἠρانیσθη ἀπὸ τὰς ἐνταῦθα δημοσίας Βιβλιοθήκας καὶ τὴν Μοναστηρίου Δουσίκου Τρικκάλων τοιαύτην.

Διὰ τὴν δευτέραν δέ, τὴν τῆς δαπάνης τοῦ χρήματος, ἥτις τυγχάνει ὑπέρογκος, εὐρέθησαν καὶ διὰ ταύτην τινὲς ἐκ τῶν ἀμέσως καὶ μετ' εὐλαβείας ἐνδιαφερομένων πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ Ἱεράρχου συμπατριωτῶν, οἵτινες προθύμως συνετέλεσαν εἰς τὴν μερικὴν κάλυψιν αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ προθυμοποιηθῶσι καὶ ἕτεροι συμπατριῶται ὅπως συνδράμωσι τὸ ἔργον διὰ νὰ μὴ μείνῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο βάρος ἐπ' ἐμοῦ.

Ἰδίᾳ ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Τρίκκης καὶ Σταγῶν, ἐκ Πρεμετῆς καταγόμενον, κ. κ. Πολύκαρπον Θωμᾶν διὰ τε τὴν εὐγενῆ ὑποδοχὴν καὶ τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν, ἣν μοὶ παρέσχε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Ἱ. Μονῶν τῶν Μετεώρων, καὶ ἰδίᾳ, κατὰ τὴν ὑπόδειξίν του, τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, ἐνθα ἐρευνήσας ἐν τε τῷ Κώδικι καὶ τοῖς χειρογράφοις εὗρον πλὴν τῶν πρακτικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων τῶν ἐν τῷ παρόντι διαλαμβανόμενων, καὶ τὴν ἰδιοχείρου ὑπογραφὴν τοῦ πρὸ αἰῶνος μαρτυρήσαντος ἀοιδίου Μητροπολίτου Λαρίσης Πολυκάρπου.

Εὐελπιστῶν ὅτι τὸ παρὸν ἔργον θὰ τύχῃ ἐπεικοῦς κρίσεως ἐκ μέρους τῶν ἀξιολίμων ἀναγνωστῶν του,

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Μαρτίῳ 1927

Ὁδὸς Κρατύλου, 19.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΕΥΧΕΤΗΣ

ΠΑΠΑ ΣΠΥΡΟΣ ΖΕΓΚΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ βιογραφία τοῦ Πολυκάρπου στηρίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἱεροδιακόνου αὐτοῦ Ἰγνατίου γραφείσης τοιαύτης.

Εἶναι ἀνάγκη ὅπως λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὁ ἀναγνώστης: Πρῶτον, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφη αὕτη, τὸ μέρος ἐνῶ κατώκει καὶ ἐν γένει τὰς λίαν δυσμενεῖς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας εὗρίσκετο ὁ γράψας αὐτὴν Ἰγνάτιος. Ἦσαν δὲ αὗται: Ὁ ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προκύψας ἄγριος μουσουλμανικὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν φανατισμὸς καὶ καταδιωγμὸς, τόσον ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Τουρκικὴν Κυβέρνησιν ὅσον καὶ ἐκ τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τουρκαλβανῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἔζη καὶ τῆς ἀδυσωπήτου Τουρκικῆς λογοκρισίας.

Δεύτερον, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας ὡς ἀνωτέρω συνθήκας εὗρισκόμενος ὁ Ἰγνάτιος ἐφρόντισεν ὥστε διὰ τῶν γραφομένων του, μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, νὰ ἀποφύγῃ καὶ μὴ θίξῃ τὴν ἀλαζωνεῖαν τῶν τυράννων, ἀλλὰ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἀδυσωπήτου λογοκρισίας. Διὰ ταῦτα, ὡς θὰ εἶδωμεν, μερικὰ μὲν ἐξ αὐτῶν διηγεῖται ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς, ἀλλὰ ἐπιχρυσώνει διὰ κολακευτικῶν φράσεων πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τὸ Δοβλέτι, ἀλλὰ δι' ἐπουσιωδῶν αἰτιολογιῶν διηγεῖται τὰ οὐσιώδη, ἀλλὰ μόλις τὰ θίγει ἀμέσως τὰ ἀποσιωπᾶ καὶ ἕτερα ἐντελῶς ἀποφεύγει νὰ περιγράψῃ πλεῖστα δὲ τούτων ἀφίνει νὰ ὑπονοηθῶσιν.

Χρονολογεῖ μὲ ἀκρίβειαν καὶ συνδέει αὐτὴν μὲ πρόσωπα καὶ γεγονότα, πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος καὶ αἱ μεταγενέστεραι ἱστορίαι συμφωνοῦν πληρέστατα. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς προελέχθη, εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς βιογραφίας του μένει ἐπιφυλακτικὸς καὶ σιωπηλός, ἐγένετο εἰς ταῦτα συνδυασμὸς τις, διὰ τῶν ἐν ὑποσημειώσει περικοπῶν, ἐξ ἄλλων ἱστοριῶν ἀντιγραφέντων, αἵτινες πλήρως συμφωνοῦσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Πολυκάρπου.

Ὅτι δέ, ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα καὶ τοιαύτην ἐπιφυλακτικότητα γράφει ὁ Ἰγνάτιος τὴν βιογραφίαν τοῦ Πολυκάρπου, καταφαίνεται ἐκ τοῦ τίτλου τὸν ὁποῖον φέρει ἡ βιογραφία του: «Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου». Ἐνῶ κάλλιστα ἐγνώριζε καὶ ἠδύνατο (ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο) νὰ τὸν ὀνομάσῃ βίον τοῦ «ἁμαρτωλοῦ Πολυ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΛΗΡΟΥ (1)

Βεβαίως δὲν εἴμεθα οὔτε οἱ πρῶτοι, οὔτε οἱ τελευταῖοι οἱ διαρρήδην κηρύττοντες, ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὀφείλει εἰς τὸν Ὁρθόδοξον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Κληρὸν πολλὰ καὶ πάμπολλα, ἀλλ' ἰδίως τὴν διάσωσιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης.

Ἀληθῶς ὁ Κληρὸς ἡμῶν καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς τοῦ Γένους ἀιχμαλωσίας ἐπρωταγωνίστει. Κατὰ δὲ τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὸν ἀγῶνα οὐδενὸς ἤτιον ἐδείχθη.

Ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἐτήρησεν ἀκριβέστατα τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον «ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

(1) Ἐργράφη ἐν τῷ ἐξαφύλλῳ μᾶλλον παρ' ἄλλου τινὸς ἀναγνώστον ἢ τοῦ Ἰγνατίου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ 1748

Ο μακαρίτης Πολύκαρπος ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς χώ-
ρας Δάρδας ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καστορίας. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ
1778. Ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Ἰωάννης Βέσσης (ἢ Μπότσης)
καὶ ἡ μήτηρ του Κυράτσα. Ἰδὸς μονογενῆς τοῦ πατρὸς, ἔχων καὶ
τέσσαρας ἀδελφάς, Ζωΐτσαν, Χριστίαν, Σωτηρίαν καὶ Ἑλένην.
Ἐπειδὴ ἀνετράφη ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, ἔμαθε τὰ ἱερά γράμματα
πρῶτον εἰς Μοσχόπολιν, εἰς τὸν περιβήτητον Σακελλάριον Γεώρ-
γιον ἱερέα, χρόνους δύο μαζὺ μετὰ τὸν Ἰσίδωρον, ἔπειτα τοὺς
ἐπῆγαν οἱ γονεῖς εἰς Καστορίαν εἰς τὸν σοφώτατον Ἀρχιεράρ-
χην Γεννάδιον τὸν τότε Καστορίας. Μετὰ τοῦτον πάλιν ἐπῆγαν
οἱ γονεῖς αὐτῶν τὸν τε Πέτρον (ἐπειδὴ οὕτως ὠνομάσθη ἐκ τοῦ
ἁγίου βαπτίσματος) καὶ τὸν Ἰσίδωρον εἰς τὰ Ἰωάννινα εἰς τὸν
περίφημον ἑλληνικὸν διδάσκαλον Ψαλλίδαν⁽¹⁾. Ἐκεῖ ἐσπούδασαν
χρόνους δύο, ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ Περάτιον εἰς ἕτερον διδάσκαλον
Κωνσταντίνον. Καὶ ἐτελείωσαν τὰ μαθήματά των, πέρνοντας
καὶ δίπλωμα τῆς σπουδῆς.

(1) Ὁ Leake, πολὺν ποιούμενος λόγον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν Ἠπείρῳ
παιδείας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (1804—10) καὶ περὶ τῶν ἐν
Ἰωαννίνοις ἐκπαιδευτηρίων ἰδίᾳ, ἤτοι τῶν ἀκμαζουσῶν τότε σχολῶν τῶν
Κοσμᾶ Μπαλάνου καὶ Α.θ. Ψαλλίδα, ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἀλῆ, ὅτι ἐνε-
θάργυε πάντας πρὸς ἀνάπτυξιν, προτρέπων καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ τὸν
διδάσκαλον Μπαλάνον, ἵνα διδάσκῃ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ νεολαίαν,
δίδων αὐτῇ καλὸν παράδειγμα καὶ μὴ ἀμφιβάλλον περὶ τῆς προστασίας
καὶ τῆς ὑποστηρίξεώς του. (Π. Ἀραβ. Ἰστ. Ἀλῆ πασᾶ σελ. 474. ἐκδ. Β').

Τότε ὁ ρηθεις Πέτρος ἐπήγεν εἰς τὸν ἅγιον Ἄρτης Μακάριον καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος μετονομασθεὶς Πολύκαρπος, εἰς τὸ 1806 ἔτος.

Ὅτε ὁ Μακάριος ἐπροβιβάσθη καὶ ἐγένεν Ἐφέσου, ὁ Πολύκαρπος ἔμεινεν εἰς Ἄρταν. Μετ' ὀλίγον ἐπήγεν εἰς τὴν πατρίδα του Δάρδαν ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς. Καθῆσας εἰς τὸ σπῆτι του μηνῶν τρεῖς, ἐβίασε τὸν πατέρα του διὰ νὰ τὸν πηγαίῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις καὶ τὸν ἐπήγε. Πηγαίνοντας δέ, προσελήφθη ἀπὸ τὸν ἅγιον Δέρκων Ρωμανὸν [μᾶλλον Γερμανὸν] ὀνομαζόμενον, διάκονος καὶ καὶ γραμματικὸς.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἐφέσου Μακάριος, ὅτι ὁ Πολύκαρπος εὕρισκεται εἰς τὸν Δέρκων τοῦ γράφει, ὅτι ἀδελφέ, ὁ Πολύκαρπος εἶναι τσιράκι μου καὶ πρέπει νὰ μοῦ τὸν στείλῃς. Ὁ δὲ Δέρκων λαμβάνοντας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐφέσου, λέγει τοῦ διακόνου, Πολύκαρπε, ὁ Ἐφέσου μοῦ γράφει ὅτι νὰ πηγαίῃς εἰς αὐτόν, μὲ τὸ νὰ ἔχῃς χρηματίση ἀνθρωπὸς του. . . . Ὁ δὲ Πολύκαρπος τοῦ ἀπεκρίθη τὸ νὰ εἶναι ὀρισμὸς σὰς πηγαίω. Καὶ ἔτσι ἐπήγεν εἰς τὸν ἅγιον Ἐφέσου Μακάριον κατὰ τὸ 1808. Πηγαίνοντας δὲ ἐκεῖ, ὁ μὲν ἅγιος Ἐφέσου εὐθὺς τὸν ἐχειροτόνησεν Ἐπίσκοπον ψηλοῦ ὀνόματος Τρωάδος. Μετὰ ἕνα χρόνον ἀπεβίωσεν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ὁ Μακάριος, καὶ οὗτος ἔμεινε τέλειος ἐπιστάτης, ἐκ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἐφέσου χρόνους δύο, ἕως οὗ ἐψηφίσθη Ἐφέσου ὁ ἀπὸ Λαρίσης Διονύσιος (1) ἐκ γένους λαμπροῦ.

Ἐρχόμενος δὲ ὁ Διονύσιος εἰς τὴν Ἐφεσον, εἶδε τὸν Ἐπίσκοπον Πολύκαρπον, τὸν περίφημον Ἀλβανόν, ὅστις τοῦ παρέδωσε τὸν λογαριασμὸν τῶν δύο ἐτῶν ἐν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰς αὐτὸν καθαρῶτατον· τοῦ λέγει τότε, ὁ ἅγιος Ἐφέσου: Ἐπειδὴ

(1) Οὗτος ἦν Βυζάντιος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας. Ἐχὼν ἀδελφὸν εἰς τὴν Ρωσίαν, φυγόντα (1806) ἐκεῖ ἐκ Βλαχίας μετὰ τοῦ Κ. Ὑψηλάντου ὑποπτέυθη [ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως] ὡς πλεόν τῶν ἄλλων ἔνοχος καὶ πρῶτος τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων ἐφυλακίσθη (1821). Ὁ καλοκάγαθος ἀρχιερεὺς, ὁ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομουσότατος πάντων τῶν ἀρχιερέων ποτὲ δὲν ἐμελέτησε κακὸν κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως. (Κ. Κούμα Ἱστορ. Ἀνθρωπίνων πράξεων. Τομ. 12 σελ. 495).

κύρ Πολύκαρπε ἐφέρθης πιστὸς εἰς τὴν ἐκδούλευσιν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ σοῦ δοθῇ μίᾳ ἐπαρχία ἕνεκα τῆς πιστότητός σου. Ὁ δὲ εἶπεν: Ἐπειδὴ ἄγιέ μου Γέροντα ἀπεράσιες νὰ μοῦ δώσης ἐπαρχίαν, ἐγὼ μόνον τὴν ἰδικήν σου ἐπαρχίαν θέλω, δηλαδὴ τὴν Λάρισσαν, μὲ τὸ νὰ εἶμαι καὶ σιμὰ τῆς πατρίδος μου, Ὁ δὲ τοῦ εἶπεν: Ἔστω. Καὶ εὐθὺς τὸν ἐστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν τότε Πατριάρχην Ἱερεμίαν [Ἱερεμίας 1809—1812].

Ἐλαβε τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσης κατὰ τὸ 1811 Μαρτίου 20 καὶ κατὰ Ἰούνιον ἐκατέβη εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἐν τῇ δόξῃ του καὶ ὑπεδέχθη παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν εὐφροσύνως(1).

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπήγεν εἰς Ἰωάννινα, εἰς προσκύνῃσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη μὲ καλὴν ἐπιδειξίωσιν ὡς ἄλβανόν· μάλιστα τὸν ἐκάθησεν ἀνώτερον τοῦ τότε Ἰωαννίνων Γαβριήλ. Κατὰ δὲ τῷ 1812 ἦλθεν ὁ Βελῆ· πασᾶς εἰς Λάρισαν

(1) 1811 Ἰουλίου 12. Τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης πρὸς Τρίκκης γράμμα νὰ συνάξῃ τὰ δικαιώματά του ἀπὸ Πολιάνας. Ἴσον ἀπαράλλακτον. (Σελ. 196 τοῦ Κώδικος τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου Ἁγίου Βησσαρίωνος): «Τὴν Θεοφιλίαν αὐτῆς καὶ αὐθις ἀσπαζόμεθα, καὶ ἀξιοῦμεν αὐτῆς νὰ μᾶς προφθάσῃ ἄσπρα, ἄσπρα, ἄσπρα ἕως οὗ νὰ φανῶ ἄσπροπρόσωπος, διότι μ' ἐπληξάν τὰ συχνὰ καὶ πολιτικά γράμματα. Εἰς τὴν περιήγησιν ὅπου κάμνεις ἐὰν ἐρχεται εὐκόλον νὰ ἀναδεχθῆς καὶ τὸ βάρος τῆς συνάξεως τῶν εισοδημάτων μου ἀπὸ χωρίον Πολιάνα. Τὰς μὲν ζητεῖτε διπλᾶς κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἀνω χρονιάς πρὸς παράδες 16: τὸ κάθε ἀνδρόγυνον δεκάξι. φιλότιμα ἱερέων γρόσια 60: ἀνά τριάκοντα τὸν κάθε ἕνα. καὶ ἱερολογίας αὐτῶν διπλᾶς ἀνά δώδεκα, καὶ δώδεκα συμποσούμενα γρόσια εἰκοσιτέσσαρα· ἑκατὸν γρόσια διπλᾶ λειτουργικά καὶ βοήθειαν. Καὶ τὸ σιτάρι τὸ κανονικὸν ἀνά δύο λουτζάκια τὸ κάθε ζευγάρι· αὐτὰ θέλω νὰ τὰ συνάξῃς καὶ γρήγορα καὶ σωστά, καὶ νὰ μᾶς τὰ στείλῃς, καὶ σὰς ἀνταμειβομεν μὲ κρύον νερὸν (τὸ ὅποιον ἐγὼ ὑστεροῦμαι). Καὶ ὡς ἐνδροσος δὲν θέλεις βαρεθῇ ἐπιτροπικῶς νὰ τοὺς εὐλογήσης λειτουργῶν ὑπὲρ ἀφέσεως αὐτῶν. Ταῦτα μὲν ἀδελφικῶς, εἴη δὲ ὑγιαίνων καὶ εὐδαιμονῶν κατ' ἄμφω».

Τῆς Θεοφιλίας ὑμῶν εἰλικρινῆς ἀδελφός, 1811 Ἰουλίου 12 Τύρναβος·
† Ο ΛΑΡΙΣΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ»

Ἐξωγραφῆ. Τῷ Θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Τρίκκης Ἀδελφῷ ἡμῶν ἀγαπητῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος Κύρ Γαβριήλ, ἄσπασίως».

καὶ Τύρναβον Βαλῆς. (1). Καὶ μὲ αὐτὸν εἶχε σχέσεις μεγάλας, ὡς ἀλβανοὶ καὶ οἱ δύο.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἓνας καλόγηρος ἀπὸ τὸ Μοναστήριον τοῦ Δούσκου, Παῖσιος, θέλοντας νὰ πηγαίῃ εἰς Βλαχίαν εἰς μούλκια [κτῆματα] τοῦ Μοναστηρίου, εἶπεν ἔχουν ἐκεῖ εἰς τὴν θέσιν Μπουτόϊ, συνωμίλησε μὲ τὸν Εὐθύμιον Κωφὸν Πρεμετιανόν, γραμματέα τοῦ Βελῆ πασᾶ. Οὗτος τὸν ἐρμήνευσε νὰ πάρῃ γράμματα ἐσφραγισμένα ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον τοῦ Μοναστηρίου Καλλίνικον καὶ νὰ τοῦ τὰ φέρῃ, ὁπότε θὰ τοῦ δώσῃ καὶ αὐτὸς ἄλλα γράμματα νὰ συστηθῇ εἰς Βλαχίαν, χωρὶς νὰ ἔχη εἶδῃσιν ὁ Ἀρχιερεὺς(2).

Τότε λοιπὸν τοῦ λέγει ὁ Εὐθύμιος, ὅτι πῆγαινε εἰς τὸν Λαρίσης καὶ εἶπε ἕκ μέρους μου νὰ σοὶ ἐπιβεβαιώσῃ τὸ Μοναστηριακὸν γράμμα. Πηγαίνοντας δὲ ὁ Παῖσιος εἰς τὸν Λαρίσης, τὸν ἐβγαλεν ἔξω καὶ σχίζει τὸ Μοναστηριακὸν ἔγγραφο καὶ γράφει πρὸς τὸν Οὐγγροβλαχίας Νεόφυτον, ὅτι αὐτὸν τὸν καλόγηρον νὰ τὸν σωφρονήσῃ τὰ δέοντα καὶ εἰς τὸ ἴδιον γράμμα βουλώνει καὶ τὸ ξεσχισμένον γράμμα καὶ τοῦ τὸ δίδει τοῦ Παΐσιου. Λαβὼν δὲ ὁ Παῖσιος τὸ γράμμα τὸ δίδει τοῦ Εὐθυμίου Κωφοῦ ὁ δὲ Εὐθύμιος γνωρίζει τὴν δολιότητα καὶ ἀνοίγει τὸ

(1) Ὁ Βελῆς ἐκ Τριπόλεως ἦλθε μετ' αὐτοῦ (τοῦ Πασόμπη) εἰς Λάρισαν, ἔδραν τῆς νέας διοικήσεώς του, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1812. (Π. Ἀραβ. Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ. Ἔκδ. Β' σελ. 222).

(2) 1816 Μαΐου 16 ἐκατέβηκεν ἀπὸ τὴν σκάλαν τοῦ Μοναστηρίου ἡ ἀγία Σιαγὼν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ἡμῶν ἁγίου Βησσαρίωνος, ὅπου εἶχαν προσκαλέσει τὸν Ἅγιον, ἐπειδὴ καὶ ἦτον πανούκλα φοβερὴ μέσα εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἔξω εἰς ὅλα τὰ χωρία, καὶ ἀπέθνησκον ἐξήντα καὶ ἑβδομήντα τὴν ἡμέραν μὲ τὸ μέτρον καὶ πολλάκις ἀνέβαινον οἱ θάνατοι καὶ ἐπὶ ἐνεήντα τὴν ἡμέραν. καὶ ἐπάσαν μὲ τὸν Ἅγιον τρεῖς ἀδελφοί. Πνευματικὸς ἦταν Στέφανος Δραματινός, ἐφημέριος Παῖσιος ὁ Μουζακιώτης, Ἱεροδιάκονος ἡ ἐμὴ ἀναξιότης Γεράσιμος ὁ χοιροβοσκὸς ἀπὸ Μακρωχῶρι, ἐπαρχία τῆς Λαρίσης καὶ τέσσαρες οἱ ἐκεῖσε τῆς πόλεως ἀπεσταλμένοι ὅπου ἐπροσκαλοῦσαν τὸν Ἅγιον. Πλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπαγέλθωμεν. Καὶ ἐκάμαμεν ἐκεῖ ἕνα χρόνον καὶ ἀφοῦ ἦλθαμεν πάλιν καὶ ἀνέβηκεν ὁ Ἅγιος εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ, ἦτον τότες ἔτος 1817 Μαΐου 16 καὶ ἐνθυμοῦμαι σήμερον ὅλα τὰ ἄνωθεν. (Κώδιξ I. Μονῆς Δουσκου σελ. 493).

γράμμα· βλέπει τὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ Παΐσιου, τὸ ξεσχισμένον γράμμα. Ἐν τῷ ἅμα ἐμφανίζεται εἰς τὸν αὐθέντην τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ τοῦ λέγει: Αὐθέντη μου, εἰς τὰς ἡμέρας σου νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ αὐτὴ ἡ ἐντροπή; Νὰ μὴ τὸ καταδέχῃσαι νὰ κατασχυνθῇ ἓνας δοῦλός σου. Ὁ Βελῆ πασᾶς ὡς ὑψηλῶν καὶ θυμῶδης εὐθύς κραζει τὸν Πανούζ-Σέβρανη. Πῆγαινε τοῦ λέγει, νὰ πάρῃς τὸν Δεσπότην καὶ νὰ μοῦ τὸν φέρῃς ἐδῶ. Ὁ δὲ πηγαίνοντας εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Τυρνάβου παρουσιάζεται εἰς τὸν Δεσπότην. Ἐπειτα τοῦ λέγει: Ὁ Βεζύρης σὲ φωνάζει, διότι ἔσχισες τὸ γράμμα τοῦ γραμματικοῦ του καὶ ἔχεις κρίσιν. Ὁ δὲ τοῦ ἀπεκρίθη: Ἐπειδὴ καὶ ὁ Βεζύρ Ἐφέντης μὲ φωνάζει διὰ κρίσιν, ἀνάγκη νὰ φέρῃ καὶ φερμάνιον ἀπὸ τὸ Δοβλέτι, καὶ ἔτσι νὰ σηκωθῶ εἰς κρίσιν ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ὁμοῖος μὲ τὸν Βεζύρη, σταλμένος ἀπὸ τὸ Δοβλέτι.

Λέγοντας αὐτὴν τὴν ἀπόκρισιν, εὐθύς σηκώνεται ὁ τούρκος ὄρθιος καὶ τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ φόρεμα καὶ τοῦ λέγει: Σήκου μπρέ, γιεζίτ; Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐσηκώθη καὶ μόνον μὲ τὰ μέστια του(1) τρέχει μαζὺ μὲ τὸν τούρκον εἰς τὰ σοκάκια τῆς πόλεως. Βλέποντας δὲ οἱ ἄνθρωποι τῆς πολιτείας, εὐθύς ἐκλείσαν τὰ ἐργαστήρια καὶ ἐσουνάχθησαν ὅλοι ὁμοθυμαδόν, τρέχουν εἰς τὴν Πόρταν(2) νὰ ἰδοῦν τί ἦτον αὐτό.

Πηγαίνοντας δὲ ὁ Δεσπότης, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Βελῆ πασᾶν τὸν πολυχρονίζει κατὰ τὸ σύνθηρες παρὼν καὶ ὁ Κουφός. Τοῦ λέγει ὁ Βεζύρης: Μπρὲ Δεσπότη, πῶς ἐτόλμησες νὰ ξεσχίσης τὰ γράμματα τοῦ γραμματικοῦ μου; Δὲν ἠξεύρεις πῶς παιδεύω ἐγὼ τοὺς ποιοῦντας τὰ τοιαῦτα; Τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Λαρίσης. Κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ παιδεύσῃς Βεζύρη μου· καθότι κατὰ τὸ φερμάνιον μου, δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀνακατεύῃσαι εἰς Ἐκκλησίας, εἰς Μοναστήρια, εἰς Καλογήρους καὶ Παπάδες· διότι αὐτὰ εἶναι εἰς τὸ χάτι μου(3). Πλὴν αὐτὸς ὁ μασκαρᾶς (δείχνοντας τὸν Κουφὸν καὶ φτύνοντάς τον), αὐτουνοῦ εἶναι τὸ φτέξιμον, διότι τὰ ξεύρει ὅλα, ἔπειτα ἀνακατεύεται εἰς ἐκ-

(1) = Τὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα - χωρὶς ῥάσον.

(2) Διοικητήριον.

(3) Δικαιοδοσίαν μου.

κλησιαστικά διὰ νὰ μᾶς φέρῃ σκάνδαλον εἰς τοὺς δύο μας.

Τότε λέγει ὁ Βεζύρης· πάρτέ τον ἔξω· καὶ εὐθὺς τὸν ἄρπαξαν, τὸν ἐβγαλαν ἔξω καὶ τὸν ἐβαλαν φυλακὴν. Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐπαρουσιάσθη ἓνας ἱατρός ὁ Θηριανός καὶ τοῦ λέγει τοῦ Βεζύρη· Ἐντροπή, καὶ δὲν εἶναι τὸ σάνη σου⁽¹⁾ νὰ φυλακίσῃς ἓνα Βασιλικὸν ἄνθρωπον. Χάϊτε, τοῦ λέγει, κύρ γιατρέ (ὁ ἱατρός ἦτο ἄνθρωπος τοῦ Βεζύρη), ἄς φιλοδωρήσῃ τὰ παιδιὰ καὶ ἄς πηγαίῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν. Τότε ὁ ἱατρός πέρνει τὸν Δεσπότην, τὸν παρουσιάζει τάχα νὰ πάρῃ ἄδειαν ἀπὸ τὸν Βεζύρη. Χάϊτε, τοῦ λέγει, μπρὲ Μητροπολίτη, γιαγκλῆς ⁽²⁾ ἔγινε, πήγαινε εἰς τὴν Μητρόπολιν σου· πλὴν ἡ ἔχθρα ἔμεινε.

Κατὰ δὲ τὸ 1815 κατὰ Σεπτέμβριον ἀπέθανεν ὁ Σταγῶν Ἀβέρκιος, οὐτινος αἰωνία ἡ μνήμη· καὶ ἔμεινεν αὐτῇ ἡ Ἐπισκοπὴ χήρα. Ὁ δὲ Λαρίσης διὰ νὰ μὴν ἀφίση τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτὴν χηρεύουσαν, πέρνει ἓνα καλόγηρον ἀπὸ τὸ Μοναστήριον Δούσκου, ὀνομαζόμενον Ἀμβρόσιον, Σάμιον τὴν πατρίδα, τὸν χειροτονεῖ Ἐπίσκοπον Σταγῶν, μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Γαρδικίου Ἱερωνύμου καὶ ἐτέρου Ἐπισκόπου τοῦ Ραδοβιστίου Γρηγορίου. Τοῦ πέρνει 30.000 γρόσια καὶ τὸν στέλνει εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν του. Μετὰ παρέλευσιν τριῶν μηνῶν, κάποιος Ἀνθιμος, Ἰωαννίτης, ὅστις ἐχρημάτισε καὶ Πρωτοσύγκελλός του, ὁ ὁποῖος διὰ κάποιαν κατάχρησιν ἀπεβάλλθη ἀπ' αὐτόν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ νησί τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Οὗτος εἶχε μίαν ἀδελφὴν Αἰκατερίνην, εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Λοιπὸν ὁ Ἀνθιμος λέγει τῆς ἀδελφῆς του· Δὲν εἶναι τρόπος νὰ εἰπῆς τοῦ Βεζύρη νὰ μὲ κάμῃ Δεσπότην, εἰς τὸν Λαρίσης; Μάλιστα. Καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν εὔρε τὴν εὐκαιρίαν καὶ λέγει τοῦ Βεζύρη, τὸ καὶ τό, τὸν παρακαλεῖ. Αὐτὸ γίνεται τῆς εἶπε· καὶ ἀμέσως στέλνει μπουχουρτίν ⁽³⁾ εἰς τὸν Λαρίσης, ὅτι βλέποντας τὸ μπουχουρτί μου εὐθὺς νὰ σηκωθῆς καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς Ἰωάννινα. Λαβὼν δὲ τὸ μπουχουρτί ὁ Λαρίσης ἐκίνησε καὶ πῆγεν εἰς Ἰωάννινα. Ἀνταμώθηκε μὲ τὸν ἅγιον Ἰωαννίνων κύριον Γαβριήλ, μὲ τὸν Δούκαν, τὸν

- (1) Ἡ εὐγένειά σου.
(2) λάθος.
(3) Διαταγήν.

Ἰατρὸν, καὶ τοὺς Γραμματικούς ⁽¹⁾. Τοὺς ἐρωτᾷ ἂν ἤξεύρουσαν τί ἦτο αὐτὸ τὸ φῶναγμα· καὶ τοῦ ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν ἤξεύρωμεν. Μετὰ δύο ἡμέρας ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν τύραννον καὶ τὸν ἐπολυχρόνησε κατὰ τὰ σύνηθες, ἀλβανιστί, προσφέρων καὶ δῶρον. Ἀφοῦ δὲ συνωμίλησαν, τοῦ λέγει· Ἠξεύρεις διατί σὲ ἐφώναξα; Θὰ σὲ κάμω ἓνα ῥιτζᾶν ⁽²⁾. Αὐθέντη μου, τοῦ ἀποκρίνεται ὁ Λαρίσης ἡ ἐνδοξέτης σου νὰ κάμῃ ἐμένα ῥιτζᾶ; Εἰς τὸν δούλόν σου; Μὴ γένοιτο. Ὅχι ὄρε μπῦρο, τοῦ λέγει ὁ Ἀλῆς, αὐτὴ ἡ δουλιὰ εἶναι στὸ χέρι σου. Ὅριστε, Αὐθέντη μου, τί προστάζεις; Ἀμπρέ, τοῦ λέγει ὁ τύραννος, ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους Δεσποτάδες ἔπου ἔχω εἰς τὴν ἐπικράτειάν μου, διότι εἶσαι ἀλβανὸς σὰν ἐμένα. Ἀποκρίνεται ὁ Λαρίσης, εὐχαριστῶ Αὐθέντη μου, τὸ γνωρίζω ὅτι μὲ ἀγαπᾷς· νὰ εἶναι οἱ χρόνοι σου πολλοὶ καὶ τίμιοι.

Ὅρε μπῦρο, τοῦ λέγει, ἔχω ἓνα δικόν μου καλόγηρον εἰς τὸ νησί, καὶ διὰ τὸ χατήρι μου θέλω νὰ τὸν κάμῃς Δεσπότην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σταγῶν.

Λέγει ὁ Λαρίσης, ἂν ἤξευρα προτῆτερα ὀλίγον. Τώρα δύο δὲν γίνονται. Ἐκαμα ἄλλον Δεσπότην ἐκεῖ, καὶ σὲ μιὰ γυναίκα δὲν ἤμπορῶ νὰ βάλω δύο ἄνδρας.

Ἀμπρέ, τοῦ λέγει, βγάλτον αὐτόν, διὰ τὸ χατήρι μου καὶ κάμε τοῦτον.

Τοῦ λέγει ὁ Λαρίσης· αὐτὸ ποτὲ δὲν γίνεται, αὐθέντη μου,

(1) Γραμματικοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐχρημάτισαν ὁ Μάνθος Οἰκονόμου, ὁ Σπῦρος Κολοβός, ὁ Κώστα Βουρμπιανίτης, ὁ Ἀθανάσιος Λοιδωρίκης, ὁ Στέφανος Δούκας ὁ Ἀναγνώστης Καρπενησιώτης καὶ ἄλλοι [Ὁ Τέρος Πάνος ἐκ Δάρδας].

Τινὲς τούτων καὶ ἔνεκα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀξίας καὶ ἰκανότητος καὶ ἔνεκα τῶν πατριωτικῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, τελεσφόρως ἔδρασαν ὡς συνεργάται ἐν τῷ πολιτικῷ τοῦ Ἀλῆ σταδίῳ, ἐν πολλαῖς καὶ σπουδαίαις περιστάσεσι παρασχόντες ἑαυτοὺς χρησίμους τοῖς τε συμπολίταις αὐτῶν καὶ τῇ κοινῇ πατρίδι. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πρὸ πάντων ὁ Μάνθος Οἰκονόμου καὶ ὁ Σπῦρος Κολοβός.

...Ὁ Μάνθος ἐμυῆθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ τοῦ αὐταδέλφου του Χριστοδοῦλου ἐν ἔτει 1817—18, μνηθέντος καὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Ἀσημάκη Κροκίδα ἐν Ἰασίῳ.

(2) θὰ σὲ παρακαλέσω,

δτι ἡ θρησκεία μας δὲν μᾶς τὸ συγχωρεῖ. Θυμῶναι δ' Ἀλῆς καὶ τὸν ἐβγάξει ἔξω.

Μανθάνοντας τὸ συμβάν ὁ τε Ἰατρὸς (1) καὶ οἱ Γραμματικοί, ἐσυνάχθησαν καὶ πέρνουν τὸν Λαρίσης εἰς μέρος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, καὶ τοῦ λέγουν μὲ ἓνα σέβας. Δεσπότη μας, μᾶς συγχωρεῖς, δὲν ὀμίλησες ὀρθῶς εἰς τὸν Βεζύρη. Αὐτὸς τὴν σήμερον εἶναι ἓνας τύραννος σκληρὸς, εἴμπορεῖ νὰ σὲ χαλάσῃ καὶ τὸν Ἄνθιμον νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν χειροτονεῖ. Μόνον παρακαλοῦμεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τὴν ἀγίαν σου εὐχὴν, νὰ μᾶς ἀκούσῃς· διότι ἀλλῶς δὲν γίνεται παρὰ νὰ τὸν χειροτονήσῃς καὶ ἄς βγάλῃ τὰ μάτια του. Τράβα χέρι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰσχυρογνωμίαν. Εἶναι Τουρκία, καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐμπῆκεν εἰς τὸν γυναικωνίτην καὶ πρέπει νὰ μᾶς ἀκούσῃς καὶ νὰ τὸν χειροτονήσῃς χωρὶς ἄλλο.

Βλέποντας ὁ Λαρίσης καὶ ἀκούοντας τούτους τοὺς λόγους, ἀπεφάσισε νὰ τὸν χειροτονήσῃ. Καὶ οὕτω μὲ τὸν κύρ Μάνθον ἐμβαίνουν εἰς τὸν Ἀλῆ οἱ δύο.

*Ε, μπρὲ μπῦρο Δεσπότη, ἤλθες εἰς τὰς φρένας σου; se neve Shqipetaret pastaj mentojemi (=διότι ἡμεῖς οἱ ἄλβανοὶ κατόπιν σκεπτόμεθα).

Τοῦ λέγει ὁ Λαρίσης: Αὐθέντη μου τὸ χατήρι σου εἶναι μεγάλο· αὐριοῦ θέλω τὸν χειροτονήσῃ. Καὶ ἔτσι τὴν ἐπαύριον, ξημερώνοντας τῶν Ταξιαρχῶν, πηγαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Μαρίνης, ἐνδύεται ὁ Λαρίσης τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν κατὰ τὸ σῦνηδες, παρόντος καὶ τοῦ Ἰωαννίνων Πατριῆλ [Κάγκας] καὶ τοῦ Παραμυθίας Ἰωαννικίου, τὸν ἐχειροτόνησαν.

*Ὅταν ὄμως τὸν ἐνδυσὸν τὰ ἱερά [τὸν Ἄνθιμον] καὶ ἔλεγον τὲ

(1) «... Ὑπηρετήσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον (ὁ Ἰωάννης Κωλέττης) εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ, ὡς ἱατρὸς κυρίως τοῦ Μουχτάρ, μέλος δὲ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὧν, εἰργάσθη εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Κατώρθωσε νὰ φύγῃ ἐξ Ἰωαννίνων τὴν παραμονὴν τοῦ ἐντελοῦς ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἀλῆ ἐν τῷ φρουρίῳ. (Ἀύγουστος τοῦ 1821), νύκτωρ μετημφιεσμένος εἰς χωρικὸν καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Στουρνάρᾶ». (Π. Ἀραβ. Ἰστ. Ἀλῆ πασᾶ. Ἐκδ. Β' σελ. 471).

«ἄξιος», ὁ Λαρίσης ἐφώναξεν «ἀνάξιος». Ὁ δὲ Ἄνθιμος ἀποκρίνεται: Εἶναι ἄξιος ὁ Ἀλῆ πασᾶς.

Τελειόνοντας δὲ ἡ λειτουργία, ἐπήγεν ὡς συνήθως, ὁ καθεὶς εἰς τὸ κονάκιόν του (1). Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας παρουσιάζεται ὁ Λαρίσης εἰς τὸν τύραννον, διὰ νὰ πάρῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἀναχωρήσῃ.

*Ε, μορὲ Δεσπότη, εὐχαριστῶ ἔπου μοῦ ἔκαμες τὸ κέφι μου. Τώρα νὰ πηγαίνῃς εἰς τὴν Λάρισαν, καὶ ἠξεύρεις, δτι εἶναι ἰδικός μου.

Οὗτος ἔκαμε τὸ σχῆμα καὶ ἀναχωρεῖ διὰ Λάρισαν. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς παρουσιάζεται καὶ ὁ Ἄνθιμος εἰς τὸν Ἀλῆ, ὅστις τοῦ λέγει: πὲς τοῦ γραμματικοῦ νὰ σὲ γράψῃ τὸ μουχουρτί μου διὰ τὴν Καλαμπάκα καὶ νὰ πηγαίνῃς εἰς τὴν Λάρισαν, καὶ νὰ πληρώσῃς τὸ δίκαιον κατὰ τὸ ἰντιφάκι σας (2), καὶ μὲ τὰ γράμματά του καὶ μουχουρτί μου, νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸ μασσῶπι σου (3). Λαμβάνοντας δὲ ὁ Ἄνθιμος τὸ μουχουρτί τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀνεχώρησε διὰ Λάρισαν (4).

(1) Εἰς τὸ κατάλυμά του.

(2) Κατὰ τὸ κανονισμένον.

(3) Θέσιν σου.

(4) Ἡρπαξεν ὁ Ἀλῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς γαμετάς τῶν ὑπηκόων του, ἅμα πληροφορούμενοι ὅτι ὑπῆρχε διακρινομένη τις ἐπὶ καλλονῇ ἀλλὰ καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐγένοντο πολλακίς προαγωγοὶ τῶν ἰδίων υἱῶν καὶ θυγατέρων καὶ ἀδελφῶν· συνέβαινε δὲ ἐνίοτε ἐν ἀμφοτέροις ταύταις ταῖς περιστάσεσι νὰ θεωρητῆ ἡ ἀτίμως καὶ τὸ στίγμα τοῦτο τιμῆ, οἱ δὲ οἰκεῖοι τῶν ἀρπαζομένων καὶ νὰ ἐπαίρωνται ἐπὶ τῇ προτιμῇσιν ταύτη. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἠθικὴ ἐξαχρείωσις ἦτο ἐξαιρέσις, διότι οἱ πολλοὶ τῶν ὑπηκόων τοῦ Ἀλῆ, οἱ ἔχοντες υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ σύζυγον ἢ ἀδελφὴν ἐξέχοντας ἐπὶ κάλλει, ἦσαν οἱ δυστυχέστεροι τῶν ἀνθρώπων, τρέμοντες ἐπὶ τῇ ιδέᾳ, ὅτι τὸ φίλτατον αὐτῶν ἠδύνατο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ γείνη ἀνάρπαστον ἐκ τῆς ἀγκάλῃς αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἐγκλείοντες αὐτὸ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ οἴκου ἀνθίσταντο πολλακίς μετὰ κινδύνου τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως εἰς τὰς ἀτίμως τοῦ τυράννου προτάσεις, ὅσαςκις προὔτιμα ἀντὶ τῆς βίας τὴν παιθῶ νὰ μεταχειρίζεται.

Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ἐν ἐπιστολῇ τινι περὶ τούτου ὁ σοφὸς τῶν χρόνων ἐκείνων διδάσκαλος Ἀθανάσιος Ψαλλίδας. «Παράξενον ἦτο στὰ Γιάννενα διὰ μερικῶν, ὅπου ἀτιμάζονται ἢ τὰ παιδιά τους ἢ τὰ ἀδελφία τους ἢ αἱ ἀδελφαὶ τους, ἀπὸ τοὺς πασᾶδες, οἱ ὅποιοι ἂν εἰς τὴν

Ἐρχόμενος δὲ εἰς Λάρισαν, ἤθελε νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὴν Μητρόπολιν. Ὁ δὲ Λαρίσης εἶχε παραγγείλει νὰ μὴ τὸν δεχθοῦν. Ὁ Ἄνθιμος ἐπάσχιζε νὰ πάρῃ κανένα δῶρον δι' αὐτόν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νεοχειροτονημένων, καὶ κάμνοντας σχῆμα εἰς τὸν Δεσπότην τοῦ ἀποκρίνεται: Τί θέλεις μορὲ θεοκατάρτα; ἔξω. Πάρτε τον. Καὶ εὐθὺς οἱ δύο γιασακτζήδες (1) ἔπου ἐκάθηντο εἰς τὴν πόρτα τοῦ κοιτῶνος, τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὴν σκάλα κάτω, ἀλλοῦ τὸ καλυμαῦκι καὶ ἀλλοῦ αὐτός. Καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν. [Ταῦτα μὲν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1815].

Μεθ' ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἰωάννινα, παρουσιάζεται εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶ καὶ τοῦ λέγει: Τοῦ κάκου λέγουν ὁ κόσμος, ὅτι εἶναι ὁ Ἄλῃ πασᾶς εἰς Ἰωάννινα. Ἄλῃ πασᾶς, ἂν εἶναι, εἶναι εἰς τὴν Λάρισαν ὁ Δεσπότης.

Ἀκούσας αὐτὰ ὁ Ἄλῃ πασᾶς τοῦ λέγει. Τί μοῦ λὲς μορὲ καινούργιο Δεσπότη; Τί νὰ σοῦ εἰπῶ Αὐθέντη μου; τοῦτο καὶ τοῦτο (ὡς καὶ ἄνω εἶπαμεν). Χάϊτε, τοῦ λέγει, καὶ ἐγὼ ξεύρω. Καὶ ἐν τῷ ἄμα κράζει τὸν Σαντίκ - Μετζοράνη καὶ τοῦ λέγει: Σαντίκ, πάρε τὸ μπουχουρτί μου καὶ δύο ἀνθρώπους μαζί σου, νὰ πηγαίνης εἰς τὴν Λάρισαν, νὰ μοῦ φέρῃς αὐτὸν τὸν κερατᾶ τὸν Δεσπότην. Ὁ δὲ Σαντίκ πέρνοντας τὸ μπουχουρτί καὶ δύο παλληκάρια μαζί του καὶ πηγαίνει εἰς Λάρισαν.

Ἐπὶ τὴν ἐπαύριον παρουσιάζεται εἰς τὸν Λαρίσης, τοῦ δίδει τὸ μπουχουρτί τοῦ Ἄλῃ. Ἐ, Σαντίκ ἀγᾶ, τοῦ λέγει, ὁ Βεζύρης μοῦ γράφει νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὰ Γιάννενα, μὲ γράφει νὰ δώσω

ἀρχὴν ἐλυποῦντο καὶ ἐφαίνοντο πῶς βάνουν τὸ κεφάλι τους νὰ ἀποθάνουν, ὕστερον ὅμως τὴν ἀτιμίαν τὴν ἐστοχάζονταν τιμὴν, τὴν κακίαν ἀρετὴν, ἐτενώνονταν, ὑπερηφανεύονταν εἰς τὴν ἀτιμίαν τῶν ἰδικῶν τους ἐφοβέριζαν καὶ τὸν κόσμον καὶ ἠθέλαν νὰ συμβουλευοῦν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ δείχνωνται στὸν κόσμον φρόνιμοι καὶ ἐμπειροὶ σ' ὅλα, οἱ νήπιοι καὶ ἀνόητοι καὶ ἀγωνίζονταν νὰ πλουτίσουν μὲ τὴν ἀτιμίαν τῶν ἰδικῶν τους, οἱ τρελλοὶ καὶ οἱ τίμιοι, βλέποντες τὰ παρόμοια ἔπρεπε διὰ νὰ μὴ κινδυνεύουν, νὰ δαγκάνουν τὴν γλῶσσάν τους ἢ νὰ τοὺς λέν κἂν, ὅτι ἔχουν δίκην σ' ἐκεῖνο ποῦ λέν. Ταλαίπωρη ἀνθρωπότητα, σὲ πόσα ἄτοπα κατανταίνεις ἀπὸ κάτω σὲ μιὰ τυραννικὴ κυβέρνησι». (II. Ἄραβ. Ἰστ. Ἄλῃ πασᾶ Ἐκ. Β' σελ. 438).

(1) Φύλακες—θυρωροί.

καὶ πέντε χιλιάδες γρόσια. Αὐριον θὰ δώσω τῆς ἐνδοξότης σου. Μόνον θὰ σὲ κάμω ἓνα ριτζᾶ (1), διότι ξεύρω, ὅτι ὁ Βεζύρης θέλει χρήματα, ἐγὼ κοντὰ μου γρόσια δὲν ἔχω. Ἀλλὰ ὀλίγα χρήματα ἔπου μοῦ εὐρίσκονται, τὰ ἔχω εἰς τὸν Βόλον, εἰς μερικὸς τουτζαρίδες (2), καὶ ἀνάγκη πᾶσα νὰ πηγαίνωμεν μαζί ἕως ἐκεῖ. Διότι αὐτοὶ ἔπου μᾶς τὰ ἔχουν, βλέποντας τὴν ἐνδοξότη σου δὲν ἤμποροῦν νὰ προφασισθοῦν τὸ δὲν ἔχομεν. Καὶ διὰ τὸν κόπον σου ἔπου θὰ ἔλθῃς ἕως ἐκεῖ, ἔχεις ἀκόμη πέντε χιλιάδες γρόσια. Καὶ ἔτσι ἔστειρεν ὁ Σαντίκ.

Λοιπὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ κράζει ὁ Δεσπότης τὸν κύρ Μέλιον [Θεμελεῖν] Μάντσον ξυλοφόρον Βοβοστιανόν, τὸν ὁποῖον ὡς πατριώτην καὶ ἀξίον ἀνθρώπων τὸν εἶχεν ἄκρον φίλον, πολλαίς τὸν ἔβαινεν εἰς τὴν τράπεζάν του, καὶ τοῦ λέγει: Κύρ Μέλιο, ἀπόψε θέλω μὲ τὰ ζῶά σου νὰ ξημερώσης μὲ ὄλα τὰ εἰδίσματά μου (3) εἰς τὸν Βόλον, ἐπειδὴ τὸ καὶ τό, μοῦ ἀκολουθεῖ. Καὶ ὁ Μέλιος τοῦ εἶπε· ὀρισμός σας, καὶ ἐτοιμᾶστε ὄλα ὅσα νὰ φέρω τὰ ἄλογα. Ἐν τῷ ἄμα στέλνει εἰς τὸ ὄρμάνι (4) ὁ Μέλιος καὶ τοῦ φέρνουν 16 ἄλογα. Εὐθὺς εἰς τὰς τέσσαρας ὥρας τῆς νυκτὸς (5) φορτώνει διὰ τὸν Βόλον.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν καβαλλικεῦει μὲ τὸν Σαντίκ μόνον, οἱ δὲ ἀνθρώποι τοῦ Λαρίσης πηγαίνουν ἀπὸ ἄλλα μέρη διὰ νὰ μὴν ἀπεικάσῃ ὁ Σαντίκ.

Ἄλλας δύο χιλιάδας γρόσια ἐνοίκιον τὸ καράβι, ἔβαλε καὶ τὰ εἰδίσματα μέσα. Ἐπειτα πρὸς τὸ βράδυ λέγει τοῦ Σαντίκ: Σαντίκ ἀγᾶ, ἔχε ὑγείαν, εἶπέ καὶ τοῦ Αὐθέντη σου, ὅτι ἔπου νὰ μὲ εὐρῆ κουσοῦρι νὰ μὴ ἀφίσῃ καὶ ἀνεχώρησεν εὐθὺς πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἄχ, τοῦ λέγει ὁ Σαντίκ, μοῦ τὸ ἐπαιξες ὄρε Δεσπότη. Καὶ

- (1) παρακαλέσω.
- (2) Ἐμπόρους.
- (3) Διάφορα οἰκιακὰ ἐπιπλα.
- (4) Δάσος.
- (5) 10 μ. μ. ὥρας τουρκιστί.

ἔτσι γύρισεν ἄπρακτος εἰς τὸν Πασᾶν (1). [Ταῦτα δὲ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1818].

Ὁ Λαρίσης ἀνέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον [1814 - 1821] μετὰ τοῦ γέροντος

(1) Ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, σελ. 183 ὑπάρχει καταχωρημένη ἐπιστολή τοῦ Ἐπισκόπου Σταγῶν Ἀνθίμου (ἄδεια πρὸς τοὺς πατέρας τῆς Μονῆς πρὸς σύναξιν ἐλέους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του δι' αὐτήν), χρονολογουμένη: 1816 Ἀπριλίου 22 + Ὁ Σταγῶν Ἀνθίμος...

Ἐκ ταύτης ἐξάγεται ὅτι ὁ εἰρημένος Ἀνθίμος χειροτονηθεὶς, ὡς εἶδομεν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1815 καὶ παρὰ τὴν τριαυτήν ἐν Λαρίσῃ ὑπὸ τοῦ κυριάρχου Μητροπολίτου του δυσμενῆ ὑποδοχὴν, ἔχων τὴν ἐξαιρετικὴν εὐνοίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὸ μπουγουρτί του, δυνάμει αὐτῶν, κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς Ἐπισκοπῆς Σταγῶν. Δὲν ἀποκλείεται μὲν τὸ ὅτι μετέβη οὗτος παρὰ τῷ Ἀλῆ καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτὸ τὸ ἐν Λαρίσῃ ἐπεισόδιον, οὔτε ὁ χρόνος συνηγοροῦν, οὕτως ὥστε νὰ πεισθῇ τις, ὅτι ὁ Ἀλῆς ἐκ τῆς ἀφορμῆς τοῦ ἐπεισοδίου κινούμενος διέταξε τόσον ἐπιτακτικῶς καὶ βιαστικῶς τὸν Σαντικ Μετσοράνη καὶ τοὺς δυὸ ἄλλους γὰρ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν Λάρισαν αὐτὸν «τὴν κερατὰ τὸν Δεσπότη».

Τοῦτο δέ, διότι τὸ μὲν ἐπεισόδιον Πολυκάρπου — Ἀνθίμου, ἐγένετο κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1815, ὁ δὲ Ἀλῆς ἔστειλε τὸν Σαντικ κατόπιν διετίας, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1818, ὅτε καὶ λαθραίως ἔφυγεν ἐκ Βόλου ὁ Πολυκάρπος ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σαντικ καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ἰγνάτιος ὅμως εὐρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἀδυσόπητον τουρκικὴν λογοκρισίαν καὶ ἐκ ταύτης διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς τὰ γραφόμενά του πολιτικὴν χροιάν, μετὰ σπουδῆς ἐφρόντισε νὰ περιβάλῃ αὐτὰ δι' ὑπηρεσιακῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς τοιαύτης. «Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» εἶνε ἡ ἐπικεφαλὴ τῆς βιογραφίας ἀλλὰ τὸν περιγράφει ὡς ἀρματωλόν. Τὸ αὐτὸ ὡς μετ' ὀλίγον θὰ εἶδωμεν, πράττει καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ καὶ τοῦ Πολυκάρπου προκύψωσαν θανάσιμον ἐχθρότητα· ὅτι κατὰ Μάϊον τοῦ 1820, παρεκάλεσε δῆθεν ὁ Μαχμούτ τὸν Πολυκάρπον, ὅπως συμφιλιωθῇ μετὰ τὸν Ἀνθίμον καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθη ἡ παράκλησις του, τὸν ἐμίσησε θανασίμως καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν δῆθεν, κατ' Ἰούλιον τὸν ἐφυλίμισε καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1821 ἐθανάτωσε τὸν πρῶτον φίλον του Πολυκάρπον, πρὸς ἀπλὴν χάριν ἐνὸς εὐνοουμένου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀσπόνδου δὲ ἐχθροῦ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ.

Οἱ λόγοι, τοῦ κατὰ τοῦ Πολυκάρπου, παρ' ἀμφοτέρων Ἀλῆ τε καὶ Μαχμούτ θανασίμου καταδιωγμοῦ, ἦσαν πολιτικοὶ καὶ οὐχὶ πρὸς ἀπλὴν χάριν ἐνὸς καλογήρου εὐνοουμένου τοῦ πρῶτου, ἀνεπιθυμήτου δὲ τοῦ δευτέρου.

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ σύγχρονον παρόμοιον συμβάν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μετ'

Διονυσίου τοῦ Ἐφέσου καὶ τοῦ διηγεῖται τὰ συμβάντα τοῦ τυράννου. Ἦσυχασε τοῦ λέγει ὁ Πατριάρχης νὰ ἴδωμεν τὸ τέλος.

Ὁ δὲ Ἀλῆς θυμωθεὶς διὰ τὴν φυγὴν τοῦ Λαρίσης γράφει εὐθύς εἰς τὴν Πόρταν [Γ. Πύλην] διὰ νὰ στείλῃ ἄλλον Λαρίσης.

ἐνὸς ἐτέρου Μητροπολίτου, τοῦ Κοζάνης Βενιαμίν, ὅστις δὲν δισηρέστησεν αὐτοὺς μετ' ἐπεισόδια τοῦ Ἀνθίμου, Εὐθ. Κωφοῦ καὶ Παΐσιου.... «Τῷ δὲ 1818 μετέβη [ὁ Βενιαμίν] εἰς Δακίαν, ἐν ἣ ἐγνώρισε πολλοὺς τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, παρ' ὧν ἔλαβε δωρεάν 100 περίπου τόμους συγγραμμάτων διὰ τὴν Βιβλιοθήκην Κοζάνης. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς τὴν ἔδραν ἐπάνοδόν του, τῷ αὐτῷ ἔτει διαβληθεὶς παρὰ τῷ τυράννῳ τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασᾶ προσεκλήθη παρ' αὐτοῦ ἐσπευσμένως καὶ ἐπιτακτικῶς, διότι κατηγορεῖτο, ὅτι ἐνήργει κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βενιαμίν ἐκὼν ἄκων ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα πρὸς μεγάλην θλίψιν τῶν πολιτῶν καὶ ἐπαρχιωτῶν, φοβουμένων σκληρὰν τιμωρίαν. Ἡ ἔσχατος ὅμως διπλωματικὴ αὐτοῦ περινοία, ἡ δύναμις τοῦ λόγου καὶ ἡ σεμνὴ παρουσία μετέβαλον τὸ φρόνημα τοῦ τυράννου, αἱ δὲ κατ' αὐτοῦ κατηγορίαι ἀνεσκευάσθησαν ὡς ψευδεῖς διὰ τῆς στωμύλου ρητορείας τοῦ αὐτοῦ ποιμενάρχου. Ἐπανήλθεν ἐπομένως ἀβλαβῆς ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐν ἀγαλλιάσει τοῦ ποιμνίου, ἀνέπτυξε δὲ ἔκτακτον πολιτικὴν περινοίαν καὶ διπλωματικὸν τάλαντον εἰς δεινὰς περιστάσεις, περιώσας τὴν ἐπαρχίαν ἐπανειλημμένως κινδυνεύουσαν ἐν χαλεποῖς καιροῖς... Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν τὰς συνεννοήσεις καὶ ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι ὑποβοηθοῦσι τὴν κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείαν ἐπικοινωνοῦν ἐλευθέρως ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καταρτίζοντες τὴν μέλλουσαν αὐτῶν ἐπιχείρησιν. Περὶ τούτου ὁ Ἀλῆ πασᾶ εἶχε διαβιβάσει ἄγγελμα πρὸς πολὺ τῇ Σουλτανικῇ Κυβερνήσει, ἀλλὰ καταστάς ὑποπτος καὶ πεσὼν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν δὲν ἐγένετο πιστευτός. Εἶχεν ἀναλάβῃ δ' αὐτὸς νὰ καταπνίξῃ τὸ κίνημα καὶ δι' ἀπιστίας ἐφόνευσε τοὺς ἐξ Ἐλασσῶνος Λαμπραίου, τὸν καπετὰν Νικόλαον Ὀλύμπιον ἐξ Αἰκατερίνης καὶ τὸν καπετὰν Γιώτην. Οἱ δὲ τῆς Βερροίας καὶ Βοδενῶν Καρατάσος καὶ Γάτος εἰδοποιηθέντες ἔλαβον προφυλακτικὰ μέτρα. Καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν πρώτων ἐθεώρει ἔνοχον τὸν Βενιαμίν, ἐπεμψεν ἀνθρώπους πρὸς καταξήτησιν του· Ὁ Βενιαμίν ὅμως ἐπὶ προφάσει προλαβὼν ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἠτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ἐκηρύχθη ἡ κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατεία. Κηρυχθέντος τοῦ κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶνος, ἐντολῇ τοῦ Πατριαρχείου μεταβαίνει ὁ ἀρχιερεὺς εἰς Λάρισαν ἵνι μετὰ τοῦ Λαρίσης Πολυκάρπου ὑποβάλωσι τὰς προσρήσεις τῶν τῷ Τρίκκαλα Βαλεσῆ καὶ Ντερβέν Ναζερῆ Μαχμούτ πασᾶ». (Κῶδ. 1815—1831). [Λιούφη Ἱστορ. τῆς Κοζάνης 1924. σελ. 81—86].

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ

Ἐπειδὴ, ὡς εἰς ἀμφοτέρας τὰς περὶ τοῦ Πολυκάρπου βιογραφίας

Και ἀπεφασίσθη, με μέσα τοῦ Ἑλλη, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ σταλῆ ὁ Βελας Θεοδόσιος [ἢ Δωρόθεος]. Πρὶν δὲ νὰ γραφοῦν τὰ γράμματα τῆς εἰδήσεως τοῦ νέου Δεσπότη Δαρσίης, κρᾶζει τὸν Πολύκαρπον ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ τοῦ λέγει. Ἐ, ἀδελφέ, βλέπομεν ὅτι ὁ τύραννος ὑπερισχύει, δῶσε τὴν παραίτησιν τῆς ἐπαρχίας σου, διότι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἠμπορεῖς νὰ ζήσης

ἐμφαίνεται, ὅτι ὁ Πολύκαρπος ἦτο μὲν κατ' ἀρχὴν κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς συνεννοήσεως καὶ συμπράξεως τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν Βέηδων περὶ ἰδρύσεως Ἑλληνοαλβανικοῦ Κράτους, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἑλλη τοιαύτης, (διότι, ὡς ἔλεγεν, ὁ Ἑλλη δὲν εἶναι οὔτε Μουσουλμᾶνος, οὔτε Χριστιανός, οὔτε Τούρκος, οὔτε Ἀλβανός, συνεπῶς δὲν ἔχει πατριωτικὰ αἰσθήματα, οὔτε Τούρκου, οὔτε Ἀλβανου, παρὰ εἶναι μόνον ἓνας σατραπῆς τῆς Τουρκίας, ἄπληστος καὶ φοβερός τύραννος τῶν Χριστιανῶν), σχετικῶς πρὸς ταῦτα ἐθεωρήθη ὡς ἐπίκαιρον τὸ κατωτέρω ἀποσπασμα συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου, τόσον διὰ τοὺς παλαιούς ἐκείνους χρόνους, ὅσον καὶ διὰ τοὺς νεωτέρους.

Ἴδου αὐτὸ ἔχον οὕτω:

...Μὴ λησιμονώμεν ὅτι, ὁ Napier μετέβη πρὸς τὸν Ἑλλη κατ' αἴτησιν αὐτοῦ ἐπικαλεσθέντος τὰ φιλικὰ τοῦ Ἑγγλοῦ Ἀρμοστοῦ Maidland αἰσθήματα καὶ τὰς διαθέσεις καὶ θέλοντος νὰ συμβουλευθῆ τὸν Ἑγγλον ἀξιωματικὸν ἐπὶ τοῦ σπουδαίως τότε ἀπασχολοῦντος αὐτὸν ζητήματος τῆς ἀμύνης κατ' ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν Σουλτανικῶν δυνάμεων. Ἐπὶ τοιοῦτου τινὸς ἐνδεχομένου ὑπέβαλε τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καὶ ὁ Napier οὐδόλως δὲ ἄπορον ὅτι ἡ γνώμη αὕτη, ἣν ὁ ἐπιφυλακτικὸς καὶ περισκεμμένος Ἑλλη ἠρκέσθη ἄπλως ν' ἀκούσῃ καὶ συζητήσῃ, παρεστάθη κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπομνήματί του ὡς σχέδιον αὐτοῦ τοῦ Ἑλλη, μελετῶντος τὴν κατὰ τοῦ Κυριάρχου ἀνταρσίαν.

Παρακλησίαν περίπου ἔχει ἀρχὴν καὶ ἡ ἑτέρα γνώμη περὶ μελετηθείσης καὶ ἐπιδοχθείσης ὑπὸ τοῦ Ἑλλη ἰδρύσεως μεγάλου Ἑλληνοαλβανικοῦ βασιλείου. Ἡψάμεθα ἀνωτέρω ἀκροθιγῶς τοῦ ζητήματος τῶν πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν σχέσεων τοῦ Ἑλλη, παρακατιόντες δέ, ἐν οἰκείῳ τοῦ κειμένου τόπῳ, θέλομεν ἀναπτύξῃ τὰ κατ' αὐτό. Ὡς δ' εἶπομεν ἤδη, τῆς ὑπάρξεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας γνώσιν ἔσχεν ὁ Ἑλλη κατὰ τὰς παραμονὰς περίπου τῆς καταδιώξεώς του. Τοῦτο λοιπὸν καὶ μόνον ἀρκεῖ, ὅπως κατανοηθῆ ὅτι τὸ ἀποδιδόμενον αὐτῷ σχέδιον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ χίμαιρα ὑποθαλομένη ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν θερμοτέρων ὁπαδῶν τῆς μεγάλης Ἑθνικῆς ἰδέας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι τοιαύτην ὑποθέτησεν ὁ Ἑλλη καὶ οἱ σπουδαιότεροι πρὸς ἴδιον τέλος· διότι ὁ μὲν Ἑλλη διεβλεπεν ἐν τῇ μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργεῖα τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, οἱ δὲ Φιλικοί, διότι ἐνόοιεν ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἐνάργει τοῦ κινήματος θ' ἀπέβαινε τελεσφόρος, ἂν μὴ ἡ σύμπραξις τοῦ Ἑλλη, οὐ ἐγί-

ἐκεῖ. Καὶ ἡ Ἐκκλησία σὲ δίδει ἄλλην ἐπαρχίαν, Σύμρην, Θεσσαλονικὴν ἢ ἄλλω. Ὁ δὲ Πολύκαρπος τοῦ εἶπε. Ὅχι, Δεσπότη μου, τὴν ἐπαρχίαν μου δὲν τὴν εἶδω, καθότι ἡ ἐπαρχία μου εἶνε εὐχαριστημένη με ἐμέ. Κανένα ἐνάγοντα τῆς ἐπαρχίας μου δὲν ἔχω.

Καλὰ, τοῦ λέγει, μὰ ἡ Ἐκκλησία θὰ στείλῃ ἄλλον. Ἄς

νωσκον κάλλιστα τὰς διαθέσεις, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ἐπὶ τινὰ χρόνον παράτασις τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ.

Δὲν ἀπέβλεπεν ἄρα ὁ Ἑλλη σπουδαίως εἰς τὴν πραγμάτων τοιοῦτου ἰδανικοῦ ὡς ἀντιλαμβάνομεθα αὐτὸ σήμερον. Καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐξ αὐτῆς ἔτι τῆς καταγωγῆς (διότι ὁ προπάτωρ αὐτοῦ ἦτο Ἀσιανὸς Μουσουλμᾶνος) ἦτο ἀνίκανος νὰ συλ' ἀβῆ καὶ πραγματώσῃ τοιοῦτον μεγαλοφυῶν ἰδεῶδες, οἷον τὸ ἀποδιδόμενον αὐτῷ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ περιβάλλουσα αὐτὸν ἐθνολογικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἔδρα, δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ παραγάγωσι καὶ ἀναπτύξωσι τοιοῦτον εὐγενὲς φυτόν. Ἡ σύμπραξις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀλβανῶν—Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμᾶνων—ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως δὲν ἦτο σκέψις δυναμένη νὰ χωρήσῃ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἑλλη ἀφοῦ δυστυχῶς καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ μέχρι σήμερον ἔτι δὲν εἶδεν ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς ὀφείλει, θιασώτας οὔτε παρὰ τοῖς ἐλευθέροις ἀδελφοῖς αὐτῶν Ἑλλησι. Τοὺς δύο τούτους ὁμαίμονας λαούς, οὓς ἀναποσπᾶσως συνδέει ἢ τε κοινὴ καταγωγή καὶ ἡ ἀπ' αἰῶνων κοινὴ τύχη, δεσμοὶ αἱματος καὶ δεσμοὶ παραδόσεων, ἡ ὁμοιότης τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ φρονήματος καὶ ἡ ταυτότης τῶν πολιτικῶν συμφερόντων, ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ παρόντος καὶ οἱ κοινοὶ τοῦ μέλλοντος ἐθνικοὶ κίνδυνοι ἐκ τῶν ἑτεροφυλλῶν γειτόνων, τὰ πάντα ἐκίλουν εἰς ἀδελφικὴν σύμπραξιν ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν σταδιοδρομίᾳ. Τὶ δὲ φυσικώτερον τῆς συμπράξεως αὐτῶν, ὅπως κτώμενοι τὴν ἐλευθερίαν, ἰδρῶσιν πολιτείαν ὁμοσπονδον, Κράτος Ἑλληνο—Ἀλβανικόν, ὑπὸ θεσμοὺς ὁμοσπονδιακοὺς τελοῦν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Αὐστρου—Ὀγγαρίας; ἢ ἄλλης τινὸς παραπληθείας δυαδικῆς ἐνώσεως; Ἐν τούτοις οἱ μὲν Ἀλβανοὶ—ἡ ἐξισλαμισθεῖσα δηλαδὴ μερὶς αὐτῶν—μὴ αἰσθανθέντες τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις, οὐδ' ἐκαλλιέργησαν κἄν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ἀρκούμενοι νὰ καρπῶνται ὀλίβως τὴν ὑπέροχον θέσιν τοῦ δεσπότη, ἣν παρέχει αὐτοῖς τὸ θρησκευμα, ἐπὶ τῶν ὁμοφυλῶν Χριστιανῶν ἐνῶ δὲ μυρία ἐδόθησαν αὐτοῖς, εὐκαιρία, οὐδεμίαν ποτὲ ἐποίησαντο ἀπόπειραν γνησίου ἐθνικοῦ κινήματος πρὸς ἀποσείσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, ἐκτὸς τῆς ἐν ἔτει 1879 ἀτυχοῦς ἀποτασίας τοῦ ἀληθοῦς Ἀλβανοῦ πατριώτου Ἀβδουλ Μπέη Φράσαρη. Οἱ δὲ Ἑλληες ἐτέρωθεν—ἡ ἐλευθερωθεῖσα δηλαδὴ μερὶς αὐτῶν—ἤκιστα εἰργάσθησαν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐν τῷ πρέποντι πνεύματι, ἦτοι δίδοντες εἰς τοὺς

στείλη ὅποιον θέλει, ἐγὼ ἀπὸ τῆ πρώτης μου γυναῖκα χέρι δὲν τραβῶ. Εἶσαι ἄλβανός, ἀδελφέ, τοῦ λέγει ὁ Γρηγόριος, εἶσαι ἰσχυρογνώμων. Ναί, Δεσπότη μου, τὸ νὰ εἶμαι ἄλβανός καὶ ἰσχυρογνώμων τῷ ὄντι εἶμαι, τὸ δὲ νὰ δώσω παραίτησιν αὐτὸ δὲν γίνεται. Καὶ μήτε ἤμπορεῖς ἢ Παναγιότης σου ὁμοῦ με τὴν Σύνοδον, χωρὶς κανένα ἔγκλημα, νὰ με ἀποβάλετε ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν

*Ἀλβανούς νὰ ἐνοήσωσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς οὐχὶ τὴν προσάρτησιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀπορρόφησιν τῆς ἐθνότητος αὐτῶν ἐπιδιώκει, ἀλλὰ τὴν ἀνίδρυσιν Ἀλβανίας ἐλευθέρας καὶ τὴν ἐν ὁμοσπονδίᾳ συμβίωσιν μετ' αὐτῆς. Ἦτο δὲ τοῦτο τόσον εὐκολώτερον, ὅσο οὐδεὶς ὑπάρχει Ἑλλην μὴ αἰσθανόμενος μυχίως, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθές ἐθνικὸν συμφέρον. Ὁφείλον δὲ οἱ Ἕλληνες, ὡς πρεσβύτεροι ἀδελφοί, ἅμα τῇ ἐθνικῇ ἀποκαταστάσει, ταύτην ν' ἀνακηρύξωσιν ὡς ἐθνικὴν αὐτῶν πολιτικὴν καὶ πρὸς ταύτην, τὴν μόνην ὀρθὴν διεύθυνσιν, νὰ χειραγωγήσωσι τοὺς ὑποδούλους ἔτι ἀδελφούς αὐτῶν Ἀλβανούς. Ὅπως δὴποτε, ἐὰν ἐκ ταύτης τῆς ἐκατέρωθεν ἀποδειχθείσης λήθης τῶν ὑποχρεώσεων ἐκάστου, προώρισται νὰ διακυβευθῇ τὸ ἐθνικὸν μέλλον τῶν δύο τούτων λαῶν, δικαίαν οἱ ἐπιγενόμενοι θὰ θέσωσι ψῆφον μομφῆς κατὰ τῶν ἑαυτῶν προγόνων.

Ἐπ' ἀνερχόμενοι δὲ νῦν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν, μετὰ τὴν παρέμβασιν, ἣν ὑπηγόρευσεν ἡμῖν ἡ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακινήσις τοῦ ζητήματος τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων, δεόν νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς αὐτοτελείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἰμου φυλῶν ἦτο ἔτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀλῆ ἐν τῷ σπέρματι αὐτῆς. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ σπόρος οὗτος θερμοθεῖς τὸ πρῶτον ἐν τῷ θερμοῦ κόλπῳ τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα ἐξωογονήθη, καὶ ὅτε ἔτι ἤρξατο νὰ ὑποφύσκῃ ἡ ἠὼς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, σύμβολον τῆς σημαίας τῶν πρωτοεργῶν ὑπήρξεν οὐχὶ ἡ Ἑλλάς ἢ Ἀλβανία, ἢ ἡ Σερβία καὶ Ῥωμανία ἢ ἡ Βουλγαρία, ἀλλ' ἡ ἐν Χριστῷ πίστις. Ἀπανταχοῦ τῆς χερσονήσου οἱ ἐξεγειρόμενοι ἦσαν Χριστιανοί, οἱ δὲ καθ' ὧν ἡ ἐξέγερσις Τοῦρκοι. Ὑπὸ τοιαύτας ἄρα ὑποκειμενικὰς καὶ ἐθνολογικὰς περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπεται καὶ νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι ὁ μέγαν πρακτικὸν ἔχων νοῦν καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὲρ μόνου τοῦ ὕλικου συμφέροντος περισπώμενος Ἀλῆς ἤθελε συλλάβει ἐν τῷ νῷ ἰδέαν μὴ ὑφισταμένην κἄν, οὐδὲ φαινομένην ποῦ τοῦ ὀρίζοντος τότε.

Ὁρθότατα παρατηρεῖ ὁ Mendelson Bartholdy ἐν ἑαυτοῦ «Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος», ὅτι ἵνα καταλίπη ὁ Ἀλῆς Ἀλβανικὸν Βασίλειον, ὡς ἴδιον αὐτοῦ καθίδρυμα ὄφειλε νὰ συλλάβῃ καὶ ἐπιδιώξῃ μεγάλην ἐθνικὴν ἰδέαν. δὲν ἦτο συστηματικὴ κεφαλὴ, τὰ δὲ ἔργα του ἔφερον τὸν χαρακτῆρα στιγμιαίας ἐμπνεύσεως καὶ ἀτομικῆς αὐθαιρεσίας. Αἱ δὲ τοῦ Γερβίνου κρίσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος αὐταὶ εἰσὶν: «...Ὁ πόθος οὗτος τοῦ Ἀλῆ

μου· διότι ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι νὰ ἀποθάνω ἐκεῖ, ἢ ἄλλως δὲν γίνεται. Μέλος τῆς Ἐκκλησίας εἶμαι καὶ ἐγώ. Καὶ οὕτω ἐλύθη ἡ Σύνοδος.

Μετὰ ταῦτα ἐστάλησαν τὰ γράμματα τῆς εἰδήσεως τοῦ Δεσπότη, διὰ νὰ κατεβῇ ἀπὸ Κόνιτσαν εἰς Λάρισαν. Λαβὼν δὲ ὁ Δεσπότης [Βελᾶς] τὰ γράμματα τῆς Πόλεως μετὰ τὸ φερμάνιον, καὶ μπουχουρτί τοῦ Ἀλῆ, κατέβη εἰς Λάρισαν τὸ 1818 κατὰ Μάιον. Ἐποίμανε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λαρίσης τρία ἐξάμηνα καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ. [Ἰανουάριον 1819] (1).

Μετὰ τοῦτον ἔστειλεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς κάποιον Παπᾶ Κώσταν χῆρον, ἀπὸ τὴν Σέλτσα [Ἡπειροῦ], ὅστις ἐχειροτονήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετονομασθεὶς Κωνσταντῖος Λαρίσης. Οὗτος σαράντα ἡμέρας μόνον ἀρχιεράτευσε καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ δυσεντερίας. [τέλη τοῦ 1819]. Καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ διορισθῇ Κύριλλος Πολίτης (2), ὁ Πολύκαρπος ἠγγρύπνει, ἄνω κάτω εἰς τὰ αὐ-

δὲν ὑπερέβαινε τὴν χαμερπῆ αὐτοῦ φιλαυτίαν. Ἐν τῇ μικρῇ καὶ ἀπλήστῳ αὐτοῦ ψυχῇ δὲν ὑπῆρχε τόπος ἰκανὸς ὅπως εἰσδύσῃ ἰδέα σοβαρὰ καὶ ἐθνικῇ. Ἡδύνατο μὲν ὁ Ἀλῆς νὰ γείνη ὁ ἐκούσιος πλάστης τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο ἢ τὸ ἀκούσιον αὐτῆς ὄργανον ἢ δύνατο μὲν ν' ἀναδείξῃ τὴν Ἀλβανίαν τοῦ ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ὅμως ἡ δύναμις τοῦ πνεύματός του δὲν ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὰ νὰ δεχθῇ τὸν Χριστιανισμόν, ἀπαραίτητον πρὸς τοῦτο στοιχεῖον. Διότι διαμελισμὸς τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους εἶναι κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἰδέα ἀφόρητος. Ἐν μιᾷ θήκῃ δὲν χωροῦσιν δύο ξίφη» λέγει τουρκικῆ τῆς παροιμίας.

Ἐπιτηδεύοντις μεθ' ἧς ἐνώπιον μὲν τῆς Πύλης προσεποιεῖτο τὸν εὐπειθέστατον ὑπήκοον, λέγει ὁ Γερβίνος, ἐνώπιον δὲ τῶν Τοῦρκων τὸν Ὁρθόδοξον Ὄθωμανὸν καὶ ἐνώπιον τῶν Γάλλων τὸν Ἰακωβίνον, ἐνώπιον δὲ τῶν Ἀλβανῶν του, τὸν πιστὸν καὶ εἰλικρινῆ ἐταῖρον ἢ ἀναίδια αὐτῆς ὑποκρισίας καὶ ἡ μελαγχρόνιστος ἀπιστία του τὸν χαρακτηρίζουσιν ὡς τὸν πρῶτον ὄλων τῶν δημοφύλων του. τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐδόχων». [Σ. Π. Ἀραβ. Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ Ἐκδ. Β' σελ. 15—17].

(1) Πολύκαρπος 1811—1817. Θεοδόσιος ὁ πρῶτος Βελᾶς 1818—1819 καὶ ἀπέθανε.

(2) Κύριλλος Πολίτης 1819 ἐξώσθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Πολύκαρπος, τὸ δεύτερον 1820—1821, καὶ ἀπὸ τὰς καιρικὰς περιστάσεις ἐκατατομήθη εἰς Λάρισαν ἐμπροσθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τὸ γαφύρι παρὰ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ. Κύριλλος Τρικκαλινός. Σαράντα ἡμέρας καὶ ἀπέθανε 1821. [Κώδιξ Ἱ. Μονῆς Δουσίκου. Σελ. 196].

θεντικά κονάκια, πλέκων αιλίας (καταγγέλλων) κατά τοῦ Ἀληπασᾶ.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐχάλασε τὸ Δοβλέτι καὶ τοὺς γενιτσᾶ-
ριδες. Ἀφοῦ ἠφρανίσθη τὸ τάγμα αὐτό, εἰς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦτο
καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, τότε εὔρε πλέον καιρὸν ὁ Λαρίσης νὰ τρέχῃ
εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἀλῆ ἀναγκάζων αὐτοὺς τὴν καταδρομὴν του.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐχθρεύθη καὶ ὁ Πασόμπης Ἰωαν-
νίτης μὲ τὸν Ἀλῆν τὸν ὁποῖον κατάρτεξε μέχρι θανάτου. Ὁ δὲ
Πασόμπης φροβηθεὶς τὸν Ἀλῆν ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινού-
πολιν καὶ ἀνταμωθεὶς μὲ τὸν Πολύκαρπον ἐνήργησεν καὶ οἱ δύο.
Καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἦταν ἔτοιμος ἡ ἀποστασία του (1).

Τελευταίως ὀργισθεὶς ὁ κραταιότατος ἡμῶν Βασιλεὺς Σουλ-
τάν Μεχμέτ ὁ Β' (ἐξέδωκε κατὰ Μάτον τοῦ 1820 χάτι σερίφ
δι' οὗ ἀνεκήρυτε τὸν Ἀλῆν ἔνοχον προδοσίας) ἔστειλε στρα-

(1) «...Διὰ ταῦτα ἀπεφάσισεν ὁ Πασόμπης νὰ προβῇ εἰς τολμηροτέ-
ραν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπίθεσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑποσκάπτων ἔτι
μᾶλλον τὸν κλονιζόμενον κολοσσόν. Διατελῶν δὲ ἐν συγνῇ ἀλληλογραφίᾳ
μετὰ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ φίλων του καὶ φίλων τοῦ Δράμαλι ἐνήμε-
ρος δὲ ὢν τῶν γιγνομένων καὶ μαθὼν, ὅτι ἀπὸ τινος χρόνου ὁ Ἀλῆς δει-
νῶς ἐπέζεσε τοὺς κατοίκους τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σκόδρας κομποπό-
λεως Ντίμπρας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δύο ἀναφοράς. Τούτων
ἡ μὲν μία ἦτο τῆς ἐν ταῖς φυλακαῖς Τεπελένη συζύγου του ἡ δὲ τῶν
κατοίκων τῆς Ντίμπρας δι' ὧν ἐξετραγώδουν τὰ παθήματα αὐτῶν παρι-
στάγοντες τὸν Ἀλῆν ὡς πολέμιον τῆς ἐξουσίας τοῦ Κυριάρχου του παρὰ
τῷ ὑπηκόῳ.

Αἱ ἱκετήριοι ἀναφοραὶ αὗται ἐπεδόθησαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῷ Σουλ-
τάνῳ ἐπιστρέφοντι ἐκ τοῦ προσκυνήματος τῆς Παρασκευῆς καὶ ἡ μὲν
μία ἐνεχειρίσθη αὐτῷ ὑπὸ ομάδος Γκέκηδων, παρεπιδημούντων ἐν Κων-
σταντινουπόλει, παρασταθέντων δὲ ὡς Ντιμπραλίδων μετὰ ἱκετευτικῶν
φωνῶν καὶ ἐπικλήσεων (Ἀλαχιτζιάν! Μπιλαχιτζιάν!), ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ
ὑπηρέτου τοῦ Πασόμπης, μετὰ κλαυθμῶν ἐπίσης καὶ ὀδυρμῶν. Ἐφερον
δὲ ἀμέσως μετ' ὀλίγον αὗται τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, διότι τὰ
παρὰ τῇ ἀλλῇ ὄργανα τοῦ Ἀλῆ δὲν προέλαβον νὰ ἐξαφανίσωσι καὶ μα-
ταιώσωσιν αὐτάς. Ὁ Σουλτάνος, λαβὼν γνῶσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν
καὶ καλέσας παρ' ἑαυτῷ τὸν τότε Πρωθυπουργόν του Χαλέτ Ἐφέντην
εὐμενῶς ἄλλως τε διακείμενον τῷ Πασόμπῃ, ἔμαθε λεπτομερῶς πάντα
τὰ ἀφορῶντα αὐτὸν καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς καταδιώξεώς του, ὃν ὁ Χαλέτ
Ἐφέντης παρέστησεν ἱκανότατον ἄνδρα καὶ ἕνεκα τοῦ γένους ὑπέρτερον
τοῦ Ἀλῆ. Τότε δὲ ὁ Σουλτάνος διέταξε νὰ διαβιβασθῇ εἰς τὸ Διβάνοιον

τεύματα ἐναντίον αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς αὐτῆς ἐτοιμασίας,
ζητεῖ ὁ Ἀρχιεράρχης παρὰ τῆς Συνόδου καὶ τοῦ Πατριάρχου
τὴν ἐπαρχίαν του, ἥτις τοῦ ἐδόθη πάλιν.

Κατέβη ὁ Πολύκαρπος εἰς Λάρισαν μετὰ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ
Δράμαλι διὰ ξηρᾶς. Ἐρχόμενος δὲ εἰς Λάρισαν, ἐσύναξε τοὺς
καπεταναίους, μὲ προσταγὴν Βασιλικήν, διὰ νὰ τοὺς στείλῃ ἐναν-
τίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸν περίφημον Λάμπρον Σουλιώτην, Δια-
μαντῆ Στουρνάραν, τὸν Γεώργιον Δράκον, τὰ Λαζόπουλα τοῦ

πρόσταγμα, δι' οὗ ἀνεκαλεῖτο ἐκ τῆς ἐξουρίας ὁ Πασόμπης καὶ προσκα-
λεῖτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ βασίλεια.

...Ὁ Πασόμπης ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, διορίσθη εἰς
θέσιν ἐν τῇ ἀρχῇ (Καπουτσήμασης) καὶ συνενώθεις ἐντὸς ὀλίγου μετὰ
πάντων τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἀλῆ ἐσχεδιάζε διαρκῶς μετ' αὐτῶν τὰ μέσα
καὶ τὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς του.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων εὐρίσκετο τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἀνω-
τέρω εἰρηται, θῦμα καὶ οὗτος τῆς καταδιώξεως τοῦ Ἀλῆ, ὁ γέρον ἀρμα-
τωλὸς τῆς Αἰτωλίας Παλαιόπουλος. Εἶχον δὲ καταφύγει ἐπίσης ἐκεῖσε
καὶ πλείστοι τῶν εὐπόρων τῆς Θεσσαλίας, ἰδίως τῆς Λαρίσης Ὀθωμανοί,
φεύγοντες τὴν δεινὴν τοῦ Βελῆ πασᾶ καταπίεσιν καὶ ἐπικαλούμενοι
τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίστατο ὁ τόπος ἐκ τῆς οἰκογενείας
τοῦ Ἀλῆ. Τοιοῦτοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων μνημονεύονται οἱ Ἀμπετιν Μπέης
καὶ Γιαγιά Μπέης ἐκ Λαρίσης [Καὶ ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς Πολύκαρπος].

...Αἱ ἀδικίαι καὶ καταδιώξεις τοῦ Ἀλῆ εἶχον ἀναγκάσει πλείστους
Χριστιανούς καὶ Ὀθωμανούς ἐξ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας καὶ τῆς λοιπῆς
Ἑλλάδος νὰ καταφύγωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀσφαλισθῶσι
καὶ ἐπικαλεσθῶσι θεραπείαν:

Ἴδου λ. γ. περικυπητὴ ἐξ ἱκετηρίου πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορᾶς τῶν
Δελβινακιωτῶν ἢν διέσωσεν ἡμῖν ὁ Γαζής Δελβινακιώτης:

«...Ἐπὶ τούτοις τολμῶμεν νὰ χύσωμεν τὰ πτωχικά μας δάκρυα εἰς
τὰ ἴχνη τοῦ Θεοχαρίστου καὶ προφητοδόξου θρόνου τῆς Μεγαλειότητός
της, ἀναφέροντες ὅτι δὲν μᾶς ἔμεινε τόπος νὰ ζήσωμεν ἐξ αἰτίας τοῦ
Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ Βαλῆ τοῦ τόπου μας, διότι αὐτός, ὄχι ὡς ἓνας Βαλῆς,
ἀλλ' ὡς ἓνας ζορμπᾶς, μᾶς πέρνει τὸν τόπο, μᾶς ἔκαυσε τὴν γῶραν, μᾶς
ἐρήμωσε τὰ σπήτια, μᾶς ἄρπαξε τὸ βιό, κορίτσια μᾶς τὰ ἀρπάξει, τὰς
γυναῖκας μᾶς ἐντροπιάζει, ἀνδρόγυνα χωρίζει, τὴν πίστιν μᾶς ὑβρίζει,
ἀδίκους κάμνει κρίσεις ἄλλον φυλακώνει, ἄλλον κρεμᾷ καὶ ὅλους χωρὶς
φταίξιμο ζητεῖ νὰ μᾶς ἐξολοθρεύσῃ μάρτυρας ὁ Θεὸς εἰς τοῦτο καὶ
ἄμποτε νὰ γείνη βακούφης ἡ Μεγαλειότης σου. Ἀμάν! Ἐλεος καὶ τόπον
καὶ μερχαμὲτ εἰς ἡμᾶς!» [Σ. Π. Ἀραβ. Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ. Ἐκδ. Β' Σελ.
269—273].

Ὀλύμπου, τὸν Ζαχάλα καὶ ἄλλους πολλοὺς μὲ 500 στρατιώτας, οἵτινες ἔδωσαν μέγαν κρότον (1).

(1) Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ [Φεβρουαρίῳ 1820] ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυβέρνησις ἐξέδωκε διαταγὰς στρατολογίας πρὸς πάντας τοὺς διοικητὰς τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ Σαντζακίων, συγχρόνως δὲ παρήγγειλε τὸν ὑπ' αὐτῆς ὀνομασθέντα νέον Διοικητὴν Θεσσαλίας Σουλεϊμάν Πασᾶν νὰ ἐτοιμάσῃ ὡσαύτως στρατόν, ἵνα βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἠπείρου. Οὗτος ἐλθὼν ἤδη εἰς Θεσσαλίαν ἀπηύθυνε κατ' εἰσήγησιν τοῦ συνοδευόντος αὐτὸν γραμματέως Ἀναγνώστου Σιατιστεύως, προκήρυσεν τοῖς Χριστιανοῖς ὑπηκόοις, ὅπως ἐξοπλιζόμενοι παρασκευασθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐπίθεσιν.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὀνομάζετο κυρίως Νικόλαος Λασπάς. Πρὸς τὸν Σουλεϊμάν δὲ συνέστησεν αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσημός τις Ἕλληνας ἐκ τῶν Φιλικῶν. Ὁ Λασπάς ἦτο καὶ αὐτὸς θερμὸς καὶ δραστήριος τῆς μεγάλης ἰδέας ἐργάτης. Ἡ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς Θεσσαλοὺς προκήρυσεν ὑπῆρξεν ἔργον προβεβουλευμένον καὶ ἀπέβλεπεν εἰς παρασκευὴν πολυληθῶν ὁμάδων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μετὰ τῶν Αὐτοκρατορικῶν στρατῶν συμπράξεως κατὰ τοῦ Ἀλῆ. [Π. Ἀραβ. Ἰστ. Ἀληπασᾶ. Σελ. 282].

... Διηγείται ὁ Κολοκοτρώνης ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εἰς συνεννοήσεις μετὰ τε τοῦ στρατηγοῦ τῶν Γάλλων καὶ μετὰ πολλῶν Τούρκων δυσανασχετούντων κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐμελέτησαν νὰ ἀποβιβάσθωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, συνεπαγόμενοι ἅπαντας μὲν τοὺς ἐν τῇ Γαλλικῇ ὑπηρεσίᾳ Ἕλληνας καὶ πολλοὺς στρατολογηθέντας ἐν Ἀλβανίᾳ μαχητὰς, καὶ 500 Γάλλους πυροβολητὰς, νὰ καταλάβωσι τὰ φρούρια, νὰ ἰδρῦσωσι κυβέρνησιν συγκειμένην ἐκ 12 Ἑλλήνων καὶ 12 Ὀσμανιδῶν, νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν μικτήν ἥτοι φέρουσαν ἐξ ἑνὸς μέρους τὴν ἡμισέληνον καὶ ἐξ ἄλλου τὸν σταυρὸν καὶ νὰ παραπέσωσι τὸν Σουλτάνον, ὅτι δὲν ἐπανεστήσῃ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βελῆ πασᾶ....

... Συνωμολογήθη οὕτω ἡ συμμαχία καὶ τῇ 3 Δεκεμβρίου 1820 ἐγκατέλειπον οἱ Σουλιῶται τὸ ὀσμανικὸν στρατόπεδον, οὐχὶ βεβαίως ἵνα σώσωσι τὸν Ἀλῆν, ἀλλ' ἵνα δώσωσι τὸ σύνθημα τῆς μεγάλης σύμπαντος τοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, ἣτις πρὸ ἐτῶν παρεσκευάζετο διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, μεθ' ἧς ἐγκαίρως εἶχον συνεννοηθῆ ὁ τε Μπότσαρης καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Σουλιωτῶν ἀρχηγοί....

Συνεμάχησαν μετὰ πολλῶν ἐπισήμων Τουρκαλβανῶν καὶ ἔλαβον διὰ τοῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀπὸ 7 Ὀκτωβρίου 1820, διαλαμβάνουσαν ὅτι «προσκλητικὴ σάλπιξ τῆς πατρίδος ἐντὸς ὀλίγου μέλλει νὰ ἠχῆσῃ». [Ἰστ. Παπαρηγοῦ. τομ. Ε'. Σελ. 687-692].

Μαθὼν δὲ ὁ Δράμαλης, τοὺς ἠμποδίζεν λέγοντάς τους, ὅτι μετὰ τὸ τουρκικὸν στρατεύμα νὰ ἀκολουθήσουν. Ὁ Λαρίσης γράφει εἰς τὴν Πόλιν τὰ γινόμενα, γίνεται παύσις τοῦ Δράμαλη καὶ ἀντ' αὐτοῦ κατέβη ὁ Χουσεῖν πασᾶς Γαβανάζογλου μὲ ἕτερον στρατεύμα. Τοῦ ἑκακοφάνη τοῦ Δράμαλη. [Καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1820 ἀνεχώρησεν ἐκ Λαρίσης μὲ στρατὸν ἐξ ἑκατομμυρίων περίπου διὰ τὴν Ἠπειρὸν. Ἐπανῆλθε δὲ ἐν Λαρίσῃ κατὰ Μάιον 1821].

Ὁ βραβεὺς Ἀνθιμος Σταγῶν, ἀκούοντας ὅτι ἦλθεν ὁ Πολύκαρπος Λαρίσης, ἐν τῷ ἄμα προσηλώνεται εἰς τὸν Δράμαλην καὶ τοῦ λέγει: Αὐθέντη μου, ἕνα μεγάλο βιτζᾶ θὰ σοῦ κάμω. Τί ἔχεις μορὲ Δεσπότη; Ἐγὼ Αὐθέντη μου, τοῦ λέγει, τὸ μασσοῦπι [τὴν θέσιν] τῆς Καλαμπάκας ὅπου εἶμαι, τὸ πῆρα μὲ μέσα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τώρα θὰ σοῦ εἶμαι σκλάβος, νὰ μὲ συμφιλιώσῃς μὲ τὸν Λαρίσης, καὶ ὅτι ἀγαπᾶς εἶμαι πρόθυμος. Τότε λέγει ὁ Δράμαλης: Χάϊτε, μὴ σὲ μέλει περὶ τούτου· ἐγὼ τὸν Λαρίσης τὸν ἔχω ἄκρον μου φίλον, μαζὺ κατέβημεν ἀπὸ τὴν Πόλιν, αὐτὸ γίνεται καὶ μένε ἡσυχος.

Μὲ καιρὸν γράφει ὁ Δράμαλης τοῦ Λαρίσης, ὅτι ἐὰν μὲ ἀγαπᾶς, νὰ φιλιωθῆς μὲ τὸν Δεσπότην Καλαμπάκας καὶ ὅτι θέλεις πάρε του. Τοῦ ἀποκρίνεται ὁ Λαρίσης. Αὐθέντη μου, ἡ ἐνδοξότης σου ἐὰν εἶσαι φίλος μου, αὐτὸν μοῦ τὸν στέλνεις εἰς τὰ χέρια μου νὰ τὸν κάμω τερπιέ [σοφρωνήσω], διότι μόνον ἐὰν ἔμπη εἰς τὴν Φραγκιά, ἔτσι γλυτώνει ἀπὸ τὰ χέρια μου.

Καὶ οὗτος φεύγει, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖ τὸν Σαμουὴλ τὸν Πρωτοσύγκελλον. Εἰς δὲ τὸν Δράμαλην ἔμεινεν ἡ ἔχθρα. Καὶ μετ' ὀλίγον κατέβη ὁ Δράμαλης ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα εἰς Λάρισαν Μουσούρης [Στρατάρχης].

Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον [1821] ἀπεστάτησαν τὰ χωρία τοῦ Βόλου. Τότε πέρνει ὁ Δράμαλης τὸν Λαρίσης καὶ πηγαίνει εἰς Μακρυνίτσαν, ἐσύναξαν ὄλα τὰ χωρία καὶ τοὺς ἡσύχασεν ὁ Λαρίσης μὲ ἕνα συμβιβασμὸν δίδοντας τοῦ Δράμαλη πέντε ἐκλεκτὰ μουλάρια (1).

(1) ... Παρομοία ἐπαναστάσις ἐγένετο συγχρόνως [Ἀπριλ. 1821] καὶ

Ἐρχόμενος εἰς Λάρισαν Ἰουλίου πρώτη, στέλνει ὁ Δράμαλης τρεῖς καφάσιδες [φύλακες] εἰς τὴν Μητρόπολιν, μὲ σκοπὸν νὰ μὴ γίνῃ καμμία ἀποστασία ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Κατὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν τοῦ ἰδίου μηνός, στέλνει εἰς τὰς τέσσαρας τῆς νυκτὸς [10 μ. μ.] ἄλλους δύο καφάσιδες καὶ τὸν κατεβάζουν εἰς τὸ Σεράϊ [διοικητήριον] καὶ τὸν βάζουν εἰς ἓνα μικρὸν κοιτῶνα, τρόπον τινα ὡς εἰς φυλακὴν, χωρὶς νὰ τὸν παρουσιάσουν εἰς τὸν Δράμαλην, ὅστις ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ἅτινα εἶχον ἀποστατήσῃ (*).

ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Πηλίου ὄρους τῆς Θεσσαλίας. Οὔτε ἡ μία [τῆς Κασσάνδρας], οὔτε ἡ ἄλλη ἠδυνήθησαν νὰ βασταθῶσιν, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐτελείωσε τιμιώτερον μὲ συνθήκην μεταξὺ τῶν Πηλιωτῶν καὶ τῶν Τούρκων τῆς Λαρίσης. [Κ. Κούμας. Ἰστ. Ἀνθρωπίνων πράξεων. Σελ. 616].

(1) Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν Πελοπόννησον ἐξηγέρθησαν ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς καὶ αἱ νῆσοι, μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς, ὥστε ὅτε ἐν ἀρχῇ τοῦ 1822 παρεδόθη τελευταῖον ὁ Ἀλῆ πασᾶς [5 Φεβρουαρίου] καὶ ἔμεινε διαθέσιμος ὁ πολιορκῶν αὐτὸν ὀσμανικὸς στρατός, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις οὐ μόνον εἶχεν ἀσφαλισθῆ διὰ τῶν ἐν Βαλτεσίῳ καὶ περὶ τὰς Θερμοπύλας μαχῶν καὶ τῆς πυρπολήσεως ὀθωμανικοῦ δικρότου εἰς Ἐρесьσὸν τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Μονεμβρασίας, τῆς Πύλου καὶ τῆς Τριπόλεως, ἀλλὰ συγκροτήσασα προσέτι τὴν πρώτην αὐτῆς ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Ἐπιδαύρῳ εἶχεν ἀνακηρύξῃ δι' αὐτῆς τῆ 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθους ὑπαρξίν καὶ ἀνεξαρτησίαν. [Ἰστ. Παπαρρηγ. σελ. 693].

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Περὶ τῶν ἀπὸ Μαρτίου μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1821 καθ' ἡμερομηνίαν γενομένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐναρξίς ἐπανάστασεως εἰς ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν 15 Μαρτίου. Ἐπανάστασις τῆς Ἀμφίσης ὑπὸ Πανουργιά 21 Μαρτίου. Ὑψωσις τῆς Σημαίας ἐν Λειβαδιᾷ, 3 Ἀπριλίου. Ἀπαγχόνισις Γρηγορίου τοῦ Ε' 10 Ἀπριλίου. Ἀλωσις τῆς Ἀμφίσης ὑπὸ Πανουργιά, 19 Ἀπριλίου. Μάχη Ἀλαμάνας 20 Ἀπριλίου. Μάχη Θερμοπυλῶν, ὑπὸ Διάκου 22 Ἀπριλίου. Θάνατος Ἀθανασίου Διάκου 23 Ἀπριλίου. Ἐπανάστασις Ἀθηνῶν καὶ Ὑδρας, 28 Ἀπριλίου. Τῆς Σάμου, 30 Ἀπριλίου. Τοῦ Πηλίου, 1 Μαΐου. Μάχη Γραβιάς, 8 Μαΐου. Μάχη Βαλτεσίου 12 Μαΐου. Ἐπανάστασις τῆς Χαλκιδικῆς, 17 Μαΐου. Ἡ παρὰ τὰ Δολιανὰ μάχη, 18 Μαΐου. Ἡ ἐν Δραγατσάνῳ μάχη, 1 Ἰουνίου. Κατάπλους Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Ὑδραν 7 Ἰουνίου. Ἡ ἐν Σκουλενίῳ μάχη, 17 Ἰουνίου. Ὁ ἐν Ὀδησῶ ἐνταφιασμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' 19 Ἰουνίου. Πυρπόλησις τουρκικοῦ δικρότου εἰς Ἐρесьσὸν τῆς Μυτιλήνης 21 Ἰουνίου. Παράδο-

Τότε ὁ κύρ Ἀναστάσιος Ζάρκας (*), ἄνθρωπος εἰδήμων καὶ πρῶτος εἰς αὐτὰ τὰ μέρη [τὰ Ἄγραφα], παρακαλεῖ τὸν Δράμαλην διὰ τὸν Λαρίσης, διὰ νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Καὶ δὲν ἐστάθη τρόπος, διότι τοῦ ἔλεγεν ὁ Δράμαλης, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος, τόσες παρακάλιες τοῦ ἔκαμα καὶ δὲν μὲ εἰσηκούσθησαν. Μένει λοιπὸν εἰς τὴν ἰδίαν φυλακὴν.

Μία τῶν ἡμερῶν ἔρχεται ὁ καπετὰν Διαμαντῆς τῶν Στουρναραίων (*) καὶ τοῦ λέγει: Δεσπότη μου γίνου ἔτοιμος νὰ ἐλθῶ μὲ βραδυὰ νὰ σ' ἀρπάξω, νὰ γλυτώσῃς. Ὅχι, τοῦ λέγει, καπετάνιε μου, δι' ἓνα καλογερικὸ κεφάλι νὰ ἀφανισθοῦν οἱ Χριστιανοί; Κάλλιον νὰ χαθῆ ἓνα κεφάλι παρὰ πολλά. Καὶ τὸν εὐχαρίστησε. Καὶ φεύγει ὁ καπετάνιος (*).

σις τῆς Μονεμβρασίας 25 Ἰουνίου. Ἡ ἐν Φαναρίῳ (Θεσσαλίας) μάχη, 4 Ἰουλίου. Παράδοσις τοῦ φρουρίου τῆς Πύλου, 7 Αὐγούστου. Κατατόμησις τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Πολυκάρπου, 17 Σεπτεμβρίου.

(1) Ἀναστάσιος Ζάρκας ἄλβανὸς μπουλουκιμπασῆς (στρατιωτικὸς διοικητῆς τῆς ἐπαρχίας Ἀγιάφων ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ σώματος Ἀλβανῶν).

(2) Καραϊσκάκης καὶ Στουρνάρας, οἱ κατ' Αὐγούστον 1821, τὸν Ἰωάννην Κωλέττην διασώσαντες κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐν τῷ φρουρίῳ.

(3)

Ἡ ΑΥΤΟΘΥΣΙΑ

Καὶ ὁ Πατριάρχης;
Ἐγνώριζεν ὁ Ἐθνάρχης τὴν ὑπαρξίν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ μυστικῶς προσήγγετο καὶ ἠλόγει τὰς προσπάθειάς αὐτῆς ὑπὲρ ἐλευθερώσεως τοῦ δούλου Γένους. Οἱ Φιλικοὶ ἠθέλησαν νὰ τὸν σώσωσιν. Ὁ Πατριάρχης εἶχε συστήσει εἰς αὐτοὺς φρόνησιν. Καὶ φρονήσεως ἔργον ἐνόμισαν ὅτι ἐπετέλουν οἱ γενναῖοι, σώζοντες τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος ὁμως ἀντέταξεν ἄρνησιν εἰς πᾶσαν τοιαύτην προτροπήν. Χρεωστοῦμεν ἔλεγε νὰ ποιμάνωμεν καλῶς τὰ ποιμνία μας καὶ χρείας τυχοῦσης νὰ κάμωμεν ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς δι' ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ (ἐννοῶν καὶ τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς των ἀκόμη).

«Σωθεῖτε σεῖς, ἔλεγε πρὸς τὸν Μουρούζην, διότι ἔχετε καὶ ἡλικίαν καὶ ἰκανότητα καὶ θέσιν κοινωνικὴν νὰ ὑπηρετήσητε τὴν πατρίδα. Μὴ προτρέπετε ὁμως ἐμὲ εἰς φυγὴν. Μάχαιρα θὰ διέλθῃ τὰς ῥύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Μοῦ ζητεῖτε, μεταμφιεζόμενος νὰ καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ νὰ σωθῶ ἐν τῷ οἴκῳ οἰουδήποτε φίλου πρέσβεως διὰ ν' ἀκούω πῶς εἰς τὰς ὁδοὺς οἱ δῆμοι κατακρουροῦσι τὸν χηρεύσαντα λαόν. Ὅχι, εἶμαι Πατριάρχης διὰ νὰ

Τότε ὁ Δράμαλης εἶπε διὰ νὰ τὸν χαλάσῃ ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ ἦτο ἐμποδισμένον νὰ στείλῃ εἰς Τύρναβον, εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου νὰ λάβῃ τὰ εἰδίσματά του.

Τὴν δεκάτην ἐβδόμην Σεπτεμβρίου μηνὸς ἡμέραν Σάββατον ἕκτην ὥραν [μεσημβρία], ἔστειλε κάποιον Ὀσμάν τσαούσην, ἀνθρωπον καλόν. Ἔρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τὸν καλημερεῖ τουρκιστί, ἔπειτα τοῦ λέγει: Εἶναι προσταγὴ ἀπὸ τὸν Βεζύρη νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν μεγάλην φυλακὴν.

Ὅπου λέγει ὁ Βεζύρης τὸ ἡξεύρω πλὴν ἄς γίνῃ τὸ θέλημά του. Ἐγὼ τὸ ἡξεύρω πολὺ καλά. Ἀφοῦ τὸ Δοβλέτι ἐχάλασε τὸσους Δεσποτάδες, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Πατριάρχην, ἔπειτα θὰ ἀφίση ἐμένα; Ἄς γίνω καὶ ἐγὼ θυσία διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ διὰ τοὺς Χριστιανούς.

Τότε λέγει ὁ Ὀσμάνης: Ἀλάχ, ἀλάχ, τεχιού μπειλί ἀντάμ γιόρμεμιτς. (= Θεέ μου, Θεέ μου, τοιοῦτον εὐγενῆ ἀνθρωπον δὲν ἔχω ἰδῆ)(¹).

σώσω τὸ ἔθνος καὶ ὄχι διὰ νὰ ὠθήσω αὐτὸ εἰς ἀγρίαν καταστροφὴν. Ὁ θάνατός μου ἴσως ἐπιφέρει μεγαλειτέραν ὠφέλειαν παρ' ὅσην ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἐκπλαῶσιν ἐπὶ τῷ ἀδίκῳ θανάτῳ μου καὶ δὲν θὰ παρέλθωσιν ἴσως ἀδιάφοροι πρὸ τῆς ὕβρεως, ἦν ἐν τῷ προσώπῳ μου θὰ ὑποστῇ ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ. Καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῶν ὀπλων, θὰ μάχωνται μετὰ μεγαλειτέρας μανίας, ὅπερ συχνάκις δωρεῖται τὴν νίκην. Θὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατόν μου. Ἀναμένετε μεθ' ὑπομονῆς, ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ. Δὲν θὰ θελήσω ὅμως ποτὲ νὰ γίνω χλεύασμα τῶν ζώντων. Δὲν θ' ἀνεχθῶ ὥστε εἰς τὰς δόους τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκῶνος διερχόμενον νὰ μὲ δακτυλοδεικτώσι λέγοντας: «Ἴδου ὁ φονεὺς Πατριάρχης». Ἄν δὲ τὸ ἔθνος μας σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι θὰ μοὶ ἀποδώσῃ θυμίαμα καὶ τιμὴν, διότι ἐξεπλήρωσα τὸ καθήκον μου. Τετάρτην φορὰν δὲν θὰ ὑπάγω εἰς τὸν Ἀθῶνα. Δὲν θέλω». (Παγγελλήνιον Λεύκωμα. Τομ. ΣΤ'. σελ. 24.)

(1) «... Ὑπῆρχε δὲ ὁ Πολύκαρπος ἱεράρχης σθεναρός, ἥρωικῶς ἀνθιστάμενος πρὸς τὰς ἀντικειμένας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἀξιώσεις καὶ ἄλλας ἀντεθνικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ Δράμαλη καὶ ἀναδειχθεὶς οὕτω οὐ μόνον τῆς Ἐκκλησίας στῦλος ἀρραγῆς, ἀλλὰ καὶ ἔθνικὸς ἐργάτης, ἅτε ἐξ Ἀλβανῶν μὲν ὀρεζόμενος, ἀλλὰ τὰ Ἑλληνικὰ παιδευθεὶς γράμματα ἐν Μοσχόπολει καὶ Κορυθῶ. Ἐκορυφώθη δὲ ἡ

Εὐθύς λοιπὸν σηκώνεται, ἐνδύεται τὸ τζουπέ του καὶ κατεβαίνει εἰς τὴν αὐλήν, νὰ περάσῃ ἀντικρυ εἰς τοῦ Βεζύρη. Ἡμᾶς δὲ τοὺς Διακόνους, Ἰγνάτιον καὶ Ἰωσήφ, μᾶς ἐκράτησαν. Ὁ δὲ Λαρίσης γυρίζει νὰ ἰδῆ ἡμᾶς ὅπου μᾶς ἐκράτησαν. Βγάζει τὸ ὠρολόγι του ἀπὸ τὸν κόρπον καὶ τὸ πατεῖ, τὸ κάμνει τρίμματα.

Τὸν ἴδιον καιρὸν ὅπου τὸν ἐβγαλαν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἔστειλαν καὶ ἐπάτησαν τὴν Μητρόπολιν, πέρνοντας καὶ ἀρπάζοντας ὅ,τι εὐρέθη. Τὸν δὲ διάκονον Ἀγάπιον καὶ Ἀντώνιον Λαρδιώτην πατριώτην του, τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἐβγαλαν εἰς φυλακὴν. Ἀπερῶντας δὲ ἀπὸ τὸν Βεζύρη, τὸν ὠμήλισεν αὐστηρὰ τουρκιστί. Ἐπειτα τὸν ἐπῆραν πέντε καφάσιδες ἀπὸ τὴν μεγάλην πόρταν καὶ τὸν ἐβγαλαν ἔξω εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Σαλαμβρίας. Ἡμεῖς δὲ ἐμείναμεν εἰς μερικὰ τουρκικὰ μνήματα νὰ εἰδοῦμε τὰ ἀποβησόμενα.

Πηγαίνοντάς τον λοιπὸν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἄρχισαν νὰ τὸν δένουν. (Αὐτὰ εἶναι λόγια ἐνὸς λευκαντζῆ ὅστις ἐπλυνεν εἰς τὸν ποταμὸν τὰ μπαγάζια του). Τότε λοιπὸν τοὺς λέγει: Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μὲ δέσετε καθότι ἐγὼ ἡξεύρω δὲν γλυτώνω καὶ ὅτι ἔχω τρανέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειτα ἐβγαλε τὸ φόρεμά του. τοὺς τὸ δίδει· δίδει καὶ τὸ μικρὸ πουγγί του· ρίχνει καὶ ἓνα τι εἰς τὸν ποταμὸν. Ἐπειτα τοὺς λέγει: Ἦσυχάστε, νὰ κάμω τὸν ντούβά μου [τὴν πρόσευχὴν μου]. Καὶ οὕτω σηκώνει τὰς χεῖράς του ἄνω, προσεύχεται, εὐλογεῖ ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη τοὺς Χριστιανούς. Ἐπειτα γονατίζει καὶ τοὺς λέγει: Βούρουνους [κτυπάτε]. Τοῦ τραβοῦν μίαν μὲ τὴν μάχαιραν, δὲν τὸν κόπτουν· τραβοῦν καὶ δευτέραν ὁμοίως. Αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν αἰμάτων τοὺς λέγει: Βουρούρεσεν ἔ κιοπεκλέρ [κτυπάτε βρὲ σκυλιὰ]; Καὶ ἔτσι μὲ τὸ τρίτον τὸν ἀπέκοψαν καὶ οὕτως ἀπέπτη ἡ αἰδίδιμος ψυχὴ του εἰς τὰ οὐράνια.

Πιάνοντας δὲ τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰ γένια τὴν ἐπέταξαν εἰς

ἐθνικὴ αὐτοῦ δεῦξις διὰ τῆς ἀδίκου αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Δράμαλη καταδίκης εἰς θάνατον. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν ἀπογχοτισμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐκατατομήθη ὁ ἱεράρχης ἄκριτος τῇ 14 [17] Σεπτεμβρίου 1821, καὶ ἡ κάρα αὐτοῦ ἐξεδάφη πρὸς ἓτι μείζονα διαπόμπευσιν τοῦ μάρτυρος. (Σ. Π. Λάμπρου. Ν. Ἑλληνομ. τομ. 2, 1914, σελ. 491).

τὴν μέσῃν τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ σῶμα του μένει μετὰ τὸ ὑποκάμισον· τὸ ἔσπρωξαν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοῦτο ἔμεινεν ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

Ἡμεῖς δὲ πηγαίνοντες εἰς τὴν Μητρόπολιν δὲν ἠύραμεν τίποτε (1).

(1) Ὁ Πολύκαρπος Λαρίσης εἰς τὸ 1821 ἔλαβε μαρτυρικὸν θάνατον εἰς Λάρισαν. Ἐκαρτομήθη ἔμπροσθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τὸ γεφύρι παρὰ τοῦ Μαχμοῦτ πασᾶ. Ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβεν ἄδειαν ἀπὸ τοῦ σπεκουλάτορος [δημίου] καὶ τοῦς διειμοίρασεν ἐκεῖνα τὰ φορέματα ὅπου ἐφοροῦσεν ἔπειτα ἐπροσευχῆθη καὶ εὐλόγησε τὸ Ποίμνιον του τετραμερῶς, καὶ εἶπεν:

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου· πλὴν τοῦς ἐχθρούς μου οἷοι ἐνήργησαν περὶ τὴν καρτομήν μου ἢ ἐσωτερικοὶ ἢ ἐξωτερικοὶ, μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας νὰ ἔλθουν κοντὰ μου· καὶ ἐτελείωσεν ἡ προφητεία του. Αἰώνια ἡ μνήμη αὐτοῦ. [Κῶδ. Ἰ. Μονῆς Δουαίτου. σελ. 195].

Ἐν τῷ ναφ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀρχαίου Μοναστηρίου, ἐπὶ τινος ἐξοφύλλου ἀρχαίου Εὐαγγελίου σεσημειῖται, διὰ μεταγενεστέρως χειρὸς τῷ 1824 τάδε: Ἀριθ. 31 «† εἰς τοῦς ἀρκὰ [1821] Σεπτεμβρίου ἡ [17] ἐγένεν ἡ ἀποτομή τοῦ Ἀρχιερέως Πολυκάρπου Λαρίσης ὑπὸ τοῦ τυράννου Μαχμοῦτ πασᾶ Δράμαλη.» (Σ. Π. Λάμπρου «Ἀρμονία» τομ. Β', 1901, σελ. 221) **Φόνος τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων 1821 Ἀπριλίου 10.**

«...Καὶ εἶδαν πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Πατριαρχείου κρεμάμενον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον μετὰ ἐπιγραφὴν εἰς τὸ στήθος του «Προδότης τῆς βασιλείας». Συγχρόνως ἐκρεμάσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Καταστένου, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομηδείας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Δέρκων, ὁ Θεσσαλονίκης καὶ ὁ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν διδασκαλιῶν ὠφελήσας τὸ Γένος, Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώτος. Ἀπεκεφαλίσθη δὲ καὶ ὁ γέρον Λογοθέτης Στέφανος Μαυρογένης· τὰ σώματα τούτων ἐσύρθησαν ἀτίμως ὑπὸ προσταγμένων Ἰουδαίων καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ οἰκογένεια τῶν φιλοτύρκων Καλλιμαχῶν ἐξωρίσθη ὅλη εἰς Βόλιον τῆς Ἀσίας, ὅπου μετὰ τινος μῆνας ἐπνίγη ὁ αὐθέντης Σκαρλάτος Καλλιμάχης ὑπὸ Τούρκου δημίου, ὁ δὲ ἀδελφός του Ἰωάννης προεξωρισμένος εἰς Προῦσαν ἀπεκεφαλίσθη ἐκεῖ. Ὁ Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος, Διερχμηνευτὴς ποτε τῆς αὐτῆς ἐξωρίσθη καὶ αὐτὸς εἰς Ἀσίαν. Ὁ Σουλτάν Μαχμοῦτ ὠρκίσθη νὰ μὴ μεταχειρισθῆ πλέον εἰς ὑπουργίαν του Γραικὸν καὶ ἀνέδειξε Διερχμηνευτὴν τὸν προκείμενον ἀρνησίδρησκον Βουλγάρογλου.

Τὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας κακὰ δὲν ἦσαν μικρότερα τῶν εἰς τὴν πρω-

Κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἡμέρας [2 μ. μ.] συμβουλευόμεθα μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφίμ· ἐπήγαμεν εἰς τὸν μεχκεμὲν [δικαστήριον] νὰ πάρωμεν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Μουλᾶν [Εἰσαγγελέα]. Μᾶς ἀπεκρίθη ἔτι αὕτη ἡ ἀποτομή δὲν ἔγινε μετὰ ἰλάμι [ἀπόφασιν δικαστικὴν] ἰδικὴν μου, ἀλλ' ἔγινε μετὰ μέσον τοῦ Βεζύρη, διὰ τοῦτο μέινετε ἐδῶ, ἐγὼ δὲ μετὰ μισὴ ὥρα πηγαίνω πρὸς ἐπισκεψιν τοῦ Βεζύρη, ὅταν θὰ γίνῃ τὸ ντιβάνι [συμβούλιον]. Τότε λοιπὸν ἐὰν εὐρῶ καιρὸν νὰ εἰπῶ τοῦ Βεζύρη νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἄδειαν· διότι ἦτο φίλος μου καὶ κρίμα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

Πηγαίνοντας δὲ ὁ Μουλᾶς εἰς τὸν Βεζύρην κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν [3 μ. μ.] κατὰ τύχην βρῖσκει καλὴν εὐκαιρίαν καὶ λέγει τοῦ Βεζύρη: Ὅτι αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἔγινε θυσία τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς ἐνδοξότης σου, ἄς τὸν πάρουν οἱ ἄνθρωποι του καὶ τὸν θάψουν. Τότε τοῦ λέγει ὁ Βεζύρης. Χάϊτε Ἐφέντη σιζίν χατιρί [ἄς εἶναι, πρὸς χάριν σου]. Καὶ ἡμεῖς περιμένομεν τὴν ἀπόκρισιν νὰ μᾶς δώσῃ. Καὶ ὁ Μουλᾶς μᾶς λέγει, ἔτι γλήγορα νὰ πάτε νὰ τὸν σηκώσετε. Καὶ ἀμέσως ἐδώσαμεν εἰδησιν εἰς τοῦς Χριστιανοὺς ὡς ἀξίζει νὰ τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς Λάρισαν. Λοιπὸν ἀφ' οὗ ἐπήγαμεν εἰς τὸν ποταμὸν, βγάλαμεν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ νερό· γυρεύοντες δὲ τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μέσῃν τοῦ ποταμοῦ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ λευκαντζῆ, δὲν τὴν ἠύραμεν. Τέλος πάντων ἐμβαίνομεν εἰς τὸν ποταμὸν ἐκεῖ ὅπου ἦτο τὸ σῶμα πατὰ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὁ! τοῦ θαύ-

τεύουσαν πόλιν. Διότι σουλτανικὸν χατισερίφιον ἐνεκαρδίωνεν εἰς ταῦτα τοῦς καὶ ἄλλως μισοχριστοὺς Τούρκους. «Ἐξεθλήνθητε, ἔλεγεν ἡ δήλωσις, ὁ Μουσολμάνοι, ἀπὸ τὴν ἠδυπάθειαν καὶ διὰ τοῦτο σᾶς κατεφρόνησαν οἱ ἄπιστοι. Ἀναλάβετε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγριότητα καὶ σοβαρότητα τῶν προγόνων σας. Ὅπλοφορήσατε ὅλοι ὅσοι δύνασθε νὰ ὀπλοφορήτε· καὶ περιέρχεσθε ἐφιπποὶ διὰ νὰ τραμάζετε τοῦς προδότας· καὶ οἱ κριταὶ καὶ ἄρχοντες στέλλετε τοὺς γλήγορα εἰς τὸ κριτήριο τοῦ ἀπταίστου Θεοῦ διὰ νὰ ἀνταμειφθοῦν ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔργα των». Κατὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐκρεμάσθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν ὁ ἐκεῖ διατρίβων πρῶην Πατριάρχης Κύριλλος καὶ πολλοὶ προεστῶτες, εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου καὶ οἱ ἐπισημότεροι, εἰς τὴν Λάρισαν ὁ Λαρίσης Μητροπολίτης κ.τ.λ.» [Κ. Κούμα Ἰστ. Ἀνθρ. πράξ. τομ. 12ος σελ. 497].

ματος ἢ ἀγία ἐκείνη κεφαλὴ εἶχεν ἔλθῃ ὑποκάτω τοῦ σώματος. Ἐβγάζοντας δὲ καὶ αὐτὴν ἔξω ἐν τῷ ἅμα ἐφθασαν δύο ἄνθρωποι τοῦ Βεζύρη καὶ πέρνοντας ἀπὸ τὰ χέρια μας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἐκδεῖραν, καὶ μᾶς ἄφησαν μόνον τὸ κόκκαλον⁽¹⁾. Καὶ οὕτως ἐσηκώσαμεν τὸ ἅγιον λείψανον, τὸ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν ἐνδύσαμεν μὲ τὰ ἀρχιερατικά κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην [5 μ. μ.] τὸν ἐθάψαμεν οὕτως αἰωνία ἢ μνήμη.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἄθλα τοῦ μακαρίτου ἁγίου Λαρίσης Κυροῦ Πολυκάρπου, τοῦ περιφήμου ἄλβανοῦ Δαρδιώτου, τοῦ τελευτήσαντος ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1821 Σεπτεμβρίου 17 ἡμέρᾳ Σαββάτῳ.

Αὐτὰ ἐγράφησαν παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Ἰγνατίου τοῦ διατρίβοντος μετὰ τοῦ μακαρίτου, πρὸς ἐνθύμισιν.

Μετεγγραφή ἢ ἱστορία αὕτη παρ' ἐμοῦ τοῦ Πρωθιερέως Ἡλιοῦ Κέρες καὶ τοῦ υἱοῦ μου Σωτηρίου, ἧτις εὕρισκται, ἰδιοχείρως γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰγνατίου, εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου Βοβοστίτης.

1905 τὴν 27 Ὀκτωβρίου.

Πρωθιερεὺς **ΗΛΙΑΣ ΚΕΡΕΣ**
Ἐκ τῆς κομοπόλεως Δάρδας

Δημοσιεύεται ἐκ τοῦ ἰδίου, ὡς ἀνωτέρω ἀντιγράφου ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἀπριλίου 1927

ΠΑΠΑ ΣΠΥΡΟΣ ΖΕΓΚΟΣ

(1) Τὸ δέγμα τῆς κεφαλῆς του τὸ ἐγέμισαν μὲ βαμβάκια καὶ τὸ ἔστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν [κατὰ τὴν παράδοσιν].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ο ΔΑΡΔΑΙΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Ἐνας ἐκ τῶν μεγάλων ἡρώων τοῦ ἐθνισμοῦ μας εἶνε καὶ ὁ Δαρδαῖος Πολύκαρπος. Ὁ βίος τοῦ μεγάλου τούτου Κληρικοῦ διχρηθέντος διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν πολιτικὴν του ἐπιτηδειότητα (ὁ Πολύκαρπος εἶναι ὁ στραγκαλίσας τὸν Ἀλὴν παζά), περιγράφεται εἰς τὸ κατωτέρω ἔμμετρον ποίημα· τὸ ποίημα καίτοι περιέχει πολλὰ σημεῖα λαμπρὰ δὲν εἶνε πάντοτε τοιοῦτον, ἔχει ὁμως ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο ὁ «Πύρρος» τὸ δημοσιεύει ὀλόκληρον. (Ἐφημ. «Πύρρος» 1905).

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ὁ Γρηγόριος, ἐκεῖνος, τῶν Ἑλλήνων Πατριάρχης,
γνωστὸς εἶναι εἰς τοὺς πάντας καὶ ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος,
[καὶ αὐτὸς ὁ Ὑψηλάντης.

Οἵπερ ἔπαθαν γενναίως, ἐθυσίασαν τὰ πάντα,
ψυχάς, σώματα καὶ πλοῦτη χάριν τῆς ἐλευθερίας ὡς Ἀρμόδιοι
[καὶ Βροῦτοι.

Οὔτοι γέμουσι σελίδας ὡς προστάτ' ἐλευθερίας
οὐς οἱ Ἕλληνες καλοῦσι καταλυτὰς τῆς τυραννίας.
Τούτους οὔτοι δὲν ἀφίνουν ἀπὸ τοῦ νὰ εὐφημήσουν
εὐφημίας καὶ στεφάνους, ἀνθοδέσμας ν' ἀναδήσουν.

Ἔστω δὲ γνωστὸν τοῖς πᾶσιν ὅτι καὶ ἕτερος ἀνήκει ἐν τῇ τῶν
[Ἡρώων τάξει.

Οὗτος εἶναι ὁ ἐκ Δάρδας Ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης
ὁ Πολύκαρπος ὃς ἔδωκε πολλὰς χάριτας ἢ φύσις.

Ταῦτα ὅμως ἄλλη γλῶσσα ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ.
καὶ οὐχὶ ἡ ἰδική μου ἀσθενὴς πολὺ τῆ φύσει.

Ἐγὼ ὅμως ἀπὸ σέβας πρὸς αὐτὸν ἐκ συγγενείας
κατὰ δύναμιν δηλώσω τὰς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας.

Ἀποδίδω δὲ τὴν χάριν Ἰγνατίῳ ὁσιωτάτῳ
Ἡγουμένῳ Βοβοσιτίσης, Πολυκάρπῳ παμφιλτάτῳ.

Ἀπ' ἀρχῆς οὗτος ἐμμένων, ὡς διάκονος πλησίον
ἐσημείωσεν ἐγγράφως κ' ἱστορεῖ αὐτοῦ τὸν βίον.

Οὗτος ὡς συμπατριώτης, ὡς φιλόμουσος δὲ λίαν
θέλει ἵνα καταστήσῃ τὰ τοῦ βίου του ὡς μνείαν.

Ὅθεν καὶ μοι διηγήθη μετ' ἐξόχου ἀληθείας
καὶ προβαίνω ἱστορῆσαι τὰς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας.

Αἱ κελεύσεις τῶν Συλλόγων πρὸς τὸ ἔργον μὲ ὠθοῦσιν
οἵπερ βίους τῶν ἐξόχων κ' ἄλλα ἔθιμα ζητοῦσι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΑΡΔΑΣ

Πρὶν τὸν βίον Πολυκάρπου καὶ τοὺς ἄθλους νὰ ὑμνήσω
πρέπει τούτου τὴν πατρίδα, πρῶτον νὰ γνωστοποιήσω.

Αὕτη, ἡ πατρίς ἐνδόξου, πρέπει νὰ μὴ λησμονῆται
ἀλλ' ἐν μνήμῃ νὰ τηρῆται ὅπως μὴ ξεουθενῆται.

Κεῖται αὕτη ὀκτὼ ὥρας πρὸς δυσμὰς τῆς Καστορίας
κ' ἔχει ὡς τετρακοσίας ἀλβανῶν οἰκογενείας.

Κορυτσὰν δὲ τὴν ὠραίαν ἔχ' ἡ Δάρδα μας πλησίον
ἣτις ὥρας τρεῖς ἀπέχει παρ' ὀλίγον κ' οὐχὶ πλέον.

Ἐχει ἄγονον τὸ μέρος ὡς ἐν ὄρεσι κειμένη
ὅμως εὐάνδρος ὑπάρχει καὶ μ' ὑγίαν προικισμένη.

Ὅλ' οἱ κάτοικοι πρὸςβέβουον τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν
καὶ ὁμόνοια στηρίζει ἐν δεσμῷ τὴν πίστιν μόνην.

Ἐχει αὕτη τοὺς κατοίκους πολλαχοῦ ἐσκεδασμένους
ἀφορίας ὑπαρχούσης καὶ σμικρὸν ἀνεπτυγμένους.

Ὅς ἀνέκαθεν καὶ ἤδη ἔχουν κλίσιν πρὸς παιδείαν
καὶ τιμῶσι τὰ σχολεῖα μὲ γενναίαν καρτερίαν.

Καταβάλλουσι φροντίδας διαφόρους καὶ παντοίας
καὶ αἱ Μοῦσαι ἐνοικοῦσι μετὰ πλείστης προθυμίας.

Ὅς φιλόμουσος ἐφάνη, πρῶτος ὄλων ἀνεφάνη
ὃ τὸ ποίημ' ἀνετέθη κ' εὐεργέτης ὢν τυγχάνει.

Εἶναι πέριξ κ' ἄλλαι κῶμαι ἦσαν ταύτης ὀκημένοι
μὲ κατοίκους ὁμοθρήσκους κ' ἐν Χριστῷ συνδεδεμένοι.

Αὗται δὲ μὴ δυνηθεῖσαι νὰ τηρῶσι τὰ σχολεῖα
ἤδη στέλλουσιν εἰς Δάρδα νὰ φοιτῶσι τὰ παιδιά.

Δεῦτε σύλλογοι καὶ φίλοι φιλομούσων αἰσθημάτων
ἀρωγοὶ νὰ μᾶς φανήτε πρὸς ἀποίκισιν γραμμάτων.

Ἡ δ' ἡ τήρησις σχολείων ἔχει πλείστας ὠφελείας
κέντρον οὔσης τῶν χωρίων τῆς αὐτῆς περιφερείας.

Ἡ πατρίς τοῦ Πολυκάρπου αὕτη φίλοι μου τυγχάνει
οὐ ὁ βίος καὶ οἱ ἄθλοι ἐν τιμῇ τὴν καθιστάνει.

Ἐτι σώζεται ἐν Δάρδα καὶ οἰκία του κτισμένη
ἣτις εἶναι μὲ πορώδη λευκὸν λίθον εἰργασμένη.

Ἄλλ' ἀρκεῖται ταύτη ταῦτα κ' ἄς ἀρχίσω τὰ τοῦ βίου
ὅτι τοῦτο καὶ τὸ θέμα τούτου τοῦ πονηματίου (1).

Πέτρος ἦτο τ' ὄνομά του κ' ἀλβανὸς κατὰ τὴν γλῶσσαν
ὅστις ἔσχε πρὸς παιδείαν κλίσιν πάντοτε ὀργῶσαν.

Οἱ γονεῖς του ἐκαλοῦντο Ἰωάννης καὶ Κυράτσα
τῆς ὁποίας ἦτο προῖκα, ἀρετὴ καὶ χάρις πᾶσα.

Οὗτοι χάριν τοῦ υἱοῦ των δὲν ἐφείσθησαν δαπάνης
ὢν φιλόμουσος πρὸ πάντων ὁ πατήρ του Ἰωάννης.

Ὅθεν ἔσπευσε νὰ στείλῃ εἰς διάφορα Σχολεῖα
τὸν υἱὸν του νὰ στολίσῃ ὅπου ἤκμαζ' ἡ παιδεία.

Εἰς Μοσχόπολιν ἐν πρώτοις τῆς πατρίδος μας πλησίον
πρὸς Γεώργιον ἐστάλη Σακελλάριον τὸν θεῖον.

Εἶχε δὲ ὁμοιοῦντα τὸν Ἰσίδωρον ἐκεῖνον
συγγενῆ ἐξ ἀγχιστείας καὶ στενώτατον του φίλον.

Μικρὸν μείναντες ἐνταῦθα ἦλθον πρὸς τὸν Καστορίας
τὸν Γεννάδιον Δεσπότην ὄντα κάτοχον παιδείας.

Τῶν Μουσῶν ζητοῦν νὰ εὔρουν ἀλλαχοῦ τὰς κατοικίας.

(1) Βλέπε ἐκτενεστέραν περιγραφὴν τῆς Δάρδας εἰς τὸ δεῦτερον μέρος
τοῦ βιβλίου.

Ἰωάννινα τὴν πόλιν τῶν Μουσῶν τὴν κατοικίαν
 ἐπεσκέφθησαν οἱ φίλοι μὲ χαρὰν καὶ προθυμίαν.
 Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δὴλον ὡς περίφημα σχολεῖα
 ὑπ' εὐθύνην τοῦ Ψαλλίδα ἐτηροῦντ' ἐπιμελεία.
 Ἀφοῦ ἔδρεψαν ἐνταῦθα τοὺς καρπούς ἐν ἀφθονίᾳ
 ἀναφαίνονται τοῖς πᾶσι ἐν μεγάλῃ εὐφυΐᾳ.
 Ἠξιώθησαν πτυχίων καὶ ἐπαίνων δημοσίᾳ τῇ
 [πολλῇ φιλομαθίᾳ.
 Ὁ Ἰσίδωρος κατέστη μεταξὺ τῶν περιφήμων
 διδασκάλων πολλαχόσε ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἑλλήνων.
 Τὸ ἐπάγγελμα ἐξήσκει Κορυτσᾶ καὶ Καστοριά
 Μοσχόπολει, Βερατίῳ καὶ Τυρνάβῳ προθυμία.
 Ἡμερῶν δὲ πλήρης τέλος ἐν πατρίδι ἀποθνήσκει
 ὅπου σπέρματα τοῦ κόπου οὐκ' ὀλίγα τις εὐρίσκει.
 Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἐπεθύμει ἑαυτὸν ν' ἀφιερῶσθαι
 πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὄλων καὶ τὰ πάθη νὰ δουλώσῃ.
 Μεταβαίνει εἰς τὴν Ἄρταν ἔνθα ἔχειροτονήθη
 ὡς διάκονος τοῦ Ἄρτης καὶ ὑφ' ὄλων ἠγαπήθη.
 Τότε οὗτος ἀπὸ Πέτρος καὶ Πολύκαρπος ἐκλήθη
 καὶ μὲ δόξαν ἀποχωρῶσαν καὶ τιμὴν περιεβλήθη.
 Ὁ Μακάριος προήχθη εἰς Ἐφέσου ἐπαρχίαν
 καὶ δεικνύει πρὸς Δαρδαῖον ἐκ καρδίας του φιλίαν.
 Τὴν παιδῶ ἐπεκαλέσθη ἴν' αὐτὸν ἀκολουθήσῃ
 ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπεθύμει τοὺς γονεῖς νὰ χαιρετήσῃ.
 Ὁ Μακάριος οὖν τέλος εἰς τὴν θέσιν του πηγαίνει
 καὶ ὁ Πολύκαρπος εἰς Δάρδαν εὐχαρίστως μεταβαίνει.
 Κατ' ἐκείνας δ' ἐνυμφεύθη συμπολίτης του καὶ φίλος
 καὶ πρεπόντως προσεκλήθη καὶ ὁ Πολύκαρπος ἐκεῖνος.
 Μείνας ᾧδε μῆνας τρεῖς, τῇ ἀδείᾳ τῶν γονέων
 εἰς Βυζάντιον ἀπῆλθε, τόπον εὐμορφον καὶ ὠραῖον.
 Παρὰ Δέρκων τῷ ἁγίῳ εὔρε θεσιν ᾧδ' εὐθέως
 ἐν τιμῇ καὶ ὑπολήψει λειτουργοῦ καὶ γραμματέως.
 Τῇ ἀδείᾳ δὲ τοῦ Δέρκων εἰς τὴν Ἐφεσον πηγαίνει
 τὸν Μακάριον νὰ ἴδῃ ὅπου πλέον παραμένει.
 Μετ' ὀλίγον ὁ Ἐφέσου εἰς Ἐπίσκοπον Τρωάδος
 ἀναδείκνυσι Δαρδαῖον ἐν τῇ πόλει τῆς Παλλάδος.

Αὐτ' ἢ πρᾶξις τοῦ Ἐφέσου δὴλον ὅτι παρεμφαίνει
 τὰ αἰσθητά γυνναίου πρὸς τὸν φίλόν του ἐν γένει.
 Μεθ' ἐν ἔτος ὁ Ἐφέσου πρὸς τὸν Κύριον μετέστη
 καὶ ὁ ἦδη τῆς Τρωάδος ἀντιπρόσωπος κατέστη
 Μέχρις οὗ ἡ Ἐκκλησία, εὖρη ἀντικαταστάτην
 τοῦτον ἄξιον καὶ ἐγκρίνει τῆς Ἐφέσου ἐπιστάτην.
 Ὁ Λαρίσης μετ' ὀλίγον ὡς κατάλληλος εὐρέθη
 τῆς Ἐφέσου ἐπαρχίας ὡς ἀξίως καὶ ἠρέθη.
 Ὁ Πολύκαρπος πρὸς τοῦτον ἔδω λόγον ἀκριβείας
 τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων μετ' ἐξόχου ἀληθείας.
 Πρὸς Πολύκαρπον Δαρδαῖον ἐκτιμῶν αὐτὸν ἀξίως
 ὅθεν πάραυτα προτείνει ἐπαρχίαν ποίαν θέλει,
 ἴν' ἀξίως τὸν συστήσῃ καὶ ἀνέτως τέρμα φέρῃ.
 Ὁ Πολύκαρπος πρὸς τοῦτον : «θέλω, εἶπε, τῆς Λαρίσης
 καὶ πιστεύω διὰ ταύτην ὅτι σὺ θὰ προσπαθήσῃς».
 Συστηθεὶς δὲ ὅπου ἔδει ὁ Πολύκαρπος φιλίως
 ἐνεκρίθη ὡς Λαρίσης παμψηφεί καὶ ἐπαξίως.
 Εἰς τὰ χίλια ὀκτακόσια κ' ἔτη ἔνδεκα τὸ ἔτος
 εἰς τὴν Λάρισαν κατέβη τόσα ἔχει ἀπ' ἐφέτος.
 Ὁλ' ἡ Λάρισα ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν ἐν γένει
 ὅπερ σέβας καὶ μεγάλην τὴν ὑπόληψιν ἐμφαίνει.
 Ἀγερώχως τότε οὗτος ἠκολούθει νὰ προβαίῃ
 καὶ μὲ στάσιν χαρακτηρῶς καὶ ἀφοβίαν νὰ ἐμφαίῃ.
 Τὸν Ἀλῆ πασᾶ ὡς ἔδει μετ' ὀλίγον ἐπεσκέφθη
 ὡς ἀσμένως τὸν ἐδέχθη καὶ ἀγάπῃ προσηνέχθη.
 Καὶ τοῦ Γαβριὴλ ἐκείνου τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰωαννίνων
 ἔτι μᾶλλον τὸν ἐτίμα, ὡς ὁμόγλωσσον ἐκείνον.
 Ὁ Βελῆ πασᾶς Λαρίσης τὸν ἐτίμησεν ἐπίσης
 χάριν τῶν προτερημάτων οἷς ἐπροίκισεν ἡ φύσις.
 Δὲν ἔχωρ' ἡ κεφαλὴ του οὔτε φόβους καὶ ὑποψίας
 μέλημά του δ' ἦν μὴ πέσῃ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξίας.
 Τὸ ἐξῆς ὅπερ θὰ εἴπω τὸν Δαρδαῖον φανερώσῃ
 χαρακτηρῶς οἷου ἦτο, καὶ ἄλλας χάριτας δηλώσει.
 Εἰς καλόγηρος ἀδεία τοῦ Βελῆ πασᾶ γυνναίου
 θέλει ἵνα ταξειδεύσῃ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Δαρδαίου.

Μαθὼν ταῦτα ὁ Δαρδαῖος τὸν καλόγηρον εὐρίσκει
καὶ τὸν νόμον ὄνπερ ἔδει νὰ τηρήσῃ ὑπομνήσκει.
Αὐθαδῶς δ' αὐτὸς ἐκβάλλον τοῦ Βελῆ πασᾶ ἀδείας
λέγει νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ μέρη τῆς Βλαχίας.
Ὁ Πολύκαρπος θυμώσας λέγει ὅτι «οὐ δρίζω,
ὦ καλόγερε καὶ μάθε, ὅτι καὶ σὲ φυλακίζω».
Διατάττει δὲ ἀμέσως τὸν αὐθάδη παραστάτην
ἐν εἰρκτῇ νὰ φυλακίσουν τὸν ἀχρεῖον ἀποστάτην.
Ὁ Πασᾶς δὲ μαθὼν ταῦτα στέλ' ἀμέσως καὶ τὸν κράζει
καὶ μὲ βάρβαρον τὸ ὕφος ἐπομένως τοῦ φωνάζει:
«Μπρὲ Δεσπότη, μπρὲ γκιαούρη, διαταγὰς μου νὰ πατήσῃς,
πῶς ἐτόλμησες νὰ κάμῃς κι' ἀνθρωπὸν μου φυλακίσῃς;»
«Ἀνθρωπὸς σου ὦ Πασᾶ μου, δὲν εἶν' οὗτος, ἀπεκρίθη,
λάθος ἔκαμες εἰς τοῦτό κι' ἡ τιμὴ σου προσεβλήθη.
Μοναχοὺς καὶ τοὺς Παπάδες, τὰς Μονὰς καὶ Ἐκκλησίας,
ὁ Πασᾶς νὰ ἔξουσιάζῃ πίπτει κάτω τῆς ἀξίας.
Ὁ Σουλτάνος τοῖς Δεσπότης χορηγεῖ τὴν ἔξουσίαν
καὶ ἐκεῖνοι μόνον τοῦτοις, ἐπιβάλλουν τιμωρίαν».
Ταῦτα εἶπεν ὁ Δαρδαῖος κι' ὁ Πασᾶς τὸν ἐκφοβίζει
μὲ θυμὸν δὲ τὸν ἐκβάλλει καὶ ὀδόντας ἅμα τρίζει.
Ὁ Πολύκαρπος ἐξῆλθεν ὅπερ ἔκαμε φρονίμως
ὅτι τότε οἱ Πασάδες δὲν ἐξήταζον νομίμως.
Θηριανὸς δὲ ἰατρός του ἐν τῷ ἅμα μεσιτεύει
καὶ τὸ σφάλμα τοῦ Δεσπότη νὰ χαρίζῃ ἱκετεύει.
Ὁ Πασᾶς πρὸς τοῦτον λέγει: «Μωρὸ Δεσπότη εὗρες χάριν
ὅτι ἄλλος μεσιτεύει, τὸ λοιπὸν κατὰβα πάλιν.
Ναὶ βεβαίως, ἵνα εἶπω, ἔγινε καὶ γιαγκλίση⁽¹⁾
ἄλλ' ἡ ἔχθρα μάθε...μάθε, ὅτι δὲν θὰ σβύσῃ.»
Ὁ Πολύκαρπος ἀπῆλθεν ἄνευ ἵχνους ὑποψίας
προτιμῶν νὰ ἀποθάνῃ πρὸς τιμὴν τῆς Ἐκκλησίας.
Ἄλλὰ μόλις ἠσυχάζει ὁ Ἄλῃ πασᾶς τὸν θέλει
κι' ἐν τῇ ἔδρᾳ του ἀμέσως ἐσπευσμένως τοῦτον θέλει.
Ἡ συνέχεια τοῦ λόγου τὴν αἰτίαν θὰ δηλώσῃ
κι' ἀφοβίαν τοῦ Δαρδαίου θέλει πάλιν φανερώσει.

(1) Λάθος.

Πρωτοσύγκελλον ἀχρεῖον ἐκ τῆς πόλεως διώκει
ὅστις ἐν τῇ Μητροπόλει ξενιζόμενος κατῳκει.
Ἰωάννινα τὴν πόλιν εἶχεν οὗτος ὡς πατρίδα
καὶ ἐνταῦθα καταφεύγων ἔχων κάποιαν ἐλπίδα.
Εἶχεν οὗτος καὶ ὠραίαν ἀδελφὴν Αἰκατερίνην
ἣν Ἄλῃ πασᾶς ἠγάπα καὶ ἐκράτει εἰς τὴν κλίνην.
Αὕτη δὲ ἡ ἀδελφὴ του τὸν Πασᾶν καθικετεύει
καὶ ὁ Ἄνθιμος νὰ γίνῃ Καλαμπάκας μεσιτεύει.
Ἀφοῦ ἦλθεν ὁ Δαρδαῖος ὁ Ἄλῃ πασᾶς προτείνει
καὶ ἡμέρωσ διατάττει, ὅτι ἔχει νὰ ἐγκρίνη.
«Μάθε, φίλε μου Δεσπότη, σ' ἔχω πάνω στὸ κεφάλι
καὶ σὲ φώναξα νὰ ξεύρης νὰ μοῦ κάμῃς μία χάρι.
Πρωτοσύγκελλον τὸν φίλον θέλω νὰ χειροτονήσῃς
Καλαμπάκας ἐν τῷ ἅμα καὶ ἐκεῖσε τὸν συστήσῃς».
Ὁ Πολύκαρπος ἐνταῦθα μετὰ τόλμης ἀντιτείνει:
«Ὡς ἀδύνατον, Ἄφέντη, εἶναι τοῦτο ἵνα γίνῃ.
Ἄν ἀγάπῃν πρὸς με τρέφῃς καὶ μὲ δόξῃς σὺ μὲ θέλῃς,
εἰς αὐτὸ δὲν θὰ πιστεύσω, ὅτι σὺ θὰ ἐπιμένῃς.
Καλαμπάκας μάθε, ὅτι ἄλλος ἐχειροτονήθη,
καὶ πῶς γίνεται νὰ φύγῃ ἐνῶ δὲν κατηγορήθη;»
«Γιὰ χατήρι ἰδικόν μου, φίλε, διῶξέ τον ἐκεῖνον
καὶ τὸν Ἄνθιμον νὰ κάμῃς τὸν ὁποῖον ἔχω φίλον».
«Ἄλλ' ὁ νόμος μας, Ἄφέντη....δὲν τὸ θέλει
ἄνδρας δύο ἵνα ἔχῃ, μὴ εἰς ἔριδας μᾶς φέρῃ».
Ταῦτα εἶπεν ὁ Δαρδαῖος κι' ὁ Ἄλῃ τὸν ἐκφοβίζει
νὰ ἐξέλθῃ δὲ τῷ λέγει κι' ὀδόντας ἅμα τρίζει.
Ἐξελθὼν δὲ ὁ Δαρδαῖος, εὐρῶν ἅπαντας τοὺς φίλους
καὶ τὰ τρέξαντα ἐν γένει διηγεῖται πρὸς ἐκείνους.
Οὗτοι τὸν παρακαλοῦσι ν' ἄρῃ ἰσχυρογνωμίαν
τοῦτον δὲ χειροτονήσῃ καὶ χωρὶς ἀντιλογίαν.
«Μάθε, φίλε μας, τῷ λέγουν, ὅσον σὺ νὰ μὴ θελήσῃς
τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμῃς ἂν θελήσῃς καὶ νὰ ζήσῃς.
Ἐσμὲν φίλοι σου, Δαρδαῖε, καὶ δὲν θέλομεν νὰ γίνῃς
θῦμα ἄφρονος τυράννου ἂν τὴν γνώμην μας ἐγκρίνης.
Ἐχει δύναμιν μεγάλην, τοῦτον θὰ χειροτονήσῃ
ὅπου θέλει θὰ τὸν στείλῃ καὶ ὑμᾶς κακοποιήσῃ».

Ταῦτ' ἀκούσας ἐνθυμεῖται τοῦ Χριστοῦ τὰς νουθεσίας·
 τῇ δευρῇ νὰ δώσῃς τόπον καὶ τῇ βίᾳ τῆς κακίας.
 Καὶ εἰσέρχεται στὸν Ἄλῃ μετ' ἄλλου φίλου
 εὐκαιρίαν ἀναμένων πρὸς ἐκδίκησιν ἐκείνου.
 Εἰσελθόντος τοῦ Δαρδαίου ὁ Πασᾶς αὐτῷ προτείνει
 ἂν ἐσκέφθη ὠφελίμως καὶ τοὺς λόγους του ἐγκρίνη.
 «Τὸ χατῆρι σου, Ἄφέντη, θέλω πάραυτα ποιήσῃ
 καὶ τὸν Ἄνθιμον Δεσπότην θέλω τὸν χειροτονήσῃ».
 «Ἄϊντε μόρε σκιπετάρη, σὲ θὰ ἔχω φίλον πρῶτον
 καὶ παντοῦ τὸ ὄνομά σου θὰ ἀκούεται μὲ κρότον».
 Τῆς ἀγίας δὲ Μαρίνης, ἐνεκρίθη Ἐκκλησία
 ὅπου τέλος ἐκτελεῖται αὕτη ἡ χειροτονία.
 Γαβριὴλ Ἰωαννίνων καὶ τὸν τῆς Παραμυθίας
 λειτουργοὺς παραλαμβάνει ταύτης τῆς χειροτονίας.
 Ἐνῶ γίνεται ἡ τάξις ὁ Πολύκαρπος φωνάζει
 τὸ «ἀνάξιος» ἐν τόλμῃ καὶ ὁ ὄχλος τὸν θαυμάζει.
 Ἄλλ' ὁ Ἄνθιμος αὐθάδης λέγει ἐν ὑπεροψίᾳ·
 «Εἶναι ἄξιος Ἄλῃς μου», ὦ! μεγίστη βλασφημία.
 Τοῦτ' ἐγένετο αὐτόθι ἐν αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ
 καὶ τοὺς ἅπαντας κατέχει ψυχικὴ τις ἀθυμία.
 Μετὰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Δαρδαῖος ἐσπευσμένως
 ζητεῖ ἄδειαν νὰ φύγῃ ὅπερ κάμνη ἐσκεμμένως.
 Ὅταν ἄδειαν ἐζήτει ἡ τοιαύτη τῷ ἐδόθη
 καὶ εὐχαριστήσις συνάμα παρ' Ἄλῃ τῷ ἐδηλώθη.
 Ὁ Πολύκαρπος ὑπέικων τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῇ βίᾳ
 ἀνεχώρησεν ἐν λύπῃ καὶ μεγάλῃ ἀθυμίᾳ.
 Ἄνεκδίκητος δὲ μένει ὁ καλόγηρος ἐκεῖνος
 ὡς θὰ εἶδωμεν κατόπιν καίτοι τοῦ Ἄλῃ μας φίλος.
 Οὗτος εὐελπίς κατόπιν, ἦλθεν ὅπως τὸν συστήσῃ
 εἰς τὴν νέαν του τὴν θέσιν καὶ τὴν ἄδειαν ζητήσῃ.
 Ἰδὼν ταῦτα ὁ Λαρίσης τὸν καλόγηρον ὑβρίζει
 καὶ ἐκ τῆς κλίμακος ἀμέσως φραγγερίζων τὸν κρημνίζει.
 Τόσον οὗτος ἐτιμῶρει τὸν τοῦ νόμου παραβάτην
 ὅσον ἄλλοι τὸ συμφέρον τὸ θηρεύουν μὲ ἀπάτην.
 Ταῦτα πάσχων ὁ Δεσπότης φεύγει ἀναπολογήτως
 τὰ παράπονα νὰ εἴπῃ στὸν Ἄλῃ του ἀσιγήτως.

Ὁ Ἄλῃς ἀκούων ταῦτα τοῖς ὁδοῦσι κρότον κάμνει
 καὶ ἐν τῷ ἅμα διατάσσει τὸν Σαντικὸν τὸν Μετζουράν·
 «Σὺ Σαντικ, τῷ λέγει, τρέξον τὸν Γκιαούρη τῆς Λαρίσης
 νὰ τὸν φέρῃς ἐν τῷ ἅμα καὶ ποσῶς νὰ μὴν ἀργήσῃς».
 Ὁ Σαντικ μὲ μπουγιουρτί του εἰς τὴν Λάρισαν πηγαίνει
 μετὰ δύο ἀκολουθῶν ἵνα τὸν Δεσπότην φέρῃ.
 Διευθύνεται δ' εὐθείᾳ εἰς Μητρόπολιν δρομαίως
 νὰ συλλάβῃ τὸ κυνήγι ὅσον ἔνεστι ταχέως.
 Ὑπεδέχθη δ' ὁ Δαρδαῖος τὸν Σαντικ μετ' εὐγενείας
 ὅπερ ἔκαμε τὸν τοῦρκον νὰ συνάψῃ καὶ φιλίας.
 Δίδων δὲ τὸ μπουγιουρτί του λέγ' ἀμέσως νὰ ποιήσῃ
 ὅτι τοῦτο περιέχει καὶ ἄλλῶς μὴ τολμήσῃ.
 Τότε λέγει ὁ Δαρδαῖος τῷ Σαντικ τῷ Μετζουράν·
 «Γρόσια πέντε χιλιάδες νὰ σοὶ δώσω διαλαμβάνει·
 ταῦτ' ἀμέσως θὰ σοὶ δώσω καὶ θὰ σοὶ εὐχαριστήσω
 ἂν μὲ κάμῃς μίαν χάριν τὴν ὁποῖαν θὰ ζητήσω».
 Ὁ Ἄφέντης μας, ἡξεύρεις, ὅτι γρόσια θὰ ζητήσῃ
 καὶ ἀνάγκη νὰ συνάξῃ ὅπως οὗτος μ' εὐνοήσῃ.
 Ἄν ὑπάγωμεν μαζί μας εἰς τὸν Βόλον διὰ γρόσια
 εὐχαρίστως θὰ σοὶ εἴπω λαβ' εἰς δῶρον ἄλλα τόσα».
 Ἀφοῦ ἔφεξαν τὰ γρόσια τῷ Σαντικ τῷ Μετζουράνῃ
 ὅπως θέλῃ ὁ Δεσπότης τὴν διεύθυνσιν λαμβάνει.
 Βλέπων ὅτι κατελείσθη ὁ Σαντικ μὲ εὐκολίαν
 Βοβοστιάνῃ Μέλινω Μάντζω στέλλει πάραυτ' ἀγγελίαν.
 Ὡν δὲ οὗτος ξυλοφόρος εἶχεν ὄθεν πολλὰ ζῶα
 καὶ τὰ ἐπιπλα μὲ τοῦτον στελλ' εἰς Βόλον ὅλα σῶα.
 Διευθύνονται εἰς Βόλον ὁ Σαντικ καὶ ὁ Δεσπότης
 καὶ τῶν ἄλλων του σχεδίων ἤδη γίνεται αὐτόπτης.
 Ἐπιβαίνων ἐπὶ πλοίου, ὅπερ εὖρον ἄλλοι φίλοι
 τῷ Σαντικ μετ' εὐκολίας τὴν ὑγίαν τοῦ ἀφίνει.
 Ὁ Σαντικ τὸ «Ντάλε, ντάλε (στάσου, στάσου) πρὸς Πολύ-
 [καρπον φωνάζει
 ἄλλ' εἰς μάτην ἀποβαίνει ὅσον οὗτος καὶ ἂν κράζῃ.
 Εἰς Βυζάντιον μετέβη μὲ τὸ πλοῖον ὁ Δαρδαῖος
 καὶ τὸν τότε Πατριάρχην ἐπεσκέφθη κατὰ χρέος».

Ἦν δὲ τότε Πατριάρχης ὁ γνωστὸς τῆ Ἱστορίας
ὁ Γρηγόριος ἐκεῖνος ὁ γενόμενος θυοῖα.
Διηγείται ὁ Δαρδαῖος ταῦτα πάντα πρὸς ἐκεῖνον
ὅς τὰ μάλιστα ἐχάρη ἀποκτῶν τοιοῦτον φίλον.
Ἄλλ' ἀφήσωμεν ἐνταῦθα τὸν Πολύκαρπον νὰ μείνῃ
καὶ ἄς τρέξωμεν τὸ βλέμμα τί μὲ τὸν Ἀλῆ θὰ γίνῃ.
Ἄλλ' Ἀλῆς ἀκούσας ταῦτα ὠργισμένος ὢν ἀφρίζει
καὶ Σαντικὸν τὸν Μετζουράνη ἐν τῷ ἅμα φυλακίζει.
Διὰ μέσου δὲ τῶν φίλων θέλει ν' ἀντικαταστήσῃ
ἀντ' αὐτοῦ ἀμέσως ἄλλον ὡς Δεσπότην ἐν Λαρίσῃ.
Ἐχων δύναμιν δὲ τότε ὁ Ἀλῆς τὰ πάντ' ἐκίνει
καὶ τὴν Σύνοδον βιάζει ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ νὰ στείλῃ⁽¹⁾.
Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος φωνάζει ἐν τῷ ἅμα τὸν Δαρδαῖον
καὶ τῷ λέγει ἵνα δώσῃ τὴν παραίτησίν του πλέον.
Ἐπαρχίαν νὰ τῷ δώσῃ ὅπου ἤθελε ζητήσῃ
ἀφοῦ πλέον ἐν Λαρίσῃ δὲν θὰ δύναται νὰ ζήσῃ.
Θέλει ἐν Θεσσαλονίκῃ θέλει ἐν αὐτῇ τῇ Σμύρνῃ
εὐχαρίστως τῇ Συνόδῳ θέλει πάραυτα προτείνει.
« Ἐπαρχίαν τῆς Λαρίσης, ὁ Δαρδαῖος ἀπεκρίθη
δὲν ἀφίνει ἀνοήτως ἀφοῦ δὲν κατηγορήθη ».
« Ἄλλ' ἡ Σύνοδος ἀλλέως εἶν' ἀδύνατον νὰ πράττῃ
ὡς ἡξεύρεις, ὦ Δαρδαῖε, ἀφοῦ ἡ Πύλη διατάττει ».
« Προτιμῶ νὰ ἀποθάνω χωρὶς θέσιν αἰωνίως
ἢ παραίτησιν νὰ δώσω τῆς Λαρίσης ἀνοήτως ».
Καὶ ἡ Σύνοδος κατόπιν τὸν Δωρόθεον Κονίτη⁽²⁾
διορίζει ἀναγκασθεῖσα εἰς τὴν θέσιν τῆς Λαρίσης.

(1) Ὁ Ἀλῆς πασῶς ἦτο περὶ τῷ 1819 εἰ πέρ ποτε ἰσχυρὸς καὶ πλούσιος... Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ἀπειθαύμαζον αὐτὸν καὶ ἐκολάκευον, ἀποκαλοῦντες Μὲγαν Πασᾶν καὶ Νέον Πύρρον. Καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ὅσοι ἀνωμολόγουν τὰς κακουργίας του, ἐζήτουν νὰ περικοσμήσωσιν αὐτὰς βεβαιούντες « ὅτι ἦτο ἐν ἐκ τῶν ὠραιοτέρων τεράτων ἀφ' ὅσα παρήγαγεν ἡ φύσις ».

Τὸ κυβερνητικὸν του σύστημα ἦτο κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν: χρυσός, οἶδιμος, ξύλον... [Ἱστορ. Παπαρρηγ. σελ. 690, τομ. Ε'].

(2) Θεοδόσιος.

Ἄφοῦ οὗτος ἦλθ' ἐνταῦθα μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει
καὶ ὁ Ἀλῆ πασῶς ἀμέσως ἄλλον πάραυτα εὐρίσκει.
Εἰς Βυζάντιον τὴν Πόλιν Παπα-Κώσταν τινὰ χῆρον
στέλλει νὰ χειροτονήσῃ τὸν ὁποῖον εἶχε φίλον.
Οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν θέσιν, ἀλλὰ μόλις ἤσυχάζει
καὶ ὁ θάνατος καὶ τοῦτον μετ' ὀλίγον ἀφαρπάζει.
Τέλος στέλλεται καὶ ἄλλος τοῦ Ἀλῆ μας ἐνεργοῦντος
Κύριλλος ἐκ Βυζαντίου ὅστις ἔμεινεν ἀρκούντως.
Ἄλλ' ἄς στρέψωμεν τὸ βλέμμα πρὸς Πολύκαρπον Δαρδαῖον
καὶ ἄς ἀκούσωμεν καὶ τοῦτον νὰ μᾶς εἴπῃ τι σπουδαῖον.
Οὗτος μένει ἐν τῇ πόλει, καταβάλλει προσπαθείας
καὶ τὰς μηχανορραφίας κατ' Ἀλῆ πλέκει παντοίας.
Κατορθώνει μετ' ὀλίγον εἰς δυσμένειαν νὰ πέσῃ
Ἄλλ' ὁ Ἀλῆς ὁ Ἀρβανίτης καὶ ὁ Σουλτάνος τὸν καλέσῃ.
Μὴ θελήσας δὲ νὰ ἔλθῃ τὰ στρατεύματά του στέλλει
ὁ Σουλτάνος ὠργισμένος καὶ ἐντελῶς τὸν καταστρέφει.
Ἄλλ' ὁ Πολύκαρπος δὲ τότε ἐν τῷ ἅμα ἐν Λαρίσῃ
εἰς τὴν ἔδραν του ἐστάλη ἐν πολλῇ εὐχαριστήσῃ.
Πασῶς τότε τῆς Λαρίσης μετὰ θάνατον Βελῆ
ἀπεστάλ' ὁ Δράμαλης ἵνα μείνῃ πάντ' ἐκεῖ.
Ἄλλ' ὁ Πολύκαρπος δ' ἔλθων εἰς τὴν Λαρίσαν εὐθὺς
μὲ τὸν Δράμαλ' ἐσχετίσθη πολὺ φίλος του κληθεῖς.
Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐπανάστασις ἐρράγη
πανταχοῦ ἐν τῇ Τουρκίᾳ καὶ στρατὸς παντοῦ ἐστάλη.
Τότε δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης ὁ Γρηγόριος ὁ θεῖος
εἰς Βυζάντιον ἠρεμάσθη καὶ λατρεύεται ἀξίως.
Μετ' αὐτοῦ συνενοεῖτο καὶ ὁ Πολύκαρπος Δαρδαῖος
πρὸς ἐπαναστάσεις ὄλων Ἑλλήνων δούλων τὸ κλέος.

Μαθὼν Ἄνθιμος τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ, ἀμέσως φθάνει
καὶ τὸν Δράμαλην μὲ δῶρα νὰ γνωρίζῃ προλαμβάνει.
Κλίνει γόνυ ἱκετεύει, ὅπως τοῦτον φιλιώσῃ
μὲ Πολύκαρπον Λαρίσης ὅπερ θέλει ὑποχρεώσῃ.
Δράμαλης δὲ μὲ ἐλπίδας καὶ μὲ θάρρος ἐνθαρρύνει
τοῦ καλόγερου ἐκείνου λέγει ἤσυχος νὰ μείνῃ.

«Ὁ Πολύκαρπος πιστεύω ὅτι χάριν θὰ μὲ κάμη
 κ' ὅτι θέλει μὲ ἀκούσῃ ἀφοῦ φίλος μου τυγχάνει».
 Χάριν δὲ τοῦ νέου φίλου μεσιτεύει πρὸς Δαρδαῖον
 πεπορθῶς ὅτι θὰ δώσῃ τὴν συγχώρησίν του πλέον.
 «Ἄββε, λέγει, ὅσα θέλεις, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωρήσῃς
 καὶ εἰς τὴν τῆς Καλαμπάκας ἐπαρχίαν νὰ ἀφίσης».
 Ὁ Πολύκαρπος πρὸς τοῦτον ἀπεκρίθη μ' ἀφοβίαν,
 «ὅτι τοῦτο δὲν θὰ γείνη ἂν καὶ ἔχωμεν φιλίαν.
 Καλὸς φίλος μου ἂν εἶσαι πρὸς ἐμὲ τοῦτο νὰ στείλῃς
 καὶ θὰ μὲ ὑποχρεώσῃς ἂν πρὸς τοῦτο δὲν βραδύνης.
 Ἄνεκδίκητος θὰ μείνῃ ἂν ὑπάγῃ εἰς Γαλλίαν
 ὅπου ἴσως ἀποφύγῃ ἰδικὴν μου τιμωρίαν».
 Μαθὼν Ἄνθιμος τὰ πάντα εἰς τὴν Κέρκυραν πηγαίνει
 ὅπου πάντοτε ἡ λύπη καὶ ἡ θλίψις τὸν μαραίνει.
 Τότε ἄμέσως ὁ Δαρδαῖος σπεύδει νὰ χειροτονήσῃ
 Σαμουὴλ τὸν ἰδικόν του καὶ Σταγῶν νὰ καταστήσῃ.
 Ἄλλ' ὁ Δράμαλης θυμῶσας περιμένει εὐκαιρίαν
 ὅπως τοῦτον ἐκδικήσῃ ἀπαρνούμενος φιλίαν.
 Μετ' ὀλίγον καταβαίνει ὡς Μουσοῦρης⁽¹⁾ ἐν Λαρίσῃ
 καὶ ἀφορμὰς ζητεῖ νὰ εὗρῃ ὅπως τὸν κακοποιήσῃ.
 Κατ' Ἰούνιον δὲ μῆνα ἦλθ' ἐνταῦθα ἀγγελία
 ὅτι στάσις ἐξεργάγῃ εἰς τοῦ Βόλου τὰ χωρία.
 Ὁ Πασᾶς ἄμέσως κράζει τὸν Πολύκαρπον μὲ δόλον
 καὶ ἐτοιμάζεται μὲ τοῦτον νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Βόλον.

Εἰς τὴν πόλιν Μκακρυνίτσαν πρῶτον ἔρχονται ταχέως
 καὶ τὴν στάσιν καταστέλλει ἐν τῷ ἄμα ὁ Δαρδαῖος
 Συμβιβάζει δὲ τὸ πρᾶγμα χωρὶς αἵματα καὶ φόνους
 ὁ Πολύκαρπος μὲ μόνον καλὰς πέντε ἡμιόλους.
 Τὴν μικρὰν μὲν ταύτην στάσιν ὁ Δαρδαῖος καταστέλλει
 ἀλλὰ μείζονα λαθροῶς διεγείρει σ' ἄλλα μέρη.
 Εἰς τὰ μέρη τῶν Ἀγρᾶφων ἐπανάστασιν ἐγείρει
 ὅπου πάμπολλα χωρία ἐπανίστανται ξιφήρη.
 Ὁ Πασᾶς δὲ τὸν Δαρδαῖον θεωρεῖ ἐπαναστάτην

(1) Στρατάρχης.

καὶ αὐτῶν τῶν καθεστῶτων ὡς τὸν πρῶτον ἀποστάτην.
 Ἄπεφάσισε δὲ τέλος τὸν Δαρδαῖον νὰ φονεύσῃ
 ὃν ἐν πρῶτοις φυλακίζει φόβῳ μήπως δραπετεύσῃ.
 Εἰς Μητρόπολιν του αἰφνης στρατιώταις νύκτα στέλλει
 μὴ ἀκούσουν οἱ πολῖται καὶ εἰς στάσιν τοῦτους φέρῃ.
 Τότε οὗτοι τὸν λαμβάνουν καὶ ἀμέσως ὀδηγοῦσιν
 εἰς εἰρκτὴν ἰδιαιτέραν ἐνθ' αὐτὸν τοποθετοῦσιν.
 Ὁ Δαρδαῖος μάτην κράζει ἵνα τοῦτον πρῶτον κρίνῃ
 καὶ ἂν πταίῃ τότε πρέπει εἰς εἰρκτὴν αὐτὸς νὰ μείνῃ.
 Μὲ τὰς στάσεις τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τότε ὀργισμένοι
 καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἠρώτων πόσοι εἶναι δικασμένοι.
 Τότε ἐκόπτοντ' ἀναίτιως κεφαλαὶ πολλῶν ραγιαδῶν
 καὶ ἠγοράζοντο μὲ γρόσια καὶ ὑπ' ἐκείνων τῶν πασάδων.
 Μόλις εἴκοσιν ἡμέρας μένει οὗτος καθειργμένος
 καὶ πρὸς θάνατον ἠξέυρει ὅτι ἦν δεδικασμένος.

Κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ὁ πασᾶς αὐτὸς πηγαίνει
 εἰς τὰ μέρη τῶν Ἀγρᾶφων καὶ τὴν στάσιν καταστέλλει.
 Ἄναστασιος δὲ Ζάρκου ἐκεῖ πρῶτος μεσιτεύει
 καὶ νὰ μὴ κακοποιήσῃ τὸν Δαρδαῖον ἱκετεύει.
 Δράμαλης ὁμως τοῦ λέγει : «Ἄλλην χάριν ἂν ζητήσῃς
 δυνατὸν εἶναι νὰ γείνη ὅπως σὺ ἐπιθυμήσῃς.
 Δὲν εἶν' ἄνθρωπος, ὦ φίλε, κεφαλὴν του δὲ ἄς κρούσῃ,
 ἀφοῦ φίλους δὲν γνωρίζει καὶ δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ.
 Μίαν χάριν εἶχον εἴπη νὰ μὲ κάμη ὡς φίλος
 καὶ ἀδύνατον ἐστάθη τόσον πείσμων εἶν' ἐκεῖνος.
 Ἐποχὴν ἐγὼ τοιαύτην περιέμενον νὰ φθάσῃ
 καθ' ἣν θέλει ὁ Σουλτάνος τοὺς Δεσπότης νὰ χαλάσῃ».
 Ἐνῶ ὄραν τελευταίαν ὁ Πολύκαρπος προσμένει
 τὰ πολῦτιμ' ἐπιπλά του εἰς τὸν Τύρναβον τὰ στέλλει.
 Κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας Διαμαντῆς τῶν Στουρναρέων
 ἦλθ' εἰς Λάρισαν τὴν νύκτα νὰ ἐκβάλῃ τὸν Δαρδαῖον.
 Οὗτος ὁμως ἀπεκρίθη, μετὰ τὰς εὐχαριστήσεις,
 «ὅτι τοῦτο Καπετάνιε, μὴ πρὸς χάριν μου αἰτήσεις,
 προτιμῶ νὰ ἀποθάνω χάριν ὅλων μου τῶν φίλων,
 ἢ νὰ ζῶ καὶ νὰ ἀκούσω χῦσιν αἵματος ἐκείνων.

Κεφαλή τοῦ Καλογήρου ν' ἀγοράζεται μὲ φόνον
 εἶναι ἄτοπον, ὦ φίλε, νὰ ἀκούεται καὶ μόνον».
 Ἄκριβῶς καθ' ὅλα οὗτος τὸν Σωκράτην ἐμιμήθη
 ὃς τὸ κώνειον νὰ πῆ παντελῶς δὲν ἐφοβήθη⁽¹⁾.
 Διαμαντῆς δὲ ἐκθαυμάσας τὸν Πολύκαρπον Δαρδαῖον
 ἔδωκ' ἔνδακρος πρὸς τοῦτον ἀσπασμὸν τὸν τελευταῖον.
 Δράμαλης κατόπιν τούτων εἰς τὴν ἔδραν κατεβαίνει
 καὶ τὸ πάθος πρὸς Δαρδαῖον πλέον ἔργῳ παρεμφαίνει.
 Στέλλει πάραυτα Τσαούσην νὰ ἐβάλλῃ τὸν Δαρδαῖον
 καὶ τὸν φόνον νὰ τελέσῃ πρᾶγμα λίαν ἀπευκταῖον.
 «Εἶμαι ἔτοιμος νὰ ἔλθω, ὁ Δορδοῖος ἀπεκρίθη,
 ἀλλὰ πῶς ὁ φόνος οὗτος ἄνευ δίκης ἐνεκρίθη;
 Ὁ Πασᾶς...ἀλλὰ τί λέγω, πρέπει νὰ μὲ ἐξετάσῃ
 καὶ εἰς θάνατον κατόπιν κατὰ νόμον μὲ δικάσῃ;
 Ἄλλὰ τί τοὺς λόγους χάνω ἀφοῦ πρῶτος ἐκρεμάσθη
 ὁ Γρηγόριος ἐκεῖνος καὶ ποσῶς δὲν ἐξετάσθη;
 Λέγων ταῦτα δὲ ἀμέσως ἐξηγέρθη κ' ἐνεδύθη
 κ' ἀληθῶς διὰ τὸν φόνον παντελῶς δὲν ἐφοβήθη.
 Συγγενεῖς, συμπατριῶται, δακρυχέοντες θρηνοῦσι
 καὶ τὸν φίλον τῶν Δαρδαῖον κατὰ βῆμ' ἀκολουθοῦσιν.
 Ἦν ἐξάδελφός του πρῶτος, πρὸς μητρὸς ἑδικός μου πάππος
 κ' ὁ γαμβρὸς ἐξ ἀδελφῆς του καὶ Ἰγνάτιος ὁ Διάκος.
 Τέλος πάντων προχωροῦσι πρὸς τοῦ ρεύματος τὸν δρόμον
 κ' εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ὁποῖου ἐκτελοῦσι καὶ τὸν φόνον.
 Ἀφοῦ ἔφθασαν εἰς μέρος τ' ὄρισμένον διὰ τὸν φόνον
 προσηυχήθη ὅπως ἔδει εὐλαβῶς κατὰ τὸν νόμον.
 Χωρὶς οὗτοι νὰ τὸν δέσουν, κύπτει οὗτος τὸν αὐχένα
 καὶ τὸ «Βούρου» κράζων λέγει, «ἰδοὺ κόψατε ἔμένα».

Τῇ δεκάτῃ καὶ τετάρτῃ Σεπτεμβρίου τῆς ἡμέρας⁽²⁾
 κεφαλή, ὁποῖα φρικτὴ! κατετέθ' ὑπὸ μαχαίρα.

(1) «Βλέπω, ὅτι ἰχθύες θέλουν φάγει τὸ σῶμά μου· ἀλλ' ἀποθνήσκω ἡσυχῶς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους μου» (Πατριάρχης Γρηγόριος Ε').

(2) Ὁ ποιητὴς λαμβάνεται εἰς τὴν ἡμερομηνίαν. Διότι καθ' ἃ ὁ Ἰγνάτιος λέγει, ἦτο ἡμέρα Σάββατον καὶ τὸ ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ Εὐαγγελίου τοῦ ἐν Τυρνάβῳ ἁγ. Ἀθανασίου, ὅτι τὴν 17 Σεπτεμβρίου ἐγένεν

Δημιὸς τις τέλος πάντων μὲ τὸ ξίφος εἰς τὸ χεῖρ
 τὴν πληγὴν καιρίαν, οἰκτὸς! ἐπὶ τὸν αὐχένα φέρει.
 Ὅθεν πίπτει, φρικτὸν πρᾶγμα! ἐν τῷ ἅμ' ἡ κεφαλή του
 κ' ἀφ' ἑτέρου ἀκολουθῶς ἐν τῇ γῆ καὶ τὸ κορμί του.
 Ταῦτα δὲ τὰ δύο μέλη εἰς τὸ ρεῦμα τὰ ὠθοῦσι
 καὶ ἐφαίνοντο τῷ ὄντι ὅτι ταῦτα ὀμιλοῦσι.
 Λευκανταὶ δὲ φέρουν ταύτην ἀληθῶς τὴν ἀγγελίαν
 οἵπερ ἔπλυνον αὐτόσε κ' εἶδον τὴν κατατομίαν.
 Ἦτο δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ὅτε καὶ ὁ Πατριάρχης
 ὡς γνωστὸν σας ἐκρεμάθη, ἐκληφθεὶς ὡς φατριάρχης.

Τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κατόπιν μὲ χαρὰν τοὺς ὀδηγοῦσιν
 εἰς Μητρόπολιν ἀμέσως καὶ αὐτὴν λεηλατοῦσιν.
 Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν εὔρον ὅλα ὅτι ἦσαν κεκρυμμένα
 τοίτους θλίβουσι νὰ δείξουν ποῦ τὰ ἔχουν σωρευμένα.
 Κατ' ἀνάγκην δ' ἀκουσίως οὗτοι ἔδειξαν τὸ μέρος
 ὅθεν ἤρπασαν τὰ πάντα καὶ τὸ δράμα λήγει τέλος.

Περὶ ὧραν ἐνδεκάτην μόλις ἄδεια ἐδόθη
 νὰ κηδεύσῃ τὸ σῶμα, ἀλλὰ μήπως τοῦτ' ἐσώθη;
 Ἦλθον δύο στρατιῶται καὶ τὴν κάραν τοῦ προφθάνοντος
 ἦν ἐξέδειραν ἀμέσως καὶ τὸ δέσμα τὸ λαμβάνουν.
 Τούτων δὲ αὐτόπται ἦσαν ὅσοι χάριν εὐλαβείας
 νὰ κηδεύσῃ τὸ σῶμα ἦλθον μετὰ προθυμίας.
 Ὅθεν ἔλαβον τὸ σῶμα ἐν τοιαύτῃ καταστάσει
 κ' ἐφοβοῦντο μὴ καὶ ἄλλο ἔτι χεῖρον τοὺς προφθάσῃ.
 Παρευρεθ' ἐν τῇ κηδεῖα καὶ ὁ Κύριλλος Δεσπότης
 Θαυμακοῦ μετὰ τοῦ Κλήρου, ὃς ἐγένετο αὐτόπτης.
 Μὲ ἐνδύματα Δεσπότη τοῦ ἐνδύουν ἄλλ' ἐν βίᾳ
 καὶ τὸν θάπτουσιν ὡς ἔδει τῇ δεούσῃ ψαλμῳδίᾳ.
 Τέλος ἐφθάσα εἰς τέρμα καὶ τὸν βίον τοῦ Δαρδαίου
 τοῦ κατὰ πολλὰ τῷ ὄντι περιφήμου καὶ γενναίου.

ἡ ἀποτομή τοῦ Δαρδίου Πολυκάρπου., παρατηροῦντες δὲ καὶ τὸ Πασχά-
 λιον τοῦ ἔτους ἐκεῖνου 1821 καθ' ὃ τὸ ἅγιον Πάσχα ἐωρτάζετο τὴν 10
 Ἀπριλίου, συνεπῶς ἡ 17 συμπίπτει νὰ εἶναι Σάββατον καὶ οὐχὶ ἡ 14
 Σεπτεμβρίου, ἐξάγεται ἐκ τούτων, ὅτι τὴν 17 ἐκαρτομήθη ὁ Πολύκαρπος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τίς τὸν βίον σου Δαρδαίε, ὅστις ἤθελε γνωρίσῃ
 θέλει παύσ' ἐπ' ἀληθείας ἀπὸ τοῦ νὰ ἱστορήσῃ;
 Διετέλει δὲ ἀγνώστως ἐν τοῖς Ἑλλησι τοῖς πᾶσι,
 νὰ ταχθῇ ἐν ᾧ και ἔδει ἐν τῇ τῶν Ἡρώων τάξει.
 Ἄλλος μὲν τὴν Βυθεκούκην ὡς πατρίδα σου γνωρίζει
 ὡς ἀγνώστως ὄντως ταύτην Ἀραβαντινὸς ὀρίζει.
 Ἄλλος δὲ τὸ ὄνομά σου τώρα μόλις τὸ ἀκούει
 καὶ τὸ τύμπανον ἐκάστου τοῦ ὠτὸς ἤδη τὸ κρούει.
 Ἄν τὸν βίον σου Δαρδαίε διηγείτο ἄλλη γλῶσσα,
 θὰ ἐφαίνετο τῷ ὄντι ἄλλως τοῦτον παριστῶσα.
 Ἄλλος δὲ αὐτοὺς τοὺς ἄθλους ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ
 κ' ὄχι ὡς ἡ ἰδική μου ἀσθενὴς οὔσα τῇ φύσει.
 Ἐγὼ μόνον ἀπὸ σέβας πρὸς ὑμᾶς ἐκ συγγενείας,
 μόνος ἔκλαυσα νὰ δείξω τὰς ὑμῶν ἀνδραγαθίας.
 Δέξου ἄομενος Δαρδαίε τὴν παροῦσαν ἱστορίαν
 κ' ἄλλος, εἶθε, πατριότης ἱστορήσῃ καλὰ λίαν.

Σημειώσεις. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀντιγραφὲν ἐκ τῆς Μονῆς τῶν
 «Μετεώρων» (1) ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ «Πύργου» Ἡλιοῦ Μπου-
 ζιώτα ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς φύλλοις αὐτοῦ 23 Σεπτεμβρίου, 8 Ὀκτω-
 βρίου, 29 Ὀκτωβρίου, 10 Νοεμβρίου, 24 Νοεμβρίου, 15 Δεκεμ-
 βρίου τοῦ 1905 καὶ 12 Ἰανουαρίου 1906 ἐν Ἀθήναις (Ἀντε-
 γράφη ἐκ τῶν τόμων τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐτῶν, τῶν ἐν τῇ Βιβλιο-
 θήκῃ τῆς Βουλῆς).

(1) Μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. μετέβην ἐκ Τρικυκάλων εἰς
 Καλαμπάκαν (Καλαμπάκα, λέξις Τουρκικὴ σύνθετος ἐκ τοῦ Καλιὰ—
 μπάκ=Φρούρια—ιδέ, ἢ βλέπε πύργους. Ἡ Τουρκικὴ διάλεκτος θέτει τὸ
 ῥῆμα πάντοτε εἰς τὸ τέλος τῆς προτάσεως (φρούρια—βλέπε). Μοὶ διη-
 γείτο Μοναχὸς τῶν Μετεώρων, ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ Πασᾶ τινος,
 ὅστις ἄμα εἶδε τὰ Μετέωρα, μὲ θαυμασμὸν εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν,
 «Καλιὰ—μπάκ...!». Διασχίζω τὴν πόλιν βορείως καὶ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς

εὐρέθην πρὸ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Εἶδον ἔμπροσθέν μου νὰ ὀρ-
 θῶνται γιγαντιαῖοι βράχοι, ὡς κολοσσιαῖοι στύλοι, ὡς ἐν δάσος μὲ εὐθυ-
 τενῇ καὶ πανύψηλα κυπαρίσσια· ἄνω δὲ τῶν πελωρίων τούτων λιθίνων
 στύλων νὰ διακρίνονται κτίρια, ὁμοιάζοντα μὲ φωλεὰς πελαργῶν εἰς τὰς
 κορυφὰς τῶν κυπαρίσσων. Ἐθαύμασα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξε-
 πλάγην διὰ τὴν τόλμην, ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων,
 οἵτινες διὰ τῶν πτερυγῶν τῆς πίστεως κατώρθωσαν νὰ ἀνέλθουν ἐκεῖ
 ὅπου μόνον ἀετοὶ ἔπτανται, διότι ἐκεῖνοι μόνον ἠδύναντο νὰ στησῶσι τὰς
 φωλεὰς τῶν ἐκεῖ καὶ ὄχι ποτὲ ἄνθρωποι νὰ πατήσουν καὶ νὰ κτίσουν
 κτίρια εἰς τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς των μέχρι σήμερον οὐδ' ἐπὶ μίαν
 ἡμέραν ἔπαυσε νὰ ὑμνῆται ὁ Δημιουργὸς πάντων!

Πλησιάζων πρὸς τὴν Ἱ. Μονὴν τῆς «Ἁγίας Τριάδος» ἠπόρουσιν πόθεν
 ἄρα γὰ ἀναβαίνουν ἐκεῖ ὑψηλά, διότι ἔβλεπον τὸν βράχον νὰ εἶναι στρογ-
 γύλος καὶ κατακόρυφος. Φθάσαντες εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ εἶδον τὸν
 ὁδηγὸν νὰ σύρῃ ἐν κρεμάμενον παρὰ τὸν λιθίνον τοῦτον στύλον σύρμα
 διὰ τοῦ ὁποῖου εἰδοποιήθησαν ἐκεῖ ὑψηλά, ὅτι κάτω ὑπάρχουν ἄνθρω-
 ποι. Ἀμέσως ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην Μοναχὸς τις ἵνα τῆν καὶ ἐξετάσῃ
 ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται καὶ ἵνα κατόπιν ἀδείας τοῦ Προϊσταμένου τοῦ
 ἀνοιχθῇ ἡ σιδηρὰ πύλη, ἡ λαξευμένη ἐπὶ τοῦ λιθίνου τούτου στύλου.
 Ἀνοικθείσης δὲ ταύτης, δι' ἐνὸς ἐντὸς τοῦ βράχου ἐσκαμμένου δρόμου,
 ὡς αἱ σύραγγες τῶν σιδηροδρόμων, ἐπροχωρήσαμεν εἰκοσι περίπου μέτρα
 καὶ διὰ λιθίνης κλίμακος, εἶδος κογχυλίου, ἀνήλθομεν ἐπὶ τοῦ βράχου.
 Τοιαύτας ἐπὶ τοῦ βράχου διατρήσεις καὶ κλίμακας ἔχουν καὶ αἱ δύο ἕτε-
 ραι Μοναὶ τοῦ «Βαυλαάμ» καὶ τῆς «Μεταμορφώσεως», πλὴν τῆς τοῦ
 «Ἁγίου Στεφάνου», ἣτις συγκοινωνεῖ μέσον ἑτέρου βράχου διὰ γεφύρας.

Ἡ εὐκόλος ὁμῶς αὕτη ἐπ' αὐτῶν ἀνάβασις εἶναι τῆς λίαν νεωτέρας
 ἐποχῆς· διότι ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶδον τοιχοκολλημέ-
 νην πλάκα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἡ λιθίνη αὕτη κλίμαξ ἐγένετο ἐπὶ
 Μητροπολίτου Τρικυκῆς Πολυκάρπου τῷ 1925». Προηγουμένως ὁμῶς ἦτο
 λίαν δύσκολος ἡ ἀνάβασις, διότι ἐγένετο ἢ διὰ σχοινίνης κλίμακος ἐξ
 100 περίπου μέτρων, ἢ διὰ καλῆθου συρομένου ἄνωθεν διὰ σχοινίου ἐπὶ
 τροχαλίας· ὁ ἀναβάτης ἤωρεῖτο ὡς τὰ δέματα ἐν βαρούκλω ἀτιμπολίον

Ἄμα ἀνέλθη τις ἐπ' αὐτῶν πρὸ ποίου μεγαλειώδους θεάματος εὐρί-
 σκεται! Ἰλιγγοὶ καταλαμβάνει τὸν ἐπισκέπτην πλησιάζοντα πρὸς τὸ χεῖ-
 λος τῶν παγνυψήλων τούτων βράχων τρέμει νὰ ἴδῃ πρὸς τὰ κάτω, διότι
 αἰσθάνεται πόσον ὑψηλὰ εὐρίσκεται. Βλέπων τοὺς Μοναχοὺς, τὴν Ἐκ-
 κλησίαν, τὰ Κελλία, τὰς εἰς τὸν Βράχον λαξευμένας δεξαμηνάς, τὴν ἀρ-
 χαιότητα τῶν κτιρίων, τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἁγίων ζωγραφίαν, τὰ ἐπι-
 πλα, τὰ σκευῆ, εὐθύς ἀναπολεῖ διτθῆποτε ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ εἰς σ/ε καὶ
 συγγράμματα πρὸ αἰῶνων περιγράφοντα ταῦτα καὶ τώρα τὰ βλέπει, τὰ
 ψηλαφεῖ καὶ εὐρίσκεται ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Περιστρέφων δὲ τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἐκτεταμένον ὀρίζοντα βλέπει,

ενώπιόν του βουνά τὰ ὁποῖα φαίνονται πολὺ χαμηλότερα, χαριεστάτην πεδιάδα καλλιεργημένην, φυτευσμένην καὶ διασχίζομένην ὀρειοειδῶς παρὰ τοῦ Πηνειοῦ, τὸν σιδηρόδρομον σφρίζοντα καὶ καπνίζοντα νὰ τὴν διατρέξῃ, ἔναντι διάφορα χωρία καὶ Ἐκκλησίας ἐπὶ λόφων, τὴν δὲ Καλαμπάκαν ὑπὸ τοῦ πόδας του ὀπισθὲν του δέ, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ὑψώνονται οἱ γιγαντιαῖοι βράχοι καὶ ἀμιλλῶνται τὶς τοῦ ἄλλου νὰ φανῇ ὑψηλότερος. Τὰ πάντα εὐρίσκονται ὑπὸ τοῦ πόδας τοῦ ἐπισκέπτου καὶ μόνον ὁ Δημιουργὸς αὐτῶν Θεὸς ἴσταται ἄνωθεν αὐτοῦ. Οἱ κάτωθεν αὐτοῦ εὐρισκόμενοι δὲν τὸν ἀκούουν ἂν θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς δι' ὅσα βλέπει μεταρσιούμενος δὲ ἐκ τῶν «Μετεώρων» στρέφεται πρὸς τὸν Δημιουργὸν αὐτῶν καὶ ἐκφράζει πρὸς Αὐτὸν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν θαυμασμόν του. Δοξολογεῖ, εὐχαριστεῖ, προσεύχεται καὶ ὑμνεῖ Τοῦτον διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα Του.

Ποῖος ἐπισκέπτης, θαυμαστὴς τῶν τοιούτων τοῦ Θεοῦ ἔργων, δὲν ἐθαύμασεν αὐτὰ καὶ δὲν ἐξεπλάγη διὰ τὸ κατόρθωμα ἐκείνων, τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τῶν ἱερῶν τούτων Μονῶν, οἵτινες ἀνέβησαν ἐπ' αὐτῶν, ἐκεῖ ὅπου μόνον ἀετοὶ καὶ ὄχι ἄνθρωποι εἶχον πατήσει;

Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν (300—700 μ.) καὶ δυσπερήτων τούτων βράχων, πλεόν τῶν πεντακοσίων, ἐκτίσθησαν πρὸ αἰῶνων εἴκοσι περίπου Μοναί, σήμερον ὁμοῦ σφίζονται μόνον τέσσαρες, αἱ ἑξῆς: Ἡ Ἱ. Μονὴ τῆς «Ἁγίας Τριάδος» κτισθεῖσα τῷ 1438. Νῦν Ἡγούμενος ταύτης εἶναι ὁ Νίκανδρος Σταθόπουλος μετὰ τριῶν Ἱερομονάχων. Ἡ Ἱ. Μονὴ τοῦ «Ἁγίου Στεφάνου» κτισθεῖσα τῷ 1312, ἔχουσα Ἡγούμενον τὸν Προκόπιον Μακρυγιάννην μετὰ ὀκτώ Ἱερομονάχων καὶ Μοναχῶν. Ἡ τοῦ Β' ῥολαῆμ ἐπ' ὀνόματι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν» κτισθεῖσα τῷ 1208, ἔχουσα Ἡγούμενον τὸν Θεοφάνη Βούζαν μετὰ τριῶν Μοναχῶν. Ἡ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος κτισθεῖσα τῷ 1020 καὶ ἔχουσα Ἡγούμενον τὸν Χαράλαμπον Σκαρπαλέζον μετὰ πέντε Ἱερομονάχων καὶ Μοναχῶν. Αὕτη εἶναι ἡ μεγαλειτέρα ἐκ τῶν Μονῶν τῶν Μετεώρων. Ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ ἔτος 1357, ὁ ἐκθρονισθεὶς Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ἐνδυσθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετωνομασθεὶς Ἰωάσαφ, ἐμόνασε μέχρι τῆς τελευταίας του.

Αἱ Μοναὶ αὗται ἔχουσι πλουσίας βιβλιοθήκας μὲ ἀρχαιότατα βιβλία, χειρόγραφα εἰς μεμβράνας, διαφόρων ἐποχῶν καὶ προελεύσεων, πολλῶν Ἁγίων ἱερὰ λείψανα, ἱερὰ σκεύη, ἐπιπλα, ἀρχαῖα κειμήλια παρ' αὐτοκράτορων, Βασιλέων, Ἡγεμόνων, Μεγιστάνων καὶ διαφόρων εὐλαβῶν Χριστιανῶν δωρηθέντα. Οὗτοι εἶχον προικίσαι αὐτὰς καὶ μὲ πολλὰ καὶ πλούσια κτήματα εἰς Βλαχίαν, Τουρκίαν καὶ Θεσσαλίαν ἅτινα πάντα ἀσθαιρέτως κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς Ρουμανίας τὰ δ' ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπηλλοτριώθησαν χάριν τῶν Προσφύγων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἡ ἀπομείνασα κτηματικὴ περιουσία φθείρεται διαρκῶς ἀπὸ ἐπιτηδείους, ἐλλείψει προστασίας κρατικῆς.

Ἡ Μεγάλῃ Μονῇ Δοσίου τῶν Τρικάλων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ «Ἁγίου Βησσαρίωνος» ἐκτίσθη περὶ τῷ 1555 ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης Ἁγίου Βησσαρίωνος. Περιλαμβάνει 366 Κελλίαι καὶ εἰς τὸ κέντρον αὐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἦτο ἄλλοτε πλουσιωτάτη Μονή, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Μεγάλῃ τοῦ Ἔθνους ἐπαναστάσεως ἀπώλεσε μεγάλην κινητὴν περιουσίαν μετὰ τινὰ δὲ ἔτη καὶ τὴν ἐν Βλαχίᾳ πλουσιωτάτην ἀκίνητον τοιαύτην ἐσχάτως, ὁμοῦ καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι, διὰ τῶν ἀπαλλοτριώσεων καὶ τὴν ἐν Τουρκίᾳ. Ἡ ἐλαχίστη ἀπομείνασα περιουσία, μένει δυστυχῶς καὶ αὕτη τὸσον ἀπροστάτευτος ὥστε καθημερινῶς μειοῦται καὶ φθείρεται.

Ποίας προστασίας; τὰ ἱερὰ κτήματα (βακούφια) ἀπελάμβανον εἰς παλαιότερους χρόνους παραθέτομεν διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης.

Ἴδου ἡ διαταγὴ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, σχετιζομένη πρὸς τὴν Μονὴν Δοσίου (ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ποίαις ἀντεγράφη), ὅτι καὶ ὁ ἀπληροσ ἐκεῖνος τύραννος, περισσότερον ἐσεβάσθη τὴν περιουσίαν τῶν Μοναστηρίων, ἀπὸ τὴν ἰεωτερίζουσαν σήμερον Κοινωνίαν.

«Πορτοπαναγιῶται(1) καὶ Δοσίου Μονή.

Γαζέτ μπουχουρτί τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἴσον ἀπαράλλακτον

Βεζύρ Ἀλῆ πασᾶ

Ἵσχυρὸς τοῦ Ὑψηλοτάτου, εἰς τσεένα τουατζή μου Γούμενε ἀπὸ Μοναστηρίου Ντουσκο σὲ φανερώνω, αὐτὰ τὰ χωράφια ὅπου εἶνε σμιγάδια καὶ τὸ νερὸ καὶ τὸ βουνὶ τὸ ζάβατο ἀγαπᾶ νὰ τὰ πάρης ἐσὺ καθὼς τὰ κάμης παζάρι μὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰσμαήλ ἐφέντη» καὶ ἂν δὲν τὰ πάρης ἐσὺ, τὰ πάρω ἐγὼ, ὄχι ἄλλο. 1807 Φλεβάρη 17.» (Κώδ. σελ. 254).

Ἐπεθύμει ὁ Ἀλῆς ἵνα καταλάβῃ καὶ τὰ κτήματα ταῦτα, ἀλλ' ὡς εὐρισκόμενα πλησίον τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς ἐπρότεινε ὅπως τὰ ἀγοράσῃ αὕτη διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς προστριβὰς μὲ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τοῦ Μοναστηρίου.

(1) Κάτοικοι τοῦ χωρίου Πόρτα—ποζίρ· προφωνοῦνται Πορτοπαναγιῶται ἐκ τοῦ μεγάλου Μετοχίου μὲ ἔκκλησίαν τὴν Παναγίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἐπιτομή τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

† Γεηγόριος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Λαρίσης καὶ Τυρνάβου, ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος, κύριε Πολύκαρπε, καὶ Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, οἱ ὑποκείμενοι τῇ ἀγιωτάτῃ ταύτῃ μητροπόλει, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Εἰς ὅλους εἶναι γνωστός, καὶ εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην σας ἀναμφιβόλως ἔτι μᾶλλον, ὁ βαρύτερος τῆς τυραννίας ζυγός, τὸν ὁποῖον ὁ Ἄλῃ· πασᾶς Τεπελενλῆς χρόνους σχεδὸν ἤδη τεσσαράκοντα ἔχει ἐπιτεθειμένον εἰς τὸν τράχηλον τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν μας. Μήτε κατάστασις κτημάτων, μήτε περιουσία χρημάτων, μήτε αὐτὸ τὸ πολυτιμότεον καὶ τιμαλφέστατον πρᾶγμα, ὅπου εἶναι ἡ τιμὴ, ἔμεινεν εἰς οὐδένα τινὰ τούτων, ἀλλ' ὅλοι καὶ ὑπεργυμνότεροι, καὶ ὡς ἀνδράποδα καὶ καθάρματα ἐξουθενημένα στενάζουσιν ὑπὸ τῆς ἀπαρδειγματίστου τυραννίας τὸν ζυγόν. Οἱ ἐγκάρδιοι στεναγμοὶ τῶν καὶ τὰ θερμὰ δάκρυά τῶν ἔφθασαν τέλος πάντων εἰς τὰ ὦτα τοῦ Κυρίου Σαβαώθ, καὶ ἔνευσεν ἀγαθὰ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου καὶ εὐσπλαχνικωτάτου πολυχρονισμένου ἡμῶν ἀνακτος (οὗ τὸ κράτος εἴη ἀήτητον καὶ θριαμβεῦον εἰς αἰῶνα). Ἡ αὐτοκρατορικὴ του μεγαλειότης ἐπέβλεψεν ἰλέφ τῷ ὀμματι ἐπὶ τὴν κάκωσιν καὶ τῶν

ἀθλίων αὐτῶν ὁμογενῶν μας, προὐνόησεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀνέσεως τοῦ ὑπηκόου του καὶ ἀπεφάσισε τὴν παιδείαν τοῦ τυράννου. Ἡ δὲ ἀπόφασίς αὐτῆ οὕσα ἀποτέλεσμα τοῦ δικαιοτάτου θυμοῦ του, τοῦ ὁποίου τὸ κάτοξυ ἐμήνυσεν ἀδυσωπήτως αὐτῇ ἢ κατὰ τῶν εὐπειθῶν βραγιάδων του ἀχαλίνωτος τοῦ τυράννου ὄρμη καὶ μανία καὶ ἄλλαι πολλαὶ καὶ διάφοροι αἰτίαι, χαρακτηριζόμενα μὲ τὸ ἀποστατικὸν καὶ ἀνυπότακτον πνεῦμά του, εἶναι ἐπομένως καὶ ἀμετάθετος, καὶ οὐδ' ἂν εἴη τι καὶ γένοιτο, εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ, μήτε ἐνδέχεται ποτε μὲ ὄλας του τὰς συνήθειαις ὑπουλότητος ὁ τυράννος νὰ κερδίσῃ τὴν ἀνακτορικὴν του ἐξιλέωσιν καὶ εὐμένειαν. Τέλος πάντων, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὁ Ἄλῃ - πασσᾶς Τεπελενλῆς δὲν εἶναι πλέον μέλος τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετίου. Μ' ὄλον τοῦτο ποῖος δὲν ἠξεῦρει τὰς ἀπεριορίστους βραδιουργίας του καὶ δολοπλεξίας καὶ τὰ ἀπατηλά του φεροίματα, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις αἰχμαλωτίζει τῶν ἀνθρώπων τὰ πνεύματα; Αὐτὸς ἀφοῦ βλέπει ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν σωτηρίαν ἐλπίδα, πάσχει νὰ ὑπαγάγῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας βραγιάδες κατοίκους τῶν αὐτόθι μερῶν, καὶ κατὰ τὰς ἐλθούσας εἰδήσεις ἐνεδύθη τὴν ἀλωπεκὴν, κολακεύει καὶ περιποιεῖται τοὺς προὔχοντας ἐκάστου τόπου, ἐχάρισεν εἰς ὄλους τὰ δοσίματα, ὑπόσχεται δῶρα καὶ ἀμοιβάς, ἐκχέει πλοῦτη καὶ κάμνει ὅσα δύναται νὰ κάμνη ἕνας ἀπηλιπισμένος, διὰ νὰ εὖρη τάχα ἀπ' αὐτοὺς καμμίαν βοήθειαν. Ἡμεῖς δὲν στοχαζόμεθα ποτε, καθὼς καὶ αὐτῇ ἢ κραταιᾷ βασιλείᾳ δὲν ἠμπορεῖ δικαίῳ τῷ λόγῳ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αὐτοὶ οἱ ὁμογενεῖς μας εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρεκτραπῶσι καὶ καταντήσωσιν εἰς μίαν τοιαύτην ἀπόνοιαν. Πλὴν ἐπειδὴ ὁ τυράννος ἐμεθοδεύθη καὶ τοῦτο, διασπείρει, ὃ ἔστι, λόγους ὅτι ἔχει βεβαίως νὰ συμβιβάσῃ τὰς ὑποθέσεις του καὶ νὰ ἐξευμενίσῃ τέλος πάντων τὸ ἀνακτορικὸν κράτος, καὶ διδοὺς χρηστὰς ἐλπίδας μὲ τὴν πρόφασιν αὐτὴν καὶ ποιεῖ νὰ ὑποσκελίσῃ ἀνεπαισθήτως μερικοὺς ἀφελεστέρους καὶ κούφους· διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνοντες ὑμᾶς κατὰ χρέος ἐκκλησιαστικῆς προνοίας γράφομεν τῇ ἀρχιερωσύνῃ σας, καὶ ἰδεάζομεν μεθ' ὄλης τῆς πληροφορίας καὶ βεβαιότητος, ὅτι ὅσα αὐτὸς ὑποκρίνεται καὶ προβάλλει καὶ φαντάζεται καὶ ἐλπίζει καὶ διακηρύττει καὶ σπερμολογεῖ, εἶναι ὄλα ἀνυπόστατα καὶ σαθρὰ καὶ ἀπαράδεκτα καὶ ἀδύνατα. Ἐλπὶς ἐξιλέωσεως δὲν

εἶναι δι' αὐτὸν, καὶ εἶναι βέβαιον μὲ μίαν ὁπλὴν τοῦ βασιλείου κράτους πεπτωκὸς καὶ κατηδαρισμένος ὁ νομιζόμενος τερατώδης αὐτὸς κολοσσός. Καὶ τὸ Γένος πρέπει νὰ παηγυρίζῃ ἀπὸ τῆς σήμερον τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσεως ἐκείνου καὶ παντελοῦς ἐξολοθρεύσεως. Αὐτὴν τὴν πληροφορίαν ἔχοντες προηγουμένως ἢ ἀρχιερωσύνῃ σας νὰ διαδώσῃτε ἐπομένως καὶ εἰς τοὺς ἐπαρχιώτας σας πάντας, μεταχειριζόμενοι ἀρμόδια μέσα τοὺς πλέον ἀξιωτέρους καὶ φρονιμωτέρους ἐξ αὐτῶν, καὶ συγχρόνως νὰ ἀποδείξῃτε αὐτοῖς ὅτι ὁ προκείμενος καιρὸς εἶναι ἐκείνος, καθ' ὃν αὐτοὶ ἔχουν νὰ δείξουν ἐν πράγματι τὴν πρὸς τὴν κοινὴν τροφὴν ἡμῶν καὶ εὐεργετίαν Θεόδοτον κραταιὰν βασιλείαν καθαρὰν πίστιν καὶ ἀκραν εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀπαραίτητον αὐτῶν δουλικὴν εὐγνωμοσύνην εἰς ὅσα προνοεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνέσεως αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας, καὶ νὰ τοὺς καταρτίξῃτε μὲ λόγους πατρικοὺς καὶ πνευματικοὺς εἰς τὸ νὰ μένωσι σταθεροὶ καὶ ἀδιάσειστοι εἰς τὸ πιστὸν τοῦ βασιλικίου, καθὼς καὶ ἡ ἀγία πίστις ἡμῶν διδάσκει καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς εὐγνωμοσύνης των χρέος ὑπαγορεύει, ὥστε νὰ συναρμολογῶνται καὶ ψυχῇ καὶ σώματι εἰς ὄλα τὰ ἀρέσκοντα τῷ βασιλείῳ κράτει, χωρὶς νὰ συναρπαγῶσι ποτε ἀπὸ τὰς μηχανουργίας καὶ ὑποσχέσεις τοῦ τυράννου, καὶ φανῶσι καθ' οἷονδῆποτε τρόπον συμφρονούντες αὐτῷ καὶ συμπράττοντες· ἐπειδὴ ἰὸς ἀσπίδος ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτοῦ εἶναι κεκρυμμένος, καὶ εὐρισκόμενος αὐτὸς εἰς ἀπόγνωσιν πάσχει νὰ συνεπισύρῃ καὶ ἄλλους εἰς τὸν ἴδιον τοῦ ἐσχάτου κινδύνου κρημνόν. Ὅλη τοίνυν τῶν ἐπαρχιωτῶν σου ἢ εὐταξία εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν καὶ ἢ μετὰ σταθερότητος ὑποταγῇ πρὸς τὴν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν καὶ ἀήτητον βασιλείαν περιμένεται ἀπὸ τὴν φρόνησιν ὑμῶν τῶν πνευματικῶν ποιμένων αὐτῶν· καὶ ὅταν αὐτῇ διατηρηθῇ οὕτως, ἔσεσθε βέβαιοι ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀρχιερωσύνῃν σας θέλει γένη πρόξενος εὐκλείας καὶ δόξης καὶ εἰς αὐτοὺς μεγίστης ὠφελείας παραίτιος. Τοῦναντίον δὲ ἕάν, ὃ μὴ γένοιτο, φανῶσι τινες συνδιαιτηθεῖς τῷ τυράννῳ καὶ μέχρι τῆς κεφαλῆς αὐτῆς παρεκτρέπομενοι τῶν ἀπαραβάτων χρεῶν τοῦ πιστοῦ βασιλικίου των, οἱ τοιοῦτοι ὡς ἀσυνείδητοι παραβάται τοῦ ἱεροῦ χρέους καὶ θείων νόμων καταφρονεῖται οὐ μόνον τεκταίνονται καθ' ἑαυτῶν ἀφανι-

σμών ἔσχατον, ἀλλὰ καὶ καθίστανται ἔνοχοι αἰωνίου κατακρίσεως καὶ κολάσεως ἀτελευτήτου καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν τοιούτων θέλουν ἐπιπέσει κεραυνοὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἀγανακτήσεως καὶ ἐκδικήσεως. Ἀπαιτεῖται δὲ προσέτι παρὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σας νὰ παρατηρήτε, ὄμματι ἀνυστάκτω, ὅλα τὰ αὐτόθι γινόμενα τοῦ τυράννου κινήματα, καὶ τὸσον αὐτὰ ἔσον καὶ ἄλλας εἰδήσεις τῶν ἀλλαχῶ κινήματων του, μανθάνοντες μὲ ἀκρίβειαν, νὰ τὰς διαπερθεύσητε εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ εὐρισκόμενον Πατριαρχικὸν ἡμῶν ἐξάρχον ὀσιολογιώτατον χαρτοφύλακα κύρ Νεόφυτον Ἰβηρίτην, διὰ τοῦ ὁποίου στέλλεται ὑμῖν καὶ ἡ παρῶσα Πατριαρχικὴ ἡμῶν ἐπιστολή· νὰ φροντίζητε δὲ ἕπου τὰ γράμματά σας νὰ καταντῶσιν ἀσφαλῶς εἰς χεῖράς του, μεταχειριζόμενοι γραμματοκομιστὰς ἀνθρώπους πιστοὺς καὶ φρονίμους, καὶ ἐκεῖθεν ἐρχόμενοι πρὸς ἡμᾶς αἱ εἰδήσεις ἀσφαλῶς θέλουν διδοσθαι ἔνθα δεῖ. Οὕτω ποιήσατε, ἀγωνιζόμενοι καὶ φιλοτιμούμενοι ἔσον τὸ δυνατόν νὰ φανῆτε καὶ κατὰ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους συντελεστικώτατοι, διὰ νὰ τρυγήσητε ἐπομένως καὶ τοὺς γλυκυτάτους καὶ ὠραιοτάτους καρποὺς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών σας· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ' ἡμῶν.

Ἐπιγραφή ἐπιστολῆς

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός

α ω κ' Ἰουνίου γ'
[1820 Ἰουνίου 3].

— Ἐπιγραφή ἐπιστολῆς. —

«Τῷ Ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσης καὶ Τυρνάβου ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τοῖς Θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, τοῖς ὑποκειμένοις τῇ ἀγιωτάτῃ ταύτῃ Μητροπόλει, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος».

(Ἀκριβὲς ἀντίγραφον. Ἀλμυρὸς 2 Μαρτίου 1926. Ὁ ἐπιμελητὴς ἀρχαιότητων Ν. Γ. Γιαννόπουλος).

Τὴν Πανιερότητα ὑμῶν ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενοι ἠδέως προσαγορεύομεν.

† Διὰ τοῦ παρόντος ἀδελφικοῦ ἡμῶν γράμματος συνιστῶμεν τοὺς ἐπιφέροντας τὸ παρὸν μας ὀσιωτάτους Πατέρας τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τοῦ Δουσίκου· ὅτι συνελθόντες ἐν ταύτῃ, τῇ Ἱ. Μονῇ, καὶ θεωρήσαντες τοὺς λογαριασμοὺς πάσης ληψοδοσίας εὐρομεν αὐτὴν εἰς χρέος ὑπέρογκον διὰ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ· ἐγγωμεν εἰς ἐλάφρωσιν τοῦ ὑπερόγκου χρέους νὰ περιέλθωσιν εἰς σύναξιν ἐλέους καὶ εἰς τὰς θεοφρουρήτους ἐπαρχίας ὑμῶν τῇ ἀδείᾳ σας. Διὸ παρακαλοῦμεν τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἐρχόμενοι οἱ εἰρημένοι Πατέρες νὰ ἀξιωθῶσι τῆς πάντων εὐμενοῦς ὑποδοχῆς καὶ νὰ λάβωσι τὴν Ἀρχιερατικὴν ὑμῶν ἀδειαν νὰ περιέλθωσιν ἐπαρχιακῶς εἰς τὰς θεοφρουρήτους ἐπαρχίας ὑμῶν διὰ νὰ δυνηθῶσι διὰ τῆς προστασίας καὶ καὶ ὑπερασπίσεως ὑμῶν νὰ συνάξωσι παρὰ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν τὴν δυνατόν ἐλεημοσύνην εἰς βοήθειαν πρὸς ἐλάφρωσιν τοῦ ἐπιφορτισθέντος ταύτῃ, τῇ Σεβασμίᾳ Μονῇ, βαρυτάτου χρέους. Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Πατῆρ ἡμῶν Βησσαρίων, Ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης ὁ θαυματουργός, γίνεται ἐγγυητὴς ἀξιοχρεῶς ὅπως ἀποδώσῃ τοῖς τε προστατεύουσιν καὶ τοῖς ἐλεήσουσιν τὴν ἀντιμισθίαν ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ τῷ μέλλοντι.

1821 Ἰουλίου 12 εἰς [ἀπὸ] Δούσιον.

Τῆς περιποδήτου ὑμῶν Πανιερότητος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς πρόθυμοι. † Λαρίσης Πολύκαρπος. † Τρίκκης Γαβριήλ. † Γαρδικίου Ἱερώνυμος. † Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων Δοσίθεος. † Θαυμακοῦ Ζαχαρίας.

— Ἐξωγραφὴ. —

Τοῖς Πανιερωτάτοις καὶ Θεοφρουρήτοις Μητροπολίταις, Ἀρχιεπισκόποις καὶ Ἐπισκόποις τοῖς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἀσπασίως.

† Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ καὶ ἐντιμότατοι Κληρικοί, εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς, χρήσιμοι Γέροντες καὶ Προεστώτες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ

ἀγαπητά, τοὺς μὲν ἀσπαζόμεθα ἀδελφικῶς, τοὺς δὲ εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πατρικῶς. Ἐξ ἀρχῆς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν Χριστιανῶν ἀπεστάλησαν καὶ ἠνοίχθησαν τὰ σωζόμενα Ἱερὰ Μοναστήρια καὶ τὴν σήμερον μετὰ Θεόν, ἡ ἐλεημοσύνη τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν τὰ διαφυλάττει καὶ δὲν τὰ ἀφίνει νὰ ἀπωλεσθοῦν καὶ νὰ ἐρημωθοῦν τελείως. Τοῦτο λοιπὸν τὸ αἷτιον παρεκίνησεν ἡμᾶς νὰ παραγγέλλωμεν καὶ τοὺς ὁσιωτάτους Πατέρας ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τοῦ Δουσίου νὰ ἐξαποστείλωσιν εἰς ἑλὰς τὰς ἐπαρχίας μας τοὺς ἐπιφέροντας τὸ παρὸν ὁσιωτάτους Πατέρας νὰ περιέλθωσιν ἐπαρχιακῶς διὰ βοήθειαν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου. Ἡ εἰρημένη Μονὴ εὐρίσκεται εἰς μεγάλην ἔνδειαν καὶ στενοχωρίαν διὰ τὸ ὑπέρογκον χρέος ὅπου ἐπεφορτίσθη καθὼς ἐγνώκαμεν αὐτόπται οἱ ἀρχιερεῖς ὅπου συνήλθομεν ἐν ταύτῃ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ, ὅτε Μητροπολίτης καὶ οἱ Ἐπίσκοποι. Διὰ τοῦτο ὄλοι δι' ἀγάπην τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος, Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦ καὶ κτήτορος ταύτης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς νὰ λάβητε προθυμίαν καὶ νὰ βοηθήσητε ὄλοι σας τὸ κατὰ δύναμιν καὶ μέσα εἰς τὰς πολιτείας καὶ ἔξω εἰς τὰ χωρία τῶν ἐπαρχιῶν ὑμῶν γράφοντες καὶ τὰ δνόματα ὑμῶν εἴτε εἰς Παρρησίαν εἴτε εἰς Πρόθεσιν, εἴτε εἰς τεσσαρακονταλείτουρον διὰ νὰ μνημονεύονται ἀκαταπαύστως εἰς τὰς θείας καὶ ἀναϊμάκτους λειτουργίας τούτου τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου ἐπεὶ μετὰ Θεόν, ἄλλοθεν δὲν ἐλπίζει βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, πάρεξ ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπροφθάσθη καὶ σώζεται καὶ μένει εἰς διάστημα τοσοῦτων χρόνων φυλαττόμενον διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος σὺν τῇ καρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. 1812 Ἰουλίου 21.

† *Δαυμάτιος Κορυζῆς*

† Ὁ Λαρίσης Πολυκάρπος καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης ὑμῶν. † Τρίκης Γαβριήλ. † Σταγῶν Γαβριήλ. † Γαρδικίου

† Ἱερώνυμος. † Θεομυκκοῦ Ζαχαρίας. † Ζητουνοῦ Θεοφάνης. † Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων Δοσίθεος⁽¹⁾.

† Βεβαιῶ τὰ ἐν τῷ παρόντι ἀντίγραφα ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίου «Ἁγίου Βησσαρίωνος» ἦτοι: α) Γράμμα τοῦ Λαρίσης Πολυκάρπου πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους του, 1812 Ἰουλίου 21 σελ. Κωδ. 181. β) Συνοδικὴν ἀδειαν τοῦ Πολυκάρπου πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους του, 1812 Ἰουλίου 21. σελ. Κωδ. 182. γ) Γράμμα τοῦ Πολυκάρπου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Τρίκης Γαβριήλ, 1811 Ἰουλίου 12, Τύρναβος. σελ. Κωδ. 196. δ) Σημείωσιν τοῦ Κωδικογράφου, περὶ Πολυκάρπου σελ. Κωδ. 195. ε) Ἀντιγράφην τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς τοῦ Λαρίσης Πολυκάρπου ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. α' ὡς ἀνωτέρω εὐρεθέντος, ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς βιβλιοθήκης πρωτοτύπου.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Δουσίου, 21 Ἰανουαρίου 1927.

†
Τ. Σ.
Ἱερὰ Μονὴ
Δουσίου

† Ὁ Ἠγούμενος Ἀρχιμανδρίτης
ΣΥΜΕΩΝ ΤΣΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Παρόμοιον ἔγγραφο πρὸς τοὺς ὁσιωτάτους Πατέρας τῆς ὡς ἄνω Ἱ. Μονῆς, ἔχει δώσει καὶ ὁ Μητροπολίτης Κορυζῆς Ἰωάσαφ, καθὼς ἐμφαίνεται ἐν σελ. 181 τοῦ κώδικος τῆς Μονῆς, χρονολογούμενον ἀπὸ:

«1811. Αὐγούστου 2 ἐν Βοσκοπόλει,

† Ὁ Κορυζῆς Ἰωάσαφ ἐν Χριστῷ εὐχέτης».

Ὁ δημοσιευθεὶς ὅμως, ἐν τῷ ΣΤ' τόμῳ τοῦ «Πανελληνίου Λευκώματος» τῷ 1922 ἐν Ἀθήναις, κατάλογος Μητροπολιτῶν Κορυζῆς καὶ Περιμετῆς τῶν ἀρχιερατευσάντων ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1821—1921, δὲν ἀναφέρει τοῦτον, οὔτε εἰς ἄλλην τινὰ χρονολογίαν κατατάσσει αὐτόν «1806—1828 Μελέτιος...» κ.τ.λ. διαλαμβάνει ὁ κατάλογος οὗτος.

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΥΡΑΤΣΑΣ ΣΥΖΥΓΟΥ Ι. ΒΕΣΣΙΟΥ ΜΗΤΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ
ΔΙ΄ ΗΣ ΔΙΑΘΕΤΕΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΝ ΤΗΣ (1)

«Επειδή διὰ τῆς παραβάσεως καὶ τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων Ἀδὰμ καὶ Εὕας ἐξεβλήθημεν τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου, τιμῆς καὶ δόξης, φεῦ! διὰ τῆς παρακοῆς εἰσηλθεν ὁ θάνατος. Εἶτα ἀκούομεν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου λέγοντος «γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ὅτι οὐκ οἴδατε οὔτε τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Ὁθεν καὶ ἡ ἀναξία δούλη τοῦ Θεοῦ Κυράτσα γυνὴ ποτὲ Ἰωάννου Βέσσιου, ἀσθενεῖα δεινῆ περιπεσοῦσα καὶ φοβουμένη τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, ἔτι υγιῆς τὸν νοῦν καὶ σώας ἔχουσα τὰς φρένας, ἠθέλησα οἰκεία μου βουλήσει καὶ προαιρέσει νὰ κάμω τὴν παροῦσάν μου διαθήκην, δι' ἧς τὸ πρῶτον ζητῶ τὴν συγχώρησιν παρὰ πάντων τῶν χριστιανῶν, συγγενῶν καὶ ξένων, εἴ τι ἡμαρτον αὐτοῖς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὁμοίως καὶ ἡμεῖς συγχωρῶ τοῖς πᾶσιν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας. Ἐπειτα διορίζω: τὸ ὀσπήτιον νὰ διαμοιρασθῆ εἰς τέσσαρα μερίδια, ἐν μερίδιον ἰδικόν μου καὶ ἐν τῆς Ρίστας (Χριστίνας) θυγατρὸς μου καὶ ἐν τῶν ἐγγόνων μου Βαγγέλη καὶ Θεοχάρη καὶ ἐν τῆς Αἰκατερίνης, τὰ τέσσαρα ἐξ ἴσου. Ὁμοίως καὶ τὰ σωζόμενα χωράφια νὰ διαμοιρασθῶσιν εἰς τέσσαρα μερίδια διὰ τοὺς ἄνω διωρισμένους, ἡ δὲ σκελίστα (ἀγροκήπιον) ἡ ὑποκάτω τοῦ ὀσπητίου νὰ μείνῃ τῆς Αἰκατερίνης, θυγατρὸς μου, παραπανισμένη, χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μερίδιον ὅπου ἔχη νὰ λάβῃ. Ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰ εἰδίματα (ἐπιπλα οἰκιακὰ) ὅπου ἔμειναν ἀπὸ τὸν μακαρίτην ἅγιον Λαρίσης υἱόν μου, ὅταν πωληθῶν, νὰ λάβῃ 500 ἤτοι πεντακόσια γρόσια παραπανισμένα διὰ τὴν ζωοτροφίαν τῆς, ὡς ἀδύνατη ὅπου εἶναι· τὰ δὲ λοιπὰ ὅπου περισσεύουν ἀπὸ τὰ ἄνω εἰδίματα, νὰ διαμοιρασθῶσιν εἰς τοὺς διωρισμένους, τέσσαρας, πάλιν ἐξ ἴσου. Ἡ δὲ θυγάτηρ μου Σωτήρω νὰ μὴ ἔχη

(1) Ὁ γράψας αὐτὴν Ἰσίδωρος Οἰκονόμου εἶναι ὁ συμμαθητὴς τοῦ Πολυκάρπου περὶ τοῦ ὁποίου ποιοῦνται λόγον ἀμφοτέρω αἱ βιογραφίαι.

νὰ κάμῃ ἀπὸ τὸ ὀσπήτιον καὶ χωράφια καὶ εἰδίματα, καθὼς τὸ εἶδον εὐλογον μονάχη μου μετὰ τὸ ἰδίον μου στόμα, πλὴν τὴν εὐχαρίστησιν καθὼς καὶ φωτισθῶ παρὰ Θεοῦ. Προσέτι τὸ μερίδιόν μου διορίζω μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ τὸ κληρονομήσῃ, ὅποιος με ἠθέλῃ ἐπιμεληθῆ καὶ με γηροκομήσῃ (1) καὶ κάμῃ ὅλα τὰ συνήθη τῆς θανῆς μου, χωρὶς νὰ τοῦ ἐναντιωθῆ κανένας συγγενῆς καὶ ξένος καὶ ὅποιος μετὰ τὸν θάνατόν μου ἠθέλε τολμήσῃ νὰ διασειῇ, ἢ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ ὅσα διορίζω, πρῶτον νὰ ἔχη τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ καὶ δεύτερον τὴν ἰδικήν μου καὶ προκοπὴν Θεοῦ ποτὲ νὰ μὴ κάμῃ. Διὸ ἐγγράφη ἡ παροῦσά μου διαθήκη, ἐνώπιον τῶν ὑπογεγραμμένων μαρτύρων ἔχουσα τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν πανὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης.

1823 Ἰανουρίου 25 ἐν Ντάρδα.

Ἐγὼ ἡ Κυράτσω ἡ γυνὴ τοῦ Γιάννη Βέσιου θέτω τὸν τύπον τοῦ δακτύλου

Παπᾶ Ἀναστάσιος Οἰκονόμου μαρτυρῶ.

Παπᾶ Νικόλαος τοῦ Χριστοῦ Θύμου μαρτυρῶ.

Ἰσίδωρος Οἰκονόμου ὁ γράψας μαρτυρῶ.

ΣΗΜ. Ἡ ἀνωτέρω διαθήκη περιήλθεν ἐκ διαδοχῆς τῇ μητρὶ μου Δήμητρα, θυγατρὶ τοῦ Σωτηρίου Μπότση (υἱοῦ τῆς Χριστίνας, ἀδελφῆς τοῦ Πολυκάρπου). Ἐπίσης καὶ τὸ ἐν τρίτον τῆς οἰκίας του κατέχεται παρ' ἡμῶν. Ἐκ τῶν οἰκιακῶν ἐπιπλῶν σώζεται παρ' ἡμῖν μία χύτρα (τεντζερές), ἣτις φέρει χρονολογίαν: 1809 καὶ ὄνομα Χριστὸς Μπότσης· ἦτο οὗτος ἀνεψιὸς του καὶ ἰδιαίτερος αὐτοῦ γραμματεὺς (κατὰ τὴν παράδοσιν).

Ἡ ἀργυρᾶ πίπα τοῦ Πολυκάρπου μετὰ τὸ κεκριμπαρένιον ἐπιστόμιον ἐσώζετο ἐν τῇ οἰκίᾳ μας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐρεύνας ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων (1905—1908) ἐκλάπη. Σώζονται καὶ ἐκκλησιαστικὰ τινὰ βιβλία, ἅτινα φεύγων ἐκ πατρίδος δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα.

Ἐκ τῶν ἱερῶν ἀμφίων, ὡς ἐσχάτως ἐπληροφορήθη ἐν Μ. Κεσερλή παρὰ τοῦ κ. Βασιλείου Ζέγκου, ἐσώζετο παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ Λαρίσης Ἀμβροσίῳ († 1910) ὁ ἱερὸς αὐτοῦ Σάκκος.

(1) Ἐγηροκομήθη ὑπὸ τῆς Χριστίνας.

δοτις εἶχε διασωθῆ ἔν Ραψάνῃ. Σταχτόχρους ἦτο μοι ἔλεγεν ἡ Ἄναστασία, ἡ σύζυγος Ζέγκου, καὶ κοντὸς ἤρχετο εἰς τὸ ἀνάστημα τοῦ Ἀμβροσίου.

Καὶ ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ὁ Πολύκαρπος ἦτο μετρίου ἀναστήματος, νευρώδης, ὀστεώδης καὶ μὲ μεγάλην κεφαλὴν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ ὑπογαλάνους, ὀφρῦς παχείας, τρίχας δασείας καὶ καστανάς.

Παρὰ τῆ Συνταγματάρχῃ κ. Ξενοφῶντι Ἀντωνιάδῃ (Λάτση) σώζεται εἰς σταυρὸς τοῦ Πολυκάρπου, ἐκ μονοκέρου, μικροῦ μεγέθους καὶ τεμάχιον ἐκ τοῦ ράσου του (εἶδον τοῦτον ἰδίως δμμασιν).

Ὁ κ. Ἀντωνιάδης βεβαίως ὅτι ὁ τάφος τοῦ Πολυκάρπου εὐρίσκεται ἐξωθεν τοῦ ἁγίου Βήματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀχιλλεῖου ἐν Λαρίσῃ ἐφ' οὗ σώζεται εἰσέτι μαρμαρίνη πλάξ, ἣτις κατεχώρηθη κατὰ τὴν ἐσχάτως γενομένην ἰσοπέδωσιν τῆς πλατείας τῆς Ἐκκλησίας. Ὀλίγα βήματα νοτιώτερον ἀρχίζει καὶ ἡ «ὁδὸς Πολυκάρπου».

Ὅταν μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 μετῴκησαμεν ἀπὸ τὸν Τύρναβον εἰς Λάρισαν, ἐνθυμοῦμαι, λέγει ὁ κ. Ἀντωνιάδης, ὅτι κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πολυκάρπου δέησις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

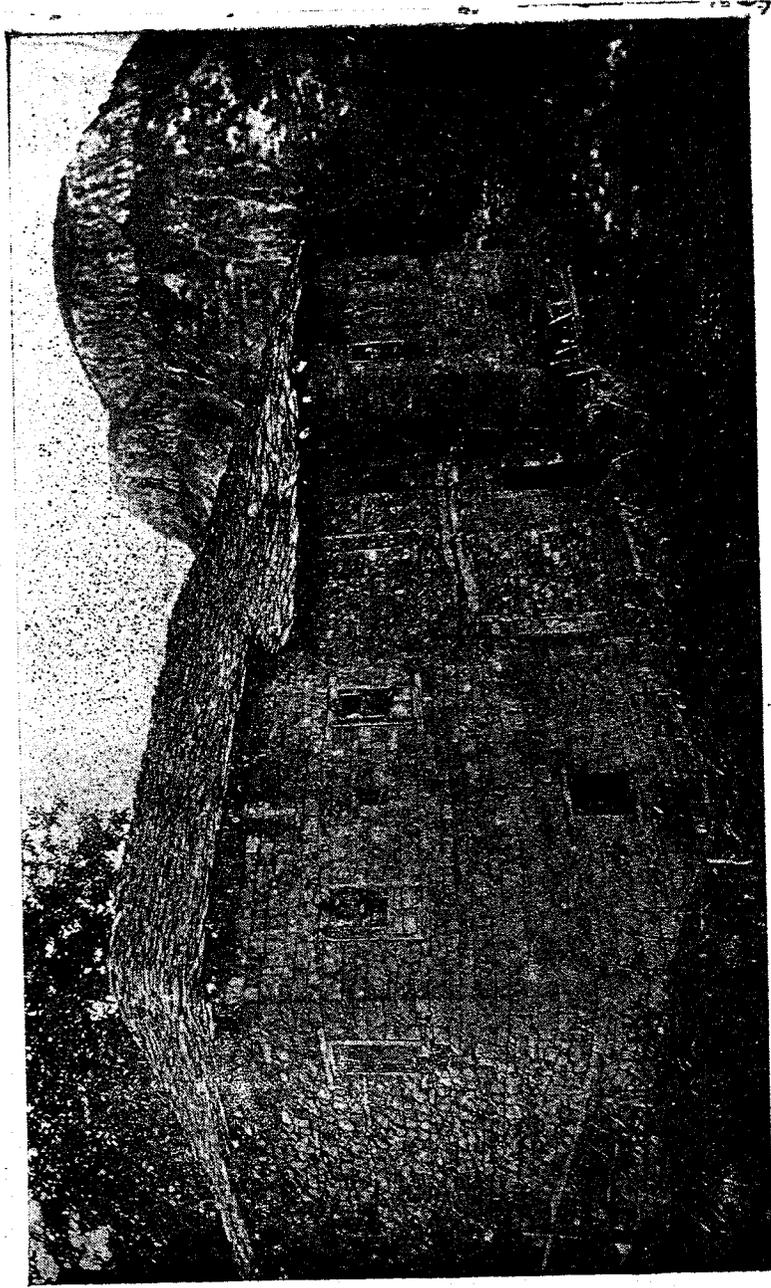
Ὁ Ἰγνάτιος, καθ' ἣν ὥραν συνώδευον τὸν Πολύκαρπον πρὸς τὸν ποταμὸν διὰ τὴν καρταμὴν του, ἐκτὸς τῶν ἄλλων οἴτινες ἠκολούθουν τοῦτον, ἀναφέρει καὶ τὸν Ἀντώνιον Δαρδιώτην πατριώτην του. «Τὸν δὲ Διάκονον Ἀγάπιον καὶ τὸν Ἀντώνιον Δαρδιώτην πατριώτην του, τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἐβαλαν εἰς φυλακὴν...» Τὸ αὐτὸ ἐκ παραδόσεως λέγει καὶ ὁ κ. Ἀντωνιάδης, ὅτι ὁ πρόγονός του οὗτος κατεδιώχθη.

Ὁ Ἀντώνιος οὗτος ἐν Δάρδῃ ἐκαλεῖτο Α. Λάτσης, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐν Τυρνάβῳ προσέλαβεν ὡς ἐπίθετον τὴν ὀνομασίαν τοῦ χωρίου του καὶ ἐκαλεῖτο Ἀντώνιος Δάρδῃς ἐξ οὗ καὶ Δαρδιώτης καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐκ τούτου τοῦ Ἀντωνίου Ἀντωνιάδαι ἐπωνομάσθησαν.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀντωνιάδου ἐκτοτε εἶχεν ἐγκατασταθῆ

ἐκ Δάρδῃς εἰς Τύρναβον, ἐπειδὴ δὲ συνεδέετο διὰ συγγενείας μετὰ τοῦ Πολυκάρπου, ἐσύχναζεν οὗτος τακτικώτατα εἰς τὴν οἰκίαν των. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολυκάρπου εἶχον περισυλλεγῆ ὑπ' αὐτῶν ἐπιπλα τινὰ ὡς καὶ χειρόγραφα τούτου, ἅτινα ἐφυλάττοντο ἐν τινι κιβωτίῳ ὡς κειμήλια τῆς οἰκογενείας. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχε καὶ μία βιογραφία τοῦ Πολυκάρπου χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ 1827 καὶ τινὰ χειρόγραφα εἰς μεμβράνην. Τὸ κιβώτιον τοῦτο κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐχάθη μαζὺ μὲ δύο ἄλλα ὁμοια ἐκ τῆς οἰκίας των.

Ἡ ἐν Δάρδου οἰκία τοῦ Μυρροποδίου Λαφίως ΠΟΛΥΚΑΡΙΟΥ ΜΠΟΤΣΗ (1810 - 1926)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΛΑΡΙΣΗΣ

(Ἐκ τῆς Χρον. Ἠπειροῦ Παναγ. Ἀραβατινοῦ. Ἔκδ. 1856, σελ. 93.
καὶ 5' τόμου τοῦ Πανελλ. Λευκώματος σελ. 180).

Α'

«...Ὁ Μητροπολίτης τῆς πόλεως ταύτης (Λαρίσης) κατέχων τὸν κγ' Ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προσαγορεύεται «ὕπερτιμος καὶ ἑξαρχος Θεσσαλίας καὶ Ἑλλάδος». Ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν ταύτην ἄλλοτε ὑπήγοντο δεκατέσσαρες Ἐπισκοπαὶ αἵτινες εἰσὶν αἱ ἐπόμεναι.

Φαρσάλων καὶ Φαναρίου	ἀνεδείχθη Μητρόπολις
Ἄγυιᾶς	συνεχωνεύθη τῇ Λαρίσης
Σκουτίσης ἢ Μοσκλουρίου	»
Πηλίου	»
Ραδοβιστίου	»
Δημητριάδος	ἀνεδείχθη Μητρόπολις
Τρίκκης	σωζομένη Ἐπισκοπή
Γαρδικίου	»
Σταγῶν	»
Θαυμακοῦ (Δομοκοῦ)	»
Σκιάθου καὶ Σκοπέλου	ὑποκειμένη τῇ Ἑλλάδι
Λαμίας καὶ Ζητουνίου	»
Λοιδωρικίου	»
Λιτῆς καὶ Ρίντης ἢ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων	»

Κέκτηται λοιπὸν ἤδη ἡ Μητροπολιτικὴ Ἀρχὴ μόνως τέσσαρας Ἐπισκοπὰς, τὰς τῆς Τρίκκης, Γαρδικίου, Σταγῶν καὶ Θαυμακοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀχιλλεῖου, τοῦ πρώτου Ἐπισκόπου Λαρίσης, ἀναδειχθέντος ὑπὸ τοπικῆς Συνόδου τῆ 531 συγκροτηθείσης ἐντὸς αὐτῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ...»

...Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, 531, μέχρι τοῦ 1550 εἶναι ἄγνωστοι οἱ χρηματίσαντες Μητροπολίται Λαρίσης. Ἐκτοτε δὲ ἔχει οὕτω :

Βησσαρίων	1550
Νεόφυτος, ὁ τούτου ἀνεψιός	1560
Ἰερεμίας, ὁ ἐκ τρίτου πατριαρχεύσας	1652
Παῖσιος, ὁ καὶ πατριαρχεύσας	1652
Διονύσιος » »	1660
Ἰάκωβος » »	1679
Μελέτιος ὁ Τενέδιος, ὁ τῆ 1767 πατριαρχεύσας	1750
Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης	1796
Ραφαήλ	1806
Πορφύριος	1807
Γαβριήλ ὁ Κάγκας, Ἰωαννίτης	1811
Πολύκαρπος ἐκ Βιθικουκίου [Δάρδας]	1818
Θεοδόσιος ὁ ἀπὸ Βελᾶς, ἐξωσθεὶς	1821
Πολύκαρπος ἐκ δευτέρου, φονευθεὶς ὑπὸ Δράμαλη [1821]	1822
Μελέτιος μέχρι	1836
Ἄνθιμος	1837
Ἀνανίας	1853
Στέφανος ὁ Β΄, θανὼν ἐν Λαρίση	1870
Ἰωακείμ ὁ ἐκ Χίου, ὁ καὶ πατριαρχεύσας	1875
Νεόφυτος ὁ Β΄, Ἀργυροκαστρίτης (ἐκ Πετσᾶς τοῦ Δελβίνου)	1895
Ἀμβρόσιος ὁ ἐκ Καλύμνου, καθαιρεθεὶς	1899—1910
Ἐπισκοπικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ Πρεσβυτέρων μέχρι	1914
Ἀρσένιος Ἀφεντούλης Κ)πολίτης ἀπὸ Αὐγούστου	1914

B'

"ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ,"

(Ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσῶ» τόμ. Γ' 1914, σελ. 278).

Διονύσιος Η΄ ὁ Καλλιάρχης	1791—1806
Ραφαήλ	1806—1808
Πορφύριος	1808
Πολύκαρπος ὁ ἐκ Βιθικουκίου [Δάρδας] τῆς ἄνω Ἡπείρου φυγὼν τῆ 1818	1811—1818
Κύριλλος Α΄	1819
Θεοδόσιος ὁ ἀπὸ Βελᾶς	1821
Πολύκαρπος ὁ ἐκ Βιθικουκίου [Δάρδας] τὸ δεῦτερον, φονευθεὶς	1821—1822

Γ'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὸν Κώδικα τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίου (σελ. 194).

Διονύσιος ὁ ἐκ Βυζαντίου	1799
Ραφαήλ (Κωδ. σελ. 791)	1804
Γαβριήλ Κάγκας, ὕστερον Ἰωαννίνων	1811
Πολύκαρπος...κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἔφυγε	1818
Θεοδόσιος ὁ ἀπὸ Βελᾶς, ἀπέθανε	1819
Κύριλλος Πολίτης, ἐξώσθη εἰς τὰς Ἀθήνας	1819
Πολύκαρπος, τὸ δεῦτερον	1820
Πολύκαρπος, ἐκατατομήθη ἀπὸ τὸν Δράμαλη, ὡς εἶπομεν	1821
Κύριλλος Τρικκαλινός, σαράντα ἡμέρας καὶ ἀπέθανε	1821

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Κατά τὸν βιογράφον τοῦ Πολυκάρπου, Ἰγνατίου.

Πολύκαρπος Δαρδαίος... Ἐλαβε τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσης 20 Μαρτίου	1811
Πολύκαρπος... ὁ Λαρίσης ἀνέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν (φυγὼν ἀρχῆς τοῦ 1818)	1818
Θεοδόσιος ὁ ἀπὸ Βελλᾶς... τρία ἐξάμηνα (ἀπὸ Μαΐου) καὶ ἀπέθανεν (Ὀκτώβριον)	1819
Κωνστάντιος ἀπὸ Σέλτσιν (Ἡπείρου) σαράντα ἡμέρας καὶ ἀπέθανε (Δεκέμβριον)	1819
Κύριλλος Πολίτης... Ἐπρόκειτο νὰ διορισθῆ... (ἐξώσθη)	1820
Πολύκαρπος τὸ δεύτερον... Κατέβη μετὰ τοῦ Μαχμοῦτ πασᾶ... (κατὰ Μάρτιον)	1820
Πολύκαρπος Ἰουλίου 20 ἐφυλακίσθη καὶ Σεπτεμβρίου 17 ἐκατατομήθη	1821

Συμπεράσματα

α') «Παρευρέθ' ἐν τῇ κηδεῖα καὶ ὁ Κύριλλος Δεσπότης Θαυμακοῦ μετὰ τοῦ Κλήρου, ὅς ἐγένετο αὐτόπτης». (Ἐμμετρος βιογραφία Πολυκάρπου).

β') Κύριλλος Τρικκαλινός, σαράντα ἡμέρας καὶ ἀπέθανε. (Κῶδ. Δουσίκου 1821).

γ') Κύριλλος Α' ἀπέθανε τῷ 1821 κατὰ τὸ σημεῖωμα ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Τυρνάβῳ, δημοσιεῖται δὲν ὑπὸ Σ. Π. ἐν τῇ «Ἀρμονίᾳ» τομ. Β' 1901 σελ. 222, ἀριθ. 31. «Εἰς τὰς 29 Σεπτεμβρίου ἐν Κυρίῳ ἐκοιμήθη ὁ Λαρίσης Κύριλλος Τρικκαῖος, εἰς χωρίον Ματαράγκα, αὐκᾶ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν διαφόρων σημειώσεων ἐξάγεται, ὅτι περὶ αὐτοῦ μὲν τοῦ Κυρίλλου πρόκειται, ἀλλὰ δὲν συμφώνουν ὡς πρὸς τοῦς τίτλους, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ.

Ὁ μὲν Ἰγνάτιος δὲν ποιεῖται μνείαν περὶ Κυρίλλου ὡς Μητροπολίτου Λαρίσης. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς δὲν ἀναφέρει τοιοῦτον, αἱ δὲ ὡς ἀνωτέρω τρεῖς σημειώσεις συγκεχυμένως καὶ ἀκαθορίστως κατατάσσουν τοῦτον εἰς τοὺς Καταλόγους τῶν Μητροπολιτῶν Λαρίσης.

Ὁ γράψας ὅμως τὸν ἔμμετρον βίον τοῦ Πολυκάρπου Σ. Νάτσος ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν στίχων «παρευρέθ' ἐν τῇ κηδεῖα καὶ ὁ Κύριλλος Δεσπότης Θαυμακοῦ...» καὶ τὸ «ἀποδίωξεν δὲ τὴν χάριν Ἰγνατίῳ ἑσσιωτάτῳ... ἔθεν καὶ μετ' ἐπιγλήθη μετ' ἐξέχου ἀληθείας...» καταφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τῶν Ἰγνατίου ἔλαβε τὴν πληροφορίαν, ὅτι παρευρέθη εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ Πολυκάρπου ὁ Κύριλλος Θαυμακοῦ «Δεσπότης» καὶ οὐχὶ ὡς Μητροπολίτης Λαρίσης. Μᾶλλον ὡς τοποτηρητῆς τοῦ Λαρίσης Πολυκάρπου ἐπόμενον νὰ ἦτο ἐν Λαρίσῃ. Διότι ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1821 μέχρι 17 Σεπτεμβρίου παρέμενεν ἐν τῇ φυλακῇ ὁ Πολύκαρπος ὅποτε καὶ ἐκατατομήθη. Μετὰ τὴν κατατομήν του ὁ στρατὸς καταλαβὼν τὴν τε Μητρόπολιν καὶ Ἐκκλησίαν ἠνάγκασε τὸν Κύριλλον νὰ φύγῃ καὶ φθάσας οὗτος εἰς Ματαράγκαν ἀπέθανεν ἐκεῖ κατὰ τὴν 3ην σημείωσιν, ἦτοι τὴν 29 Σεπτεμβρίου, δηλαδὴ 12 ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολυκάρπου. Ἀπὸ 20 Ἰουλίου μέχρι 29 Σεπτεμβρίου 60 ἡμέραι μεσολαβοῦν, συμφώνως πρὸς τὴν 2αν σημείωσιν τοῦ Κώδικος τῆς Μονῆς Δουσίκου «σαράντα ἡμέρας καὶ ἀπέθανεν ὁ Κύριλλος Τρικκαλινὸς τῷ 1821 ὡς καὶ κατὰ τὴν 3ην τοιαύτην τὴν 29ην Σεπτεμβρίου ἰδίους ἔτους.

Ἄρα ὁ ἐν λόγῳ Κύριλλος δὲν ἐχρημάτισε Μητροπολίτης Λαρίσης εἰμῆ, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, τοποτηρητῆς τοῦ Λαρίσης Πολυκάρπου κατὰ τὴν φυλάκισίν του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παραδοὺς τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεὸν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Λαρίσης ὁ Δαρδαῖος μᾶς ἀπέδειξε περιτράνωσ ὅτι εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ἐπιβάλλεται πᾶσα θυσία διὰ τὴν περιφρούρησιν τῶν ἰδανικῶν μας.

Τὸ ὑπὲρ τῶν ἰδανικῶν τούτων χυθὲν παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ

ποταμοῦ Λαρίσης αἶμα τοῦ σεπτοῦ Ἀρχιερέαρχου Πολυκάρπου, ἔβαψε τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ ἕτινα ἐπότισαν οὐχὶ πεδιάδας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ποτίζοντα ψυχὰς καὶ καρδίας.

Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων βάρβαροι λαοὶ καὶ αἰμοχαρῆ στοιχεῖα, ἐνέσκηψαν εἰς τὴν χώραν μας λεηλατοῦντες καὶ σφάζοντες ἀνηλεῶς.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε μέσα εἰς τὰς ψυχὰς καὶ καρδίας τοιούτων ἀνδρῶν ἢ μετ' αὐταπαρνήσεως ἀγάπη πρὸς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν, τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ ζήσωμεν ἐλεύθεροι ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐτυχίᾳ.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον οἱ, Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται τοῦ 1821 καὶ οἱ διὰ τῆς θυσίας των ὑποστηρικταὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ Ἔθνους, πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα θὰ ἐσβύνητο ἐν ἡμῖν.

Ὁ σθεναρὸς Ποιμενάρχης Πολύκαρπος—ἡ ἁγία αὐτῆ ψυχῆ—βλέπων ὅτι περιεβάλλετο ὑπὸ αἰμοχαρῶν στοιχείων καὶ διαισθανόμενος τὴν διασάλευσιν κάθε εὐτυχίας τοῦ Ποιμνίου του ἠρνήθη πᾶσαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετ' αὐτῶν, μέχρι τῆς ὑστάτης στιγμῆς καθ' ἣν ἡ σπάθη τοῦ δημίου ἐκραδαίνετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του!

Εὐδαίμονες οἱ λαοὶ οἱ ἔχοντες τοιούτους ἄνδρας.

Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἀναπαύονται ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραάμ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΑΡΔΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΑΡΔΑΣ (1)

Ἡ Ἴδρυσις τῆς ἀνεκάρθεν Χριστιανικῆς Κοινότητος Δάρδας, ὡς κατωτέρω ἐν περιλήψει θὰ περιγράψωμεν, ἐγένετο οὐχὶ ἐκ συμφέροντος ὕλικου, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης καὶ ἠθικοῦ τοιοῦτου.

Ἰδρύθη δ' αὕτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος (1700), καθ' ἣν ἐποχὴν ἀναγκαστικῶς ἐπεβάλλετο ἡ ἐξισλάμησις τῶν περὶ αὐτῆς χωρίων, κωμοπόλεων καὶ πόλεων, αἵτινες ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, καὶ συγχρόνως, ἐξισλαμίζοντο ἢ κατεστρέφοντο. Ἐκ τούτων πολλαὶ οἰκογένειαι, φεύγουσαι τὴν τοιαύτην ἐπιβλητικὴν ἐξισλάμισιν διεσκορπίζοντο εἰς διάφορα μέρη, ὅπου εὐκολώτερον εὕρισκον ἄσυλον καὶ καταφύγιον, ἐγκαταλείπουσαι πάσας αὐτῶν τὰς περιουσίας εἰς τοὺς ἐξωμότας ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ θανασίμους ἐχθρούς των. Διότι γενόμενοι ἐξωμόται, ἀνεδείχθησαν ὠμότεροι καὶ φανατικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἐξ Ἀνατολῆς μουσουλμάνων. Ὡς τοιοῦτοι δέ, οὐχὶ ἐκ θρησκευτικῆς τινος εὐλαβείας κινούμενοι, ἀλλ' ἐκ συμφέροντος, ἤρπαζον τὰς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν ἀδελφῶν των, πρὸς τοὺς ὁποίους ὄχι μόνον ἔχνος ἀγάπης ἀδελφικῆς ἔμεινε παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῦναντίον φανατικώτατον μῖσος ἐγεννήθη εἰς τὰς ψυχὰς των.

Ἀσπαζόμενοι οὗτοι τὸν Ἰσλαμισμὸν ὡς θρησκείαν, ἠσπάζοντο ταυτοχρόνως καὶ τὸν Τουρκισμὸν, ὡς Ἔθνος. Πλὴν τῆς

(1) Δάρδα — Ντάρδα — Dardha (= ἀπιδέα). Τὰ σλανόφωνα χωρία τὴν καλοῦσι Κροῦσσα (=darda—ἀπιδιά).

Κεῖται Νοτιανατολικῶς τῆς Πόλεως Κορυτσᾶς 8 ὥρας μακρὰν ἐντεύθεν τοῦ ὄρους Μοράβα ἐπὶ κανοειδοῦς λόφου, περικλειομένη ἐντὸς ὄρεων καὶ διαβρεχομένη ὑπὸ δύο ποταμίσκων πηγάζοντων ἐξ αὐτῶν.

γλώσσης οὐδὲν ἕτερον τὸ διακριτικὸν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου καὶ γνησίου μουσουλμάνου καὶ Τούρκου ἔμεινεν εἰς αὐτούς. Κατὰ τοῦτο μόνον διέφερον: ὅτι οἱ μὲν Ἀνατολίται ἦσαν εὐσπλαχνικώτεροι οὗτοι δὲ ἄσπλαχοι. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔγειναν Μουσουλμανοτουρκοαλβανοί. Μουσουλμάνοι κατὰ τὴν θρησκείαν, τούρκοι κατὰ τὸν ἔθνησμον καὶ Ἀλβανοὶ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἄπαντες οἱ Χριστιανοὶ τῶν χωρῶν τούτων, Ἀλβανοί, Κουτσόβλαχοι ἢ Ἀρβανιτόβλαχοι, Ἑλληγες, Σέρβοι, Βούλγαροι ἄνευ φυλετικῆς διακρίσεως ἐκαλοῦντο Ροῦμ (ροῦμ μιλέτ) καὶ ἐθεωροῦντο Ἑλληγες. Ἐπίσης καὶ οἱ ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐξισλαμισθέντες ἄνευ διακρίσεως, Τούρκοι: ὡς τοιοῦτοι δὲ καὶ ἀλληλεμάχοντο.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου χρόνου τῆς ἐξισλαμίσεως τῶν ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλή—πασᾶ, ὑποκινούμενοι καὶ φανατιζόμενοι ὑπὸ τούτου καὶ τῶν ὀργάνων του διὰ τοῦς καταχθονίους σκοπούς των, διέπραξαν πρὸς τοῦς πρώην ἀδελφούς των Χριστιανούς τὰ πλέον φρικώδη ἐγκλήματα. Μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Τουρκοκρατίας ἤρχισαν νὰ ἀλλάζωσι βίον. Πλὴν εὐαρίθμων τινῶν ἐκ τῶν Βέηδων, οἵτινες καὶ πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον ἐνωθῆ μετὰ Χριστιανῶν Ἀλβανῶν καὶ συνειργάζοντο ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ Κράτους, ὀλόκληρος ὁ ἐγγύριος τῆς Ἀλβανίας Μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς, ἀπὸ τῆς ἐξισλαμίσεως του καὶ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξε φανατικώτατα προσηλωμένος καὶ ἀφωσιωμένος τῇ Τουρκίᾳ, ὡς γνήσιοι Τούρκοι καὶ ὡς μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντες μετὰ τοῦ Ἀλβανισμοῦ. Ὅτι δὲ ἀπὸ τῆς ὡς ἀνωτέρω ἐποχῆς ταύτης ὄλος ἐν γένει ὁ Μουσουλμανικὸς οὗτος πληθυσμὸς, ἐνεδύθη τὸ ἀλβανικὸν κάλυμμα καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας, τὸ τοιοῦτον δὲν ἐπήγαγεν ἐκ τοῦ ὅτι ἐγεννήθη ἀμέσως παρ' αὐτῷ τὸ ἀλβανικὸν ἔθνησμον αἰσθημα, πλὴν ἐλαχίστων, ἀλλ' ὅτι τῷ ἐπεβλήθη ἐκ τῶν περιστάσεων, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀνάγκης.

Οὐδεὶς ἀμερόληπτος ἀναγνώστης, πλὴν τῶν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πραγμάτων διατελούντων, δύναται ν' ἀρνηθῆ, ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν τοιοῦτοι. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀλβανίας ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτῶν τὸ τοιοῦ-

τον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ μετεβλήθησαν, ἐφ' ἔσον ὡς βεβαιούται, παρετήθησαν τοῦ πρώην βίου των, ἐπεδύθησαν εἰς εἰρηνικὰ ἔργα καὶ ἤρχισαν νὰ συναισθάνωνται ὅτι δὲν εἶναι Τούρκοι ἀλλ' Ἀλβανοί.

Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην ἱστορικὴν παρέκβασιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ θέμα.

Ἡ Δάρδα πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ μία τοποθεσία εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ θέρος οἱ ποιμένες ἐβόσκον τὰ ποιμνιά των. Ἡ τοποθεσία δ' αὕτη εἶναι ἐνθα ἢ «βρύσις Γιόρου». Αὕτη ἦτο πηγὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχε μία μεγάλη ἀπιδιά, ὡς διηγούντο αἱ γραφαὶ καὶ ἰδίᾳ ἢ περὶ τὸ 1912 θανούσα Σωτήραινα Κοτεπάνου. Οἱ ποιμένες πλησίον τῆς πηγῆς ταύτης εἶχον στήσει τὴν στάνην καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀπιδιάς ἐστάλιζον τὰ πρόβατα. Ὅταν ἠρωτῶντο ποῦ εἶχον τὴν στάνην, ἀπήντων: «de dardha—εἰς τὴν ἀπιδιά». Οὕτω ἀπέκτισεν ἔκτοτε τὴν ὀνομασίαν «Δάρδα». Τὸν κορμὸν τῆς ἀπιδιάς ταύτης, ἐνεθυμεῖτο ἢ Σωτήραινα καὶ ἐβεβαίωτο ὅτι ὑπερέβαινε εἰς διάμετρον τὸ ἐν μέτρον. «Ἡμὴν νύμφη ἔταν ὁ Ἀναστάσης Γιόρου πρὸ 60ετίας ἔκτιζε τὴν οἰκίαν ἐξερρίζωσε τὸν κορμὸν τῆς ἀπιδιάς ταύτης καὶ ἐκεῖ ἤνοιξε τὰ θεμέλια». Σήμερον ἢ θέσις αὕτη εἶναι ἀριστερὰ τῆς βρύσεως πρὸς τὴν νέαν οἰκίαν τοῦ Πέτρου Γιόρου.

Ὅταν δὲ τὰ περίξ χωρία καὶ ἔπειτα ἡ πόλις Νικολίτσα, δίωρον ἀπέχουσα τῆς Δάρδας, ἐξισλαμίζοντο ἢ κατεστρέφοντο πολλὰ ἐξ αὐτῶν οἰκογένειαι ἀποφεύγουσαι τὴν ἀλλαξοπιστίαν συνεκεντροῦντο, ὡς εἰς κρυφύγετον, εἰς τὸ ὄρειόν, δασῶδες καὶ ἀπόκεντρον μέρος τῆς «Ντάρδας» (ὅπως τὴν ἐκάλουν οἱ ποιμένες) ἀποτελέσασαι συνοικισμὸν ἐξ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς 30 - 40 οἰκογενειῶν.

Τὰ περίξ αὐτῆς χωρία ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ἐκαλοῦντο: **Νικολίτσα**. Αὕτη εἶχε πλέον τῶν 6,000 κατοίκων μὲ ἔδραν Ἐπισκοπῆς, ὑποκειμένη τῇ Ἱ. Μητροπόλει Καστορίας. Εἰς τὰ πλείστα ἐρείπια τῆς πόλεως σώζονται καὶ διακρίνονται τὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου, ὡς καὶ τὰ τῆς Μητροπόλεως. Ἐκ τοῦ Ναοῦ τούτου σώζονται ἄγιοι εἰκόνες καὶ ἄλλα ἱερὰ σκευὴ εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δάρδας καὶ ἐκ

τῆς πόλεως ταύτης κατάγονται πολλαὶ οἰκογένειαι αὐτῆς. Σήμερον ἡ Νικολίτσα κατοικεῖται ἀπὸ 13 μουσουλμανικὰς ἀλβανικὰς οἰκογενείας.

Ἀρεζα. Χωρίον νῦν Μουσουλμανικὸν μίαν ὥραν ἀπέχον τῆς Δάρδας, ἀποτελούμενον ἐξ 150 οἰκογενειῶν. Ἔιχε δύο Ἐκκλησίας, τοῦ Ἀρχηγέλλου Μιχαήλ καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (ἐξωκκλήσιον), τῶν ὁποίων σώζονται τὰ εἱρεῖπια. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου κατήγετο ὁ πρῶτος ἐν Δάρδα προσελθὼν ἱερεὺς Παπᾶ Νικόλαος Ζέγκου ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον τῆς οἰκογενείας ταύτης. Κατὰ τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν, ὁ ἱερεὺς οὗτος ἐφημέριος τῆς Ἀρεζας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀναγκαστικῶς αὐτὴ ἐξισλαμίσθη, μὴ θέλων νὰ ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμὸν κατέφυγεν εἰς Ντάρδαν ὅπου εἶχον ἀρχίσει καὶ ἄλλαι οἰκογένειαι, πλησίον τῶν ποιμένων νὰ συγκεντρῶνται. Κυριακὴν τινα μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ Παπᾶ Νικόλαος εἶπεν εἰς τοὺς συνηθροισμένους εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ἐκκλησίας συμπατριώτας του. «Ἀδελφοί μου, βλέπετε τριγύρω μας τί γίνεται εἰς τὰ ἄλλα χωρία. Ἐγὼ δὲν ἤμπορῶ τίποτε ἄλλο νὰ σᾶς εἰπῶ παρὰ μόνον νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅλους, ὅπως ἐμένα μὲ ἀφήσετε ἐλεύθερον νὰ κάμω ὅπως κρίνω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ὡς καὶ διὰ τὴν οἰκογένειάν μου. Θὰ ἀφήσω τὴν οἰκίαν μου καὶ τὴν περιουσίαν μου θὰ πάρω τὴν οἰκογένειάν μου καὶ θὰ φύγω. Ἄς κάμῃ ὁ καθένας ὅπως κρίνῃ. Ὅποιος θέλει ἄ: μὲ ἀκολουθήσῃ. Ὁ καθένας ἄς εἶναι ἐλεύθερος. Ἐγὼ τοῦτο τὸ ὅποιον σᾶς εἶπα, τὸ ζητῶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὴν οἰκογένειάν μου».

Ἡ οἰκογένεια Ζέγκου πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τῶν δύο τούτων τῆς Ἀρεζας Ἐκκλησιῶν ἀνέκαθεν καὶ μέχρι σήμερον ἑορτάζει ἐπὶ τῇ μνήμῃ των.

Προφήτης Ζαχαρίας [Ἱερὰ Μονή]. Νῦν Ζιχάρι καλούμενον. Κατοικεῖται ἤδη ἀπὸ ὀλίγας μουσουλμανικὰς ἀλβανικὰς οἰκογενείας, τρίωρον ἀπέχον τῆς Δάρδας καὶ τῶν ἠρειπωμένων νῦν χωρίων Λενοτόπι, Μποζοβέτσι, Κίναμι καὶ ἀπὸ τὸ σωζόμενον μουσουλμανικὸν χωρίον Τσέτα.

Ἐπίσης εὕρισκονται ἐν Δάρδα καὶ ἀρκεταὶ οἰκογένειαι ἐκ τῆς περιφερείας Πωγωνίου καὶ ἐκ τῆς Σουλίου τῆς Ν. Ἡπείρου καὶ ἀλλαχόθεν.

Ὅτι ἡ Δάρδα ἀπὸ τεσσαράκοντα οἰκογενείας κατωκλήθη κατ' ἀρχὰς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τόσα εἶναι καὶ τὰ ἀρχαιότερα ἐπίθετα αὐτῶν. Ἐὰν ὑπερέβη τὰς 400 ἀκμαίας οἰκογενείας τοῦτο συμβαίνει διότι ἐκάστη ἀρχαία ἐπαικος οἰκογένεια ἐπολλαπλασιάσθη εἰς πέντε ἕως δέκα πέντε τοιαύτας τοῦ αὐτοῦ ἐπιθέτου. Ἡ παρατηρουμένη αὔξησις τῶν οἰκογενειακῶν ἐπιθέτων εἰς τὸ διπλάσιον καὶ πλέον προέκυψεν ἐκ τῆς προσλήψεως διὰ διαφόρους λόγους καὶ αἰτίας νεωτέρων ἐπιθέτων παρὰ πολλῶν οἰκογενειῶν.

Οἱ Δαρδαῖοι ἀπηνῶς καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐξισλαμισθέντας πρῶτον ἀδελφούς των ἠναγκάσθησαν νὰ διάγωσι βίον ἀμυντικόν, βίον ἀρματωλικόν. Ἐπὶ ὀλόκληρον αἰῶνα προσφυλασσόμενοι ἐκ τῶν συχνῶν καὶ πολυπληθῶν πολλακίς ἐπιδρομῶν τούτων, ἔζων μὲ τὸ ὄπλον ἀνά χεῖρας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος, ὅτε ἔπαυσε μὲν ἡ βία ἐξισλάμισις, ἀλλ' οἱ ἐξισλαμισθέντες ἔγιναν οἱ περισσότεροι λησταί, ὁ δὲ τόπος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα καὶ ἰδίᾳ οἱ Χριστιανοί, ὁ Σουλτάνος ἐξέδωκε προστατευτικὰς διαταγὰς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ἡ δὲ Διοίκησις τῆς Καστορίας (εἰς ἣν ὑπήγετο καὶ ἡ Δάρδα μέχρι τοῦ 1880) ἐπρότεινε συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν Κοινότητα Δάρδας νὰ παύσῃ τὴν ὀπλοφορίαν καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Αὕτη ὅμως φοβουμένη τοὺς πέριξ ἐλλοχεύοντας ἀλλοθρήσκους ἐχθροὺς δὲν ἐτόλμα νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀμυντικοῦ βίου της. Ἡ Διοίκησις Καστορίας συναισθανομένη τὸ δίκαιον τῆς Κοινότητος κατέληξεν εἰς συμφωνίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ Σουλτανικοῦ ἰραδὲ παρεχωρήθησαν τῇ Δάρδα τὰ ἐξῆς προνόμια:

1. Δικαιοῦνται οἱ Δαρδιῶται νὰ ἔχωσιν ὄπλα εἰς τὰς οἰκίας των πρὸς φύλαξιν τῶν κτηνῶν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία.
2. Νὰ μὴ πληρώνωσι κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι).
3. Νὰ μὴ πληρώνωσι διόδια (δερβὲν παρασί).
4. Νὰ γίνωνται οἱ Δαρδιῶται Σπαχίδες [δεκατισταί] (προνόμιον ἀποκλειστικὸν τῶν Βέηδων καὶ Ἀγάδων), καὶ
5. Νὰ χορηγῶνται δωρεὰν παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τεσσαράκοντα φορτία ἄλατος κατ' ἔτος δι' ὅλην τὴν Κοινότητα.

Τὰ Προνόμια ταῦτα διατηρήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ὁ πατήρ μου τῷ 1860 ἔλαβε σάκκον τοιοῦτου ἁλατος ὃν οἱ ἀγωγιάται βλάχοι ἔφερον εἰς τὸ Χάνι τῆς Ἐκκλησίας.

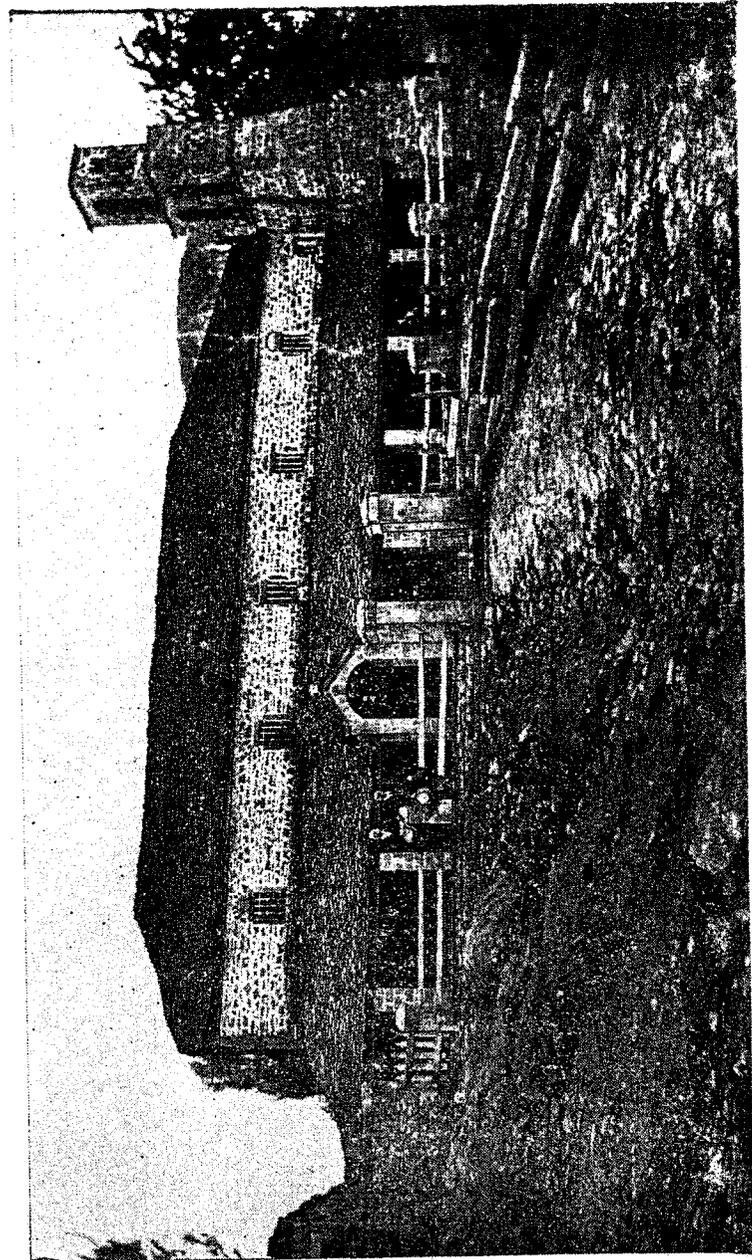
Τῶν προνομίων τούτων ὑπάρχουν πολλὰ τὰ φαιδρὰ ἀνέκδοτα, ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐκ τῶν πλησιοχώρων, οἵτινες προσεποιούντο τὸν Δαρδιώτην διὰ νὰ μὴ πληρώνουν τὸν κεφαλικὸν φόρον καὶ τὰ διόδια.

Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνεγνώρισε καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς. Ἐλθὼν ποτὲ οὗτος εἰς Δάρδαν (ἀγνωστον κατὰ ποῖον ἔτος) μετὰ τοῦ ἐκ Δάρδας Γραμματέως του Τέρπου Πάνου καὶ ἰδὼν τὸ ἄγονον τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐκνδρον αὐτοῦ, οὐ μόνον ταῦτα ἀνεγνώρισεν, ἀλλὰ καὶ ἔδραν ὑποδιοικήσεως διὰ τὴν περιφέρειαν Δεβελίου ἐν αὐτῇ ἰδρυσε, διορίσας διοικητὴν αὐτῆς τὸν Τέρπον Πάνου.

Μέχρι πρὸ τριακονταετίας ἐσώζοντο τὰ κτίρια τοῦ διοικητηρίου καὶ τῶν φυλακῶν, ὡς καὶ οἱ κρῖκοι (τσεγκέλια) δι' ὧν ἐτυραννοῦντο ἢ ἐκρεμῶντο οἱ κατάδικοι. Ἦδη ἀπέμειναν μόνον τὰ τείχη τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου. Εὐλόγητον εἶναι ὅτι τὰ κτίρια ταῦτα, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ἠγέρθησαν δι' ἀγγαρείας ἕλης τῆς ἐπαρχίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΚΑΙ ΙΕΡΕΙΣ

Περὶ τὸ 1775, διε ὁ ἅγιος Κοσμάς ἦλθεν εἰς Δάρδαν καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον, εὗρεν αὐτὴν ἀκμάζουσαν εἰς πληθυσμὸν κωμόπολιν. Αἱ γράται ἐνεθυμοῦντο τὸν ξύλινον σταυρὸν, τὸν ὅποιον εἶχε καρφώσει εἰς μίαν ἀπιδιάν ἐν τῷ κάτωθεν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου παλαιῷ Νεκροταφείῳ. Τὸν κορμὸν τῆς ἀπιδιάς ταύτης με χλωροῦς τινὰς κλώνους καὶ οἱ συνήλικες ἡμῶν ἐνθυμοῦνται. Ὑπὸ τὴν ἀπιδιάν ταύτην εἶχομεν πρὶν τοὺς οἰκογενειακοὺς τάφους. Ἐξεργιζώθη ὁ κορμὸς τῆς ἀπιδέας ταύτης ὡς καὶ τῆς μεγάλης ἐλάτης τὸ 1893, ἡ δὲ ἤδη σωζομένη ἔμπροσθεν τοῦ Σχολείου ἐλάτη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐφυτεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Γάκη, ἐπιτρόπου ὄντος τότε τῆς Ἐκκλησίας ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ ἐν Λύδῳ Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου (1899 - 1926)

Δακτυλοδεικτείται εισέτι ή θείσις, δέκα περίπου μέτρα ανατολικώς και κάτωθεν του κωδωνοστασίου, εις την έποίαν έστατο ο Άγιος Κοσμάς (1) όταν εκήρυττεν. Ο νυν ύπαρχων τοίχος δέν υπήρχε τότε.

Όπου είναι σήμεραν τὸ νέον Νεκροταφείον υπήρχε τοιοῦτον και προηγουμένως· κάτωθεν δὲ τῆς μεγάλης ὀξειᾶς υπήρχε Κοιμητήριον με προσκυνητάρι ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου. Δέν σώζονται εἰμὴ ἴχνη αὐτοῦ· μέχρι δὲ τῆς σήμεραν ή θείσις αὐτή καλεῖται τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Ο Ἱερὸς Ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐκτίσθη τῷ 1839. Τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ ἐχειροτονήθη ὁ Παπαντωνίος Ζέγκου· κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐγεννήθη και ὁ Ναοῦμ Ζέγκος.

Ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, περὶ τὸ ἔτος 1850, ἀνηρτήθη ἀδεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, καμπάνα ἐξαιρετικῶς και ἀποκλειστικῶς διὰ τῶν ἁγίων Γεωργίων τῆς Δάρδα. Ο πολὺς Ἰωάννης Θέμελης φίλος ὢν τοῦ τότε Μεγάλου Βεζύρη ἐνήργησε και ἔλαβε τὴν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν ἀδειαν και ἔφερεν ἐκ Πατρῶν δύο καμπάνας. Εἰς καμμίαν ἄλλην πόλιν ἢ χωρίον, ἕως τότε, υπήρχε καμπάνα, ἀλλὰ σήμκντρα σιδηρᾶ ἢ ξύλινα, καθ' ἑλὴν τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον και Ἀλβανίαν.

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου Ἰ. Θέμελη ἐδωρήθη και τὸ ἐν τῷ Σχολείῳ ἐδρισκόμενον ὠρολόγιον τοῦ τοίχου, φέρον τὴν εἰκόνα τῆς Βασιλείσεως τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλίας.

Τὸ Παρεκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον και πιθανώτατον νὰ ἦτο τοῦτο ἢ πρώτη ἐν Δάρδα κτισθεῖσα Ἐκκλησία. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς και Κελλίον ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων δωματίων, ὡς ἐκ τῶν σωζομένων θεμελίων αὐτοῦ ἐμφαίνεται. Ο Ἱερομόναχος Γρηγόριος Ζτρούλης, καλλιτέχνης ζωγράφος, τὸ ἔτος 1895, μετὰ τοῦ ἐπ' ἀδελφῆ ἀνεψιοῦ και ὑποτακτικοῦ αὐτοῦ Σπυρίδωνος Μοναχοῦ Ζωγράφου (ἐκ τῆς οἰκογενείας Π. Ντούγκα), ἀφοῦ ἐκ θεμελίων ἀνεκαινίσθη ὁ Ναὸς δαπάνη τῆς Κοινότητος, ἐξετέλεσε πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἀγιογραφικὴν

(1) Ἐθανατώθη ὁ ἅγιος Κοσμάς τὴν 24 Αὐγούστου 1779 ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Κούρτ-πασᾶ παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Βεραίου Μαγιουλή.

ἐργασίαν τοῦ Ναοῦ δωρεάν. Ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἰδίων θεμελίων, ὑψηλότερος ἄλλως κατὰ τι (1).

Ἡ τὸ ἔτος 1918 θανοῦσα γραῖα Χριστίνα Κορτσάρη κατὰ διήγησιν τῆς πενθερᾶς τῆς ἔλεγε περὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τὰ ἑξῆς: «Ὅταν ὑπανδρεύθην τὸν Κορτσάρην, ἐνθυμοῦμαι ἔτι ὁ γέρον Ἱερομόναχος Παρθένιος Κορτσάρης, τὸν χειμῶνα κατέβαινε ἐδῶ εἰς τὸ σπήτι καὶ ἔμενε· διότι ἀπὸ τὰ πολλὰ χιόνια δὲν ἤμποροῦσε νὰ πηγαινοέρχεται κατὰ τὰς ἑορτὰς δὲ ἀνοίγαν τὸν δρόμον ἀπὸ τὰ χιόνια καὶ πηγαιναν νὰ λειτουργηθῶσι». Καθ' ὑπολογισμὸν συνέβαινε τοῦτο πρὸ 170 ἐτῶν, ἦται περὶ τῷ 1750. Προγενέστερος τοῦ Ἱερομονάχου τούτου, ἕκτος τοῦ πρώτου Παπα-Νικολάου, ὡς εἰς ἄλλην σελίδα ἀνεφέραμεν, πιθανὸν εἶναι, ἔτι οὗτος διεδέχθη τὸν ῥηθέντα Παπανικόλαον. Μετὰ τὸν Παρθένιον φέρεται ὁ Παπα-Ἀδὰμ Βελιούρης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Παπα Τέρπος Γλωτζένης, πάππος τοῦ Ἰσιδώρου Οἰκονόμου [Γλωτζένη]. Ἐκ τούτου προσέλαβεν ἡ οἰκογένειά του τὸ ἔτι φερόμενον ἐπίθετον Πρίφτη=Παπα.

Ἀπὸ τοῦ 1800 διαδέχονται τοὺς ἀνωτέρω ὁ Παπα Ἀναστάσιος Τόλκου καὶ ὁ Παπα-Νικόλαος τοῦ Χριστοῦ Θύμου (ὧν αἱ ὑπογραφαὶ φέρονται ἐν τῇ Διαθήκῃ τῆς μητρὸς τοῦ Πολυκάρπου). Ὁ Ἱερομόναχος Ἰγνάτιος [Γλωτζένη], Ἱεροδιάκονος τοῦ Πολυκάρπου καὶ μετέπειτα Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου Βοβοστίτης.—Ὁ Παπα-Χρῖστος Ντούτσης.—Ὁ Παπα-Εὐάγγελος Κέρες.—καὶ Ὁ Παπα-Θέμελης Π'' Ἀναστ. Τόλκου, οἵτινες ἔζων μέχρι τοῦ 1860 περίπου.—Ὁ Ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος [Γλωτζένης] χρηματίσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη Οἰκονόμος ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Βατοπεδίου ἁγ. Ὄρους.—Ὁ Παπα-Ἀντώνιος Ζέγκου (ὅστις κατὰ τὸ γῆρας μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐνεδύθη τὸ Μοναχικὸν σχῆμα, μετωνομασθεὶς Μακάριος, καὶ μετὰ τετραετίαν (1888) ἀπεβίωσεν ἐκεῖ.—Ὁ ἀδελφὸς τούτου Παπα Γεώργιος Ζέγκου.—Ὁ Ἱερομόναχος (μετὰ χηρείαν) Σωτήριος Βελιούρης, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρημάτισεν Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ

(1) Τὸ δὲ ἐκ ξύλου κερασέας καὶ λεύκης καταγραφὴν καλαισθητικώτατον εἰκονοστάσιον τοῦ Ναοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἀνεκαινίσθη δαπάνῃ τῶν Υἱῶν τῶν Ἰωάννου καὶ Γρηγορίου Κ. Κτώνα τῷ 1907.

ἁγίου Ναοῦ Ἀχρίδος καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ περὶ τῷ 1895.—Ὁ Παπα-Ἰωάννης Γάτος, ὅστις κατὰ τὸ 1870 νομφευθεὶς ἐχειροτονήθη, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐτελεύτησεν, ἀφήσας ἑγκυον τὴν σύζυγόν του.—Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κωνσταντῖνος Ζέγκος, ὅστις μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς (1885) εἰς Μέγα Κεσερλή Λαρίσης ἐνθα καὶ τὴν σήμερον ὑπάρχει ἀκμάζουσα ἡ οἰκογένειά του.—Ὁ Ἱερομόναχος Γρηγόριος Ζτρούλης, καλλιτέχνης Ζωγράφος, Γέρον τοῦ Κελλίου «Εὐαγγελισμὸς» τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου ἁγ. Ὄρους.—Ὁ Πρωθιερεὺς Ἀθανάσιος Ἰσιδώρου [Γλωτζένη] υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ Ἰσιδώρου, συμμαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, ὁ καὶ περισσότερον πεπαιδευμένος ἱερεὺς ἐξ ὅλων τῶν μέχρι σήμερον ἐκ Δάρδας ἱερέων, ἀπέθανε τῷ 1897.—Ὁ Πρωθιερεὺς Ἠλίας Κέρες, χρηματίσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Καστορίας ἐν Δάρδα, τῷ δὲ 1900 ἔλαβεν ἐνορίαν εἰς Καρυστὸν ἐνθα καὶ ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1906. Ἦτο εἰς ἐκ τῶν διακεκριμένων ἱερέων καὶ λίαν φιλόπατρις. Τοῦτον διεδέχθη εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Σωτήριος, χειροτονηθεὶς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνθα καὶ ἐξακολουθεῖ ἐφημερεύων.—Ὁ Παπα-Ναοῦ Α. Ζέγκου χειροτονηθεὶς τὴν 13 Νοεμβρίου τοῦ 1870 ἐχρημάτισεν ἐπὶ 18ετίαν ἐφημέριος Σινίτης καὶ ἔπειτα Δάρδας ἐπὶ 20ετίαν περίπου. Ἐπὶ 10ετίαν ἐχρημάτισε καὶ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Καστορίας ἐν Δάρδα, ἀπέθανε δὲ τὴν 10 Ἀπριλίου τοῦ 1910.—Ὁ Παπα-Ἰωάννης Α. Ζέγκου χειροτονηθεὶς περὶ τὸ 1888 ἀπέθανεν ἐν Δάρδα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1912.—Ὁ Παπα-Σπύρος Ν. Ζέγκου χειροτονηθεὶς τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1910 διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐν τῇ ἐνορίᾳ, καθὼς καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, ἐφημέρευσεν ἐν αὐτῇ μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου τοῦ 1921· καὶ τοῦτον ἐκ διαφόρων λόγων ἐκπατρισθέντα, διεδέχθη ὁ ἐκ τοῦ γετονικοῦ χωρίου Μπρατβίτσα καταγόμενος Παπα-Χρῖστος, ὅστις καὶ ἐξακολουθεῖ ἐφημερεύων.

Πλὴν τοῦ Ἱερομονάχου Γρηγορίου [Χριστοῦ] Ἀντ. Ζτρούλη, διαδόχου τοῦ ὡς ἄνω καλλιτέχνου Ζωγράφου Γρηγορίου Ζτρούλη, ὅστις ὡς Διάκονος καὶ ἱερεὺς ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τοῦ Πρωτάτου ἐν Καρυαῖς Ἁγίου Ὄρους, ἕτερος ἱερεὺς ἐκ Δάρδας μέχρι σήμερον δὲν ἔχει χειροτονηθῆ.

Ἐν δὲ τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένοντες καὶ ἐκ Δάρδα καταγόμενοι ἱερεῖς εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ὁ Παπᾶ Γεώργιος Ἄντ. Βελιούρης εἰς Καστέλιον Γραβιάς, ὡς καὶ ὁ υἱὸς του—Παπᾶ Θρασύβουλος.—Ὁ Παπᾶ Ἐρωτόκριτος Ζήσης [Ντάκου] εἰς Κηφισοχώριον Τιθωραίας (Βελίτσας).—Ὁ Ἱερομόναχος Ἰωσήφ Τζάμου, χρηματίσας ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη Ἡγούμενος εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἐσενιάς ἐν Θεσσαλίᾳ.

Μοναχοὶ δὲ ἰδίᾳ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ὑπῆρχον πολλοὶ σήμερον τοιοῦτος ἐκεῖ εἶναι μόνον ὁ Νεόφυτος [Γρηγόριος Ἀναστ. Σκένδες] εἰς τὸ Κελλίον τοῦ Ἱεραμονάχου Γρηγορίου Ζτραύλη τοῦ καλλιτέχνου Ζωγράφου, ὁ «Εὐαγγελισμός».

ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ

Μέχρι τοῦ 1800 συστηματικὰ Σχολεῖα ἐν Δάρδα δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' οἱ ἐκάστοτε ἱερεῖς ἐδίδασκον ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τὰ πρῶτα γράμματα. Τὸ πρῶτον σχολεῖον κατήρτισεν ὁ Ἰσιδώρος Οἰκονόμου (Γλωτζένη) περὶ τὸ 1810 ἀπόφοιτος τῶν ὀνομαστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Σχολείων τῶν Ἰωαννίνων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ διδάσκαλος Ἰωάννης Ἀντωνιάδης (Γλωτζένη), ὅστις ἐδίδαξε καὶ εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ 10ετίαν καὶ ἀλλάχου. Εἰς φυλλάδιον τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Ναοῦμ Ἀχρίδος, τυπωθεῖσαν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς Μοσχοπόλεως τῷ 1770 περίπου, ἐγράφησάν τινα εἰς τὸ ἐξώφυλλον ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τούτου, φέροντα τὴν ὑπογραφήν του καὶ τὴν χρονολογίαν 1864. Γέρων τότε μετέβη εἰς Ἄγιον Ὄρος παρὰ τῷ συγγενεῖ του Βαρθολομαίῳ ἔνθα μετὰ 5—6 ἔτη ἀπεβίωσεν ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Βατοπεδίου ἔνθα ἦτο καὶ ὁ Βαρθολομαῖος. Σύγχρονος αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν φέρεται ὁ Ἀθανάσιος Ἰσιδώρου Γλωτζένη ὁ μετέπειτα ἱερεὺς.

Περὶ τὸ ἔτος 1880 ἤρχισαν μεγάλως νὰ προοδεύωσι τὰ Σχολεῖα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατήρτισε πλήρες Δημοτικὸν καὶ Σχολαρχεῖον ἀρρένων ὁ πολὺς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας Χριστάκης Θέμελης, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ 12ετίαν Γραμματεὺς τοῦ Χεδίβη τῆς τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Θεσσα-

λονίκης καὶ κατόπιν Σχολάρχης ἐν Δάρδα. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1890 ἐκ συγκοπῆς, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νικολάου Κτώνα.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ συνεργασθεὶς μετ' αὐτοῦ διακεκριμένος διδασκαλιστὴς, ποιητὴς καὶ Μουσικοδιδάσκαλος, ἐν τε τῇ Ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ Εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, Σωτήριος Ἀναστ. Νάτσης, ὁ γράψας τὸν ἑμμετρον βίον τοῦ Πολυκάρπου, καὶ ὅστις ἀπέθανε τῷ 1893.

Κατὰ τὴν δεκαετίαν αὐτὴν ἰδρύθη καὶ τὸ Δημοτικὸν Παρθενωγεῖον. Ἀπὸ τοῦ 1880—85 ἐχρημάτισε βοηθὸς διδάσκαλος καὶ ὁ Ἰωάννης Α. Ζέγκου, ὁ κατόπιν ἱερεὺς. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐδίδασκε καὶ ὁ Εὐάγγελος Τσίκας ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη. Τῷ 1896 μετέβη εἰς Ἰεσέκουμ τῆς Μ. Ἀσίας ἔνθα καὶ ἀπέθανε περὶ τῷ 1900. Οὗτος πρὶν ἔλθῃ εἰς Δάρδα ἐδίδασκεν εἰς τὴν νῆσον Κῶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἦτο ἐπιμελέστατος καὶ πρακτικὸς διδάσκαλος. Μετ' αὐτοῦ καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἐχρημάτισε, κατὰ περιόδους, διδάσκαλος ὁ Γρηγόριος Σουλιώτης. Ἐπίσης ἐπὶ ἔτος (1898) ἐδίδαξε καὶ ὁ Βασίλειος Π' Ν. Ζέγκου, ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, ὅστις ἀπέθανε τῇ 6 Αὐγούστου 1902. Ὁ Παντελῆς Πανολῆς ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Τσοτυλίου καὶ ὁ ἀποθανὼν Παντελῆς Πέμας, τοῦ Γυμνασίου Μεσολογγίου.

Κατὰ τῷ 1898 ἔνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ, συνεπεία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὁ νέος καθηγητὴς τῆς φιλολογίας Σπυρίδων Κόντας μὴ δυνήθεις νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Καισαρείας θέσιν του ἔμεινεν ἐν τῇ πατρίδι του Δάρδα καὶ παρέδιδεν ἰδιαίτερα μαθήματα εἰς πολλοὺς μαθητάς. Βραδύτερον ὁ καθηγητὴς οὗτος ἔλαβε μόνιμον θέσιν καθηγητοῦ ἐν τῷ Παγκείῳ Γυμνασίῳ Κορυτσᾶς καὶ ἔκτοτε μένει ὡς τοιοῦτος ἐκεῖ.

Τῷ 1903 ἐδίδαξεν ἐν Δάρδα ὁ Ἰωάννης Τίγκας, ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Τσοτυλίου.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τῆς ἑκατονταετηρίδος προσελαμβάνοντο καὶ ἕτεροι διδάσκαλοι ξένοι, εἴτε ὡς διευθυνταί, εἴτε ὡς βοηθοί. Οἱ τοιοῦτοι εἶναι πολλοί, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρονται διότι δὲν ἐκρατήθη κανονικὸν Μητρώον διδασκάλων τῶν Σχολείων Δάρδας.

Τὸ 1908—10 εἰργάσθη ὡς Διευθυντὴς τῶν Δημοτ. Σχολῶν

ὁ ἐκ Δέμπανης (Καστορίας) Κυριακὸς Παπαδημητρίου ἀπόφοιτος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Σάμου. Οὗτος ἀνεκαίνησε τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐπὶ νέων παιδαγωγικῶν βάσεων, ἐξετιμήθη δὲ ὑπ' ἑλθῆς τῆς Κοινότητος οὐ μόνον ὡς διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁμιλητῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Κοινοῦτι. Κατήρησε καὶ χορὸν ἐκ μαθητῶν, οἵτινες ἔψαλλον εἰς διφωνίαν ἅπαντα τὰ τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ Ὁρθροῦ τροπάρια. Τῇ προτροπῇ αὐτοῦ, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ἰδρύθη ἡ ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῶν σχολείων Ἀδελφότης τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων Δάρδας «ἡ Ἐλπίς» τὸ 1909, ἣτις εἰργάσθη λίαν εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1914.

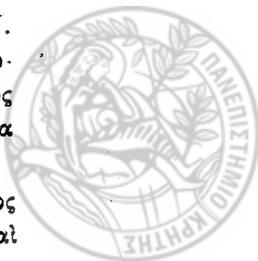
Κατὰ τὸ 1915 παρέλαβεν ὡς διευθυντῆς τῶν σχολῶν ὁ Σωτήριος Β. Νίτσης ἐκ Δάρδας ἀριστοῦχος ἀπόφοιτος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Σάμου, ὁ ὁποῖος διετήρησε τὴν ἰδίαν τοῦ προκατόχου του μέθοδον, προσθέσας καὶ ἀνώτερα μαθήματα, οὕτως ὥστε ἡ Κορυτσά ἐξήλευε τὰ Σχολεῖα τῆς Δάρδας. Τόσον ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἐφραιμ Γκίνης, ὅσον καὶ οἱ Καθηγηταὶ καὶ ἐπίσημοι ἐπισκέπται ὁμολόγουν καὶ διεκήρυττον τὴν πρόδοτον τῶν Σχολείων τῆς Δάρδας.

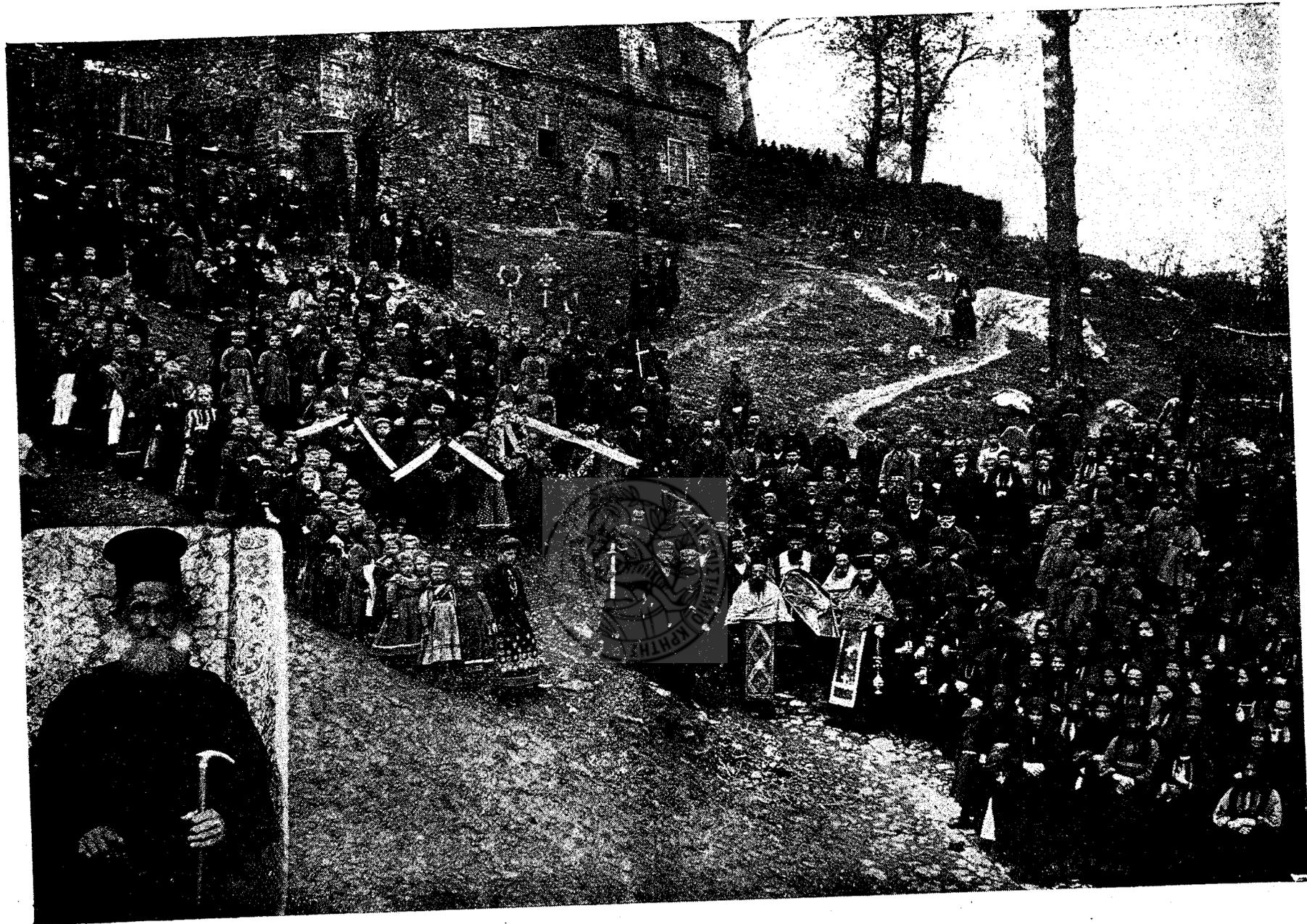
Βοηθὸς τούτου ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐχρημάτισε καὶ ὁ Σωτήριος Π. Λάτσης, ἐκ Δάρδας τελειόφοιτος τοῦ Παγκλείου Γυμνασίου Κορυτσᾶς. Συγχρόνως ἐν τῇ Παρθεναγωγείῳ ἐχρημάτισε βοηθὸς διδασκάλισσα ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἡ ἐκ Δάρδας Εὐανθία Γρ. Κόντα (εἶτα σύζυγος Γ. Σιδέρη-Γιαννοβένη).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης 1905 (1) ἤρχισε σφοδρὸς ὁ σάλος τῶν πολιτικῶν διενέξεων καὶ ἀντιζηλιῶν ὑπὸ τὰς γνωστὰς καὶ ποικίλας συνθήκας τῶν πολιτικῶν καὶ Κρατικῶν μεταβολῶν.

Τὸ 1916 ἰδρύθη ἐν Δάρδα τὸ πρῶτον Ἀλβανικὸν Δημοτικὸν σχολεῖον ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Λεωνίδαν Ε. Τσίκαν. Τὸ 1919 κατηργήθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Δάρδα καὶ τὸ 1922 ἀνέλαβεν ὁ Σωτ. Β. Νίτσης ὡς Ἀλβανοδιδάσκαλος εἰς ἓν μικτὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ μιᾶς διδασκαλίσεως, ὅστις ἐξακολουθεῖ ὡς τοιοῦτος μέχρι σήμερον.

(1) Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἰδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Δάρδα ταχυδρομεῖον, τὸ δὲ 1914 προσετέθη καὶ τὸ τηλεφωνεῖον.

ΚΗΔΕΙΑ ΠΑΠΑ ΝΑΟΥΜ ΖΕΓΚΟΥ ΕΝ ΔΑΡΔΑΙ (1910)

Διδασκάλισσαι ὀλίγαι ὑπῆρχον ἐκ Δάρδας ἅπασαι σχεδὸν ἦσαν ξέναι. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παρθεναγωγείου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἐχρημάτισεν ὡς τοιαύτη ἡ Εὐγενία Γ. Λάτση (σύζυγος Γ. Γκίκα), ἀπόφοιτος τοῦ Παρθεναγωγείου Καστορίας καὶ ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Εὐανθία Παντ. Κόντα, ἀπόφοιτος τοῦ Παρθεναγωγείου Μοναστηρίου. Ἄλλαι ἐχρημάτισαν ὡς βοηθοὶ ἐκ τοῦ Παρθεναγωγείου Δάρδας ἀποφοιτήσασαι καὶ ἐν αὐτῷ ἅπασαι ἐργασθεῖσαι.

Ὁ ἐκ Δάρδας δημοδιδάσκαλος Χρῆστος Παπαγεωργίου Βελιούρης διδάσκει ἐν Καστελίῳ (Γραβιάς). Ὁ δὲ Δημήτριος Κωνσταντίνου [Μπότσης] διδάσκει εἰς τὸ χωρίον Βάθεια τῆς Χαλκίδος.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΗΣ ΔΑΡΔΑΣ

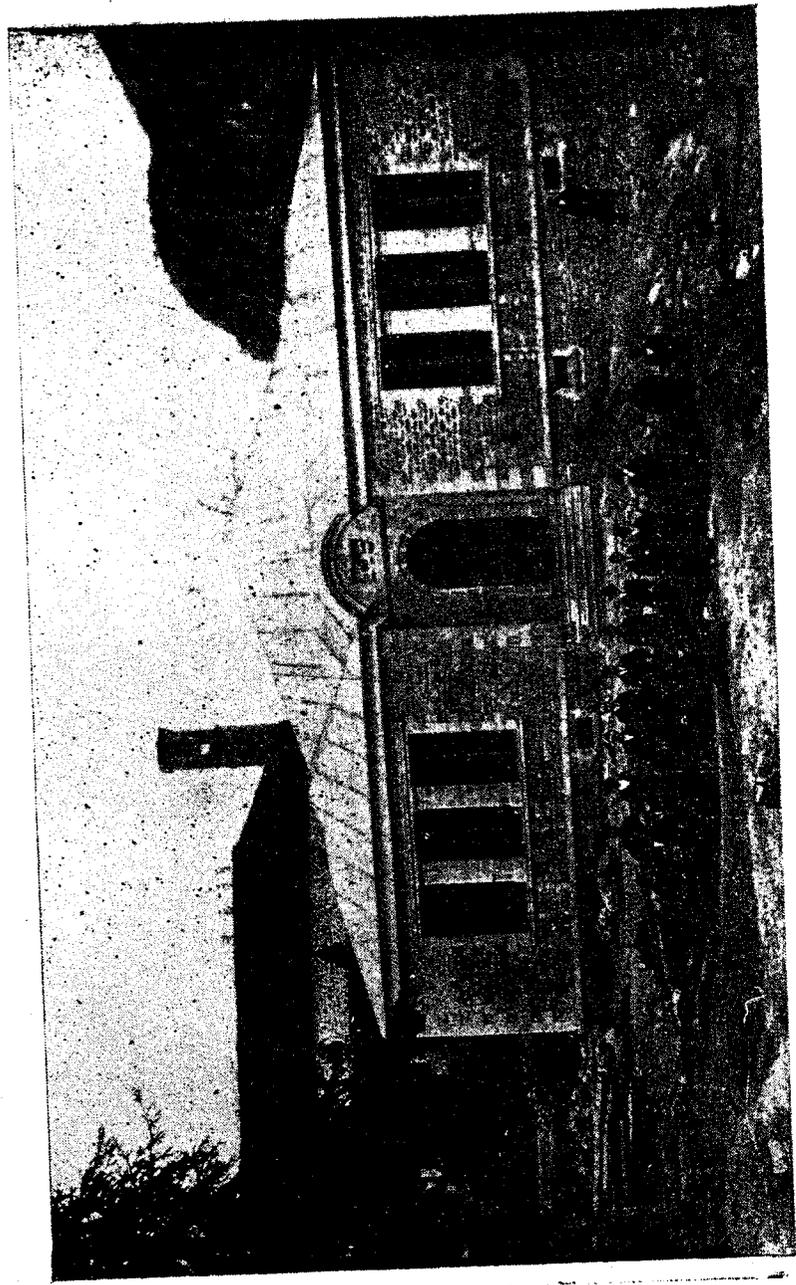
Μέχρι τοῦ ἔτους 1840 ὑπῆρχεν ἐν κτίριον χρησιμοποιούμενον ὡς Δημοτικὸν ἀρρένων. Βραδύτερον ἀνηγέρθη παραπλεύρως αὐτοῦ, ἕτερον κτίριον μεγαλειότερον, χρησιμοποιούμενον ὡς Νηπιαγωγεῖον καὶ Δημοτικὸν ἀρρένων, τὸ δὲ ὡς ἄνω παλαιότερον, ἐπισκευασθέν, ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἑλληνικόν, ἤτοι διὰ τὰς ἀνωτέρας τοῦ Δημοτικοῦ τάξεις πέμπτην, ἕκτην καὶ ἑβδόμην.

Κατὰ τὸ 1882 ἀνηγέρθη νέον κτίριον χρησιμοποιούμενον ὡς Νηπιαγωγεῖον καὶ Δημοτικὸν σχολεῖον τῶν θηλέων.

Τὸ κτίριον τοῦτο τῷ 1916 ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἀλβανικὸν Δημοτικὸν σχολεῖον μικτόν, ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ τῷ 1924 ἀνηγέρθη νέον λαμπρὸν κτίριον διὰ ἄρρενα καὶ θήλεα, δαπάνῃ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἐργαζομένων Δαρδιωτῶν ἀντὶ 12.000 καὶ πλέον δολλαρίων οὐτινος ἔπεται ἡ εἰκὼν.

Κατὰ τὰ ἔτη 1880 - 88 εἰς ἰδιωτικὸν οἶκημα ἴδρυσε καὶ ὁ καθηγητῆς Χριστάκης Θέμελης ἰδιωτικὸν Σχολαρχεῖον ἀρρένων.

Τὸ ἐν Δύβδα Σχολεῖον, τὸ κτισθὲν 1924.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ἡ Δάρδα ἀνέκαθεν, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, ἐθεωρήθη ὡς τόπος προσωρινῆς διαμονῆς. Οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι τὴν ἐξέλεξαν ὡς καταφύγιον, οἱ μεταγενέστεροι τὴν ἐθεώρουν ὡς κατάλληλον φωλεάν, ὅπως μεγαλώσωσι τὰ τέκνα των καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἄρρενα διασκορπίσωσιν εἰς διάφορα μέρη πρὸς εὐρεσιν ἐργασίας.

Οἱ Κορυτσαῖοι θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς μέρος ἐξοχικὸν πρὸς παραθερισμὸν, ἕνεκα τοῦ ὄρειου, δασώδους καὶ υγιεστάτου κλίματος, τῶν ψυχροτάτων καὶ διαυγεστάτων ὑδάτων, τῶν θειούχων ἱαματικῶν πηγῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἐσωτερικῶς μὲν ὡς καθαρτικὰ καὶ διουρητικὰ, ἐξωτερικῶς δὲ εἰς λουτρά διὰ ρευματισμοὺς καὶ ἀρθριτισμοὺς.

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ἡ Κοινότης αὕτη ἐξῆσε βίον οἰκογενειακὸν ἐν στενωτάτῃ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ἁρμονίᾳ, ὡς μέλη μιᾶς οἰκογενείας. Τὰ μίση, τὰ πάθη, αἱ ἀτιμίαι, αἱ ἐκδικήσεις ἦσαν ξένα πρὸς αὐτήν. Ὑβρεις καὶ αἰσχρολογίαι δὲν ἤκούοντο. Ἡ ἀγάπη, ὁ πόνος, ἡ στοργή καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν πατρίδα ἐκαλλιεργοῦντο ἐν αὐτῇ. Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο καὶ αἱ διάφοροι περιστάσεις καὶ βιωτικαὶ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἰδρύθη καὶ διετηρήθη αὕτη.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Δάρδας, οἱ συγκεντρωθέντες ὡς εἶδομεν συνεπείᾳ τῶν ἀπηνῶν διώξεων τῶν περιοίκων, ἦσαν ἀνωτέρων αἰσθημάτων ἄνθρωποι. Ἐν μέσῳ ἐξισλαμισθέντων χωρίων εὐρισκόμενοι καὶ διαρκῶς ὑπ' αὐτῶν καταδιωκόμενοι, ἐπὶ ἐλόκληρον αἰῶνα μὲ τὸ ὄπλον εἰς χεῖρας ἐπροφύλαξαν τὴν θρη-

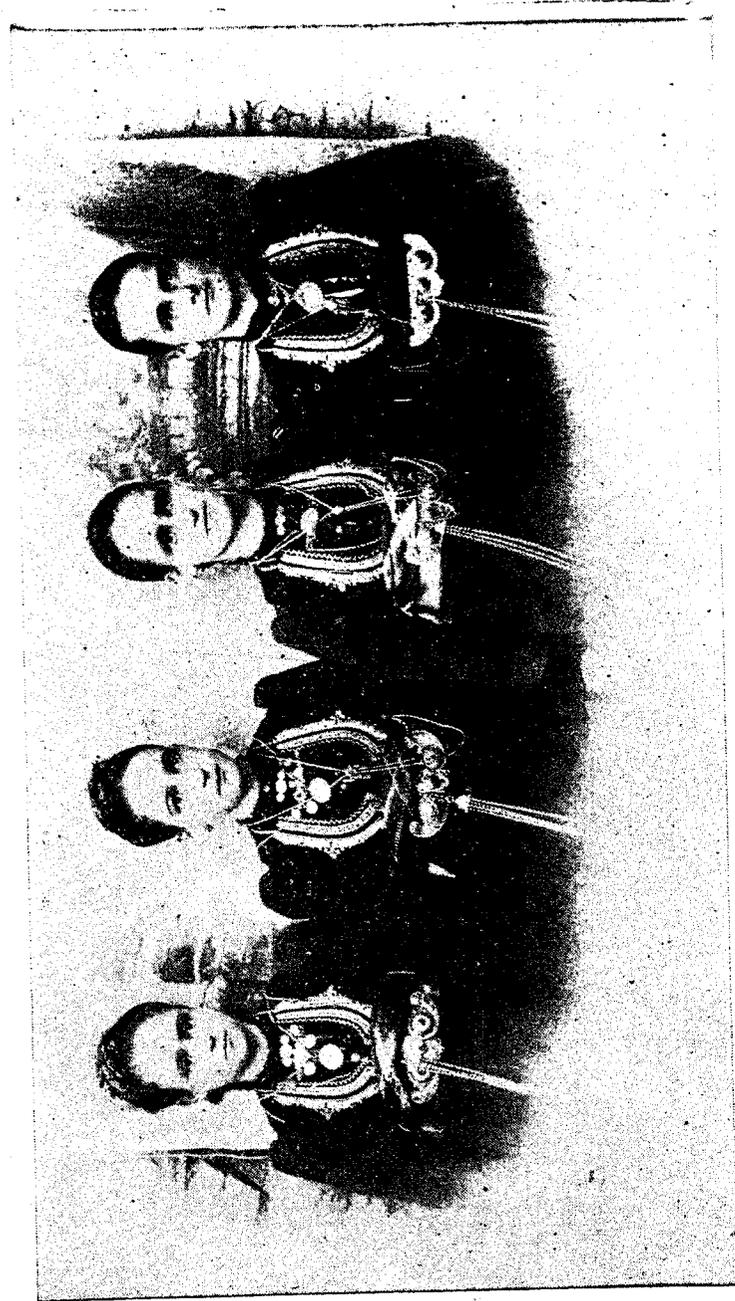
σκειάν και τήν ζωήν των. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Κοινότητος των ἐφθάσε και πέραν τῶν 400 οἰκογενειῶν, ἀλλά μουσουλμανική τοιαύτη οὐδεμία ἐγκατεστάθη ποτέ ἐν αὐτῇ. Τὰ αἰσθητά ταῦτα συνέδεον καίτους ἐν τῇ ξένη εὐρισκομένους οἵτινες πάντοτε μετὰ πόθου, στοργῆς και ἀνυπομονησίας ἀνέμενον τήν ἐκ τῆς ἐργασίας εὐκαιρίαν ὅπως ἐπανέλθωσι μεταξὺ τῶν προσφιλῶν οἰκείων και σπιτιακῶν. Κοινήν ἀγαλλίασιν προὐκάλει ὁ ἐρχομός των. Τήν ἰδιαιτέραν χαρὰν τῶν σπιτιακῶν συνεμερίζετο ἐξ ἴσου ὅλη ἡ Κοινότης.

Ἐπὶ τριήμερον ἐξηκολούθουν αἱ ἐπισκέψεις· ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν ξενητευμένων, διότι πολλοὶ τούτων εἰς διάφορα ἐργαζόμενοι μέρη μόνον εἰς τὴν Δάρδαρ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ συναντῶνται.

Τὴν πρώτην Κυριακὴν, ἡ ἑορτὴν, οἱ νεοελθόντες ἐκ τῆς ξενιτειᾶς μετέβαινον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἐκεῖ τοὺς παρουσιάζετο ἡ εἰκὼν τοῦ Πολυούχου τῆς Δάρδαρ Ἁγίου Γεωργίου νὰ τοὺς εὐχηθῆ τό...καλῶς ὤρισαν. Τὴν ἡσπάζοντο εὐλαβῶς και κά:ωθεν αὐτῆς ἐναπέθετον τὴν εἰσφορὰν τῶν, διότι τοὺς ἐπροστά:ευσσε και ἠξίωσε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἐνθα εἶδαν πρῶτον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου και ἐμεγάλωσαν.

Οἱ Ἱερεῖς, τὰ σεβάσματα και ἀπαραίτητα αὐτὰ μέλη ἐκάστης Κοινότητος, ἰδίᾳ ἐκείνων οἵτινες διεβίουν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, οἱ πολῦτιμοι και ἀπαραίτητοι οὗτοι τῶν οἰκογενειῶν παρήγοροι σύμβουλοι μετὰ πατρικῆς και οὔτοι χαρᾶς ὑπεδέχοντο τοὺς ξενητευμένους τοῦ χωριοῦ, οἵτινες ἔσπευδον νὰ ὑποβάλουν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ἐπίβλεψιν εἰς τὰς οἰκογενείας των κατὰ τὴν ἀπουσίαν των. Τακτικὰ προσήρχοντο εἰς τὴν κατὰ Κυριακὴν ἡ ἑορτὴν λειτουργίαν, προκαλοῦντες τὴν ἀγαλλίασιν τῶν ἱερέων οἵτινες ἐβλεπον ὑπερπλήρη τὴν Ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Αἱ συναναστροφαὶ διεδέχοντο ἀλλήλας και ἐκ περιτροπῆς. Ἐκεῖ διηγείτο ἕκαστος τῶν ἐπανελθόντων τὰ ἦθη, ἔθιμα και πρόσοδον τοῦ τόπου ἐν ᾧ εἰργάζετο, τὸ ἐμπόριον, τὸν πολιτισμὸν και τὴν παραγωγικότητα ἐκάστης Χώρας. Ἐκεῖ ἐξέθετον τὰς κτηθείσας γνώσεις των ἐν οἰκογενειακῇ ἀπλότητι και ἀγάπῃ. Συνεζήτουν τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ἐλευθέρως και ἐτραγῶδῶν τὰ

Ἐγγόφιος γυναικεῖα ἀμφιόεις Δάρδαρ (1906).

ἔθνικα τραγούδια, τὰ ὅποια ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς λογοκρισίας εἰς ἄλλα μέρη.

Τοιοῦτον βίον ἔζη ἡ Δάρδα μέχρι τοῦ 1900. Ἐκτοτε ἤρχισαν γοργὰ ν' ἀλλάζουν τὰ πράγματα. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς ἀποτόμου μεταβολῆς τῶν ἐπαγγελμάτων, ἐκ τῆς εἰς Ἀμερικὴν ἀθροῦς μεταβάσεως καὶ ἐκ τῆς προκυψάσης ἀνωμάλου πολιτικῆς περιόδου.

Ἡ μακρονή, εἰς Ἀμερικὴν, μετάβασις καὶ ἡ ὑπέρογκος διὰ τὸ ταξιδιον δαπάνη, ἠνάγκαζε τοὺς εἰς αὐτὴν μεταβαίνοντας ὅπως παραμείνωσιν ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια τινὲς μὲν ἔκαμαν δύο ἕως πέντε ταξείδια, ἄλλοι δὲ ἅπαξ καὶ ἐπιστρέφοντες παρελάμβανον τὰς οἰκογενεῖας των καὶ ἐγκαθιστῶντο ἐκεῖ· τινὲς δὲ μεταβάντες ἐκεῖ δὲν ἐπέστρεψαν.

Ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης διαμονῆς των ἐν Ἀμερικῇ, οἱ γέροντες γονεῖς ἔλεγον τὴν κοινὴν καὶ ἐκ τούτου πηγάζουσαν παροιμίαν: «Εἰς ἡλικίαν κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ γονεῖς μᾶς ἐφρόντιζαν νὰ γίνουσι πενθεροί, εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν τώρα τὰ παιδιὰ μᾶς φροντίζουσι πῶς νὰ γίνουσι γαμβροί!»

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀνώμαλος πολιτικὴ κατάστασις ἔκαμε πολλοὺς νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ ἐγκατασταθῶσιν οἰκογενειακῶς εἰς διάφορα ξένα Κράτη· οὕτω δὲ ἐπῆλθεν ἡ ἀραιώσις ἐκ τῶν φυγόντων οἰκογενειῶν καὶ συνεπῶς ἡ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων. Ἀποτελεσμα ὄλων τούτων ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κοινότητος καὶ ἡ ἀλλαγὴ πολλῶν τοῦ πρώτου εὐτυχιστέρου βίου τῆς συνδηκῶν.

Τὸ ἀρχαιότερον καὶ κυριώτερον ἐπάγγελμα τῶν Δαρδανίων ἦτο ἀνάκαθεν ἡ ὕλοτομία εἰς ὄλους τοὺς κλάδους αὐτῆς· ἦτοι ἐργαστήρια ὕλοτομίας, ξυλεμπορικά, ἀνθρακεμπορία, ξυλουργία. Εἰς τὴν Τουρκίαν, Ἑλλάδα, Ἀλβανίαν, Σερβίαν, Ρουμανίαν, Βουλγαρίαν, ὅπου ὑπῆρχον δάση πρὸς ὕλοτομίαν, ὑπῆρχον καὶ Δαρδιῶται, ἀλλ' οἱ περισσότεροι εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐκ τούτου ἔλαβον καὶ τὸ χαρακτηριστικόν: «Spat é Dardharit—ὁ πέλεκυς τοῦ Δαρδιώτη». Ἀνάκαθεν δὲ διεκρίθησαν διὰ τὴν φιλοπονίαν των.

Πολλοὶ τούτων ἐγκατασταθέντες εἰς διαφόρους πόλεις τῶν χωρῶν τούτων εὐρίσκονται πρὸ πολλῶν ἐτῶν καλῶς ἀποκατεστη-

μένοι. Ἐξεπαύσαν τοὺς υἱοὺς των εἰς Πανεπιστήμια, Λύκεια, Γυμνάσια, Ἐμπορικὰ Σχολὰς. Ἄλλοι δὲ ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, τὴν Ζωγραφικὴν, Μουσικὴν, Φωτογραφίαν, Ὁρολογοποιίαν, ῥαπτικὴν, ὑποδηματοποιίαν, ἀρτοποιίαν, ἐπιπλαποιίαν, καθελκοποιίαν, πλαισιοποιίαν, σιδηρουργίαν, βυρσοδεφίαν κ.λ. ὡς καὶ εἰς διάφορα εἶδη ἐμπορικῶν καταστημάτων. Εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν ἐλάχιστοι ἐπεδόθησαν καὶ ὀλίγοι εἰς τὴν μελισσοκομίαν.

Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ κάμῃ τις στατιστικὴν τῶν ἐκ Δάρδας ἐκπατρισεῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰ διάφορα Κράτη. Αἱ περισσότεραι ὅμως τούτων εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι, Παλαιᾷ τε καὶ Νέᾳ ἐπειδὴ ἐν ταύταις εἶχον ἀρχίτη νὰ μεταικῶσι προσιμότερον. Ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ τοῦ 1905 ἐγκατεστάθησαν πλέον τῶν 50 οἰκογενειῶν, ἐν Βουκουρεστίῳ πλέον τῶν 30, ἐν Σερβίᾳ ἄνω τῶν 10 (εἰς Βελιγράδιον καὶ Κραούγεβιτς), ἐν Βουλγαρίᾳ ἐμπορεύοντο μὲν ἀλλὰ δὲν ἔκαμαν ἐγκατάστασιν. Ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐπίσης ὑπῆρχον πολλαὶ οἰκογένειαι, αἵτινες κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ 1922 ἐπέστρεψαν ἐν Ἑλλάδι καὶ τινες αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς Ρόδον.

ΟΜΙΟΣ ΔΑΡΔΑΙΩΝ ΕΝ ΕΞΟΧῃ ΕΚΠΑΡΜΟΝῃ. (ΛΕΙΒΑΙΑ ΤΙΣΙΝ 1909).
 Ὄνόματα εἰκόνας. Ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά: 1 Θεομ. Μεγαηλίδης. 2 Ἐφο. Γκίνις. 3 Σπ. Κόντας.
 4 Κορ. Π' Δημητρίου. 5 Νικ. Βύστις. 6 Γρηγ. Βύστις. 7 Σπ. Ζέγκος. 8 Ἡλ. Ζερούλης. 9 Ἰωάν. Γιάος.
 10 Ἀχιλ. Δάρδας. 11 Γεώργ. Ντόλιος. 12 Θεομ. Κεῖνας. 13 Ἰωάν. Ζερούλης καὶ ἑπτὰ παῖδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΔΑΡΔΑΙΟΙ

Α'. ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΤΑΙ, ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

† Μητροπολίτης Λαρίσης • Πολυκάρπος ὁ Δαρδαῖος. Θεολόγος. Ἐχειροτονήθη Ἱεροδιάκονος ἐν Ἄρτῃ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς Μακαρίου τῷ 1806. Μετὰ ἔτος, μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν προσελήφθη ὡς Ἱεροδιάκονος καὶ Γραμματεὺς παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Ρωμανοῦ (ἢ Γερμανοῦ). Τῷ 1808 μετέβη εἰς Ἔφεσον παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ αὐτῆς Μακαρίῳ (πρώην Ἄρτης), ὅστις ἐχειροτόνησεν αὐτὸν Ἐπίσκοπον Τρωάδος· ἔμεινε δὲ ἐκεῖ ὡς βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Ἐφέσου. Μετὰ ἔτος θανόντος τούτου διορίσθη τοποτηρητὴς τοῦ ἐπὶ δύο ἔτη, τῷ δὲ 1811 ἐξελέγη Μητροπολίτης Λαρίσης καὶ ἐχρημάτισεν ἐν αὐτῇ [πλὴν δύο ἐτῶν 1818—1819, ἔνεκεν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καταδιωγμοῦ] μέχρι τοῦ 1821 ὁπότε κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐκαρτομήθη ἐν Λαρίσῃ.

Ἰσίδωρος Οἰκονόμου [Γλωσσόμαχος]. Φιλολόγος. Συμμαθητὴς τοῦ Πολυκάρπου μεθ' οὗ ἀπεφοίτησαν τῶν ἀνωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν Ἰωαννίνοις Σχολαῖς, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Δάρδῳ, Κορυτσᾷ, Μοσχόπολει, Βερατίῳ, Καστορίᾳ, Τυρνάβῳ (1) καὶ κατὰ τὰ γηρατεῖα ἐν Δάρδῳ ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε περὶ τὸ 1860.

(1) Παραθέτομεν τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τοῦ Ἱερομονάχου Σωφροφρονίου πρὸς τὸν Ἰσίδωρον ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν πρωτοτύπου τοιαύτης·
«Τῷ σοφελλογιμοτάτῳ διδασκάλῳ τῆς κατὰ Τύρναβον Ἑλληνικῆς Σχολῆς Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰσιδώρῳ καὶ ἐν Χριστῷ ἀξιωμαστῷ μοι,
παυσυδαιμόνως εἰς Τύρναβον.

«Οὐδὲν ποτήριον ψυχροῦ ἄμισθον παρὰ τῷ Θεῷ».
Τὴν ἐν Χριστῷ ἀξιωμαστὸν μοι σοφελλογιμότητα αὐτῆς κορυφὴν ἐκ

Ἰωάννης Ἀντωνιάδης [Γλωτζένης]. Διδασκαλιστής. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς Νέβεσκαν, Καστορίαν, Ἰωάννινα ἐπὶ δεκαετίαν, καὶ κατὰ τὰ γηρατεία ἐν Δάρδα. Ἀπέθανεν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει περὶ τὸ 1870.

Χριστάκης Θέμελης [Μελοβάνου]. Φιλολόγος, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ δωδεκαετιαν γραμματεὺς τοῦ Χεδίβου ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη καθηγητῆς ἐν τῷ Γυμνασίῳ Θεσσαλονίκης καὶ κατόπιν Σχολάρχης ἐν Δάρδα ἐπὶ 6—7 ἔτη. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1890.

Σωτήριος Ἀναστ. Νάσης. Διδασκαλιστής, ποιητής καὶ

βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας κατασπαζόμεθα, ὡς ἥδιστα καὶ χαριέστατα ἐν Κυρίῳ προσαγορεύω καὶ περιπτύσσομαι.

Χαρίζεται αὐτῆς ὁ τρισυπόστατος Θεὸς ὑγίαν ἀκροτάτην πᾶσαν καὶ παντοίαν εὐδαιμονίαν καὶ πάντων τῶν κατ' ἐφεσιν ἐνθέων σωτηρίων ἀγαθῶν τὴν ἐπιδαψίλευσιν. Οὐπερ τῇ ἀφάτῳ συνάρσει ὑγίαν ἔχων, διατελῶ κἀγὼ καὶ δεῦρο· μετὰ τὴν ἀκριβεστάτην ἔρευναν τῆς πολιτείου μοι ἀγαθοτάτης αὐτῆς ὑγείας, εἰδοποιοῦμαι τῇ τρισπεράστῳ μοι αὐτῆς σοφελλογιμότητι, ὅτι ἀφοῦ αὐτοῦθεν ἀνεχώρησα δύο πολυπόθητά μοι μελισταγῆ σοφελλόγιμά αὐτῆς ὑπταίς ταῖς χαιρσίν ἐκομισάμην καὶ ὅλος ὅλως τῇ χαρῇ ὑποβρύχιος γέγονα ἐπὶ τῇ ἐξ αὐτῶν ἀγγελίᾳ τῆς ἀκριβεστάτης μοι ἀγαθοτάτης αὐτῆς ὑγείας. Διέγων δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐφεξῆς σημειούμενα. Ὅθεν ἀγηράτῳ τὰς χάριτας καθομολογῶ αὐτῇ φιλοσύῃ καὶ μεμνησθεῖν μου. Πολλάκις, ὦ φίλων φιλότῳ μοι κορυφῇ, ἐβουλήθην ἀπαντῆσαι τοῖς χρυσοῖς σοφελλογίμοις αὐτῆς, ἀλλ' ὁ ὄγκος τῶν πολλῶν μοι καὶ ποικίλων φροντίδων ἐκάλυψε τὸ πρόθυμόν μου· καὶ ἄρα συγγνωστά ὡς ἔγωγε ἀκουσίως σιγήσας. Ἀπὸ τῆς αὐτοῦθεν ἀναχωρήσεώς μου πρὸς τὸν ποθητότατόν μοι ἐντιμώτατον ἀρχοντα κύρ Ρίζον Ζαδέν, οὐπερ τὴν ἐντιμότητα μετὰ παντὸς τοῦ εὐλογημένου εὐγενεσιότου ἀβραμαίου ἀρχοντικοῦ ὀνοματοκλήθην χρεωστικῶς καὶ ὑπερποθήτως ἀσπαζόμεθα. Ἐρωτῶ ἀκριβέστατα διὰ τὴν ἐριτιμωτάτην μοι κοινὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ὑγίαν καὶ ἀσφάλω διὰ τὴν αὐτοῦ σιγὴν καθ' ὑπερβολὴν, μεθ' οὗ τότε μὴ ἔχων εὐκαιρίαν γράψας ἰδίως τῇ αὐτῆς σοφελλογιμότητι, συναπέστειλα διὰ τινος Πέτρου Ἰωαννίτου εἰς τὰ αὐτόθι διατρίβοντος καὶ τὸν λεμπατὴν(*) ὅλον ραμμένον καὶ τετελειωμένον ὡς ἐμοὶ δυνατόν, περὶ οὗ τῆς περιλαβῆς δὲν ἔχω εἰδῆσιν τινὰ καὶ ὑποπτεύω καὶ παρακαλῶ νὰ ἀξιωθῶ ἀποκρισεὺς σας πρὸς ἡσυχίαν μου. Περὶ τὸν ἀριθμὸν ὑπερβαινόντων ἀνιαρῶν συμβάντων μοι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἐπληροφόρηθης ἐκ τοῦ πρὸς τὸν κύρ Ρίζον γράμματός μου· καὶ ἄρ' οὐδὲν δὲν μένει ἄλλο,

(*) Ἐσωτερικὸν ἐνδυμασιὸν Γελέκον.

μουσικοδιδάσκαλος. Ἀπόφοιτος τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν. Ἐχρημάτισεν ἐν Καστορίᾳ, Δάρδα καὶ Κορυτῆ, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τὸ 1893.

Σπυρίδων Κόντας. Καθηγητῆς τῆς Φιλολογίας, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐχρημάτισε πρῶτον ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὸ ἐν Καισαρεία Γυμνάσιον καὶ κατόπιν εἰς τὸ ἐν Κορυτῆ τοιοῦτον ἐνθα ἀπὸ 25ετίας καὶ πλέον διδάσκει διακριθεὶς ὡς εἰς τῶν ἱκανωτέρων Καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου τούτου. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη κατήρτισε καὶ Φιλαρμονικὸν Σύλλογον ἐν Κορυτῆ τὸν ὅποιον ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη διηύθυνε καὶ ἐδίδασκε τὴν μουσικὴν.

Πέτρος Δ. Μαρκόπουλος. Δασολόγος. Ἀπόφοιτος τῆς Ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς τοῦ Βερολίνου. Εἰς τῶν διακεκριμένων Δασολόγων τῆς Ἑλλάδος. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ ὀλίγα ἔτη ὡς Δασάρχης ἐν Ἀμφιλοχίᾳ καὶ Χαλκίδι καὶ ἐπὶ διετίαν ὡς Ἐπιθεωρητῆς Δασῶν Γεν. Διοικήσεως Θεσσαλονίκης, τὸ δὲ 1923 προήχθη κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν εἰς Γενικὸν Διευθυντὴν Δασῶν τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας, ἐνθα καὶ διατελεῖ ὡς τοιοῦτος. Τὸ ἔτος 1926 μετὰ τοῦ κ. Μ. Λισμάνη Τμηματάρχου Δασῶν ἐξέδωκε τὸ «Δασικὸν ἡμερολόγιον» ὁδηγὸν οὐ μόνον τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὰ δασικὰ ἀναμιγνυομένων.

εἰμὴ ἂν μὲ ἀγαπᾶτε διὰ νὰ ζήσω καὶ ἐγὼ αὐτόθι ὑπὸ τὸν ἴσκιον τοῦ ἀρχοντος καὶ νὰ συναποθάνωμεν νὰ μὲ εὕρητε κυβέρνησιν τινὰ καλὴν καὶ περιμένο ἀπόκρισίν σας, ὡς διψῶσα ἔλαφος, ἥτις ἀφοῦ πηγαίνει εἰς Κοζάνην εἰς τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ κύρ Νάνου Χ" Πέτου ἐρχεται εἰς χεῖράς μου ἀσφαλῶς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, τὰ δὲ ἔτη σας ὅσα πλείστα θεόθεν καὶ πάσης παντοίας καὶ εὐδαιμονίας πληρέστατα.

1812 Νοεμβρίου 2.

Ὅλος καὶ ὅλως τῶν χρυσῶν νευμάτων ἀκριβῆς
Σωφρόνιος Ἱερομόναχος

ὁ πρῶν Ἠγούμενος τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ Ἱλαρίωνος(*).

Τὸν προσφιλέστατόν μοι κύρ Σπύρον ἐγκαρδιώτατα καὶ περιπλήγηδην ἀσπαζόμενος ἐρωτῶ ἐκ ψυχῆς διὰ τὰ τῆς πολυποθῆτου μοι ἀγαθοτάτης αὐτοῦ ὑγείας. Διὰ τὰ πρὸς ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὀφειλόμενά μοι θέλω φροντίση καὶ μὴ ταρσεσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω· πολὺ γὰρ τὰ κωλύοντά μοι μέχρι τοῦδε καὶ ὡς ἔχω συγγνώμην.

(*) Παρὰ τὴν Κοζάνην.

Ευάγγελος Π. Τσέκος. Δασολόγος. Πτυχιούχος τῆς ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς τοῦ Βερολίνου. Νῦν Δασάρχης Ἀττικῆς.

Παῦλος Τσιτσᾶς. Πτυχιούχος ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς τοῦ Βερολίνου. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς Δασάρχης καὶ Ἐπιθεωρητῆς· ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1926.

Παντελῆς Ν. Κοτεπᾶνος. Ταμίας. Χρηματίας ἐν Κοζάνῃ, Καστοριά, Ἐδέεσση, Θεσσαλονίκη, Ἀθήναις τῷ 1923—1924, νῦν δὲ ἐν Βεροῖα.

Χρῆστος Ν. Ντούγκας. Ὁ νῦν Διευθυντῆς τῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἑταιρείας Ζωῆς «ἡ Ἐνωσις» ἐν Ἀθήναις.

Χρῆστος Ι. Λάτσης. Τελειόφοιτος τῆς Φιλολογίας, πτυχιούχος τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς Τ. Τ. Τ., ἀπὸ ἐξαετίας ἐν τῷ Κεντρικῷ Τηλεγραφεῖῳ Ἀθηνῶν.

Θεόδωρος Β. Ζέγκος. Τηλεγραφετῆς ἐν τῷ τηλεγραφεῖῳ Λαρίσης.

Σωτήριος Β. Νίτσης. Διδασκαλιστῆς, ἀποφοιτήσας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Σάμου τὸ 1915 ἐξασκαεῖ ἔκτοτε τὸ ἐπάγγελμα του ἐν Δάρδα.

Θωμᾶς Γ. Νάσσης. Μουσικοδιδάσκαλος. Μετὰ τὰς πρώτας ἐν Ἀλμυρῷ (Θεσσαλίας) σπουδὰς του, μαθητῆς ὄν τοῦ ἐν αὐτῷ Φιλαρμονικοῦ Συλλόγου, μετέβη εἰς Ἀμερικὴν ἔνθα ἀποφοίτησεν ἐκ τοῦ Ὀδείου τῆς Βοστώνης. Τὸ δὲ 1920 ἐλθὼν ἐν Ἀλβανίᾳ κατήρτισε Φιλαρμονικὴν ὀρχήστραν τοῦ Κράτους καὶ διηύθυνεν αὐτὴν ἐπὶ ἐξαετίαν ἐν Κορυτσᾷ καὶ Τυράννοις. Πρὸ ἐνὸς δὲ ἔτους μετέβη πάλιν εἰς Ἀμερικὴν ἔνθα ἐκδίδει τὸ μουσικὸν περιοδικὸν «Editor» ἐν Βοστώνῃ. Ἐκ τῶν μουσικῶν ὀργάνων διακρίνεται εἰς τὸ «φλάουτο».

Σωτήριος Χ. Νόκας. Συντάκτης τῆς ἐν Βοστώνῃ ἐκδομένης Ἀλβανικῆς ἡμερίδος «Kandil i Kijq» [Ἐρυθρὸς λύχνος].

Ἀπόστολος Χρίστου (Κρέσκας). Πολιτικὸς μηχανικός, νῦν τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς σπουδᾶσας καὶ ἐν Γερμανίᾳ.

Ευάγγελος Χ. Κολέσκας. Ἀριστοῦχος τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν, ἀποφοιτήσας τῷ 1926, νῦν Μηχανικός ἐν Λαρίσῃ.

ΤΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ ΕΝ ΤΩ ΠΟΤΑΜΩ.— ΔΑΡΔΑ 1906.

Ναούμ Ν. Βελούρης. Ἐμαθε τὴν πρακτικὴν μηχανικὴν εἰς Κάϊρον Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ 1916 ἐγκατεστάθη ἐν Κορυτσᾷ ἔνθα ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος.

Νικόλαος Περ. Κατσαούνης, σπουδαστὴς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Βοστώνης.

Β' ΙΑΤΡΟΙ

Γεώργιος Ἀντωνιάδης [Δάτσης]. Ἐχρημάτισεν ἐν Αἰγύπτῳ, Βουκουρεστίῳ καὶ Κορυτσᾷ, ἔνθα ἀπέθανε περὶ τὸ 1885.

Σπυρίδων Δημήτριος [Τερπιάσης]. Εἰς τῶν ἐξοχωτέρων ἰατρῶν τοῦ Βελιγραδίου. Ἐχρημάτισεν ἰατρὸς τῆς Βασιλικῆς Αὔλης καὶ Ἀρχίατρος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐν Ἑδέσση (Μακεδονίας) τὸ 1918 προσβληθεὶς ἐξ ἀνθρακος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 53 ἐτῶν. Τὴν κηδεῖαν του παρηκολούθησαν τμήματα Σερβικοῦ, Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ Νομάρχης μετὰ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων του, ὁ Δήμαρχος μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς σοροῦ κατετέθησαν πλῆθος στεφάνων. Οἰκογένειαν ἄφησε τὴν Σερβίδα σύζυγόν του κ. Κωσάραν, δύο υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας, ἡ μίᾳ ἐκ τούτων ἐπιστήμων ἰατρός. Πρὸ τοῦ θανάτου του ἐκάλεσε τοὺς ἐν Ἑδέσση ἐγκατεστημένους συμπατριώτας του Δαρδαίους Πέτρον Γ. Ζέγκου καὶ ἄλλους, τοὺς ὁποίους συχνάκις ἐπεσκέπτετο, ἵνα τοὺς ἀποχαιρετήσῃ διὰ τελευταίαν φορὰν, ἐκδηλώσας πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν πρὸς τὴν γενέτειράν του νοσταλγίαν. «Ἐπεθύμουν νὰ ζήσω, τοῖς ἔλεγεν, ὅπως ἴδω καὶ μιὰ φορὰ τὴν πατρίδα μας Δάρδαν». Ἐφυγεν ἐξ αὐτῆς εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν. Μετὰ τριετίαν ἐλθοῦσα ἐκ Σερβίας ἡ σύζυγός του μετὰ τὴν μικροτέραν τῶν θυγατέρων τῆς Ὀλγαν, ἔκαμε τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων του. Εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἃς προσέφερεν οὗτος ἐν Ἑδέσση καὶ τῷ Ἑλλ. στρατῷ, συνώδευσαν τὰ λείψανά του ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως καὶ στρατὸς μέχρι τοῦ Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ παραχωρήσαντες καὶ ἰδιαιτέρον σιδηροδρομικὸν ὄχημα δι' αὐτά.

Παντελής Ν. Γλωτζένης. Παθολόγος και οφθαλμολόγος. Μετά τὴν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀποφοίτησιν μετέβη εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ ἐξασκεῖ τὴν ἰατρικὴν ἐν Κορυτσᾷ ἀπὸ τῷ 1902.

Νικόλαος Π. Γλωτζένης, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω σπουδαστῆς τῆς ἰατρικῆς ἐν Παρισίοις.

Χαράλαμπος Π. Δάρδας [Γαμπάκου]. Χειρουργός και οφθαλμολόγος. Ἀποφοίτησας τῷ 1902 τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Κορυτσᾷ, Θεσσαλονίκῃ, Αἰγύπτῳ. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὑπηρετήσας ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός ἐν τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γαλλικῷ στρατῷ ἐτιμήθη παρ' αὐτοῦ μὲ τὸ ἀξίωμα λοχαγοῦ. Ἐπίσης ὡς τοιοῦτος ὑπηρετήσας καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ. Πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐξ Αἰγύπτου ἐγκατεστάθη εἰς Κορυτσάν.

Γεώργιος Πρόγρης, ὀδοντοίατρος ἐν Λαρίσῃ πρὸς διείσδυσιν ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Κωνσταντῖνος Β. Ζέγκος, ὀδοντοίατρος εἰς Μ. Κεσερλή (Λαρίσης) ἀποφοίτησας τῷ 1926 ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Δημητρούλα χήρα Ν. Βελούρη. Διπλωματοῦχος μαῖα ἐξασκήσασα τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἐπὶ ἰκανὰ ἔτη ἐν Βόλφ, ἀπὸ τοῦ 1916 ἐγκατεστάθη ἐν Κορυτσᾷ.

Σωτήριος Σ. Βέλιου, φοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἀθήναις.

Χρῖστος Παπαγεωργίου [Βελούρης]. Ἰατρός εἰς Καστέλιον (Γραβιάς).

Ἀντώνιος Παπαγεωργίου ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἐν τῷ Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν, ἀπέθανε τῷ 1926.

Ἀνδρέας Γεωρ. Βύσνια, ἰατρός ἐν Ἀμερικῇ.

Ἰωάννης Νάσσης. Φαρμακοποιὸς ἐν Βουκουρεστίῳ.

Γ' ΝΟΜΙΚΟΙ

Πέτρος Παναγιώτου [Πάνη]. Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, χρηματίσας καὶ δημοσιογράφος εἰς τὴν ἔφημερίδα Ἀθηνῶν «Καιροί». Ἐκ τῶν τέκνων του ἐπιζοῦν εἰς υἱὸς του

ὁ Γεώργιος Παναγιώτου δικαστικὸς κλητῆρ ἐν Ἀθήναις καὶ μὴ θυγάτηρ του ἡ Βασιλικὴ (πρώην διδασκάλισσα ἐν Κηφισίᾳ τῶν Ἀθηνῶν), σύζυγος τοῦ ἱερέως Βασιλείου Κυριαζῆ, ἐφημερίου τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Κηφισίᾳ. Ἔχει τρεῖς υἱοὺς ἐπιστήμονας ἦτοι δύο Θεολόγους καὶ ἓνα νομικόν.

Ἰωάννης Π. Δάρδας [Γαμπάκου]. Ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν περὶ τὸ 1895· ἐδικηγόρησεν ἐπὶ τινα ἔτη ἐν Κορυτσᾷ, ἔπειτα μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν ᾧ εὐδοκίμησεν.

Ἀχιλλεὺς Π. Δάρδας. Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω ὡς καὶ τοῦ ἰατροῦ. Ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐχρημάτισε Γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῆς Πρεσβείας ἐπὶ Γρυπάρη. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 διωρίσθη Ὑποδιοικητῆς Βιγλίστης τῆς Κορυτσᾶς. Διὰ φιλόπατρις, εὐγενέστατος καὶ εὐφραδέστατος. Ὁ πολὺκλαυστος οὗτος ἐπιστήμων ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του τὸ 1917 ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ ἀνεπιτυχῆ ἐγχειρίσιν, εἰς ἡλικίαν 34 ἐτῶν.

Θρασύβουλος Σ. Νάτσης. Δικηγόρος ἐν Βουκουρεστίῳ, υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Σ. Νάτση τοῦ γράψαντος τὸν ἑμμετρον βίον τοῦ Πολυκάρπου.

Σωτήριος Π. Λάτσης. Τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς. Ἐκτελεῖ ἤδη καὶ καθήκοντα Γραμματέως τῆς Ἀλβανικῆς Πρεσβείας ἐν Ἀθήναις.

Θεμελῆς Ι. Σωτηρίου [Γαμπάκου]. Δημοσιογράφος εἰς τὸν «Νεολόγον» Πατρῶν.

Δ' ΧΗΜΙΚΟΙ

Σωτήριος Ι. Πέτσης. Ἀπεφοίτησε τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν περὶ τὸ 1895. Κατωτέρω γράφω ἔκτενέστερον περὶ τούτου.

Ἰωάννης Α. Μυλωνᾶς. Ἐσπούδαζεν εἰς Γερμανίαν πρὸ ἔτους ἐργάζεται ἐν Τυράνναις τῆς Ἀλβανίας.

Ε΄ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

Κωνσταντίνος Σπυρ. Διόλιος, [Σουλιώτης]. Υποναύαρχος ἐν τῷ Ἑλλ. Π. Ναυτικῷ, πρὸς διετίαν ἐν ἀποστρατεία διατελών.

Γεώργιος Διόλιος, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, Υποστράτηγος ἐν τῷ Ἑλλ. Στρατῷ, ἐν ἀποστρατεία διατελών ἀπέθανε πρὸς τριετίαν ἐκ δυστυχήματος αὐτοκινήτου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ-πασᾶ καταδιωγμοῦ τοῦ Σουλίου, ὁ πρόγονός των Πάνος ἐκ Σουλίου, ἐξ οὗ καὶ Σουλιώτης ὠνομάσθη ἐν Δάρδα, ἦλθε καὶ κατόκησεν ἐν αὐτῇ. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ὁ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης Γεώργιος μετόκησεν εἰς Βέρροϊαν ἔνθα προσέλαβε προσωμίαν «Διόλιος». Εἶχεν οὗτος σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἐκ Βερροίας μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν μετόκησεν εἰς Μεσολόγγιον ἔνθα καὶ ἄλλη οἰκογένεια, ἐκ τῆς ἐν Δάρδα ὑφισταμένης οἰκογενείας Σουλιώτη, εἶχε μετοικήσει, ἡ τῶν υἱῶν Ἀντωνίου Σουλιώτη, σωζομένη εἰσέτι ἐν Μεσολογγίῳ, ἐκεῖθεν δὲ οἱ ἀνωτέρω ἀξιωματικοὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀθήναις.

Ξενοφῶν Ἀντωνιάδης [Λάτσης] Συνταγματάρχης Πεζικοῦ τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον ἀπώλεσε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐν Ἡπείρῳ. Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τε τὸν Μακεδονικὸν καὶ Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα. Περὶ τῆς οἰκογενείας τούτου ἐκτενεστέρα περιγραφή ἐγένετο ἐν σελ. 86 τοῦ παρόντος.

Κωνσταντίνος Η. Κολέσκας. Λοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ ἐν ἀποστρατεία.

Θεοφάνης Λαζ. Κόντας. Λοχαγὸς ἐν τῷ Σερβικῷ στρατῷ εἰς τὸ τάγμα τῶν αὐτοκινήτων.

Κωνσταντίνος Κόντας ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Υπολοχαγὸς εἰς τὸ ἴδιον ὡς ἄνω τάγμα. Ἀμφότεροι κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὑπηρέτησαν ὡς τοιοῦτοι εἰς τὸ μέτωπον Θεσσαλονίκης. Τυχάνουσιν ἀνεψιοὶ ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ προρρηθέντος ἱατροῦ Σ. Τερπάση.

Εὐθύμιος Δ. Κόντας. Ἀρχικελευστής Α' τάξεως τοῦ Ἑλλ. Π. Ναυτικοῦ ἐν ἀποστρατεία. Κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Συν-

θήκης τῶν Βερσαλλιῶν τῷ 1918-1919 ἐχρησιμοποιήθη ὡς συνοδὸς τῆς ἐμπιστευτικῆς ἀλληλογραφίας διὰ Παρισίους. Μετὰ τὴν ἀποστρατείαν του διορίσθη ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου Π. Κουντουριώτη ἐπιμελητὴς Προσφύγων ἐν Καλλιθέᾳ.

Ἀνδρέας Θ. Τόλιου. Ἀεροπόρος. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς τοιοῦτος εἰς Θεσσαλονίκην ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ.

Ἰωάννης Θ. Βελιούρης. Διευθυντὴς τῆς Ἀλβανικῆς Ἀστυνομίας ἐν Δυρραχίῳ ἀπὸ τοῦ 1913-1923 ἐπὶ τε καὶ ἀπέθανεν ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελών.

Ἡλίας Περ. Κτώνας. Μαθητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων, ὡς ὑπότροφος τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐκ Δάρδας ἐν τῇ ξένην διεσπαρμέναι οἰκογένειαι εὐρίσκονται καλῶς ἀποκατεστημέναι καὶ κατατάσσονται μεταξὺ τῶν ἐξεχουσῶν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ οἰκογενειῶν ἀπὸ τε πνευματικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως.

Οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ ἀγαπῶσι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα Δάρδαν. Δὲν ἔπαυσαν κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα νὰ επισκέπτονται αὐτὴν ἰδίᾳ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἔνθα διαγούσι τὸν προσφιλέτην ἐξοχὴν βίον ἐν πραγματικῇ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ μετὰ τῶν ἐκεῖ διαρκῶς οἰκούντων. Αἱ πατροπαράδοτοι ἔξεις τοῦ τόπου ἀναζωογονοῦνται εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε ἀναχωροῦντες ὑπόσχονται ταχεῖαν τὴν ἐπάνοδον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Α) ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΤΟΤΑΝΗΣ

Προηγουμένως αναφέραμεν, ὅτι ὡς ἐκ τῶν καταθλιπτικῶν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων συνθηκῶν, οἱ Χριστιανοὶ ἔζων βίον ἀμυντικόν κατ' ἀνάγκην αἱ τοιαῦται συνθήκαι ἐδημιούργουν καὶ τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς ἀμύνης. Διότι ἐξεδίδοντο μὲν προστατευτικαὶ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν διαταγαί, ἀλλ' αὗται δὲν ἐφηρμόζοντο καθ' ἑλα καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀλβανίᾳ, τὴν ὁποῖαν ὁ Σουλτάνος κατέκτησε μὲν ἀλλὰ δὲν ὑπεδούλωσε, διότι ποτὲ δὲν κατωρθώθη νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐν αὐτῇ ἔλοι οἱ νόμοι τοῦ Κράτους· ἐκυβερνᾶτο μᾶλλον μὲ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ τοὺς ἀγράφους νόμους τῆς, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ πρὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως διῳκεῖτο. Οἱ Βοεβόδοι, οἱ Ἄρχοντες καὶ οἱ Γέροντες ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν Βέγδων, Ἀγάδων καὶ Ἐφέντηδων. Ἐκάστη ἐπαρχία, πόλις, ἢ χωρίον εἶχε καὶ ἓνα ἢ πλείονας ἐξ αὐτῶν. Ἐγίνοντο δὲ τοιοῦτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐχὶ οἱ διανοητικῶς ὑπερέχοντες, ἀλλ' οἱ ἰσχυρότεροι καὶ ἐπιτήδριοι. Πάντες σχεδὸν οὗτοι ἀφοῦ διὰ τῶν εὐνοουμένων τῶν ἐξησφαλίζοντο καὶ ἐπροφυλάσσοντο ἀπέβαινον τυραννίσκοι τοῦ τόπου ἐν κατεῖχον καὶ δι' ἀρπαγῶν, ἀπάτης καὶ διαφόρων μέσων ἀθεμίτων, ἠϋξάνον γαργῶς καὶ καταπληκτικῶς τὰς περιουσίας τῶν εἰς βάρος ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Χριστιανικοῦ τοιοῦτου. Ἐφήρμοζον τὸ ἀρπακτικὸν καὶ δικαιοκρατικὸν σύστημα τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ.

Αἱ τοιαῦται βιωτικαὶ συνθήκαι ἠνάγκαζον πολλάκις πολλοὺς ἐκ τοῦ Χριστιανικοῦ τούτου πληθυσμοῦ νὰ ὑπερασπίζωσι τὰς περιουσίας καὶ τὴν τιμὴν τῶν διὰ τῶν ὄπλων καὶ νὰ γίνωνται ἄρματωλοὶ καὶ φυγόμενοι.

Εἰς τῶν πολλῶν τοιούτων τυραννίσκων ἀνεδείχθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δεβολίου τῆς Καστορίας καὶ ἀπὸ τοῦ μουσουλμανικῶν χωρίων Ρέβανη Μανὸκ - Ἄγᾶς - Ρέβανη. Οὗτος διὰ τῶν ἰδίων, ὡς εἶπομεν, ἀπατηλῶν μεθόδων κατέστη τυραννίσκος τῆς ἐπαρχίας καὶ εἰς βάρος αὐτῆς ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἰς τὴν Δάρδαν, μεταξὺ ἄλλων ἀνεδείχθη ὑπερέχων εἰς σωματικὴν ρώμην, γενναϊότητα καὶ ταχύτητα τῶν ποδῶν, ὁ Γρηγόριος Ντοτάνης. Τοῦτον ὁ ἐν Δάρδα ὑποδιοικητὴς τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ Τέρπος Πάνος ἐχρησιμοποιοῦσε ὡς γραμματοκομιστὴν αὐτοῦ ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἀνεχώρησε ἐκ Δάρδας τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίᾳς ἡμέρας ἔφθιεν εἰς Ἰωάννινα, τὴν δ' ἐπαύριον ἑσπέραν εὐρίσκειτο εἰς Δάρδαν ἀπέχουσαν τῶν Ἰωαννίνων τρεῖς ἡμέρας συνήθους πορείας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ (1822) συνεπῶς καὶ τοῦ Τέρπου Πάνου, ὁ Ντοτάνης ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν συμπατριωτῶν του, τὴν ὕλοτομίαν, καὶ εἰργάζετο μετ' αὐτῶν εἰς τὰ δάση τοῦ Ὀλύμπου. Ἡμέραν τινὰ, ἐνῶ διήρχετο τὴν πεδιάδα τοῦ Δεβολίου μεταβαίνων εἰς τὴν ἐν Ὀλύμπῳ ἐργασίαν του, συνελήφθη ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ τυραννίσκου Μανὸκ Ἀγᾶ - Ρέβανη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δουλέψῃ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ Ἀγᾶ ἀγγαρεῖαν μαζὺ καὶ μετ' ἡμίονόν του. Τοῦ ἀνέβηκαν νὰ μεταφέρῃ κόπρον διὰ τοὺς ἀγροὺς τοῦ Ἀγᾶ, καθαρίζων τοὺς σταύλους. Ληξάσης τῆς ἀγγαρείας ταύτης, ἐζήτησε παρακλητικῶς τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Ἀγᾶν ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν ἐργασίαν του. «Πήγαινε, τοῦ εἶπεν ὁ Ἀγᾶς καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν σου ἀπὸ τοῦ κουρπέτ (ξενιτεῖᾶ) νὰ ἔλθῃς πάλιν νὰ με δουλέψῃς».

Ὁ Ντοτάνης ἠγανακτισμένος ἀνεχώρησε καὶ φθάσας εἰς Αἰκατερίνην ἐπώλησε τὴν ἡμίονόν του καὶ ἠγόρασεν ὄπλα· ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς τὰ δάση ὅπου εἰργάζοντο καὶ οἱ συμπατριῶταί του. Διηγεῖται τὸ συμβάν, ὀρκιζόμενος, ὅτι δὲν θὰ ἐργασθῆ καὶ δὲν θὰ ζήσῃ ἐὰν δὲν ἐκδικηθῆ καὶ ἐξολοθρευθῆ τὸν Μανὸκ τὸν τύραννον ἐκεῖνον τῆς ἐπαρχίας. Ἐλαβεν ἓνα πλατὺ πριόνι ἐξ ἐκεῖνων ἅτινα σχίζουσι τὴν ξυλείαν, ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ διετρύπησεν ὀρκισθεὶς ὅτι δὲν θὰ βάλῃ χεῖρα ἐπ' αὐτοῦ ἕως ὅτου ἐκδικηθῆ τὸν Μανὸκ Ἀγᾶ.

Συνεννοηθεὶς μετ' ἄνδρες καὶ λίαν φιλόπατριν Θέμελην - Δάρδαν καὶ μετ' ἄλλων ἐκεῖ ἐργαζομένων συμπατριωτῶν ἐσχημάτισαν σῶμα ἐκ δέκα περίπου ἀνδρῶν πρὸς ἐξολοθρεῦσιν τοῦ Μανὸκ. Ἐξεκίνησαν διὰ τὸ Δεβόλι. Φθάσαντες εἰς Ρέβανην εἶδον εἰς τὸ μερᾶ (τόπος βοσκῆς) βοσκουσαν ἀγέλην. Ὁ Ντοτάνης κρύπτει τοὺς συντρόφους εἰς τὰ ἀλάκια καὶ τοὺς θάμνους καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ ποιμνιον μετ' ὄνο ἐξ αὐτῶν. Μαθὼν ὅτι ἡ ἀγέλη ἦτο τοῦ Μανὸκ Ἀγᾶ κατέσφαξε μέρος ἐξ αὐτῆς καὶ στέλλει τὸν βοσκὸν νὰ εἰπῆ τοῦ Ἀγᾶ ὅτι εἶνε ἐκεῖ καὶ τὸν περιμένει νὰ ἔλθῃ. Ἐντρομος ὁ βοσκὸς εἰδοποιεῖ τὸν Ἀγᾶ· ὅστις ἀμέσως καλεῖ τοὺς ἀκολουθοῦντες του (σεῖμένιδες) καὶ ἄλλους ἐκ τοῦ χωρίου ἐπικούρους καὶ τρέχει πρὸς συνάντησίν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ντοτάνης μετ' ἑλθὼν τῶν συντρόφων του πηγαίνει πλησιέστερον νὰ προῦπαντήσῃ τὸν Ἀγᾶ. Διέταξε δὲ νὰ μὴ πυροβολήσῃ κανεὶς κατὰ τοῦ Μανὸκ, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀκολουθῶν του. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγης ὥρας ἐνεφανίσθησαν οἱ ἀναμενόμενοι καὶ ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν μόλις ἐπλησίασαν καὶ οἱ ἀναμένοντες εὐθὺς ἀντεπυροβόλησαν. Ὁ Ντοτάνης βλέπων ὀπισθεν τοῦτων ἐρχόμενον τὸν Μανὸκ Ἀγᾶ, ὤρμησε κατ' αὐτοῦ μετ' ἀστραπιαίαν ταχύτητα καὶ πρὶν οὗτος προφθίσῃ νὰ τὸν ἴδῃ εὐρέθη εἰς τὰς ἀγκάλας του· τὸν ἤρπασε καὶ μετ' ἡμῶν ἰδίαν ταχύτητα ἐξηφανίσθησαν. Βλέποντες τοῦτο οἱ ἀκόλοιθοι τοῦ Μανὸκ ἀμέσως ἔπαυσαν πυροβολοῦντες διὰ νὰ μὴ πάθῃ τι ὁ αἰχμαλωτισθεὶς, ὑποπευθέντες ὅτι ἡ αἰχμαλωσία αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ λίτρων ἀπελευθέρωσίν του.

Ὁ Ντοτάνης μετ' ἡμῶν αἰχμαλωτῶν τοῦ Μανὸκ κατηυθύνθη εἰς τὸν λόφον ὅπου ἐφόρτωνε τὴν κόπρον, ἐκεῖ δὲ ἐντὸς ὀλίγου ἔφθισαν καὶ οἱ σύντροφοί του· τοῦ ἔδεσαν χεῖρας καὶ πόδας τὸν ἐκυλοῦσαν διὰ τοῦ δρόμου τὸν ὁποῖον κατέβαινον ὁ Ντοτάνης μετ' ἡμῶν κατ' ἐπανάληψιν μετὰ τὴν ἔφεραν εἰς τὸ πλησίον δάτος τῆς Καλέβιστας ἐνθα λυγίσαντες δύο κορυφὰς ὄρειων προσέδεσαν εἰς ἐκάστην τούτων ἀνὰ ἓνα τῶν ποδῶν του καὶ κατόπιν ἀφήσαν αὐτὰς ἐλευθέρως ἐν τῷ ἄμα ὁ Μανὸκ εὐθέτη οἰκτρότατα διαμελισθεὶς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν δένδρων!

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανὸκ ἄπασα ἡ περιουσία του

κίνητη και ακίνητος ήκολούθησε την τύχη του άδικου και άρπαγος κυρίου των. Πάντες οι περίοικοι έσπευσαν να καταλάβωσι τὰς άρπαγείσας περιουσίας των. Διηγούνται, ότι και αυτά άκόμη τὰ οικιακά έπιπλα διημοιράσθησαν, διότι και εκείνα δέν τὰ είχαν αγοράσει, άλλ' ύπεχρέωνε τούς πάντας να του τὰ προσφέρωσιν ως δώρα. Ούτω διημοιράσθη άπασα ή εξ άδικίων άποκτηθείσα περιουσία του άδικου Μανόκ, ως δικαίως διεμελήσθη και ο ίδιος.

Μετά την τιμωρίαν και εκδίκησιν ταύτην οι μὲν σύντροφοι του Ντοτάνη επέστρεψαν εις την έν Όλύμπω έργασίαν των, ούτος δέ έγινε άρματωλός· διεκήρυξε δέ προς τούς κατοίκους τής περιφέρειας Δεβόλι ότι θα είναι πρόθυμος αυτός τε και οι σύντροφοί του να βοηθώσι Χριστιανούς ή Μουσουλμάνους εσαι τυχόν ήθελαν ζητήσει την συνδρομήν των δια να καταλάβωσι τὰς παρὰ των Βέηδων ή Αγάδων άρπαζομένας περιουσίας των. Τò τοιοῦτον κατεθορύβησεν αυτούς και συνησπισμένοι ένήργουν παρὰ τή Διοικήσει Καστορίας την παντί τρόπον εξόντωνσιν του Ντοτάνη. Αύτη δέ, ως άποτελεσματικώτερον μέσον προς σύλληψιν και παράδοσιν αυτού εφήρμοσε κατ' άρχήν τὰς πιεστικὰς προς την Κοινότητα Δάρδας μεθόδους. Διά πολλούς λόγους ή Κοινότης δέν έτόλμα να τον παραδώσῃ διότι έθεώρει άδικον την σύλληψίν του και έφοβείτο τὰ αντίποινα των συντρόφων του.

Μετά παρέλευσιν χρόνου τινός ένόησεν ή Διοίκ. Καστορίας ότι ή Δάρδα αδύναται, παρὰ τὰς πιέσεις και ένοχλήσεις, να συλλάβῃ και παραδώσῃ τον Ντοτάνην. Οθεν έσκέφθη όπως επί των μεθόδων των πιέσεων προσθέσῃ και την άλωπεκίην· επρότεινε δηλ. δια του Μουχτάρη και των Αζάδων, πλην τής δια Σουλτανικοῦ ίραδὲ άμνηστείας του Ντοτάνη και την ύπόσχεσιν, ότι ο Διοικητής ήθελε τον προσλάβει ως άκόλουθόν του (σειμέν). Είς ταῦτα οι Αζάδες δέν έδωσαν μὲν πλήρη έμπιστοσύνην, άλλὰ δια να άπαλλαγῇ ή Κοινότης των διαφόρων πιέσεων και ένοχλήσεων των Βέηδων και Αγάδων, παρεκάλεσαν τον Ντοτάνην να δεχθῇ την προτεινομένην άμνηστείαν με την βεβαίωσιν ότι και αν δέν εκτελεσθῶσιν ολαι αι ύποσχέσεις, πάντως όμως θα άμνηστευθῇ και θα άπαλλαγῇ και ή Κοινότης των πιέσεων.

Υπακούσας ο Ντοτάνης εις τὰς παρακλήσεις και προτροπὰς

τής Κοινότητος έδέχθη και κατόπιν συνεννοήσεων μετέβη, μετά του Μουχτάρη και των Αζάδων εις Καστορίαν και παρεδόθη. Διοικητής τότε ήτο ο μέγας και πολὺς Σαχίν βέης. Τὸν έδέχθη φιλοφρόνως, κολακεῶν αὐτὸν δια την άνδρείαν του, τον συγχωρεῖ επειδή ως φιλότιμος Αλβανός, προσβληθείσας τής φιλοτιμίας του, εξεδίκηθη τον Μανόκ και προς μεγαλειότεραν έννοιαν του λέγει: «Καπετάν Ντοτάνη, από σήμερα θέλω να σε έχω άκόλουθόν μου». Ούτως έδέχθη την τιμητικὴν αὐτὴν πρότασιν άνευ διαταγῶν και άμφιβολιών.

Κατὰ την ιστορικὴν παράδοσιν ο Σαχίν βέης δέν ειχεν εις τούς λόγους και ύποσχέσεις του ύστεροβουλίαν τινα κατὰ του Ντοτάνη, διότι και την Δάρδαν εξετίμα πολὺ και τοῦτον συνεπάγησεν ως άνδρα γενναίον μη διαπράξαντα ληστείας και κακουργήματα. Οι Βέηδες όμως και Αγάδες δέν ήνεύχοντο να βλέπωσι τον Ντοτάνην, οστις ειχε θίξει την άλαζονείαν των, με τον τρόπον με τον όποιον εξωλόθρευσε τον Μανόκ ως άκόλουθον του μεγάλου Βέη και άπήτην διαρκῶς παρ' αὐτοῦ την εξολόθρευσίν του. Οθεν άπεράσισε και ο Σαχίν βέης την εξαφάνισίν του κατὰ τον ίκανοποιητικώτερον τρόπον δια τούς Βέηδες και Αγάδες.

Μετά τινακαιρὸν ο Σαχίν συνεκάλεσεν εις συμπόσιον πολλούς των Βέηδων και Αγάδων οστινες προσήλθον, ως συνειθίζον να προσέρχωνται, μετά των άκολουθων των. Μετά τὸ δείπνον και άφου καταλλήλως ειδοποιήθησαν και διοργανώθησαν οι σειμέινδες εις κατάλληλον στιγμὴν ώρμησαν πλέον των δέκα κατὰ του άνυπόπτως έν τῷ δωματίῳ του εθρισκομένου Ντοτάνη κατ' επάνω του, προσπαθοῦντες να τον δέσουν. Εν τῇ άγρία ταύτῃ πάλη δι' έλις γρόνθου εκτύπησε την κεφαλὴν ενός τούτων τόσοσ δυνατὰ ώστε αὐτη παρεμορφώθη ώσαν να ειχε πιεσθῇ με πέτραν επί του τοίχου. Άλλου έτσάκισε τον πόδα. Εν τέλει τον κατέβαλον, του έδεσαν τὰς χεῖρας και τούς πόδας και άμέσως τον εκρέμασαν εις τὰ άγκυστρα (τσεγκάλια) από τὰς μασχάλας.

Τὸν άφησαν οὔτω αἰωρούμενον επί τινος ώρας· ο Ντοτάνης δέν έπαυσε να τούς ύβρίζῃ ως άνάνδρους και άπίστους εξευτελίζων τόσοσ τον Διοικητήν εσαν και τούς Βέηδες και Αγάδες. Διά να μη άκούουν τὰς ύβρεις του τον έπότισαν δηλητήριον και οὔτω έν μέσῳ φρικτῶν άλγηδόνων απέθανεν ο Γρηγόριος Ντοτάνης.

B) ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΜΕΛΗΣ ΔΑΡΔΑΣ

Ο Θέμελης Δάρδας, σύντροφος του Ντοτάνη, είχε τρεις υιούς, τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν Χριστάκη. Οὗτοι μετὰ τινὰ ἔτη, ἀνέπτυξαν τὸ εἰς Αἰκατερίνην μικρὸν σχετικῶς ἐμπόριον τοῦ πατρὸς των καὶ ἀνεδείχθησαν μεγαλέμποροι ξυλείας μὲ ἔδραν τοῦ ἐμπορίου των τὰς Πάτρας. Ἀπὸ Τεργέστης μέχρι Ἀτταλείας ἄπασα σχεδὸν ἡ ξυλεμπορικὴ κίνησις εἶχε περιέλθει εἰς χεῖρας των, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἰωάννου Θέμελη· διότι ὁ μὲν Ἀθανάσιος ταξιδεύων εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον πρὸς προμήθειαν ξυλείας, ἐπνίγη κατόπιν ναυαγίου, ὁ δὲ Χριστάκης ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, καὶ εἶτα διωρίσθη Γραμματεὺς τοῦ Χεδίβου ἐν Αἰγύπτῳ (1).

Τὸ 1854 ἐγένινεν ἐν Μακεδονίᾳ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀλύμπου. Κατὰ ταύτην ὁ Ἰωάννης Θέμελης Δάρδας, ὡς ἐνθουσιώδης καὶ φιλόπατρις, ἐσχημάτισεν ἐν Ἀθήναις σῶμα ἐκ τετρακοσίων περίπου ἐθελοντῶν ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ. Ἀφοῦ δὲ ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἀνέμεινε, ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς διὰ Μακεδονίαν ἀναχωρήσεώς του «θὰ πηγαίνω, ἔλεγεν, εἰς τὴν πατρίδα νὰ ὑψώσω τὴν Σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας».

Προχωροῦντες ἐφθασαν πλησίον τῆς Καστορίας, ἐπότε διετάχθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἰωάννης Θέμελης καταλυπημένος, οὐχὶ τόσο ἐκ τῆς δαπάνης, πλέον τῶν τεσσάρων ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν, ἀλλὰ κυρίως διότι δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν διακαῆ πόθον του.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματός του ἠσθάνθη ὅτι δὲν εἶχε χάσει μόνον τὴν Ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του, τὰ ἑκατομμύριά του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐμπορικὴν του ἐπιχείρησιν διὰ τὸ ἀκατάλληλον τῆς διαχειρίσεως τῆς καὶ διὰ τὸν συναγωνισμὸν παρὰ νέας ξυλεμπορικῆς Ἐταιρείας ἐν Τεργέστῃ ἰδρυθείσης. Ὁ Θέμελης δαπανήσας τὸ βευστὸν χρῆμα τοῦ ἐμπορίου του εἰς Μακεδο-

(1) Μεταγενεστέρως ἐκαλοῦντο Μέλιο—βάνου ἢ τοὶ Θέμελη—Ἰωάννου. Ὁ πατήρ των ἐλέγετο Θέμελης Δάρδας ὡς ἐξ αὐτῆς καταγόμενος. Τὸ ἀρχαιότερον ὄμως τῆς οἰκογενείας των ἐπίθετον ἦτο τὸ Βύσνια.

νίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταγωνισθῇ τὴν νέαν ταύτην Ἐταιρείαν καὶ οὕτω ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἔχασεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του κινήτην καὶ ἀκίνητον. Σώζονται ἀκόμη ἐν Πάτραις πολλὰ ἐκ τῶν οἰκοδομῶν του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «οἰκοδομαὶ τοῦ Ἰω. Θέμελη».

Ὁ Βασιλεὺς Ὀθων, παρασημοφορήσας τούτον διὰ τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος θυσίας καὶ ὑπηρεσίας του, ἐδῶργησεν αὐτῷ ἐν κτήμα (τσιφλίκι) τὸ παρὰ τὴν Νάυπακτον χωρίον Γαβρολίμη. Ἐκτοτε ἀπεσύρθη πλέον τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ βίου καὶ μεταβῆς εἰς τὸ ὡς ἄνω κτῆμα ἐξῆς μονήρη βίαν καλλιέργων τούτου. Τὰ ἀτυχήματα ἕμως ταῦτα ἐπηκολούθησαν καὶ θυστηχίματα. Ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του ἀφήσασα αὐτῷ δύο θυγατέρας. Τούτων δὲ ἡ μία, ἦτο ἡ πρώτη σύζυγός του Εὐαγγέλου Θ. Γάτου, ἣτις ἀπέθανεν ἄτεκνος, καὶ ἡ ἄλλη ἦτο ἡ σύζυγός του Ἰωάννου Σωτ. Πέτση, ἡ ὁποία μόνον ἓνα υἱὸν ἀπέκτησε, τὸν Σωτήριον, καὶ ἀπέθανεν. Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται συμφοραὶ ἕκαμαν τὸν τόσο δραστήριον Ἰ. Θέμελην νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματός του ἐνθα καὶ ἀπέθανε περὶ τῷ 1880.

Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ κτῆμα τούτο περιέπεπεν εἰς χεῖρας τῶν χωρικῶν καὶ καλλιεργητῶν ὅστινες τὸ διένειμον. Ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ Ἰ. Θέμελη, ἑγγονός του Σωτήριος Ι. Πέτση, ἦτο ἀνήλικος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ τὴν κληρονομίαν ταύτην, διότι καὶ ἐκ πατρὸς ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἔμεινεν ὀρφανός. Ὅταν δὲ ἐνηλικιώθη ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἐνεγράφη εἰς τὸν Πανεπιστήμιον (περὶ τὸ 1890) καὶ ἤρχισε νὰ φροντίζῃ πρὸς παραλαβὴν τῆς κληρονομίας του.

Οἱ παραλαβόντες ἕμως τὸ κτῆμα κατ' οὐδένα λόγον ἐνοούσαν νὰ ἀπομακρινθῶσι καὶ οὕτω κατέληξαν εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐδικάσθησαν ἐπὶ συνεχῆ ἔτη καὶ τέλος οἱ ἀντίδικοί του διὰ διαφορῶν μέσων, αἰτιολογιῶν χρονίου κατοχῆς καὶ λοιπῶν τοιούτων, κατόρθωσαν νὰ κερδίσουν τὴν δίκην. Οὕτω δὲ ὁ ἀπόγονος τοῦ τοσαῦτα θυσιάσαντος προγόνου του, οὐχὶ μόνον τὴν ἐκ μητρὸς κληρονομίαν του ἔχασεν, ἀλλ' ἐδαπάνησε καὶ τὴν ἐκ τοῦ πατρὸς περιουσίαν ὅπως περιώσῃ ταύτην.

Ἀποφοιτήσας τοῦ Πανεπιστημίου ὡς χημικὸς ἀνεχώρησεν ἠγανακτησμένος ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀμερικήν, ἐνθα ἐπεδόθη εἰς

τὴν Ἀλβανικὴν πολιτικὴν, ἐκδίδων καὶ τὴν Ἀλβανικὴν ἑφημερίδα «Kombi»—ἔθνος, εἰς Βοστώνην. Μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους ἐξελέγη Βουλευτὴς Κορυθαῖος χρηματίας ἐν Τυράννοις καὶ Πρόεδρος τῆς Ἀντιβασιλείας, ἐπὶ πενταετίαν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1924 ἐπικρατήσαντος τοῦ νῦν Προέδρου τῆς Ἀλβανικῆς Δημοκρατίας Ἀχμέτ Ζώγου, κατέφυγεν εἰς Βρενδῆσιον τῆς Ἰταλίας ἐνθα ἐξακολουθεῖ ποραμένων.

Διεκρίθη οὐ μόνον ὡς Πολιτικός, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄγνὰ καὶ φιλοπάτριδα αἰσθήματά του καὶ τυγχάνει εἰς πάντας τοὺς Ἀλβανούς, πλὴν τῶν ἀπὸ κομματικῆς ἀπόψεως τοιούτων, εἰς τῶν συμπαιθεστέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς συγχρόνου Ἀλβανίας. Ὁ Πρόεδρος Α. Ζώγου, καταλαβὼν τὴν ἐξουσίαν ἀπεριφράστως ἐξεφράσθη εὐμενέστατα ὑπὲρ τοῦ Πέτση «Ἐκτιμῶ καὶ σέβομαι ἕσον οὐδένα ἄλλον τῶν ἀντιπάλων μου τὸν κ. Πέτσην καὶ θὰ ἤμην εὐτυχῆς ἐὰν οὗτος ἤθελε προσέλθει εἰς συνεργασίαν».

Γ') ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΛΟΥΚΙΔΗΣ [ΚΟΡΜΠΟΣ]

Οὗτος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Γεωργίου καὶ Κωνσταντίνου (τοῦ ἐγκατασταθέντος βραδύτερον ἐν Βόλφ ἐνθα καὶ ἀπέθανε τὸ 1911) ὡς καὶ ἄλλων συμπατριωτῶν ἴδρυσαν ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς μ. Ἀσίας κέντρον ξυλεμπορίας, ἐμπορευόμενοι κυρίως μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Κύπρου.

Ὁ Εὐάγγελος ἀποχωρήσας μετὰ τινα ἔτη τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου ἴδρυσεν ἕτερον τοιοῦτον κέντρον δι' ἴδιόν του λογαριασμόν εἰς Ἰεσέκουμ τοῦ Νομοῦ Ἀϊδινίου. Ἑπτὰ ἐργαστάσια ὑλοτομίας εἰργάζοντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἢ δὲ ἐξαγωγμένη ξυλεῖα ἐπωλείτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Αἴγυπτον. Οὕτω ἀπέκτησε σημαντικὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν, Τσορπατζῆ Βαγγέλης ἀποκαλούμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη σύμβουλος τοῦ ἐν Ἰεσέκουμ δικαστηρίου, ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 1900.

Τὸν νοσταλγοῦντα διὰ τὴν γενέτειράν του Εὐάγγελον Λουκιδὴν ἤκουσα πρὸ 30ετίας εἰς οἰκογενειακὴν τινὰ συγκένρωσιν νὰ λέγῃ δακρύων διὰ τὴν πατρίδα τὰ ἑξῆς περίπου:

«Παιδιά μου, ἐγέρασα πλέον δὲν θὰ θυγηθῶ παῖς νὰ πηγαίνω καὶ μιὰ φορὰ εἰς τὴν πατρίδα μου, νὰ ἴδω τὸ χωριό μου. Ἐχω τριάντα χρόνια νὰ τὸ ἴδω, παραπολὺ τὸ ἐπόθησα. Πολὺ καλὰ ξεύρατε τὸν πλούσιον καὶ εὐτυχῆ βίον ποῦ ἔζησα, τὴν δόξαν καὶ τὴν περιουσίαν ποῦ ἀπέκτησα. Ἐὰν ὅμως πάρετε ἔλα αὐτὰ καὶ τὰ βάλετε εἰς τὸ ἓνα μέρος τῆς ζυγαρίας καὶ εἰς τὸ ἄλλο τὸν πόθον τῆς πατρίδος μου, εἶπου ἔχω στὴν καρδιά μου σὰς βεβαιῶν ὅτι ὁ πόθος μου αὐτὸς εἶναι πολὺ μεγαλειότερος καὶ βαρύτερος. Ἐπειδὴ δὲ ξεύρω, ὅτι δὲν θὰ θυγηθῶ νὰ ἐκπληρώσω τὸν πόθον μου τούτον ζωντανός, ἀφίνω εὐχὴν καὶ ἐντολὴν εἰς τὰ παιδιά μου καὶ εἰς ἑλοὺς ἐσᾶς, διότι ἔλα παιδιά μου εἴσθε, νὰ πηγαίνετε τὰ κίκακά μου νὰ σαπίσουν ἐκεῖ εἰς τὴν πατρίδα, ἐκεῖ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον νὰ ἀναπαυθοῦν».

Ὁ ἴδιος Λουκιδῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ὡς ἀνωτέρω νοσταλγίαν τοῦ μᾶς διηγείτο καὶ τὸ ἑξῆς:

«Ἐνας πατριώτης μας, ἔλεγεν, ἀφοῦ ἀπὸ πολλὰ ἔτη ξενιτειᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, μίαν ἡμέραν περιπατῶν εἰς τὸν δρόμον ἐγλύστρησεν, ἔπεσε καὶ ἐκτύπησε τὸν πόδα του εἰς μίαν πέτραν. «Ἄχ...ὄρὲ γκαὺρ (=ἄχ ἐσὺ πέτρα), εἶπεν, ἐὰν δὲν ἦσσαν τῆς πατρίδος μου πέτρα δὲν θὰ σοῦ τὸ συγχωροῦσα, διὰ τὸν πόνον ποῦ μ' ἔκαμες. θὰ σ' ἐσπαζᾶ. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐσένα ἀκόμη σὲ ἀγαπῶ, σοῦ τὸ συγχωρῶ».

Ἀπὸ τοιαῦτα φιλοπάτριδα αἰσθήματα ἀνέκαθεν ἐμφορούμενοι οἱ Δαρδιῶται διέσχίζον καὶ διασχίζουσιν, ὠκεανούς, θαλάσσας καὶ ξηρὰν ὀλοκλήρων ἡμερῶν καὶ ἐβδομάδων ἀποστάσεως καὶ δαπάνης σημαντικῆς, διὰ νὰ ἴδωσι τὴν φιλότατην αὐτῶν γενέτειραν καὶ νὰ τὴν ἀπολαύσουν ἔστω καὶ δι' ὀλίγον χρόνον διαμονῆς ἐν αὐτῇ.

Εἶθε νὰ ἀξιωθῶ καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἐπανίδω εὐημεροῦσαν καὶ προηγμένην τὴν φιλότατην μας πατρίδα Δάρδαν.

ΤΕΛΟΣ

Ο εκδότης μετά των τέκνων αὐτοῦ,
Θεοδώρας, Σταύρου καὶ Ὁλγας. (Ἀθήναι 1925).

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΚΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ ΑΡΣΕΝΙΟΥ	5
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	7— 21
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	23— 24

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

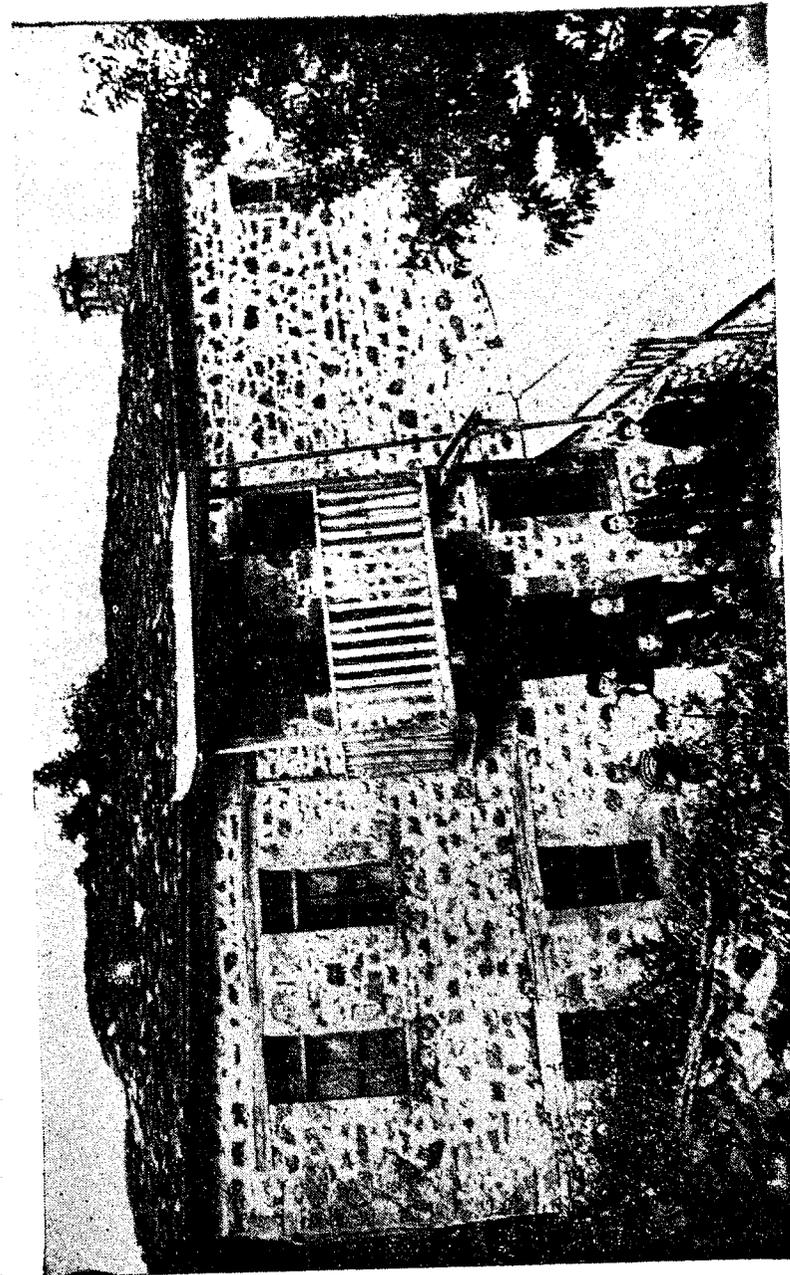
Κεφ. Α' Βιογρ. τοῦ Πολυκάρπου, ὑπὸ τοῦ Ἱγνατίου	29— 56
Κεφ. Β' Βιογραφία τοῦ Πολυκάρπου, ἔμμετρος. Ὑπὸ Σ. Νάτση	57— 72
Περιγραφή τῶν Μετεώρων, ὑποσημειώσεις	72— 75
Κεφ. Γ' Ἐπιστολή τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' πρὸς Πολύκαρπον	77— 80
Δύο ἔγγραφα τοῦ Πολυκάρπου	81— 83
Διαθήκη τῆς μητρὸς τοῦ Πολυκ. καὶ σημειώσεις Εἰκῶν τῆς οἰκίας τοῦ Πολυκάρπου	84— 87 89
Κεφ. Δ' Τέσσαρες κατάλογοι Ἐπισκοπῶν καὶ Μη- τροπολιτῶν Λαρίσης	91— 95
Ἐπίλογος	95— 96

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ —ΔΑΡΔΑ—

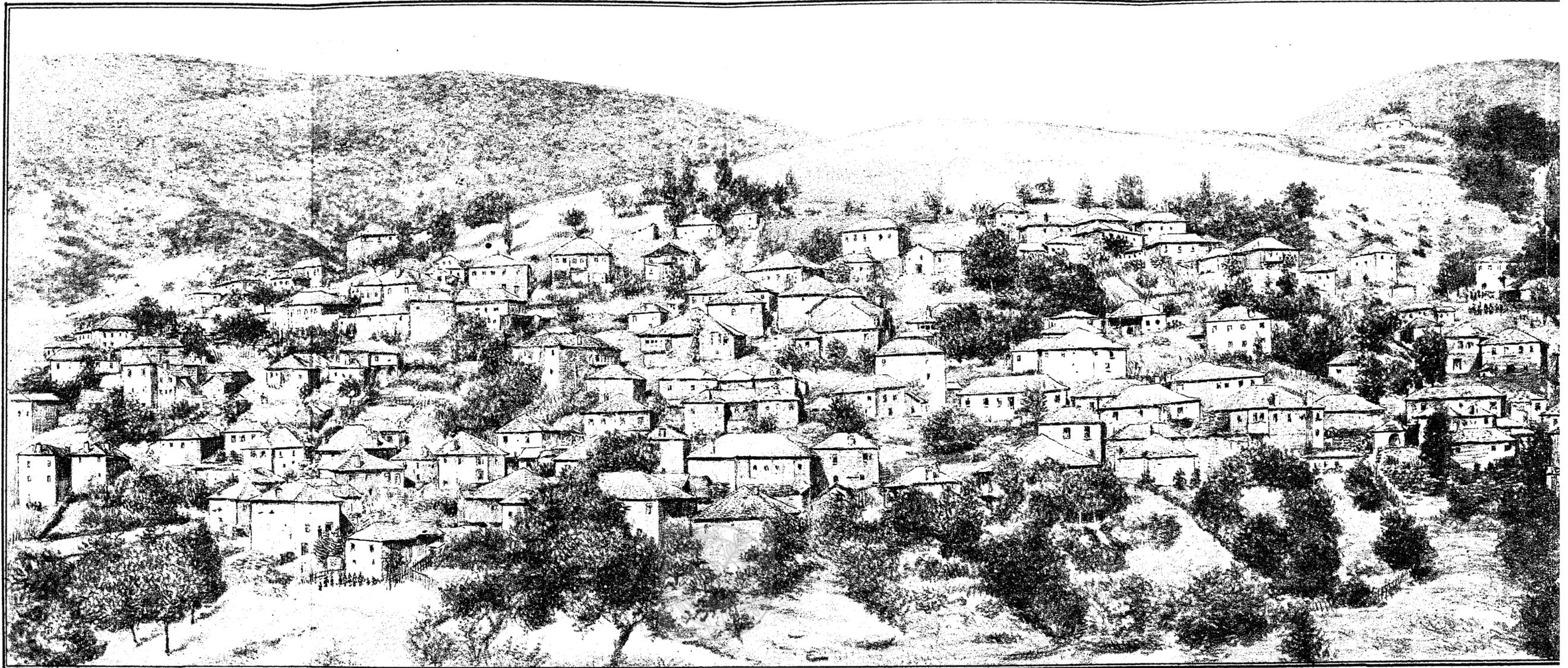
Κεφ. Ε' Ὄνομασία Δάρδας, ἴδρυσις καὶ προνόμια αὐτῆς	99—104
Ἐκκλησίαι, Ἱερεῖς καὶ εἰκῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἁγ. Γεωργίου	104—110
Σχολεῖα καὶ Διδάσκαλοι, (εἰκῶν Σχολείου καὶ κηδείας ἱερέως Ν. Ζέγκου	110—115

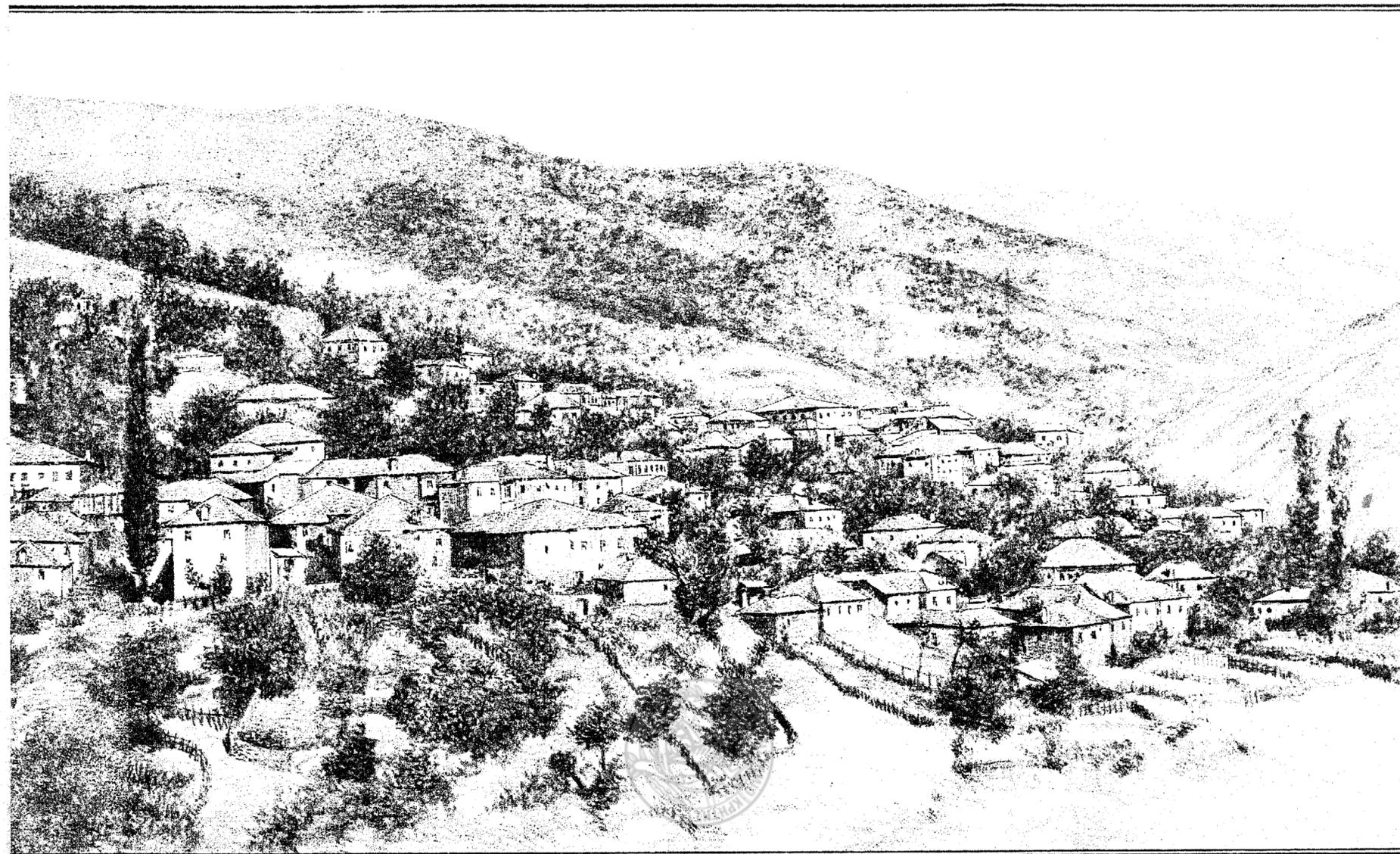
Κεφ. ΣΤ' Οικογενειακός βίος, μετοικήσεις, επαγγέλματα, (εἰκόνες γυναικείας ἀμφιέσεως καὶ δμίλου ἐκδρομῶν)	117--123
Κεφ. Ζ' Ἐπιστήμονες (Καθηγηταί, Διδασκαλισταί, Δημόσιοι Ὑπάλληλοι, Ἴατροί, Νομικοί, Χημικοί, Ἀξιωματικοί) εἰκόνων τελετῆς Θεοφανείων	125—133
Κεφ. Η' Γρηγ. Ντοτάνης, Ἰωάννης Θέμελης, Εὐάγγελος Λουκίδης	135—143
Εἰκόνων ἐκδότου μετὰ τῶν τέκνων του	145
Πίναξ περιεχομένων	147—148
Εἰκόνων οἰκίας ἐκδότου	149
Εἰκόνων Δάρδα;	151

Ἡ ἐν Δάρδα οἰκία τοῦ ἐκδότου. (1926).

Η ΔΑΡΔΑ - ΚΟΥΤΣΑΣ - ΕΚ ΦΩΤΟ

ΠΑΦΙΑΣ ΤΟΥ 1890

Επίσημο Δοκ. 50

